سنڌ جي تواريخ

فارسي تواريخ معصومي

فارسي کان ترجمو ڪيو

نَندِيرامَ

ڪراچي ١٨٦١ع

انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، ڄامشورو جي ٿورن سان.
ڇاپڻ: ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.

سنڌ جي تواريخ

فارسي تواريخ معصومي

سنڌي ڪري

نندي رام

سنڌ تعليم کاتي جي اڳوڻي منشي

ترجمو ڪيو

مفرح القلوب جي ڇاپخاني ۾ ڇپيو

ڪراچي — جلد ١٠٠٠

سنه ١٨٨١ع

ديباچي مان: .

هن ڪتاب جي پڙهندڙ ۽ ڏسندڙ کي التماس هي
ته جا پل ۽ چڪ اوهان جي نظر ۾ اچي ته هن قول
ڪري جو "سيکو انسان خطا جو گهر آهي"
تنهن کي ڪرم جي نگاه سان ڏکجو ۽ صلاح
جي ڪِلڪَ سان سنوارجو.

جي اچي تُنهنجي ڏِسڻ ۾ ڪا ڀ ڀُلَ
مَعاف ڪِج جو پاڻ تون آهين ڀُلَيَلُ.

ديباچو

سنڌ ڏيه ۾ انگريزن جي حڪم ۾ سڀ سرڪاري ڪم پارسي قلم ۾ هلندو هو ۽ هاڻوڪي
سرڪار جو پڻ مٿي قلم ۾ ١٨٥٤ع تائين پي هليو پر جڏهن سنڌ جي اختياري ڪمن جي چونڊ
بدلجي واڳ تڏهن جاڻندڙن اهل قلم صاحبن جي هٿ آئي ته ڏٺائون ته جهڙي طرح
انگريزي سرڪار جي ٻين ڏيهن ۾ مادري زبان سان سهنجائي ۽ خوبي ڪري
سڀڪو سرڪاري ڪم هلندڙ آهي تهڙي طرح هتي پڻ رواج ڏيون ته ڪم ۾ پڻ
صفائي رهي ۽ عام کي به فائدو رهي انهن ڏينهن ۾ قدر جاڻندڙ غريب نواز بندهء
رعيت کي ونڊيندڙ ۽ گهڻو ڪري سڀڪنهن علم جا گهر ندر عالمن ۽ عاملن فاضلن ۾ فاضل
جناب مسٽر بارٽل فرير صاحب بهادر انگريزي ڪمشنر سنڌ ۽ مسٽر اليس صاحب بهادر
انگريزي اسسٽنٽ ڪمشنر سنڌ جي سڀڪنهن پرڳڻي سنڌ ڏيه جا جو ته حڪم ڪندڙ
هوا تڏهن پهرين ۾ پوءِ جناب ڳو سنڌي الف بي جي ٺهرائڻ جو ڪم سپرد
جنهن ۾ ته گهڻي بحث ۽ چڪاس ۽ هوڏ ۽ ڏيهي ماڻهن جي صلاح ۽ هنن وقت
جي ناظمن صاحبن جي راءِ سان متفق ٿي هن حقير جي مدد سان سنڌي الف
بي ناهي ۽ ڇپارائي سرڪاري ڪم ۾ توڙ رواج ڏنو ان ڏينهن ۾
فلڪ زده گي ڪان ۽ ڪيترن سبب نڪيد اختياج جي يعني هٿ تنگي ڪان عام
هوم ۾ گو فارسي ۽ اردو ۽ سنڌي جي تعليم جو ڪم خانگي طور ڪندو هوس پر سنڌ
رهيم ٿي ته مر ڪه ڏينهن فلڪ جي گردش جي جنهن ڪان ڇنڪار ولهي هڪ جيڏ
پاڻ جهڙن سرڪاري نوڪرن وانگي ٿيان تان ته مٿي اسسٽنٽ ڪمشنر صاحب

بهادر جي خيال ۾ ته سنڌ ۾ علم کي وڌايان ڇاڪاڻ ته سنڌ ۾ اڪثر ماڻهو
اڳوڻين تاريخن ۽ ٻين علمن جا هزارن ڪتابن کان فارسي ڪتابن جي ڇپائي ۽ ڦهلائڻ
۾ ٿوري ئي سرڪار ڪماحقه مضمون فارسي جي زبان ۽ ناواقف رهڻ تا پر ڪو اهڙو
ماڻهو ڪونه هيو جو انهن جو سڌو ۽ چڱن چڱن ڪتابن جو سنڌي وائيءَ اصطلاح جي
ترجمو ڪري ائين پنهنجن حواسنگي همراهه ڪري ۽ حوصلو ڪري همت ته جيڏي
مٿي ڪم جي هٿ آڻڻ لاءِ جرات پيش ڪري سعي جي ڏاڍي ڪيئي جو پر بيدڙو ڪري مختيار
ڏيئي هن ڀڳائي جي ڪري ڪل امر هو ته پاو ڦاڙها يعني سڀ ڪوئي ڪم وقت تي پيا
ٿو ڪونه آهي ڪني پر سمجهيم ته اقبال جي بيداري جا ذهنيه رسيا سو تنهن جا صاحب
مٿي آهڙي ماڻهو جي ڳولي لهڻ لاءِ هي واسطو آئي سچي سنڌ ۾ اشتهار ڏنو ته
هڪڙي تاريخ معصومي جنهن ڪان سنڌ ماڻهن کي گهڻو فائدو ٿو پهچندو ۽ اهو
ڪتاب فارسي عبارت ڪري پڻ سليس ۽ مربوط آهي جو شخص ته ڪتاب جو
سنڌي وائيءَ پسند ڪيل ترجمو ڪندو اهو ڏيڍ سو رپيا مهيني خانگي ۽ سو رپيا
سرڪاري انعام جي جو گهٽ نه ڏينديون پر اهڙي اشتهار ڏسڻ کان سواءِ سنڌ
جي ڏاهي ۽ قابل ماڻهو ڪي پڻ واسطي ڪري هڪڙو نالو پيو ته ترجمي ڪرڻ جو
جيتو ڪي اشتهار ۾ لکيو هو ته اڌ سو جيتو ٽي ترا هجي ڪم غالب تن هٿ شڪم
جاتم ٿي پڙهن قول ڪري جي لکوته پتر جي نه ته ٽڪو ته آهي آهي پيو هجي ته همت مردان
مدد خدا منظور ڪري سنڌ ته همت جيڏي ترجمي ڪي شروع ڪيو تا ته جيڏا
اشتهار جي [illegible]

۽ قابلن منشين جا ترجمان سرڪار ۾ اچي پهتا، تڏهن جناب صاحب امين هنن ترجمن
جي جاچ ڪرڻ لاءِ چار ڪميٽي صاحبن جون هيٺين وچور وانگر ته سيکيا جي راءِ
ڏسان ۽ پوءِ پنجين ڪميٽي سان اهي چئن ڪميٽين وارا صاحب پڻ سڏايائون ۽ ڪيترن
ڏينهن جي جاچ ۽ پرت هلڻ منشين ۾ پڻ ڪميٽي سان گڏ ٻئي پسند ڪيا ته ترجمي ڪيسي
جي مرضي ۽ راءِ سان منظور ٿيا، ڪون پوءِ جيتيندڙ ٿي ترجمي جي سنو مجو جهنڊو
هٿ ڏني اڃا من مسڪين جي دل لڏي ۾ گهڻو افسوس ٿيم ته منهنجو ترجمو ٻئي سنڌ
الف ٻي ۾ ڪليل آهي ۽ پڻ هندي ترجمي جا ٻئي الف بي ڪان انجام آهن مڃا ڪان
چا پتيندڙ ٿي ته بسبب خاطر جمعي جلد ترجمي جي جوڙ گوڪيم ۽ ٻيو ٻئي ۽ هن قول ڪري
هنيون ٿي پڻ وجود جي ڪڏهن تو ٿي تمنا ڏيئي ڏاڍو هيار ٿيو هو ۽ سو هن دليل
ڪري سنڌي بيت آهن هن جڳم هاٿي پڻ گهڻا مست * ماهن مرن ماهو
آهن ته زبردست * ڪميٽي وارن صاحبن جي وچور پهر ڪميٽي جناب ميجر دانستر
ويلن صاحب بهادر ۽ ٻي ڪپتان ابورڊ آر هٽ صاحب بهادر ۽ ٽئي شاهي نيابسي
رجمنٽ جي ڪپتان نمگيا ردنر صاحب ۽ چوٿين ڪپتان اسٽاڪ صاحب بهادر وٽ جو
علم جي ڪاڏ هو ٻئي مرشيان چار ٿي صاحب ۽ جناب الس صاحب بهادر ۽ پنجم جهم ڏينهن
پڻ منشي ويهي جلدي پر امتحان بحث ۽ تڪرار ڪري آخر ڪلام سيکيا جي
علم جي ڪسوٽي منهنجي ڪتاب کي ٻهري نمبر آندو ۽ ترجمي ڪندڙن کان سبقت
جي گوءِ منهنجي نالي تي ڪيسي ٻولي ۽ مٿيان انعام سان منکي ڪندڙ ڪياءِ اهن
ترجمي ڪندڙن نبانا لاڳيا ۽ آهن پر جتن جانا لابا ڏاهن تنجو تفصيل هي ته

15032

هڪڙو قاضي غلام علي ٺٽي جو رهندڙ، ٻيو منشي ڪيئر سنگهه حيدرآبادي، ٽيو غلام
حسين سبزپوش ٺٽي جو رهندڙ، ٻين به ڪيترن ائين پڌرو ڪيو ته هن اڳاڻڪي مٿي ترجمي
جي پسند هُن ڪري سنڌ جي تعليم کاتي جي منشي محمد مليو اُن پڙهندڙن
فلڪ جي گردش ۽ زمين جي گردش ٻنهي مٿي آهي جنهن ته هاڻي زمين ٻيو ڦرڻ جي
ثابتائي سمجهه ۾ سکيل جي اڳيان بسبب خوبي ڌرڪ علم جي سچ وانگي تجعي ٿئي
حاصل ڳالهه جو ته سچي تواريخ جو سنڌي ترجمو ۱۸۵۶ ۾ پورو ٿيو ۽ ڏيڍ سال پهرين
خانگي انعام صاحب مٿي جو ونئي گاڻي ڪيائي جڏهن ٻيهر ڏنهن ته باقي رهيل انعام جو
ڪين جو ته جڏهن ٿي تا سنڌ ۾ اڳ جي يارهن سالن اندر جا ٿندڙ ترجمو

جناب مينر گورنمنٽ صاحب بهادر تالومدارس سنڌ ٽوٽوبي صاحب ان کي
ترجمي جي پرچا ڪجها ڪري مٿي تاريخ جي جيئن لاءِ حڪم ڏنو ۽ پڻ باقي رهيل انعام
وني ڏنائون سو ڪا وادو هي ته قدر داني فرمائي سنڪي بوليل انعام کان ڏاران ٻئي سو
رپيي جي انعام جو جو ڳوءِ پڻ ڪتاب جو حقدار ڪري جڏيائي پا اليندڙ آمين
مٿن صاحبن قدر ڄاڻندڙن کي هڪڙي مرحوم کان ڏاران جنهن ٿي ڏني جون پا گهم
هجن سدا ۽ زماني جي اوڪاين ۽ اهڃاين کان پناه ۽ امان ۾ رکي هن ڪتاب
جي پڙهندڙ ۽ ڏسندڙ جي خدمت ۾ التماس هي ته جا ڀل ۽ چڪ اوهان
جي نظر ۾ اچي ته هن قول ڪري جو سڀڪو انسان خطا جو گهر آهي تنهن کي
ڪرم جي نگاه سان ڏسجو ۽ صلاح جي ڪلڪ سان سنوارجو **بيت**

جي اچي نهچي ڏسڻ ۾ ڪا به ڀل ✻ معاف ڪجو پاڻ تون آهي ٻليل

يا فتاح

رحمان ۽ رحيم ذاتي آسري تي
آءٌ پڻ شروع ڪريان ٿو سنڌ من نالي هنگي

ڏاهن سنسار جيڪي ۽ جنجا هيان سنا آهن اهنگي هي ڳالهه گجهي
۽ لڪل نه هجي ته هي ڪتاب گهڻو چڱو آهي ۽ هنن مسلمانن جي
ڪنڪ جو ۽ بحري پجائي ڪافرن جي جڏهن جو ۽ سنڌ جي
سونهجو سماءُ آهي ۽ وڏيرن ۽ خليفن اميه ۽ عباس جي ورجي
۽ جيرا ڏينه پاڇائي تي هوا انهي جي ۽ سنڌ ڏيه مرجن صاحبي
جا جهنڊا ڪوڙا آهن هنجي پڻ سڌ آهي ۽ ارغونيه حاڪمني
ڏاڏائي ۽ انن جي حڪومت جا ڏينه ۽ جهڙن ۽ ڪيترن گونن
۽ ڏيهني ماري مچائڻ جون ڳالهيون ۽ انهنجي ڪمن ۽ مرڻ
ٿورتي جو سماءُ ۽ **محمد اڪبر** بادشاه غازي جو دريا
ڪندر ۽ ڏگو هلائيندڙ ۽ سو جهر وڏين جو بادشاهت جو جهو
۽ ڏٺي جو پاڇو جهنجو خدا ڏيه ۽ پاڇائي رکي ۽ ماڻهن جي چڱائي
۽ ٿورو وسداءِ پڌرو ڪيس ۽ جهنجي لاءِ هي ڏيه ٿيو انهي جي
پڻ سڌ آهي ۽ جام ۽ ڏيرا جي اهي وڏي دربار منجهان
ڪري ۽ بيوهن ۽ ٿي جي [illegible] ۽ ڏڳها [illegible] ٿي مقرر ٿيا

هوا هُنن جي پڻ سُڌ آهي ۽ هن ڪتاب ۾ چار پاڱا آهن
سنڌ جي سونهن جو ۽ جامن ۽ خليفن اميه ۽ عباس جي
وڃڻ جو ۽ جيئن اڏينه بادشاهي تي هوا انهن جو سماءُ آهي
انهن پاڃا هن جن هندوستان جي ڌڻين کي هيٺيجي واهپ ۾
رکيو هو ۽ هنن جي جامنجي هٿ ۾ سنڌ پڻ هوئي ۽ هنجو ۽
سمي ۽ سومري جي حڪومتن جو سماچار آهي
ارغونيه جي دگي هلائڻ جي پڻ سڌ آهي
سنڌ ڏيه جي ڦتڻ جي ۽ دربار جي هٿ اچڻ جي ۽ جامونن ۽
حاڪمنجي انهي دربار ڪان هن ڏيه جي حڪومت ۽ دگائي
تي ٿيا آهن تنجي سار آهي ۽ هن ڪتاب جو نالو سنڌ جي
تاريخ آهي پيليپ ڏيندڙ ڏني آهي ۽ ويساهه پڻ انتي رکانئو
جنهن هي ساراهه ۽ گهڻي واڪاڻ ان جڳ ڏني کي آهي جه هنجي پرايل
ڏاهپ جي چاهه سان جڳ جي ڪمن جي جوڙ پکيري ۽ ماڻهن جي
وڃڻ جي ڪمن جو جوڙ جڪ بادشاهنجي هٿ ۽ آچار جي پر
سان تابدو ڪيو هن سڀجي ڳالهه جو آرت هي آهي جيڪڏهه ڪو
بادشاهه هو تر سو ڏيت ماهڻ [هن] پئي کي ڳا ڏوڻي جو ڙيندڙ
پوءِ ئي ٿو

دل اهڙو جو جنهنجو ناهه ڪمترو | سگهه سان پوئين تني پتو سگورو

سائِ اهڙو جو جهڙ سنارو ڪوئي — هونئن انجي بي ٿيا ساکي سيني
ڪِيا جو ڀونپت جي وڏنکان ٿ — ڏِنا سونهه جڳ جي صاحبن کان
نهجن جيڪڏهن راجا سمن ۾ — ٿيي پنڻن کان هي سمونڊ ۾

۽ جهانجي مهدار ٿي سڀني ٻاجهه ۽ موچاري سوکڙي هجن
سوکونتران جي سڌ ڏين جاوڏا اجهنڊا هن حديث کان پڌرا
ترجمو ثاني آدم ميتي ۽ باڻي ۾ هو ان ويلي آءُ سڌ ڏيندڙ هوس
۽ انجي نباپي ڏين جا سڳورا اجهنڊا هن آيه کان ظاهر
نرموڪليم توکي پر ماڻهن جي ٻاجهه لائي ۽ قيامت جي ڏينهه تا ۽
خدا جون ٻاجهه ۽ چڱائي انتي ۽ سندس ۽ ٻاتي ۽ سجڻن ۽ محبتن
تي هجن تا ابند ترجيءَ ٿو

تو پهرين هئي محمد جو جڳ ۾ — پنيان تهنجي جهان آيو هو سڄو
اهڙو ورتاءِ انکي دنيا بي سان — جواب تي بي پڙهيا ۽ پنج نمازان
وڏائي آهي انکان پوءِ انکي — وڏائي سان وڏاريا ۽ حق کي
ڪيا اهڙو پنهنجو دين ڏاڍو — جو وسندو واه قيامت ڏينهه سوڌو

هن ڪتاب جو لکندڙ محمد معصوم پٽ سيد صفائي الحسيني جنهنجي
جاءِ جو هنڌ ترمذ ڏيه ۽ وهڙ ۽ مرڻجي جاءِ بکر جو ڪوٽ ۽ انهيجو
ٻارڙو شير قلندر پٽ بابا حسن ابدال سبزواري کان جو قندهار جو رهيل
۽ پوريل آهي انهي کي گهڻن ڏينهن کان هن ڳالهه جو سڳورو ۽ هيي ۾

پورو ھو تہ سنڌ جي سومرن ۽ بادشاھن جو ڪي سماءُ لکڻ ۾ آئي
۽ ھنن جا اھڃاڻ ۽ سماچار گولي ڪتاب جوڙي پر پڌري
ڏٺن جي ٻنٽن کان ۽ آپ جي ڏنگائيءَ ۽ ڏاڍائيءَ کان ڪم جي
ٿيڻي نٿي ٿي ۽ ھن پھاڪي کان تہ سيڪو ڪم ويلي تي
ٿيندو آھي ڏرائي ۾ رھندو ھو اينتري ۾ ھڪڙو ويٺو مير
بزرگ نالي جنھن کي خدا موچارن ماڻھن جھڙو ڪري چايس
ھن ڪارڻ لکڻ ۽ جوڙڻ ۽ اُتارڻ ۽ ناھڻ ھن ڪتاب
جو اُتس پيو سو ڪو تہ ھر ويرو ھن ڪتاب کي پڙھندو
۽ لکندو رھي ۽ ھن جي پرتڙھڻ کان چامون ۽ اڳين
ماڻھن جون ڳالھيون ۽ چڱاين ۽ ٻڇڙائن جي چالي ۽ چين
۽ ڪتين جون وانون پروڙي ۽ جاڻي ڏاھن جي موچارين
پرين کان ۽ موچارن جي ڏاھپ کان وات لھي ۽ چڱي
رھتي ۽ ڀلي پري اُنھن سگورن ماڻھن جي مڃي ھنيلن
جي ٻڇڙن ھلتين کون ۽ مون جي مدين چلتين کون
پاسائي ۽ پرائي ڪري

واھر ۽ سنائي ۽ ٻيليپ ڏني کان آھي

سنڌ جي سومرن جو ۽ بغداد ڏيہ کان مسلمانن سومرن ھن ڪنڪ
جي نھرائي جو وليد جي بادشاھي ۾ ھشنجو ... ھڙ ...

ڪافرن جي ڪٽڪ سان ۽ جيترا ڏينهه وڏيرن خليفن اميه
۽ عباس جي ويا پاڇاڙيءَ جي انهن جو سما چاڙهو آهي وڏا ابي
۽ واڪا ۽ سارا آهي ۽ جهجهو مان ان سان ڪي آهي جنهن ماڻهو
جي تولين جي گهڻو ۽ ذاتي ابتي ۽ وڃي واري اپاءَ ۽ حڪومت
۽ پادشاهي جي سيئي وات جي وهنڊرن جي ڪمن جا
ارادا ۽ نيت ڏاڍي ۽ جيئي واري ڪيا ۽ پو ۽ انهن منجهان
ڪي اندر ڪندڙ پهنجي ساهه لائي ۽ ڪيترا اسڪائن ڪي
رسندڙ ۽ ڪي چڱائي ڪان موچارا آهن هن جي پڇاڙان سو
سند جي وليد بن عبدالملڪ جي پادشاهي ۾ حجاج يوسف
ثقفي جي پٽ جي بلي ۽ ڪنشابي سان ٿي آهي ساگال سڄڻ هين
۽ ڏاهپ ۽ پراڻي جي لوڪن کي گجهي ۽ لڪل نه هجي سوڪو
تہ تواريخ لکندڙن هن ڳالهه ٿي گڏ بيل آهن ۽ هي سماءُ ڄ
نالي ڪتاب سند جي تاريخ ۾ علي بن حامد بوبڪي ابي بڪر
الڪوفي لکيو آهي ۽ لکندڙ هن ڪتاب جو ڏگهين ستين ۽
اوکين عبارتن کان پاسو ڪري اوجيڪي ڪي گهرج آهي
انهي کي ڪتاب ۾ لکي ٿو   پيلسو ڏنيندڙ ڏٺي آهي
ڏيندڙن لکندڙن جي لکي مان جا پڇي ٿو ته اهو اندر
ڪندڙ ستائي هجي هو ۽ ڪن ويساه وارن جي لکي ڪان

پر ورتي جي تو ته اهو خليفو اميه جي ويا جو پريو مرس هو
چاڪاڻ ته دمشق جي جامع مسجد جا اميه جي ويا ڪان پڌري
آهي سا ان جو ٺاهي ۽ تاريخ گزيدي ۾ لکيو آهي ته ڇه سيرا
هزار هزار مهرن جو يا ڇه لک رپين جا انهي مسيت تي
ڪيا يا آتش ۾ چيو آتن ته ڏهاڙي ڏهاڙي انهي مسيت ۾
ٻاره ٻاره هزار ڪمي ڪمائيندا هوا ۽ مديني جي
مهت جي جو ڏاري جا جائي خدا جي نبيؐ جي آهي ۽ جهڙي تي ڏٺي
جون ٻاجهه هجن سا انهي ويڪري ڪي ۽ بيت المقدس ۾
پڻ اقصى مسيت کي نئون آڏايائ ۽ سيني اندن کي لنئي يا
واٽ ڏيکارڻ وارا ڏناءِ ۽ مرڻ آن چڱن لاءِ ڪاڄ ۾
ورونا هي ڇڏيا ۽ هن جي حڪومت ۾ ڏيه ماورالنهر
جا فرغاني ڏيه تا ۽ ڪابل ۽ سنڌ ۽ ملتان سوڌي ٿيا ۽
مراة الجنان جي تاريخ ۾ هي لکيو آهي ته وليد جي توڻي اند
ٿي ڪيو پر قرآن کي سگهو سگهو اهڙو ٿي پڙهما
جيئن ترتن ڏيهن ۾ پورو جائيندو هو ۽ رمضان جي سڀوري
مهيني ۾ ستره پيرا قرآن پورو ڪندو هو ۽ گزيدي
تاريخ ۾ لکيو آهي ته وليد پهنجي ڏڳي هلائڻ جي ڏينهن
سنج پٽ ۾ پاڻي جا نلا جو ٺايا ۽ دمشق ۾ ڏوا خانا

اُتارا ڏا، آيا ۽ هن کان اڳ هي چال نه هئي ۽ رياست مناريءَ جي
جهڙي پاڻ ڏني آهي، سا پڻ اُن کان نڪتي ۽ اُنهي جو مرڪز مهيني
جمادي الاول نوَسا چهه ورهه ۾ ٿيو ۽ سنڌ ۾ جيئن جي حسنا
اُوٺو ٻاهه ورهن کان ڪي گهٽ هئي ۽ اُنجي پاڇائي جا ڏينهن
نوي ورهن اُٺن مهيني کان ڪي ٿورا هوا ۽ وليد جو المستعين
بالله لقب هو ۽ پر ته راڪ ڏني جي اڳيان آهي

دارالسلام بغداد کان مسلمانن جي ڪيترن ڪ موڪلن سنڌ
ڳالهين ۽ وڪيلن جي منجهن کي سڌو ن سنڌ جي تاريخ ۾
لکيل آهن جڏهن خليفي عبدالملڪ پنهنجي حڪومت جي
ڏينهن ۾ ڪيترن پنهنجي ڪن ٻيلين کي هندي پاڻين ۾
وتن ڪي هن لاءِ سنڌ ڏي نه ڏانهه موڪلن جي اچاڪي نه ڏه
شام ڏيه جا ڪي واپاري اُنن سان گڏ جي سنڌ ڏيه ۾
پهتا ۽ پاڻي ۽ وت جي گهر بي هين سي ونءِ مني دريا جي
وات کان موٽيا جڏهه ٻيل بندر وٽ جو ها ڏي ٿني ۽ الامري
جي نالي تي بندر و آهي پهتا تڏهه اُتي چورن جي ٽولين
هنن تي رسي ڪيترن کي کنيو ۽ ڪن کي باندي ڪري
سنڌين وٽ ۽ وسلا ڦري ويا ۽ ڪي ماڻهون جي اُنهن
منجهان ڀڄي هڪڙو ڪاگر خليفي ڏانهه لکي ڏيا ري

مُوڪليو خَلِيفي اُن ڳالِ کان گهڻو ڏمِري ڪَنڪَ جي
ناڪي نائڻ جي وِچ ۾ مرڻ جي ڪَنڪ خَلِيفي تي راتا هو
ڏِنون ۽ خَلِيفو پنهنجي بادِشاهت ڏانهَ هَليو ۽ اوڪنڪ اتي
ترسيجي پيو پوءِ هُنجي مرڻ کان جڏهن سندس سڳورو
پٽ وليد نالي راجائي جي گادِي تي وِيٺو تڏهن حجاج يوسف
جي پٽ کي ڪوفه جي بادِشاهت کان موڪليائين ۽ اهو ڪوفه
جي ڪمن جو جوڙ جڪ ڪري ڪرمان ۽ خراسان ۽
سِيستان جي بادِشاهت جي پوري ڪرڻ ڪمن ۾ رُڌو
۽ سنڌ ڏيه جو ڪي سما پرو ڙي خليفي وليد ڏانهَ
لکي موڪليائين تنجي پهنجي پڻ جاما هون پانين ۽ وٺڻ
ڳهڻ لاءِ سنڌ ڏيه ڏي وِياهوا اُنهن منجهان ڪيترن
ماڻهن کي اُن ڏيه جي لوڪن مهلائي ڪري قري ورتو
۽ ڪنکي ماري وِڌاؤن ۽ گهڻيرن کي ٻانڌي ڪياؤن ۽
توانجي پڻ اُنهن ٻڌڙن ماڻهن جي پارڻي جهاز ٻي وٺڻ
لاءِ اُن گوٺ ڏانهَ ڪنڪ نابو هوا پيڙي ۾ اڻ چگوٺي
ڏٺي ڏي اسهيو پراجا توٺي اهي مسلمان ماڻهون اُنهي
ڪافرن جي بند ۾ پيا آهن جيڪڏهن اوانجو ڊِگو تيندو
تنهن کي اُهي ماڻهون جو ڪو لهندا ۽ وٺ پڙ هتم ايندي

۽ ڳجهو نه هجي ته حجاج جي ٻنهي ڄاڻن وٽ پورو پيل هئي
بيٺ ڪشالي سان تنگ ڪيو هوائونس ۽ ان نيا ڳي پٽ
ٻڌائن ٿي ڏاتا ايتري ۾ ڏٺيت ويچ جي صورت پيدا ٿي
هيٺين لکي وانگر هئي بلو ڪيو جو ڀرا ۽ هيڪڙي حيلي کي
کڻي ۽ رت انهي جو حجاج جي لنگن ۾ مهنيا ۽ ان ۽ ٻئي ڏينهه
هيڪڙي ٻڪري کي اندير سان نڪمي ماڻهو جي هٿ
کان کهارائي انهي جي رت ۾ حجاج کي وهاريائون ۽
ٻي ڏينهه سڀ کي پچاياؤن تنهه کان پوءِ ان ڪير پيتو ۽ حجاج
پهنجي نند پرن ۾ اندير ۽ لڄائي جي سڪر کي سدا ۽ جهونڊو
هو تنهن ڪاڻ ته کهن ڏاران مهنجي اڳيان موچاري نه آهي
۽ ويه سهس هيڪڙ وسوؤ ماڻهن سنڌس هٿ کان ڪنا
آهن ۽ هنجي جنگين جي ڪنلن جو سماءُ دٽي کان ڏاران
ڪونه ٿو ڄاڻي ۽ ڪجاوي جي چرڦن جي پر ۾ مڙسن ۽
زالن کي هيڪڙي نيل ۾ وجهي رڙ جي رنيت ۽ رڇيا
جيت جو ٽڙڪ ٻانڌين جي گهر جي چال حجاج کان نڪتل
آهي جنهن ڏياڻ موهو تنهن ٻانڌي سنڌس گهر ۾ تنهن
سهس مڙسن جا ويه سهس زالن جا ٻانڌي هوا تو تري
ڏاڏ ستان لکيا جي پڇهن کان اڳم ڏاهن ماڻهن کي سنڌ جي

چارپيءِ لاءِ ويرين جي ڪَٽَڪَ پروڙڻ ڳالهِ سنيرايو
سو ڪوٺ ويرين جون واٽون جاچڻ ۽ سما پروڙڻ
ڏانهن ۽ واهر جي پراهي ۽ اِن ڳالِ کي ڳيگُ ۽ مينهه ڪري
هيڪر ويٺو پاچائي انن ڏاهن جي هٿ م ڏيئي سنڌ
ڏانهن موڪليا ۽ انهن ڏٺهن م سنڌ جو ڏيئي ڏاهر جي
جوٽ هو جنهن هي پتو مجاج جو سنڌ جي ڏيئي کي
پهچايا ته ڏيهي اهو ڏائي ۽ سگورائي جي پر ڪان هٺن
سان ڳنڍيو ۽ لکي کي پروڙي ۽ ٻجڙائي هوڻ جو ڏوهه
ڪري ۽ پٽن ائي م مدائي ڪان پري ٿيڻ ڏيکاري
ويري وانگر پلئي پريت جي ڳالي هنن سان ڪيا ۽
وهلائي جي وات ڪان پڇه ڳاڇه هن سد جي ڪري
جيا ۽ نرجن اهڙي مجلائي خليفي جي ما ٺهن سان کي
آهي هنن جي گو لاڪاڻ ما ٺون موڪلي جيڪڏهن
له نه هنکي سيکت ڏيئي ۽ جن ڪري وجيکي کي
جوڙائو ٿن هنن کان وڙائي وڃي خليفي جي پيلپ م
موڪلي ۽ انن ٻني م سن کي ڪيترا ڏينه چڪي
ڳيگ سان ٻان وڌ ترکي جڏ يا وڻ ۽ منه سان وڙائي
ڳڌي لکيا ته پيل جي ٻنڌ جوڙن جي نرلي نڪندي

آهن ۽ انهن اهيا مجلائي ڪئي آهي ۽ اِس هُنن ٻي ڏاڍا
ٻيا انتا سگهون ۽ اهي ٻه ماڻهون سنڌ جي ڪنڪ جو سما
هي حجاج وٽ وري آيا ۽ سنڌ جو سماءُ سيوئي ٻڌايائون
ايتري ۾ پيا جا ڪان حجاج وٽ لکي جي ورائي هي پهتي
ته محمد بن قاسم پهچي ڏاڍي پوري ڪئي سنڌ وٽان
لاءِ ثاني ۽ جوئر ڪنڪ جي بغداد جي بيت المال ڪان
ڪري پوءِ حجاج هڪڙي مهيني ۾ پندرهن هزار
ماڻهن جا جنم ڇه هزار اُوني ۽ ڇه سهس هسوار ۽
ٻي سهس پيدر ٿيا هوا هنن کي گڏ ڪري سنڌ ڏاڍه
موڪليا ۽ ٻي سهس ڌر منجهان هن لاءِ هنن کي ڏنا ۽
ته گهر جي ثاني ڪپائين ۽ وڃن هن ڪنڪ جڙ ٻيا نوي
هجري ورهه ۾ ٿيو هو

سلاءِ جو پونو جي جو ٿيٺ جهنجو نالو ڏاهر پاڻ آهي
ان لاءِ سنڌ جي ڦتڙ جو سماءُ ڳالين جا اُتار ٿيندڙ
۽ سماءُن جا سڌ ڏيندڙ چون ٿا ته ڏيه الور جو گهٽو
وڏو ۽ مهر ان جي ڪنڌي تي وڏن ادا اوٺن سان ۽
پکين ماڙين سان هو ۽ منجهس ايترا وسلاءِ وٺون ۽
اهڙا باغ وڻن سان پرٻيل ۽ ڦرن سان ڦربيل هوا جو ڪهي

تڪندر ۽ وانار ڦڪي جيڪا سڪ ٿي ٿي سا اُتي
ماڻي ۽ اُن ڏيه جي چوڌارين ۽ ڀرارتين جو راءِ سهرس
ساهسي جو پٽ ڏني هو ۽ راءِ سهرس جي موچاري
رکت ۽ آچار جي چلت هئي ۽ سدا ۽ چا منجي گجي سنڌس
تورن ۽ ڀاڄهن سان بدي هي ۽ مرتبي چڱا مڻا ماڻهون
پهنجي چيلهه تي سنڌر ٻيلپ جو بدي هنجي پانيپ ۾
ٻهندا هوا ۽ ايرندي ڪان ڪشمير ۽ قنوج جي ڏيه تا ۽
۽ الهندي ڪان مڪران ۽ اُن دريا جي چوڌاري ڪندي تا ۽
جهڪي لاهور جو بندر جون تا ۽ ڏکڻ ڪان سورت بندر جي
سندن تا ۽ اُتر ڪان قندهار ۽ سيستان ۽ ڪوه سليمان
۽ ڪيڪانان جي سندن نهڻي سنڌس ڏيهن جا سندا
۽ انون هئي ۽ هنن ڏيهن جي پاڳن سان وراهي ۽ سي
پاڳن تي ٻڪڙ وهڪر ماڻهون چڙهي پهنجي گادي ۽ وهن
جو هنن الور ڏيه ۾ نا ٻيو هوا ۽ ڪيترا ڏينه ونڪرائي
۽ سرهاڻي ۾ لنگهايا ۽ سنڌس ڏيهن ۾ ڪيهي وڏيري
پاڻماڻي همن نڪيو ۽ سيني هنجي ٻيلپ ۾ پنل هوا
اوچتو ئي پارس ڪان نيمروز پادشاه جي لشڪر ڪرمان جي
وات ڪان ڪيچ ۽ مڪران ۾ آئي اُن پاسي ڦري ۽ لڄهن ماڻهو

باندي ڪري موٽي ويو جڏهن هي سڌ سهرس کي رسي
تڏهن دمر جي باه سسندس سرير کي لڳايو ۽ ڪٽڪ گهٽون
پاڻ سيءِ سنيرائي وٽي ڪيچ مڪران ڏي ويو ۽ نيمروز
جي بادشاه کي سڌ پهچايائين ۽ اوپڻ جنگ جي لاءِ سنيري
تکڙو اگواٽ ۾ آيو پيو ۽ ٿورڙي وير ۾ هڪ ٻئي سان
گڏيا ۽ سندن وچ ۾ جيڏو وڙهڻ جو هيو ڏکيو جو
سوير ڪان ٻه پهري تو ٽي ڪٽڻ ۽ وڙهڻ هو نيٺ نيمروز
جي پاچاه سند جي ڏي اچي ڏاڍو وٽي ان کي پهچايو ۽
پڇڻ جي وير سهرس کي ڳچي ۾ اهڙو ڪان لڳو جو مري
ويو ۽ نيمروز جي ڪٽڪ اڌ رات تو ٽي سهرس جي
ميڙ کي قري پٺ ٻي مونتوٻي ڏينه سند جو ڪٽڪ جو
رات ۾ وچڙيل هوا هو لڏ جي الوڙ جي ڏيهه ڏي
ويو جڏهن هي الوڙ ۾ پهتو تڏهن هي هڪ ٻئي جي مٽ سان
راءِ سهرس جي پٽ کي جهنجو نالو ساهسي آهي
گادي تي وهاريائون ۽ هڪڙو ڏل نائي موٽي ۽ سون
اٺ گهوريائون ۽ ساهسي راجائت جي هلتين کي
جيءُ پٺ نائي هي هجو جائي نياءِ ۽ آچار جي واڪاڻل
چلت ۽ موچارائي ۽ وڏائي ۽ ماناءُ جي پر ۽ نرٺ ۽

راجائن ۽ ڏمر جي ريت سکيو ۽ انهن ريتن کي ٽاٽي
ٻي هلائيندو هو پو ۽ سک ۽ چين ماڻهن ۽ ڍڳين مينڊرو
ٿيو ۽ هڪڙي ور پڄاڻا ڀينچي وهيٺي ماڳ ڪان ٽوڙي
ڪنگ ساڻ ڀينچي ڍڳين جي ٻهراڙي ۽ چوڌاري
ڏي گهمڻ ويو ـــــ ڀينچي جي ڪوچور ۽ ڪوبجهو
هو انهي کي مچايائي ۽ باندي ڪري ڀينچي هيني کي ڏيکا
ڏيئي الور ڏيئه موڙي اچي وينو ۽ سرهائي ۽ هيچ
جو هندو وچائي هينج ۽ چاه جادر وارا اپني چڏيا ۽
ڏيهن ۽ اپت جي رگڙن لاء چار نيم ٿاياهوا ۽ (نيم ٻهرو)
جه سپاهين لاء جيڪي مهينو ٿايو هوا ۽ تن کي ٻار ٻارڊو
ملندو هو (نيم ٻيو) راج تي جيڪا ڏل ۽ مٿڪي
ٿاپي هوا ۽ سا سپنئي جيڪ ٽاٽ ڏاران ٿاپي ٻي پڄائي
ڏيندا هوا ۽ ان جي آپار جي اهڃاڻن کان هي ترا جن
هن جي ڏيگي سان ان ۽ روڪڙ جي ڏل بدران ڇهن
ڪوٽن ميراء وجهي پيري جڏيو ۽ انهن ڪوٽن جا الا
هي آهن هڪڙو الور ٻيو سيوهڻ ٽيون اوچه چوٿون
ماٿيله پنجون منو ڇهون سوراڻ پيرا او هي هينن ڏيهن
مقبل آهن (نيم ٽيون) جيڪا [illegible]

هُئي سا اُگاڙن ڏاڙا ڏفر جي ڏٺين کي ڦهنڊي هئي
(ٻيم ڇوٽون) مڙن ڪم ڪندڙن ۽ ڪاريگرن
تي جيڪا ٻيليپ دربار ڪان هئل هئي تنهن مڙني
ٻنل هوءَ. راءِ ساهسي پنهنجي وڏن ننڍن ڪمن
تي رام نالي وزير کي وس وارو ڪيو هو ۽ اهو اهڙي
پر ڪم هلائيندو هو جو هڪڙو ڪوپن نٿي وڃو
اِن ڪارڻ ڪان راءِ ساهسي پنهنجي هيئي کي دلجاءِ
ڏيئي رات ڏينهن سرهائي جي گهر ۾ رهندو هو ۽
جيڪڏهن هي جي ويلي گهرج جو ڪم ٿيو پي پاسند
جي اميرن جا ڪاڪر ٿي آيا ته هي رام وزير راءِ ساهسي
جي ڏيڊي ٻي وڃي پڌائيندو هو. اوچتو ڪنهن ڏينهن
رام وزير ميرزا ڪي تنهن ميرزا مبارڪ ۽ ڏاها ڳڌ تيا
انهي وچ هڪڙو سهڻو ميرزا چچ نالي بابرٽي ٽيجي
ميرزا اڄي ويهي کي ڄڄم موچارو ڳالايو ميرزا وارن
انهي سگهي ڪچڙم موچارا ٻهي چوڻ ڪان اچرج ۾ پئي
پچن نه سگهيا ان اڄي تو ۽ نالو چا اٿيئي چيا ۽ رام
سهوچ اٿي ۽ ننسيل ستيج منو سمان سهل ۽
[illegible]

سنڌس پريت نهي تڏهي راءِ وزير اُتس ٻاجهون
۽ مهر ڀانئي ڪئي ۽ دفتر جي ڪمن ۾ گهڻي نائب پهچو
ڪيس ۽ اهو دفتر جي ليکي ۽ هندي سنڌي لغتين ۽
لکڻ جي وات کان گهڻو ڀرو هو ۽ تور ڙي ڏينهن ۾
دفتر جي ڪمن ۾ ڏاهو ٿيو ڏيهن ۽ مالي جا ڪم چڱي
نموني سان ڪندو هو ۽ سنڌس چڱي ڀاڱ جي تاري
جي ڪارڻ کان اهڙو سو جهڙو ٿيو ته راءِ وزير کون
نالي ور ٿيو پر اوچتو ئي راءِ وزير آن چلو ٿي هٿائي
جو ٽپاسو هند ٿي ڪوڙ ٿيو هڪڙي ڏينهه راءِ ساهسي
پهنجي محل ۾ ودو ميڙ سينگاري هيٺ ۽ سرهائي ۾
ٻيٺا هوا اتري ۾ ديبل سنڌي جا ڪاگر پهتا ۽
انهن جي وراڻي لکڻ گهرٻي هئي پو ۽ اهي ڪاگر
دربان راءِ ساهسي کي رساڻيا تنهڪي ان ميڙ کان
نڪرڻ پهري ٿي ٻيئي چيا ۽ تر گادي جي ساموهون
ڏڪ ڏيئي چچ کي گهر آيو تڏهن راڻي چيو ته هو ٻاهرڻ
اهي هنن کان ٻيجي ڏکي چاچي اهي انکي گهر ۾ سد ايرڻ
گهر جي جڏهن چچ گادي وٽ آيو تڏهن سا ٻاره ۽ وا کان
جئي اهي ڪاگر جي سندن کان آيا هوا پڙهيا ۽ جيڪي

منجهن لکيو هو ته هنجي ورائي وڃي اهڙو ڪاڳر لکيائين جو
انهيءَ پٽڻ کان رائِ ساهسي سر هو ته مانهي جي
سرويائن کي ڏني ۽ موڪل ڏنائين ته جيڪي ڪم گهرج
جا آهن اهي ديري، ماڻهي بدائيندو رهي سهنديو
رائي ڏسندي هي ڇچ جي سهائي ۽ موچارا اُني تي جري
تي گهر ٻند ڪري ميلاپ ۾ گوليندر ڳادڙاب جي تي ۾
هڪڙي ڏوتي گولي هنکي پهنجي هيئي جو گجهه جيئي
ڇچ وٽ موڪليائين ڇچ اُن ڳالهه کي نه مڃي ۽ نه پاسي جيو
تراءِ پاسُ آهيان مان ڪان اهڙو ڪم هجا جو نه ٿيندو
گهڻو ڪري راجا جي گهر ۾ جه مساه جو ڊجر ۾ گهر تڙ
جو جيو آهي پرينيه جو راجا جو رائي جي هيئي تي ڏاڍو
ٿيو هو تنه کان جيئن ۾ نند ۾ ڪائڻ اُن کي ننيٿ اجهيو
۾ آڻ سگائي ڪان اد ڪنل ٻکي وانگر ڦٽڪي ٻي نيٺ هي
گجهه پدر ٿيو ۾ ڪن ويرين هي ڳالهه رائ ساهسي
کي ٻڌائي ان جيو تر ڇچ وسياه وار وما ٺهو ۽ پاڻ آهي
انکان اهڙو ڪم نه ٿيندو ته ٿورڙي ڳالهه ڪيترا ڏينه
لنگهيا جنهن ته ساهسي جي پرياڻ مرڻ جي سانجهه سان
ويجهي تي رائ ساهسي ان جڳو ٿيو ۽ ويجهن ۾ طبيبن

اچي ملڻ لاءِ گهڻو ڪشالو ٿي ڪيو پر ملائي ڪانه ٿي ٿي
جڏهن راڻي موٽي منهن تي ساهسي جي آرسي نراڙ ۾ ڏٺو
ءَ هُنجي جيڻ کان نراسي ٿي تڏهن چچ کي گهرائي ساهسي
جو سماءُ چيائين ءَ انجي پڳ بدائڻ لاءِ درٻان کي ڪيڳ
ناهي چياءِ تہ راءِ ساهسي جي ٿو تہ سڀاڻي درٻار
ٿيندي ان لاءِ سڀئي ماڻهو سلام ڪرڻ لاءِ اچي
هڪيا ٿين پوءِ پرڀات جو درٻان راڻي جي چئي وانگر
راءِ ساهسي جو تخت درٻار جي هندتي آڻي رکيو ءَ
درٻان ٻهر اچي چيو تہ راءِ ساهسي فرمائي ٿو تہ آءُ
هيٺائي تري ٻهر اچي نٿو سگهان چچ کي پڳ جو ڏئي ڪم
پوءِ راءِ ساهسي جي منڍي چچ جي آنگر ۾ پائي گادي تي
ويهاريائونس جڏهن هن ڪم کي ماڻهن ڏٺو تڏهن ٻيهاري راڻي
ڪان سنڌ سڀلي ٻيليو مجيد تہ ٿيا اُن ڪان پوءِ ٿورن
ڏينهن ۾ راءِ ساهسي مرڻ جي ويجهو ٿي مرڻ جي وڏائي
لڌي راڻي چچ کي ڪوٺي چيو تہ هاڻي اهڙو ناتو ٿيو آهي
تہ سڪ جاهت اس جي گهڻي مون جهوني ڪارڻ ڪري
ويرٽنگي پري ڪري چچ وراڻي ڏني جيڪي راڻي کي
وڻي سو آءُ پڻ ڪندس راڻي چيو تہ راءِ ساهسي کان اولاد

آهي ۽ مائٽ ان جا ڏن ۾ ڏيه جي ورثي جي گهر ڪندا
پنهنجو بلو گهر ڪان الڳ ڪري گهر جي پوئي انهي ويلي
پنجاه نيل هڪيا ڪري ويرين لاءِ ڪوٺين ۾ رکايائين
ان جي پڄاڻا راءِ ساهسي جي هڪڙي هڪڙي
مائٽ کي ڪوٺي چيائين ته اوهان کي راءِ ڏيه جي وصيت
لاءِ سڏي ٿو پوءِ جيڪو منجهه ويو ٿي تنهن کي هٿ سان
وٺي ڪوٺي ۾ نيئي نيل وڏا ڪئي جدهه راڻي هيئي ڪي انهن
جي منجهه ڪان واندو ڪيئو تدهه راءِ ساهسي جي سڀني
مائٽن کي سڏي چيو ته اوهان جي ويرين کي ٻانڌي ڪرهِ
هاڻي سندن وٽن ۾ وسڻ جو لاڳاپو اوهان سان آهي
تنهن ۾ هڪڙو هڪڙو اوهان مان انهن منجهان هڪڙي
هڪڙي کي ڪهي انهي جو ڏن ۾ گهر هٿ ۾ آڻي پوءِ ويرين
کي ڪهي آس لهندر ٿيا ٻئي ڏينهه سهنديو راڻي راءِ
ساهسي جي مرته هلي ڪيدي پهچي ريت سان لڪرتا
ڏيار يا هنڪان پوءِ راڻي جي چچ وانگر چچ کي گادي
تي وهاري راجائي جو چٽ اڪشر ڪيا وُن

چچ جي گادي تي وهڻ ۾ راڻي سان بي مڃجهو سما چار

جڏهن ڄام اميرن جي ميلاپ سان گاديءَ تي ويٺو تڏهن
دروازا اخر ڪني جا اپيتي ڏاڻ جو سڌ وجهي چڱن ۽ مٽن
کي ڪوٺي ڏاڻ ڏيئي ٻاجهن ۽ ٿورن جي ڦاهي مڙيئي
چڙيا ۽ مهينو سپاهين جو وڌاياءِ ۽ دل راجن کان
گهٽاياءِ. ان ڪيئي ڪان ڏيهن مروسنديءَ ۽ جهجهي وسنوءَ
تي ۽ راڻي کي پهنجي ريت سان پرڙيو جڏهن اهيا سڌ
ڏيهن ۾ پتڙيءَ ٿي تڏهن راءِ ساهسي جي مائٽن جوڏيو
۽ جيپور کان موٽي ۽ وري جي وٽن لاءِ رٿ ڪري
گهڻو ڪٽڪ نا هي جنگين ۽ وڙهڻ جو سانيا هو ڪيو ۽
ان ڪٽڪ جو ويڙو ورانا مهرٽ نالي جيپوري هو جڏهن
جيسلمير جي جوڌاري ۾ پهتو تڏهن ڄام ڏاند هڪڙو
ڪاڳر هي لکياءِ ته تو ٻاهڻ کي راجائي جو ڪم نه گهرجي
۽ وڙهڻ جو ڪم پڻ تو کان نه ٿيندو موچارو هي آهي ته
پاسو ڪري ۽ پاڻ کي نه مار ۽ ڄام هن ڪاڳر کي راڻي
وٽ نيئي پڙهي ٻڌايو ۽ چيائين ته ويري پهتو آهي
انجي رٿ ڪرڻ گهرجي راڻي چيو ته وڙهڻ جي رٿ
مونسان چڱي پر جاڻ ٿا جيڪڏهن ته تون ٻڌجي ته تو ته
ٻيهنجا ڪبيرا امڪي ڏئي ۽ مهجو وڳوٽن ڏيکي نه آءُ ويري جي

سامهون ٿيا ڇڄ اِن ٻُڌڻ کان لڄ وارو ٿي وڪاڻي جو مٿو نمايو
۽ اُن ويڙ راڻي ڇپوتر گنج ۽ خزانو توکي گهڻو مليو آهي تنهن
منجهان ڳچ جيتر و ماڻهنکي گهوڙا کر ترم ٿيئي هنجا گهرندا
تين ۽ تو ساڻ گڏجي پوءِ ڇڄ ٻئو پيرو دروازا خزانن جا
اپني گهڻا پئسا سپاهين کي وراهي ڏيئي جنگ جو سانباهو
کري ماڙ ۽ سامهين ٿين ٽا جي پٽ کي سينگاريا ۽ اوچتو
رانا مهرت الوڙ جي جو ڏاڙي ۾ پهتو پوءِ اُن سڌ جي رٿ
کان ڇڄ پڻ ڪنڪ سينگاري نڪتو جڏهن ٻئي پاسي
جو ڪنڪ هِڪ ٻئي جي سامهون ٿيو ته ڏاڙا رانا مهرت
دانه کي ترائي ڇڄ چالاءِ ٻئي پاسي جو ڪنڪ مرٽم
اجي چاکون ترورڙ هڻ واراءِ ۽ تن آهي ڪرجي تراس
ٻئي ورڙ هڻجي پٽ ۾ نڪري پاڻم ويڙهم ڪري
جيڪڏهن هي تومنکي ماريو ته سگها هنجي ٻئي ۽ ڪنڪ
هن پاسي جو پڻ هنجو ٿيو جيڪڏهن هي آءُ ڏاڍو تنس ته
ڏيه ڏٺي آءُ ٿيندس ڇڄ اِهي ڳالِ کي مڃي وڙ پام ٿيو رانا
مهرت پهنجي ڪنڪ کان ٻاهر نڪري پيدل ٿيو ۽
ڇڄ ڇي گهوڙي کان لهي ڏوڙ واڳ ون واري هنجي کي
جنيا ۽ ترگهوڙي کي هري پٽ ۾ ولي آن جڏهن

هِڪَ ٻئي جي ويجھو ڦٽا پيا هئا ۽ ترار ۽ ڀالي ساڻ پاڻ ۾
وڙھون اُنھي ويڙھ دوڙ واڳ وٺڻ واري گھوڙو ڇڪي
ڇڏيائون پوءِ سگھوئي گھوڙي تي چڙھي ترار کڻي وارُ
مهرت جي مٿي تي هنيو جيئن ته هڪڙي ڌڪ ساڻ
مري ويو جڏھن رانا مهرت جي ڪٽڪ اهڙي سماءُ
کي ڏٺو تڏھن اُٿي ڀڳو ۽ جي اُنھي پٺيءَ پيئي ڪن کي ماريو
۽ ڪي بچي ويا اُهو ڏينھن وڙھڻ جي هنڌ تي ٽڪيو
ٻئي ڏينھن ڏيھ جي ماڻھن بازار ۾ ڏيا ٻاريا ۽ ڇڄ وڏي
ڌٻڌٻي ساڻ الور ۾ اچي موٽيو ۽ ڏيھ ڌڻي وارو ٿي ويٺو
۽ اُنھي وره ۾ گھڻي ڪٽڪ سان پنھنجي ڏيھن جي سنڌن
تي گھمي ڏٺاءِ ۽ پنھنجي هٿيءَ کي سڌن ڪان دلجاءِ ڏيئي
گادي تي سُڪر ڪري ويٺو ۽ سُھڻي پوري ڪان هڪڙو
ڏاهر ٻيو ڌهرسين نالي جا پٽ ۽ هڪڙي ڌي ٻائي
نالي جي ڄائس ۽ ڪيترن ورھن جي پڄاڻان ڇڄ پڻ ساھ
پنھنجو ڏي کي سونپيو ۽ اُنھن پوءِ وڏو پُٽ ڏاهر نالي گادي تي ويٺو

ڏاهر جي گادي جي ويھڻ جو سماءُ

جڏھن مٿين لوڪن جي ميلاپ ساڻ ڏاهر پنھنجي پيءُ جي

ورثي واري گاديءَ تي ويٺو تڏهين آچار ۽ نيهاءَ جي وات
کي پنهنجو جاني ڪٽڪ کي ناليءَ سان ۽ راج کي منجهي تي
هٿ گهمائڻ کان سرهو ٿيو ۽ ٿوري وار وڪيا ۽ ان ڏيهه
جي ماڻهن اُنجي دڳي تي متو نمائي ٻيلپي جو سنڌرو
چيلهه تي ٻڌو ۽ ڏاهر هڪڙي وره جي راجائي ڪرڻ
کان پوءِ اير ٻندي ڏيهه جي پاسي ورچي ويساهه وارن ماڻهن
کي انهي سنڌن تي وهاري ۽ انهي پاسي ڪان پنهنجي هيٺ
کي دلجاءِ ڏيئي چيتور ڏيهه جي پاسي ويو ۽ امان الهندي
ڏانهه ورچي انهي پاسي جي ڪمن کي سنواري برهمن
آباد ۾ اچي ڪيترا ڏينهه ٽڪيو ۽ اتي راجائي جي ڌهرسين
نالي پاءَ پنهنجي کي حيدي اُتاهين نڪري ڪيچ مڪران
۾ رسي تنهن جي چوڌاري سنڌن ۾ چيهه مهينا گهمي ۽
ڪرمان جي حاڪم سان گهرو نيهه رکي گهوڙي جي
واڳ پنهنجي راجائي جي ڏيهه ڏانهه موڙيائين ۽ جڏهين
الور جي ويجهو پهتو تڏهين مرن ماڻهن چڱن متن واڌائي
ڏئڻ لاءِ راءِ جي اڳوات ۾ ورچي ۽ سندس ٻيليپ
ڪري ڏاڻ لڌو ۽ پانڀن ۽ انترجامي ڏس لاءِ ورچي
ڏيهه جي اچڻ لاءِ سڳڻ ورناءَ ۽ چيائون ته اسان پنهنجو

۽ ٿهنجي ياءُ جو ۽ ٿهنجي پيءُ جو ياڳ ڏٺو تنهن ۾ هاڻي ٿهنجي
۽ ٿهنجي ياءُ جي ياڳ ۾ ٻيڪرائي ڪا نه ڪا پر ٿهنجي پيءُ
جي ياڳ ۾ هيٺ لکيو آهي جو راجا هن گادي جو هجي تنهن سان
پرڻجي ۽ هن ڏيه کان ٻاهر نروجي راءِ ڏاهر ان سڌ
ٻڌڻ کان الڪي وارو ۽ گوندر ڀرين ٿيو ۽ تنهن ڏيه ۾ راجي
ڪيترا ڏينهن هڪ ٻئي سان چڱي ۽ مٺي جي دربار ڪري
۽ گادي جي ڪمن کي سنواري واندو ٿيو ته پر انترجامي جي
ڳالهه جو ڪنڌ وسندو پير هيٺ ۾ پئي چيو ۽ انهي سنسي کان
هڪڙو پل به سڪيو نٿي رهيو پوءِ ٻئي پيري انترجامين
کي ڪوٺي هنجي پيءُ ۽ ياءُ جي ياڳ جي موچارائي ۽ ڀڄرا
ٻرينڪي وري پڇاءِ تڏهن انترجامي ۾ ٿيئي سماءُ چتو
ٻڌايائون ته پوءِ ڏاهر ۾ جي وزيرن ۽ ويساه وارن
ماڻهن هنجي کي ڪوٺائي رٿ جي هندتي ويهي انترجامين
جي ۾ ٿيائي سڌ ڇپائين ته راجا جو جيڏو گهٽو او ڪو
۽ هنجي ڏاهپ ۾ هي اچي ته هنجي پيءُ کي پرٽيان
تڏهن هي راجائي مهنجي هلندر ته ۽ ٻهندر ٿيئي ۽ ڪنگ ۽
اندمر راجائي ۾ پڌر ٿي ٿي جڏهن هي انهي ڳالهه کي سندس
مائٽن ٻڌو ۽ تڏهن ان ڳالهه کان جهلبندي تي ڏانه ڪري چيائون

مَتان اِهَڙي ڳالِ جو ٻُجهو تِي سو ڪو نه هِن ڳالِ کان جَجهي
ٻَچَءِ گهڻي ڳالا اسان لاءِ ٿِيندي ۽ پُڻ مِڙيئي ماڻهو مِهڻا
ڏِينداءِ چَٽِري ڪَنداءِ اسان کي پَهِنجي ڌَرمَ کان پُڻ ٻاهِر
ڪَنداءِ اُن ڪَرِڻ کان راجائِي جي جو ڏاري ڏِيهن ۾
اِهَڙي لُچائي پَڌَري ٿِيندي جو اُنجي مِٿاءِ مُن ۾ اسِ مِڙيئي
اَوليِئِيلِٿنداسِ اُنهي سِيَنِ مان ٺَهُنجي ڳالِ ڏاهِر کي ڪي ڪُجهه
نَڪِيو ڪيٿِرن ڏِينهن جي پُڇاڻا راجائت جي وزير ڳڌٿي
پِنڊِڻ کي ساڻس پَرِڻاڻيو پوءِ هِڪڙي رات ٻانِيِڻن کي
ڳڌ ڪري هنجي رِيت سان پَلوءُ ٻڌي ٻاهِ جي جو ڏاري
ڦِرا ا ڏينجي ڳاڏي تي وِيٺا پوءِ اُنهي وانگر پاڻ ۾ ڳڌجاڻي
کان تهي رات پاسو ڪري ڏِينهُ ڪِناءِ جڏهي ڏِينهُ
ٿئو جيتي ٻاڄي راڻي تڪندي هئي اُتي نيا وُنس تو ڙِي
ڳالِ جڏهه هي ڳالِ پَڌَرِي ٿي تڏهه ماڻهو ڳالا ڪَرَڻ
لَڳا جڏهي سُڌِ سَندُس پاءِ کي جو برهمن آباد ۾ هو
پهتي تنهه هِڪڙو ڪاڳر مِهڻن ۽ ڄُنين جو پاءُ ڏانهه
لِکي موڪَلِيو نه مُن هِيءُ ٻُڌو نه تو اِهڙو ٻُجهو ڪم ڪيو
آهي جو اسان جي گهر نَنڍ جو مان ٿيا ٻُوڏاهر وِراڻي
لِکي ته مُنکان اَسَرَ جامِين جي ڳالِ رَکَڻ لاءِ هي ڪم ٿيو

ءِ جيڪڏهن هي نه آءُ نڪي اهڙي ڪم جي وچهو نهوس
وري ڏاهرسين ڏاهر ڏي لکيو ته تون هن ڪم کان هٿ
ڪڍ اُنهي وراڻي لکي ته تون پاڻين توته ڏني جي لکيءَ کي رٿ
سان قرار آيان اها تيبي ناهي ٿوري ڳالِ اهڙن ڪاٻرن
جي لکڻ کان پاڻ ويري ٿيا ۽ سندن وچ ۾ جهيڙي جي باهه
ڏکي پوءِ ڏاهرسين پهچي پاڻ جي سامهون ٿيڻ لاءِ سنڌهه
پڌري برهمڻ آباد کان ڪنڌڪ سينگاري الور ڏيه ڏي
سٽيئي ويو جڏهن هي سڌ راءِ ڏاهر کي پهتي تڏهن
سندس هيءَ کي ڏمره ڪاوڙجي پگهرجي ايو پوءِ پڻ
گهڻو ڪنڌڪ هڪيو ڪري ۽ سامهي ٿيڻ ۽ وڙهڻ
جي پٺ کي سينگاري پاڻ جي اچڻ لاءِ وات ڏسڻ وارو
ٿي ويٺو جڏهن هي انهي وات ڏسڻ ۾ گهڻا ڏينهن لنگهيا
پوءِ پهچي الڪي لاهڻ لاءِ شڪار لاءِ جهنگ ڏانهن چڙهي
ويو ڪيترن ڏينهن جي پڇاڙان ڏاهرسين الور ڏيه
جي چوڌاري ۾ پهچي پاڻ سوته ڪوٽ ۾ پيهي وڃان
پير ڏيه جي ماڻهن ڪوٽ جي دروازن کي بند ڪري هٿيار
ڪياڪ بيٺ انهن ماڻهن وچ ۾ پي ڏاهرسين کي ڏيه
جي ايوندي پاسي بيٺي لاٿو ۽ هڪڙي سڳهي ويندڙ

ڪي ڏاهر ڏانهن موڪلي چتايائون ته انهي وير شڪار
جيڏي سگهوئي ڪوٽ ۾ رسي سوئير جو ڪارڻ پڻ ۾
تڪڻ لاءِ سوڙ ساٿ گڏ ڪري ويساه وارن ماڻهن سان
ياءُ ڏانهن ڏياري موڪلي ياڻس سوڙ ساٿ ڪي ڪي نڪي
ونٿوءِ نه مڃڻ جو اُنٿي اڪر لکيائي وري پوچارڻ ي جو
ماڻس ۾ وري ڏين ڏينهن جي وڻس وڃي سمجهه ۾ پر ٿوڙسان
دلجاءِ ڏيئي ڇيڪس ته ڏاهر ڪي اهڙي ڪم ڪرڻ
ڪان بچڙي سواد جي سگ نه هئي پر بچڙي ڪم جي
وڃاڻ لاءِ جو راڻي بائي جي ياڪ ۾ انتظار جامين ڏٺو هو اُتس
پيئو ٿوڙي ڳالهه ياڻس جو وير سندس هئي مان
ڪيدائي اڳي رنيت وانگر ياءِ جو ڪو ڪيائون پوءِ ڏاهر سين
ماڻهن ۾ ماڻن جي ويڻي مڃي بيئي ڏينهن هاٿي تي چڙهي
ڪوٽ ۾ آچي ڏاهر جي حويلي جي سامهون بهي سلام
۾ لهڻي نماٿائي ياءُ جي ڪي راءِ ڏاهر منجهه اچڻ لاءِ
چيس ڏاهر سين چيو ته من سنه ڪاڏ وآهي ته تهنجي گهرم
نه اچان ۽ نه وهان پر جيڪڏهن هي تن ياهر اچي ته هي
ڳالهه موچارائي ڪان پري نه آهي راءِ ڏاهر يانيئو ته
انهي ويرو جي ياءُ سان گڏجان پر ڏينهن ٿوڙڙو هو

اُن لاءِ گڏ جن کي سُڃاڻي رکيائين سوين جوڌا اهڙا پهچي
ڪيترن ماڻهن سان گڏ جي ياءُ جي گڏجڻ لاءِ ٻاهر آيو
جڏهن ڏهرسين هن ڳالهه کي ٻڌو ته ياءُ جي اڳواٽ ۾
رکي هڪڙي ڳڙهي پنڌ تي گهوڙي ڪاهي ياءُ جا
پير چميا ۽ ڏاهر پڻ ياءُ جي جون ٻاجهه ڪري گهوڙي
ڪاهي ياءُ کي ياڪُر ۾ وٺي ميتي ۽ منهن اُن کي چمي
هٿ سندس وٺي تنبوءَ ۾ آيو ۽ ڪاهڙي گڏ جي
پاڻ ۾ ويهي جيڪي سماءُ جون ڳالهيون هو هڪ ٻئي
تي ٻڌ رو ڪياءُ ۽ پنهنجيون ياري جوڌا اهڙا موڪي گهر ڏي
ويو ۽ ياڻ جي وچ ڪان پوءِ ڏهرسين جي لڳڻ تي
اهڙو تپ چڙهيو جو اُن جي ڪوسائي ۽ ڏاڍائي ڪان
سندس سڄو ٻي جسو ڦري پيو سان پر جي پيو جوئي
ڏينهن قتل سمي ڪان وسندي سمي ڏي اسهيو جڏهن
ڏهرسين جي مرڻ جي سُڌ ڏاهر کي پهتي تڏهن گهوڙو
ڳوند رايريل تي ياءُ جي گهر ڏانهن ڊوڙيو ۽ ڪيترن
جاٺدارن ۽ جڳن کي اڳ ۾ موڪليا ته اهي هن سڌ کي
پکو ڪري اچو جڏهن اهي ڏهرسين جي تنبوءَ ۾ پهتا
ماڻهن کي ڏٺائون ته سڀني ماتم ڪٺا آهن اُن ڪان پوءِ

ماڻهن ڏاهر جي ڪي منجهه ٻيءَ ڌهرسين جي منهن تان ڏرڪ
ڪيٽي ڏيکاريائين جنهن اُنهن تي ڌهرسين جو مرڻ ٻڌڻ ۾ ٿيو
تنهن ڪري روندا پٽيندا وري ڏاهر وٽ آيا پوءِ اُهو پڻ مٽي
پيرن اگهاڙو ٿي ياءَ جي گهر ۾ وڃي مرثاهن جي ڪي ڪيٽي عسان
۾ ٻنئي سارتياءِ ريت مرلي پيٽي جي سيپئي ڪياءَ
پوءِ مرلي پيٽي جي واندڪائي ڪان برهمڻ آباد جي
ڪوٽ ۾ جيئي ڌهرسين جي تڪڙ جو هنڌ هو وڃي
اُن جي ماڻهن کي ٻاڻ سان وڃي ويساهه وارن کي برهمڻ
آباد ۾ جنهن الور ڏيهه ڏانهن موڪلي ايو اڪثر ڪري
راجائي جي واڳ سنڌ ۾ وڃي هٿ ۽ سگهه منجهه ڏاڍي ٿي

محمد قاسم جي هٿ ڪان سنڌ جي سوپ ڪرڻ ۽ ڏاهر جي مرڻ جو سماءُ

طائي جي ڏاڏي پوٽي موسيٰ جي پٽ پوٽي محمد جي نوٽي
علي جي پٽ قاضي اسمٰعيل نالي فتح سنڌ جي تاريخ ۾
هي لکيو آهي جنهن عبدالملڪ جي پٽ وليد جي بادشاهي
جي ڏينهن ۾ يوسف ثقفي جي پٽ حجاج نالي دارالسلام

بَغدادَ کان هارُونَ جي پٽ مُحمّدَ ناليءَ کين ٽولين کي
ڪيچ مڪرانَ ڏانهن موڪليو هو تنهن مڪران ۾ ڏهه
قلعا جي جو ڏاري کي پهچي هٿ ڪري سنڌ جي وٽن
لاءِ منهن ڪيو. سدا سنڌ جي ماڻهن جي گهڻو لاڙو ڪندا
هوا. جا نولي راجا ئٽ جي گهر ڪان وٽن ۾ پاسن جي
ڪنهن لاءِ سنڌ جي ڪنڌي تي آئي هئي جيئن ته انهيءَ تو ري
ڳالهه متي لکيل آهي انهن سان گڏ جي سهان ٿيا. تو ري
ڳالهه بيان ٿوي ورهه ۾ قاسم جو پٽ محمد نالي جو يوسف جي
پٽ حجاج جو پائيتو ۽ ناني هو دارالسلام کان مسلمان
ڪٽڪ سان سنڌ جي پاري جهاتي ڪرڻ لاءِ سڻيو
۽ گچ جيترا ڏينهن ڪرمان ۾ ڪٽڪ جو ناهه ڪري وڙهڻ
جا هٿيار ۽ ڪوٽ وٽن جا اوزار جوڙائي ڪري ڪيچ
مڪران ۾ پهچي سنڌ جي وٽن لاءِ منهن ڪيائين جڏهن
اها سڌ مسلمانن جي ڪٽڪ جي راءِ ڏاهر کي پهتي
پانهنجا ته اڳواٽ ۾ وڃي مڪران جي سنڌي تي مسلمانن
جي ڪٽڪ سان وڙهان تنهن راجا ئٽ جي وزيرن
ان کي جوڻ ته هي عرب جو ڪٽڪ ڏم ۾ ڪاوڙ کي ويرين
دا نگر هنجو ڏسائي پا سنهي دين جي پٽ پرڻ لاءِ ابو آهي

هن لاءِ ماڻ ڪانڌ ڪرڻ گهرجي جيڪڏهن هي ڪنهن
انسان جي لُٽڻ ۽ ڦرڻ کان پاسو ڪري ته چڱو ۽ نه ته ڪا
رٿ ڪرڻ گهرجي ۽ پڻ پيسا ۽ ناڻو خزانن مان ڪڍي
انهي ڪٽڪ کي ڏيڻ گهرجي ۽ انسان جهڙي ڪان
گادي پهنچي کي بچائڻ گهرجي راءِ ڏاهر کي اها ڳالهه
وڻي ۽ وچن ۾ آسيتائي ڊ راءِ ڪيا ۽ جيستائين مسلمانن
جي ڪٽڪ ڪوٽ جي ٻاهر رهي ٻاهه وڙهڻ ۽ مارڻ
جي ڏڪائي ان ڪوٽ کي گهيرو ڪيو پيا تا وڙهڻ ۽ مارڻ
جي سوڀ ڪري گهڻن ڪافرن کي ماري وڌائون ۽ ٻيا
ماڻهون ترا ريون وارا پاڇي رهيا سيئي الور ڏيهه ڏي
ڀڄي ويا ۽ مسلمانن جي ڪٽڪ سوڀ جي واڳ کي ٽيي
جي ورن لاءِ موڙي تورتن ڏينهن ۾ ٿي کي هٿم
ڪيا ۽ جيڪي مسلمان ٻانڌي هوا انهي ڪيڏي
ججار ذي موڪليا ۽ اتا هي الور ڏيهه ڏي وڃي
سيوهڻ جي جوڌاري پهتا ۽ انهي ڌم بيٺي الر
جنگي تي جو لڪڙ ۽ ٻگا لايو کان ٻاهر آهن ٿمبڙي ڳالهه
ٻن پيرن ۾ ڪافر ڏاڍا اتيا ٿي پيريا ۾ مسلمانن جي
جهنڊي جي پيرن کي جيت ۽ سوڀ جي شين لڳي ۽ ڪ

هيڏانهن ڀڄي ويا پوءِ قاسم جي پٽ محمد نالي ثقفي سيوهڻ
جي ڪوٽ کي سوپ ڪري ۽ انهيءَ جو ڏاهري کي جو ترجلم
سان سنوار پوءِ هڪڙو واپاڻين وزير جو سندس سام
پيو هوان کي پهنجي ماڻهن سان تني ۽ نيرون ڪوٽ
ڏانهه موڪلي ان هندن جي ڪمن کي سندس پڌ
۽ چالاڪي جڏيا ۽ چنن ماڻهن مسلمانن جي ڪتڪ
جي ڏاڍائي جي سڌ پڌي چڱن سوڪڙين سان قاسم جي
پٽ محمد نالي وٽ وڃي گڏيا ۽ سندس منتگي ۽ پيليو مجي
موٽي ويا ۽ ان ڪري ڪان ڏاها مسلمان هن پرجي ذرتي
کي جاچن ماڻهن جي هٿ ۾ هئي عشري جو ٽا ۽ جيو
اتن ترجڏه محمد نالي قاسم جو پٽ سيوهڻ جي جو ڏاري
۾ هيٺو هو تڏهن چنن هڪڙي ماڻهوءَ کي چاريپي لاءِ
موڪليو هو پوءِ انهي مسلمانن جي اڙدم بانگ جي ولي
وڃي ڪنڪ جو سماع ٿي پر ورپوتنه وچم جماعت جون
متطاري پڌي بيٺيون هيون ۽ قاسم جي پٽ محمد نالي جماعت
جي امامت ٿي ڪئي ۽ مٿن پٺ وارن امام جي پيروي ٿي
ڪئي جاري ان سماع کي ڏسي ويو ۽ چنن وٽ اچي پڌرو
ڪيائين ته آءٌ ڏٺي جو سڀهم ڪئي جوان ٿو ته هن تولي جو

اِهڙو ميلاپ ڏنو اٿم ته جنهِ ڪنهِ ڪم ۾ منهُ رکن ٿا سو
سگهو پورو ٿا ڪن ۽ پڻ ٿو لکي جي پيروي جو سماءُ جو
امام ساڻ نماز ۾ ڏٺو هئاءِ پڌ آيا آئينس پوءِ سُڌ پيئي
چنن جي هيٺ ۾ اهڙو ٻيو پيئو جو سيني اچي مسلمانن جا
مجيند ٿيا ۽ چنن ماڻهنکي مرزوق يعني روزي رسيل
چوندا آهن جاڪون ته جڏهن چنا ماڻهون قاسم جي پٽ
محمد نالي وٽ آيا هوا تڏهن سندس ميڙ ۾ خو محتاج
جا هڪيار ڪيا هوا پوءِ امير فرمايو هو ته هي تو لئي مرزوق
يعني روزي رسيل آهي جڏهن قاسم جي پٽ محمد نالي
سيوهڻ جي چوڌاري ڪان دلجاءِ ڪئي تڏهن ڪن
چيو ته هراءِ برهمڻ آباد ۾ وڃي ان ڪوٽ کي سوڀ
ڪري پوءِ الور ڏيه ڏانهن وڃڻ گهرجي ۽ امير چيو ته
اڳ الور ڏانهن وڃي ڏاهر کي ماري پڻ ڏهن ڏانهن
منهن ڪرڻ گهرجي پوءِ سڀني جي ڏاهپ هن ڳالهه کي مڃي
نبي جي سامهون پٽ لنگهي بادشاهت جي گهر الور
ڏيه ڏي سنبيا ڏاهر هن سڌ کي پڌي نڪرڻ جو
پورو ڪرڻ لڳو پوءِ انتر جامين ۾ سگهڻ ونڊ ٿر گڏجي
اُنکي چيو ته تارن جي سماءَ ڪان هيٺ پيا بچي ٿو ته ڦهڙ

پاڳ جي تاڙي ۾ هيٺائين کڻي ۽ مسلمانن جي پاڳ جي
تاڙيءَ ۾ وڌائين ۽ سگهائين جهجهي تنهن ۾ توکي اِن سمي ۾ ٻاهر
نڪرڻ جو ڪو نه آهي نيٺ اٺون سيوڻي ڪهٺو ڪٽڪ هليو
ڪري مسلمانن جي ڪٽڪ جي اڳوات ۾ موڪليا ۽ پوءِ
اهو ڪٽڪ گهڙيءَ جي ڏنڊ تي وڃي لٿو ٻئي ڏينهن
قاسم جي پٽ محمد علي جي پٽ عبدالله نالي ثقفي کي
ڪافرن جي وڙهڻ لاءِ رفيان ڪوٺ ۾ سنبرايو ۽ انهن
انهي ڪافرن جي ڪٽڪ ڏي منهن ڪيو ۽ گهڙيءَ ڏنڊ
جي ڪنڌيءَ تي ٻنهي پاسن جي ڪٽڪ جو گڏجڻ ٿيو
۽ ٻاهه وڙهڻ جي اهڙي ڏکي جو ڏاڍي جنگ لڳي نيٺ
ڪافرن ٻيهڻ کي پڇڻ پانئي پٺ ڏني ۽ گهڻا انهي
ڏنڊ ۾ ٻڏي مئا ۽ ڪن لڪڙ وارن هي جيو آهي نه
پڇڻ ڪافرن جو هن پٺ جي جنگ ڪان هن لاءِ ٿيو
هو ته جنگ جي وچ ۾ جام جي هٿ ڪان وسجي واڳ هئي
وئي هئي جو سنڌس گهوڙي تنهي انگي ڌرتي تي
ڪيرائي ڪنڌڪ ۾ پئي گهميو پوءِ سنڌس ڪنڌڪ گهوڙي
کي سڪو ڏسي پانيا ۽ ترا وماڙ جي ويو ان لاءِ جنگ
۾ پڇڻ ڏيئي پٺ ڏئي ڀڄي ويا هو اتم ڙي ٻالعبدالله

سُوٻَ ۽ جيتَ سان قاسم جي پٽ محمد نالي سان گڏيو
۽ محمد اُتاهين لڏي بيدو ولڏي بيدو الور جي جوڌا اري ۾
پهتو ڏاهر الور جي ڏيه ۾ ڪوٽ ٻڌي ويٺو ۽ قاسم
جي پٽ محمد نالي پڻ ڪوٽ جي جوڌا اري گهيرو وڌو
۽ ٻجي وڌين ڪانپاڻين ۽ دارون سرتن جون رانديون
روم ۽ فارسن جي ماڻهن جون ڏني هوا ۾ سڀ ڪيا ۽
۽ ڏهاڙي هڪڙي ڏاڍي جنگ ٻني پاسي لڳندي هئي
جنهن ۾ تير ڏهن ڏينهن ۾ ست جنگيون ٿيون ۽ ٽن جنگين ۾
مسلمان ڏاڍا ۽ ڪافر پڳل ۽ هيٺا ٿيا پوءِ راءِ ڏاهر
ڪاوڙ ۽ ڏم ۾ ڪاڻ هاٿي سينگاري ڪٽڪ پهچي ڪي
هڪيو ڪري تاريخ ڏهين سگوري رمضان جي مهيني
وسپت جي ڏينهن ٿيا نوي ورهه ۾ مسلمانن جي وڙهڻ
لاءِ پاهر نڪتو جو ٿي ۾ آهي تير ڏه هزار زره ڏيڪندڙ
هسوار ۽ ٻي هزار پيرزه يا قطاري سينگاري وڙهڻ
جي پٽ ۾ ٻيٺا هوا ۽ پاڻ ڏاهر هاٿي جي عماري ۾
چڙهي ۽ هڪڙو وجتا وجيت ٻاڏي ڏڙاي ۽ پهچي
ٻيجي ڪيئي ڏاڍي ڪٽڪ کي سنواري وڙهڻ جي ٻنت
ڏانڌ منهن ۾ رکيو ۽ انهي ڏينهن تمام ملڪي ۾ سڀهڻ ۽ ...

جهڙيءَ ريت پاڻيءَ ساڻس هئي هڪڙي شراب پيار پيندڙ
جي پاڻ ڪارائيندڙ پوءِ سوير کان سانجهيءَ تائين پيئي
پاسن جي وچ پاڻ جنگ ۾ مارڻ جي ٻريءَ ۾ مسلمانن
جي ڪٽڪ رت گڏ ٻل ترار پاڙي جهاڙي جي ڪمان
ڪيڙي ڪاند ۾ سو رهيائي جي هندي ڏاڍو پيرو
جمائي ڪافرن جي هيٺ ڪٽڪ کي ماري وڌو ۽ قاسم
جي پٽ محمد نالي ڪيترن ماڻهن سان جنگ جي ٿٽ
۾ مڙوار ٿي جو ڪٽڪ هاٿين جي الم پٺو هو انکي
ماريو ۽ اوچتوئي مسلمانن جي ڪٽڪ جي ڪيترن
ماڻهن دارون جي ٻرين کي ڏکائي هاٿيءَ جي عماري
ڏانهن اڇليو جنهن جي باهه ڀڙي ڪئي تنهن ڪافرن
جي ڪٽڪ جي قطارن هاٿي کان وڇڙي پاڻ کي
پاڻي ۾ وڌو ۽ پاڻيءَ جي ڪنڌي ڪپ هيٺ پوءِ هاٿي
اهو جو وٺي رهيو پيتري ۾ مسلمانن جي ڪٽڪ
ماڻهو ڪنان جو منهن ورايو جو هڪڙي ڪان
اهو جي گجي ۾ انهي پکي ساهان جي ڪي نڪ جي
ماري ڪان اڌ اڀري ۾ اهو پنڌ سيج جي لهڻ جي وير
تنهن ۾ جي باندڙ هاٿي تي عماري جي پنيان

جڏهن هيل هوءَ ان ڏاهر کي عماريءَ کان ڪيڏي گپ ۾ لڪائي
ڇڏيوءِ پاڻ گوٺ ڏي ڀڄي ويا پر مسلمانن جي ڪٽڪ
دروازن جا لنگهه اهڙا اوڙي سوگها ڪيا هوا جو ڪو
پکي پڻ منجهن نه ٿي لنگهي سگهيو هن لاءِ ٻانهين شام گهڙي
۾ ڏاهر جي مرڻ جي موچاري سڌ ٻڌايائُ پوءِ قيس
نالي ٻانهين کي سامر ڏني ايتري ۾ ڪٽڪ جي ڪن
ماڻهن اُن ٻني ٻانهين کي جي ڏاهر سان عماريءَ ۾ هيون
سي وٺي قاسم جي پٽ محمد نالي وٽ آڻي هڪيون ڪيون
۽ امير جي جيئي ٻي ڪٽڪ ۾ هي پڙ هو گهمايائُ ته ڏاهر لڪو
اهي ۽ اُن جو مرڻ اُچاترو وڃا ٻجي تو هن لاءِ قرڻ کي وڄها
نه وڃو چاڪون ته هو متان ٻيگ سان نڪري آوان تي ڌاڙو
ٿئي جنهن قيس اهو پڙهو ٻڌو ته انهن ٻانهين کي قاسم
جي پٽ محمد نالي وٽ وٺي آيو ان هن سماءَ ٻڌڻ کان
الله اڪبر چيو ۽ ڪافرن جي مارڻ وارن الله اڪبر
۽ لا اِلٰهَ اِلّا الله جي چوڻ جو گوڙ اُپ تي پهچايو ۽ قاسم
جي پٽ محمد ڪيترن سورهين ٻانهين سان گڏ جي ڏند
جي ڪنڌي تي اچي ڏاهر کي اُڌهي گپ مان ٻاهر ڪڍيو
۽ ان جي سسي وڍي ڀالي ۾ ٽنگي هلاءِ ٻاهرين کي ڏيکاريا

اُنهن ڏاهر جي سيءَ کي سچائي سچ ڄاتو ۽ مسلمانن جو
ڪٽڪ هينئين وڏيري جي حڪم سان لهي هند هند
تي ڪم ڪري ذڪر ۽ نماز ۽ تسبيح قرآن ۾ رُنيو
۽ اهارات جنهن جي هئي ان لاءِ سوير تو ٻي ڄاڳيو
جڏهن ڏينهن ٿيو تڏهن ڏاهر جي سيءَ ٻانهين کي
ڪوٽ جي دروازي جي اڳي موڪلي ڏاهر جي مرڻ
کان ڪوٽ جي ماڻهن کي سڌ ڏني ۽ پوءِ ڪوٽ جي
ماڻهن ڪوٽ ڄاتو جڏهن ڏاهر جي مرڻ جي سڌ
لاڌي سند سرزال کي پهتي تڏهن هي وس تي سگهوئي
پاڻ کي ڪوٽ جي دروازي وٽ پهچايائين کان ڏاهر
جو سماءُ پڇيائون ۽ پوءِ روندڙن ٻانهين ڏاهر جي سيءَ
کي ڪٽس ڏيکاريو تڏهن سڌ پئي پاڻ کي ڪوٽ
تان ڪيرائي وڌو ۽ ڏاڍو هل ڪوٽ ۾ پيو ۽ ان وسڪان
ڪوٽ جا دروازا اُپٽيا پوءِ جمعي جي ڏينهن ٻارهين
تاريخ رمضان جي مهيني ٽيانوي ورهه ۾ مسلمانن جو
ڪٽڪ ڪوٽ ۾ پيهو ۽ گنجين ۽ خزانن ۽ ڪٽڪ ۽
ٻيلين کي هٿ ۾ آندائين قيس نالي کي سوپيائي ۾ هي
جي اڳ ۾ منبر ٺهرائي جمعي جي نماز ۽ خطبو پڙهايائو

اُنکان پوءِ قاسم جي پٽ محمد نالي شوال مهيني جي ڇهراءِ
۾ خزانن ۽ وٿن ۽ ٻانهين کي ڪاڳرين لکي قيس کي
سوپي ٻن سون هنوارن سان ڪيچ مڪران جي
واٽ کان دارالسلام بغداد ڏانهه موڪليو حجاج ان
سيني ڳالهين کي پڙهي گهڻو سرهو ٿيو سيني وٿن
کي شام ڏانهه خليفي وٽ ڏياري موڪليائين پوءِ
قيس خليفي جي ٻيلپ ۾ رسي ڏاهر جي جتن ۽ ٻيرڪن
کي ڏيکي جتنگين ۽ سوپين جي مڙني سماچارن ۽ سيني
ٻيٽن کي نروار ڪري ٻڌايو ان ٻڌڻ کان خليفو گهڻو
سرهو ٿيو قاسم جي پٽ محمد کي موچارن سروپاين ۽
گهڻن ٻارهن سان ڀرايو ۽ هڪڙو فرمان ڪڍي لکايو
ته مسلمانن جي ڪنڪ کان هي ڳالهه پري آهي ته سند
جي سوپ تي بس ڪري اڳتي اپرندي ڏانهه نروپا اهين
هاڻي جيڪا ڏاهر جي راڄ ۾ آهي سا مرتيائي هٿ ۾
آڻڻ گهرجي جڏهن اهو فرمان قاسم جي پٽ محمد
نالي کي پهتو تڏهن برهمن آباد کي سوپ ڪري دل ۾
پڪيا سند جي ولايت تي ٻڌاءِ انهن ٻانهن کي اڳي رٿيت
وانگر پٽيسن اڳاڙڻ ۽ رڳڙن چڪائڻ تي ٺهرايا ۽

سما ماڻهون جي ڏيه جي ٻهراڙي ۾ ويٺا هئا سي
گڏجي ڍولن ۽ شرنائن سان محمد جي ٻليپ ۾ آيا
پُڇياءِ ته هي ڪير ماڻهون آهن تڏهن ٻانڀڻن چيو ته ياڻا
ماڻهو آهن ۽ ان ريت سان وڏن جي ڏس لاءِ ايندا
آهن انهن تي پڻ متڳي ٻڌي موڪل ڏنائون ۽ لوهاڻا
۽ سهتا ۽ جند ۽ ماڇي ۽ هالا ۽ ڪوري ماڻهون پڻ
عبدالرحمان جي پٽ علي نالي سليطي سان گڏجي آيا
۽ اُهي سيئي متي ۽ پيرن اُگهاڙا ۽ سام پوڻ لاءِ آيا
هو اُنهن کي سام ڏيئي حڪم ڪياءِ ته هنن جو پليو
هي آهي ته جيه ويتر مسلمان ماڻهون اُتا هي بادشاهت جي
گهر ڏانهن ۽ بادشاهت جي گهر کان الوڙ ڏئي اچن وڃن
تڏهن اُهي ماڻهون چوڪي ڏيڻ وارا ۽ سڃاڻ هجن
۽ چوراٻوي جزيره جي ٻهراڙي ۾ ڏاهر جا پٽ هيڪڙي
اهڙي ڪوٽ ۾ گهڻن سورهن سان گڏ ٿيا جو سيني
کان ڏاڍو ڪوٽ هو اُن مان نڪري ڪيترن سنڌ
جي پوٽن کي ٿِريا ۽ جڏهن اها سڌ قاسم جي پٽ محمد
نالي کي پهتي تڏهن اُن پاسي جو سانياهو ڪري
اُن ڪوٽ وٽ وڃي گهيرو ڪري لڳو ۽ ڪيترن ڏينهن

وانگر قاسم جي پٽ محمد کي ڪل ۾ ودو ۽ ٽن ڏينهن ڪان
پوءِ اُن ڪل وڏل جو ساهه نڪي واري سرڪين کي ڇڏي ڀڄائي
جي آڳيري ڏني اُڏ اميو پوءِ درٻان اُن کي پيٽي ۾ وجهي بادشاهه
گهر ڏانهن هليو جنهن شام ولايت ۾ پهتو ته چڱي مٽي
درٻار جي ڏينهن ته پيٽي کي جڏهن ۾ اهو مثل سرٻير هو
وليد وٽ آندائون وليد پڇيو ته اُو جيرو آهي ته چيو ته
ڪل ۾ وجهن ڪان پوءِ ٽي ڏينهن مري ويو پوءِ خليفي جي
فرمائڻ وانگر پيٽي کي درٻار تي کڻي ويا پوءِ يارن پيٽي وٽ
الهي حڪم ڪيا ته پيٽي کي اٿنيو راءِ ڏاهر جي ڌيئن
کي ڪوٺي چيائون ته اهڙو منهنجو حڪم هلندڙ آهي
اڄ پوءِ قاسم جي پٽ محمد کي ڏسو پوءِ ٻنهي ڀينرن اڳي
اچي ڏٺو سچائي هٿ ڪئي خليفي کي دعا ڪري سارا
جي ويٺي ڪئا انهاءِ واري بادشاهه کي وڏن ڪمن
۾ سچن ڏؤ ويري جي ڳالهه تي تڪڙ ڪرڻ ڪري نگهه جي
خليفي فرمايو ته هن ڳالهه جو ڪارڻ ڇا آهي چيائون ته اسان
ويرائي ڪان جا قاسم جي پٽ محمد نالي سان هي هي
ڪوڙ ڪيو سو ڪو ته اسان کي نالي هن جي هٿ سان
موهو ۽ ڏن [illegible] اسان [illegible] ڪن پاهراٻو

۽ اِن ٻانديءَ تي پرديه ۾ پيوس پيئي آهي ۽ پادشاهه ڏمر
کان اسان جي آسَ ۽ سماءَ کي رت ۾ آڻي ۽ ڪوڙ تائي ۽
سڀجائي اسان سڀي ڳالہ جي ٻجائي اُهڙو حڪم فرمايو ۽
هائي تره قاسم جو پٽ محمد نالي اسان جو پيو ۽
وانگر هوءَ اُنهي هجا سان اسان اُنکي سچل ڪيو جيتوڻي
سُکا اسان جي پنهي پر خليفي جي آچار ۾ پهچو سو خليفي
هن ڳالہ جي ٻڌڻ کان پهنجي مٿي کي هڪ تي ڪَهري تُوڻي
ڳنڍي ۾ وجهي اُن مان ڪئُو ۽ ڏمر جي ٻاهه سنديس
جائي ۾ الاَن ڪيا يو ۽ سنديس حڪم فرمائڻ وانگر اُهن
پنهن کي ڳهوڙن جي پڇڻ سان ٻڌي ڏيهن جي جوڳاري
۾ گهمائي ڏنيلي ۾ وڌاءِ ۽ قاسم جي پٽ محمد نالي کي دمشق
جي مقام ۾ پهوڙيا ۽ جوڻي ۾ آهي • تر سنڌ جا ماهون
اُن محمد جي مرڻ کان پن وري توڻي مڪه قير پندر ۽ قريل هو
۽ ديپالپور جي سنڌي کان ڪارڻ پائي توڻي ڏيه خليفي
جي ماڻهن هٿ رهيا جڏهن ڇهانوي وره خليفو سڀي پادشاهه
ڏانه نه پوڏه عبد الملڪ جي پٽ سليمان نالي گادي ويهي عامر جي
پٽ عبد الله کي سنڌ تي مقرر ڪيا ته ڪان پو ۽ عبد الله جي
پٽ ... ڏان کي جنهه جو لقب ٻي وانگر القادر بالله ۾ هو.

سنڌ جي وڏائي ٻي جڏ ياءِ هڪڙي سو ٻٽيهي ورهه
۾ عباس جي ڏاڏي پوٽي جهنجو سفاح لقب پڌرو آهي
عبدالله جي پڙ پوٽي علي جي پوٽي محمد جي پٽ عبدالله
نالي کي ٺهرايائو خليفو بني عباس جو هو هڪڙو وقت تڪ
پادشاهت جي گهر کان سنڌ ڏانهن موڪليو ءِ جئن وڙهن
کان پوءِ جعفر منصور عباسي هڪڙو وقت تڪ هندستان
تي جڏ پوءِ سو نوي ورهه هجري ۾ ابو العباس مهدي جي
پٽ هارون رشيد کي سنڌ جي حڪومت ڪان
موڪليائين جو انهي ڪماٽ ڏينه سنڌ جي پادشاهي ڪرڻ

جن پادشاهن خلفاء عباس جي ماڻهن جي پادشاهي کان پوءِ سنڌ ڏيه ۾ پاڃائي جا جهنڊا کوڙيا آهن تهنجو سماچار

لکندڙن لکيو آهي تہ پادشاهت کان پوءِ بني اميه جي
ماڻهن ۽ خلفاء بني عباسي جي ماڻهن سنڌ ۽ ملتان
ڏيه ۾ اچي جوڙ جڪ ڪئي هارون ۽ هاجون نالي جي
ڏيلي جي پادشاهت هندستان جي پڻ انهن جي محبت

۾ ھي ۽ خلفاءَ عباسيءَ جي ماڻھن جي پادشاھي ۾ ٻي
پڄاڻي المقتدر بالله لقب وارو پوئين اسحاق جي پٽ
احمد نالي جي پاڇائي توڙي جنھن جو لقب القادر بالله ابو العباس
ھو ھوئي جو ٽين سؤ سٺر ھجري ورهه ۾ رمضان جي اڌ
مھيني محمود پادشاه غازي پادشاھت غزنوي جي
گھر کان ھندستان جي وٺ جو ساٿ پاھو ڪري ملتان
جي سنڌ ۾ پھتي ملتان ۽ اوچ جي ڏيھن کي ھٿ ۾
آڻي القادر بالله جي ماڻھن کي پاھر ڪڍيو ۽ عبد الرزاق
وزير کي ڪيترن سان ملتان کان سنڌ جي وٺ لاءِ
چڙھايائين ۽ اھو چوٿين سؤ سترھين ورهه ۾ سيني ڳوٺن کان
پھتي دلجاءِ ڪري سيوھڻ ۽ ٻين ۾ رسي گھڻن
ماڻھن عرب جنگي پاھر ڪري پاڻ جي ماڻھن کي جي پار
ٻڌن جي بند ۾ قاتل ۽ واڌ اپي ۽ وڌائي جا جو ڳاھو ۽
انھن کي شرعي درجن تي چڙھي سنڌن ڪاج لاءِ ورو
۽ ڪاج ھرايائين جنھن ھي سلطان محمود غازي چوٿين سؤ
ايڪيھين ورهه ۾ گذري ويو تنھن ھي سنڌ پٽ رسل
پادشاه مسعود نالي غزنين جي گادي تي ويھي پي جي
وٺ ڪي ... ڏيھن ھندستان ۽ سنڌ کي ھٿ ۾ آندو

۽ رعيت نائون ۽ عدل سيڙي، وري هن جي پيري ويتر انگر غزنين
پادشاهن جي گهر ۾ ڏينڍي هئي، جڏهن جوڻي سو پيشي
ٿيو ته هن نبريل سڀي ڪان سڀي آيي ڏي اسهيو تڙهي ان
جي پٽ پادشاه مودود پادشاهي جي گادي کي پهچي وڏا
جي وهن ڪان سينگار ڏيئي پيءُ ڏاڏي جي واهپ ڪيلن
ڏيهن کي هٿ ۾ آندو ۽ اهو پڻ جوڻي سو ايڪ نالي هي
وري ۾ سڀ جڳ ڏي هلسو ته ڪان پوءِ پادشاه محمود دان
جي گادي تي ويٺي ورتي جي ڏيهن کي هٿ ۾ آندو جڏهي
چڪيندر موت انگي چيڪو ته هي لاهور ڏيه ۾ مرڻ
جو سواد چکيا ۽ ان ڪان پوءِ سو پادشاه جو غزنين جي
وياءِ مان خسرو نالي هو گادي تي ويٺو اهو گهٽا ڏيه
آس هالائن جي سر هائي ۾ رهيو پنجي سو تيا سي وري ۾
غياث الدين غوري پادشاه لاهور ڏيه تي ڏاڍو ڪي
پادشاه خسرو هٿ ۾ آندو ۽ انکي غزنين ڏيه ڏي موڪلي
سو گهوڙ سيئو انکان پوءِ هن تيءَ وياءِ غزنوين جا غورين جي
هٿ ۾ آيو پوءِ انهيءَ ٿي ايکي سواد مرڻ جو چکايو

سماءُ غوري جي پٽ شهاب الدين

مُحمّد بادشاهه ٻي جي ڪال جو

جڏهن غياث الدين هندستان کان موٽي خراسان
ڏي منهن ڪري پنهنجي سؤ نوانوي ورهه ۾ هرات پادشاهت
جي گهر ڏانهه آيو تنهن لنگهيو ۽ جو گنبذ هرات جي جامع
مسجد ۾ هو تنهن ۾ پوريو ويو **نظم** آهن هن باغ در ۾ سينگار گل
تهي مان انهن آهي مند چٽايل ؛ اچي ڏس باغ در کان جهجهو ٿي
ٻيءَ در باغ جي کان تل گهٽو ٿي ؛ تڏهن پادشاه شهاب
الدين کي پادشاهي ملي تنهن پنهنجي سؤ ايڪانوي ورهه
۾ پاڻ جي نائبي سان هندستان ڏي ڪٽڪ نيئي ملتان
۽ اوچ جي ڏيهن کي جيت ۾ آندو ۽ قطب الدين ايبڪ سان
هڪڙو ڪٽڪ سنڌ جي وٺڻ لاءِ نهرائي جڏهن پاڻ پوءِ
ان ايبڪ ٽن مهينن ۾ سنڌ کي هٿ ۾ آڻي سيف الملوڪ
کي اتي جڏي پادشاهت گهر ڏانهه دهلي ڏي سنئيو ۽
پادشاه شهاب الدين ملتان کان هري هندستان
درياءَ ڏي ڪٽڪ نيئي ۽ ڏيهه ۽ ڪوٽ ۽ ولايت دهلي
جو هندستان ولايت جي پادشاهي جو گهر آهي وٺي پنهنجي
هٿ ۾ آندائين انهي تاريخ کان دهلي جو ڏيه پادشاهن جي گادي

جي وهڻ جو هندستان ۾ پاڻ پادشاھ قطب الدين ايبڪ کي
انهي پادشاهي تي ويهاري خراسان ڏي سنيو ايتري ۾
سنڌ سان پاڻ معز الدين جي مرڻ جي سڌ پهتي تنهن
کان گهڻو اڳ پيل تي سگهو ئي اوڏانهن ويو ۽ غزنوين
ڏي ته جي پهچڻ کان پوءِ حڪم ڏنائين ته ترڪستان
جي وڃڻ لاءِ تن ورهن جو سانباهو ڪن ۽ ايتري ۾ مدا
تر لاهور جي پاسي کان کوکرن جي ٽولي ڏاڍو هن جي وات
تي هلندڙ تي آهي ۽ ته اٿارڻ انهن جي موچارو وڃائي
اوڏانهن ويو ۽ گهڻن ويرن کي پار ڪري جهاري جي ترار
سان لنگهائي موٽڻ جي ويلي دميڪ جي ويجهو هڪڙي
کوکرن جي وڏيري جي ڪناري جي ڪٽ سان شهيد ٿيو

نظم تي شهادت بحر بر جي شاه جي ÷ ڇهه سو ٻن ورهن
۽ شعبان تي ÷ کوچ ڪيو هن جهان مان جهڙو ÷ واتم
غزنين جي دميڪ تي پيو ÷ ۽ انهي پادشاهت جا ڏينهن

غزنين جي ونڊ جي پورا ٿيا ۽ ڪان نه ٽپهن ورهن ۾ ڪيترن
مهينن جي بچائي ٽوٽي هٿ آيا انڪان هڪڙي ڏي ورتي
ونڊ وارن رهي ۽ چوڻي ۾ آهي ته جيڪا خزانا سون ۽
روپي ۽ جواهر جا ڪيل هوءَ انهن مڙني مان الماس جا

پنج سامڻ جو سيپي جواهرن کان موچارا هن خزاني
کان نڪتا ۽ بي رڪرڻ نائي کي انهيءَ کان اٽڪل ڪري
گهر جي ۽ نو پيرا هندستان تي چڙهيو هو انهن پيرن
مان ٻه پيرا ايگو ۽ ٻين پيرن تي سُکا لهندا رهيو ۽
ڏيئي پيو جيندڙ ۽ ماڻهن تي ٻاجهه ڪندڙ ۽ آچار
وارو پادشاه هو ۽ ڏاهن ۽ موچارن ماڻهن جو
مان رکندو هو ۽ پيليو ڪندو هو

قطب الدين پادشاه جي ڳالهه

جڏهن شهاب الدين پادشاه غوريءَ قطب الدين
ايبڪ کي دهليءَ ۾ پهچي گادي تي وهاريو ۽ خراسان
ولايت ڏي ويو ۽ سنڌ ۾ مرڻ جي سڌ قطب الدين
ايبڪ کي پهتي تڏهن پادشاهت جا جهنبا اڏايائين
سان ڪوٽ تي پهچي ناليءَ پادشاهي جو هو ڪو ڏياريو
انهيءَ کان پوءِ سڀني ماڻهن پادشاه قطب الدين ايبڪ
رشيد نالو رکيو ۽ هندستان ۽ سنڌ جي ڏيهي هلاڪڙ
جي اڳ سنڌ ۾ وس جي هٿ ۾ آئي ۽ جڏهن ورهن
ڏولي پادشاهي هندستان ۽ سنڌ جي سنڌ ۾ هيٺ هئي

ٻيا پنجابي گهوڙن ڏيه جي لاهور ۾ وره سوي سيتي ۾ ڇيهي ۾
ڏناءِ واوڪي اداري ڪرتا روڪ جي جين ٻڌوءِ ڪري تان گهوڙي ۾

قطبُ الدّين ايبڪ جي پٽ آرام شاهُ

پادِشاهه نالي جي ڳالِ جو سماءُ

پُٽ جي مرڻ کان پوءِ دهليءَ جي اميرن جي ميلاپ سان گاديءَ تي ويٺو پر ان کا واهپ کان گادي کي سينگار ڏيئي نه سگهيو ۽ سنڌس اميرن ڪيٽس پادشاهي جو جوڳو نه ڄاڻي ڪنهن ماڻهوءَ کي شمس الدّين ايلتمش بادشاه ڏانهن موڪليائون ۽ ان کي دهليءَ ۾ سڏائي پادشاهه ڪيائون ۽ انهن ڏينهن ۾ هندستان جا ڏيه ڇئن ڀاڱن ۾ هن پر ونڊيا جو پادشا جو گهر دهلي شمس الدّين ايلتمش کي مليو ۽ اوچ ۽ ملتان ۽ سنڌ جا ڏيه ناصر الدّين قباچه جي ڏِگي ۾ رهيا ۽ لکنوتي ڏنسه خلج پادشاهن جي هٿ ۾ آيو ۽ لاهور لاڳاپي سوڌو تاج الدّين يلدوز جي ماڻهن جي هٿ ۾ ٿيو ايتري ۾ هڪڙو ڪنڌ چنگيز خان جي ڪٽڪ کان ناصر الدّين پادشاه جي ورهن لاءِ منهُ ڪيو ۽ ناصر الدّين پادشاه کي

اُن ڪنڌ جي سامهون ٽڪڻ جي سگهه نه هئي، اُن لاءِ ملتان
ڏانهن وڃي ڪوٽ ۾ ويٺو. پوءِ مغلن چاليهن ڏينهن
توڙي اُن کي گهيرو ڪيو، تنهن وير ناصرالدين پادشاهه دروازا
کولائي ڇاپا هڻي ماڻهن کي ڏڪايائين ۽ تن سان سرهو ڪري
گهڻي سور رهيا ۽ ورتائين پهچي پڌري ڪيائين جڏهن
مغلن ڏٺو ته ڪيترا ڏينهن سور نه کٽي اٿي وس ڪان موٽي ويا تنهن لاءِ
سنڌ جي پادشاهي اُچ جي هٿ ۾ سگهه ورتو ۽ گهڻا ورهيه
خزانن سان پوءِ ٿيو ۽ ... جلال الدين جنگيز خان جي پٺيان
سنڌ ۾ پهچي ويا ۽ اُتي ... ڪيو ۽ ...
کي ... سان ... ڪئي ... ڪري
پهچائي ۽ ملڪ خان ... سوڍو ۽ ...
جي ... ڏاڍو ... ناصرالدين قباچه تنهن
تولي ... لاءِ ... پوءِ ... جي وچ ۾ ڏاڍي
جنگ لڳي ۽ ملڪ خان ... ناصرالدين قباچه جي
ڏانهن پهتي سان پٺتي ۽ شمس الدين التمش پادشاهه جي
سوچ ۾ هئي ۽ ... چڙهي سنڌ ۾ ... پوءِ هئي
پادشاهه اسعد جي پٽ نظام الملڪ ڪندي جي ڏينهن جماد
الاول ... جي ... تاريخ ... سن ... ۾

اُوچ جي ڏيهه کي پڻ چاوسان وٺي بکر جي ڪوٽ ڏانهن سنڌ
ڪيائين ناصرالدين قباچو اُتان ڀڄي پڻ ساڻس پيادو مُوهين کي جي ڪري
ٻيڙيءَ ۾ چڙهي ويٺو جڏهن درياءَ جي وچ ۾ پهتو تڏهن
سنڌين هماري جي ٻيڙي وهيل درياءَ ۾ پئجي

شمس الدين ايلتمش پادشاهه جو سماءُ

جنهن سوچ ويچار ۾ اسعد جو پٽ نظام الملڪ محمد
جنيدي شمس الدين پادشاهه کان اڳ سنڌ جي پادشاهي تي
قبضو هو سنڌ ولايت جو جيڪو حصو جنهن جي ترڪن جي
وساريو ۽ ماڻهن جي ٻُڌڪر لاءِ جنهن جي ڪيترا لوڪ اُڌم هڻي ٻڌي
حڪم لاءِ جنهن سوءِ ٿيو حڪم جي سوڍي تنهن ورهيه نوي
الدين محمد کي سنڌ جي پادشاهي تي ڇڏي دهلي ڏي
موٽيو ته شمس الدين پادشاهه دهلي جي پادشاهت ۾
ڇويهه ورهيه رهي شعبان مهيني جي ويهين تاريخ ڇهه سو
ٽيٽيهه ورهيه ۾ سڌاري رهندڙ پادشاهي ڏي منهن ڪيو

مسعود شاهه پادشاهه جو سماءُ

جڏهن شمس الدين پادشاهه ايلتمش جو پٽ رڪن الدين

فيروز الدين جي پٽ مسعود شاه پادشاه نالي ڇهين سئيءَ
سٺينهين ورهه ۾ دهليءَ جي پادشاهيءَ جي گاديءَ کي پهچي سرير
سان مان وارو ٿيڪيو ۽ ورنيءَ جي ڏيهن جو ڏٽي ٿيو ۽ صفر
مهيني جي ڇهين سئي ٽيتاليهين ورهه ۾ سنڌ درياءَ جي لنگهڻ
کان مغلن جي ڪٽڪ جي سڌ ۽ اوچ ڏيهه جي سنڌيءَ جي
گهيري ڪرڻ جو سماچار دهليءَ ۾ پهتو، ٿيو ته هي مسعود
شاه ويرين جي ڪٺائيءَ لاءِ سنه رکيو جنهن هي منهن رکڻ
جي مغلن سڌ پڌي ته هي اوچ ڏيهه جي پد رکان دريا
جي وات کون خراسان ڏيهه ڏي ڀڳا ۽ مسعود شاه بکر ۾ سي
نورالدين محمود کي سنڌ جي پادشاهيءَ کان ڪيئي جلال
الدين پادشاه کي سونپي ۽ پهنجي ساپياهي جي واڳ اٿاهي
دهليءَ ڏي ڦيرائي جه ويلي ملتان ڏيهه ۾ پهتو ته هي
کيترن دارون پيند رڻ جو انن مسعود شاه جي ميرام
وات لهي تنهن کي سرهائي جي هند جي وات تي لوٽي ڪيا
۽ اهو پاڻ پهچي هني جي جي وانگر سدا ۽ دارون جو جاهه
رکند وهو تنهن ڪري انهن راڄ ابو ڪيا ۽ ان جي پادشاهي
جي سماءَ ۾ ابت پدر ريتي ۽ امير ان لڪ ۾ هڪڙو
پاڻڌي سنڌ سرجيا جي نادر الدين محمود پادشاه ڏانهن

جو ھراج ڏيه ۾ ھو موڪلي اچڻ جي وينتي ڪياءِ
ناصرالدين محمود پادشاه سگهائي ۾ گهڻي تڪڙائي
سان دهلي ۾ رسي پادشاهي جي گادي کي سينگاري
ھٿين هٿ ۾ رکيءِ مسعود شاه کي ڇهين سئي چوئيتاليهه
ورهه ۾ محرم مهيني جي ٻتويهين تاريخ آچر جي ڏينهن جهلي
سوگهو ڪياءِ مسعود شاه جي جيڻ جو ويلو ٻچايتي هيو

شمس الدين ايلتمش پادشاه جي پٽ ناصرالدين محمود پادشاه جو بيان

ڇهين سئي چوئيتاليهين ورهه ۾ محرم مهيني جي ٽيويهين
تاريخ آچر جي ڏينهن فتح جي ماڙيءَ ۾ دهلي جي
پادشاهي جي گادي تي ويٺو ۽ ڪيترا ورهه هيڪ جي
سان پادشاهي ڪري آچر جي ڏينهن شوال مهيني جي
ٻارهين تاريخ ڇهين سئي اٺونجاهه ورهه ۾ سانيائي جا
جهنڊ لاهور ۾ ملتان ۽ اوچ ۽ ٻکر جي ڏيهن ڏي ڪيا
۽ اوچ ڏيه جي سنڌي ڪاڻ لنگهي سنڌ ڏي منهن ڪري
سيوهڻ ولايت جي پادشاهت قليچ خان کي ڏني ۽ اوچ ۽
ملتان جي ڏيهن جي پادشاهي سنجر پادشاه کي سونپي

پادشاهي بهر دهليءَ ڏي ورئي ويو جڏهن ناصر الدين پادشاه
دهليءَ ۾ پهتو تڏهن لکنوتيءَ سان ناتا هو ڪيائين اتي وزيرن
۽ اميرن پادشاه سان وچن موچارو نه چاتو ۽ ڪٽڪ گهٽو
سينگاريو جلال الدين پادشاه سان قرآن جي جٺ ڪري
۽ هٿ ۾ آڻڻ لاءِ انهي پاسي موڪليو ۽ جهڙي سي
چاوڻي آهي ورهه جي پڇاڙي ۾ مغلن جو ڪٽڪ اوچهءِ
ملتان جي ڏيهن ڏي آيو پادشاه انهي جي ڦٽائڻ
لاءِ سانيا نو ڪيو پر مغلن جو ڪٽڪ جنگ ڏار ان ري
ويو ۽ پادشاه پڻ موٽي آيو جو ڪي ۾ آهي تہ ناصر الدين
پادشاه گهڻو ڪتابي ورلا ٻہ مصحف لکندو هو ۽ انهي
هڏيو ڳري ڇپي تان لاءِ ڪپا ئيندو هو هن ڪري
پيري هڪ تيو تہ اهو قرآن پادشاه جو لکيل هڪڙي
امير گهڻي [illegible] ڀي سان گڏ جڏهن پادشاه کي ان
ڳالهہ جي سڌ پئي منو پانيا ۽ چيا ۽ تہ هن ڪان پوءِ
هن ئي لکي ڀهاڻي ۾ تو ري هڏي سان وڪندا
[illegible] پيا ان تہ انهي پادشاه کي نڪاح ڏا ران
ڪا ٻانهي گهر ۾ نہ هئي ۽ اهائي جو ٽي سندس [illegible]
[illegible] هڪڙي ڏينهن پادشاه کي [illegible]

تنهن تي ڪان مُنهنجا هَٿ سزا ڏيکن ٿا جيڪڏهن هو ڪا
پاڻهي هُجي مان پُڇي ٿو لائق آهي تنهن جا سبب آهي سندس
پادشاهه وزيرن ڏنو تنهن بيت المال ڏيڻ ۾ پاڻهين آهي
مُنهنجو هن مرڻ جو هن مان نه هجي لاءِ پاڻهي ٽنهان مان
مره تنهن بيوا ڌري مرڌيءَ تنهن جي موچار و ڏنهن ۾ ڏينهن و بيت
آهي بندو انهي جو جڳ جا گندا ڪري ÷ ننڍڙي تي ڪرڻ
بنديءَ تي ڏانهي ڪي ÷ عجب سڀئي ٿيندين ورهيه مرماءِ الدين
پادشاهه اکي چگونگي بغدادي الثاني همعني جي پند رهيا
تاريخ جيئي سڀئي جي هت جهڙي ورهيه هن جڳ کان
هن سڀ جي اسلام تنهن جي پاڻ ڪُنڌ رهيو عسڪر
پادشاهن جي وقت اهڙيءَ ... ادبيه هوا

غياث الدين پادشاهه جو بيان

اٺون بيسن گذرن پاڻ شمس الدين ايلتمش پادشاهه
جي ڏالي ۾ پوٽي ناصر الدين محمود پادشاهه جي
پٺ کان پوءِ ... پاڻ ... جي
دهليءَ جي پادشاهي ... پادشاهه جي
[illegible]

ڪري هندستان جي واهپ ڪيلن ڏيهن کي جيترا تر
شمس الدين پادشاه جي ڳهري جي هٿ ۾ هوا پهنجي محين ۾
آئي اچار ۽ نيهاء جو هندو چاڻي شرع جي جهجي پاس جو
وڳو پاڻ آني ڏجي پادشاهي هلائي ۾ اشرتا نيم ڏ ادا ڪيا ۽
جو ڪيهي کي ان جي قيرائن ۽ تهنجي ابتي ڪمدڙن ۾ سگهه
نه هُئي ۽ انجي پادشاهي جي ڏيهن مرپت وسيل ۽ وات
اٺ سنبي ڪيل هُئي ۽ ڪتڪ سرهائي ۾ ڳڻا رينڊ وهو
۽ اهو پادشاه گهوڙ ڏاهو ۽ پيرت ۽ پڪو هو ۽ سپني
ڪمن جي چڪاس ڏاهپ ۽ سمجهائي سان ڪندو
هو **بيت** آهي موڙي چڱي ڏاهپ جي سيڪان ؞ جو
جڳ نه هجي سگهو هي ڳان ؞ ۽ پادشاه پهنجي پادشاهي جي
پهرائي ۾ لاهور ۽ ملتان ۽ سند ڏيهن جا پاسا پهنجي رسيل
پٽ سلطان محمد نالي کي سونپيا ۽ سلطان محمد اچاءِ
موچاراڻي جاوڏن ۽ ساڌن جي پهنجي هيئي ڪندو هو
تنهه ڪان گهڻو ڪري شيخ بهاؤالدين زڪريا ۽ شيخ
فريدالدين شڪرگنج جي پيلين ۾ جي ان سمي ۾ جو پيل
هوءَ ڳڻا هيندو هو ۽ ڏادو ورياڻ ڏان ڏيندو ۽ سچن
جو سيجڻ هو ۽ امير خسرو ۽ امير حسن دهلوي سدا سنڌ

ٻيلپيءَ ۾ رهندا هوا ۽ وزيرن وانگر ڏاڍا ۽ مهيو ۽ ملند
هون ۽ نظم ۽ نثر انهيءَ گهڻو ڪندو هو سڀ ۽ اهڙو
سنو ۽ ادب وارو هو ته حڪم هلائڻ جي ميز ۾ جيڪڏهن
سچو ڏيندو رات ۽ هندو هو ته نڪري گوڏي ٻيجي ڪيا نه
چوريندو هو ۽ حق جي اگر ڏنا اران اهو سڀ سنه ڪيندا
هو ۽ وڏن شيخن ۽ چاند ترن علمائن ۾ سنڌ ۾ ويسالا ڪيو
هو چيو اتي جڏهن شيخ عثمان مروندي جو سنه تي ڏن
مان هو ۽ هاڻي تنهن کي لعل شهباز قلندر چوندا ملتان
۾ آيو تڏهن پادشاه سنڌ مان گهڻو ڪيو ۽ سو ڪري
ڏنهي ملتان ۾ نڪري لا ۽ ويٺي ڪيا ۽ پر شيخ
وانا ترو ٿي ويو ليکيو اتي ته شيخ بهاؤالدين زڪريا ملتاني
پٽ هئڪر ۽ شيخ عثمان پيو شيخ صدرالدين ميرٺ ۾ هيڪا
هوا ۽ تنهن جي سوجهري ڪيلن ٻيتن جي ٻڌڻ ڪان پوءِ
ٻيا فقير گوندر پيريل تي سمع هڻڻ لڳا ۽ پادشاه جاتي تي
هتر کي انهيءَ اگيان ٻهي گهڻو گهڻو نوڙي ۽ چوڻي ۾
آهي ته شمس الدين پادشاه جي هڪڙي ڏيک سلطان پوڙهي
هئي ۽ اوچتو ئي مستي جي ويلي سلطان جي وات ڪان ٽي
پيرا طلاق جوڻ ۾ آئي ۽ جڏهن ڏار ڪو ملو ته ٿي

اُن زال کي مخدوم شيخ بهاؤالدين ذڪريا جي پٽ شيخ صدر
الدين کي پرڻايائون ۽ ڪنوار جي موڪلڻ کان پوءِ شيخ کي
جڏهن ڏاج جي منٿ ڪيائون، تنهن زال چيو ته هُن ڏوهي جي گهر کان
ٿُنجي سامهون آئي آهيان ڏاج جي لاءِ اِئين نه ڪر ته وري هُن جي
هٿ ۾ ورتل ٿيان شيخ ورائي ڏني ته زال کان گهٽ تين مر
گهر جي ۽ طلاق نه ڏنائين پوءِ پادشاهه اُن سگهوڙي پاڙي جها
وڻن لاءِ سنبري ويٺو ۽ چيائين ته ملتان کان ٻاهر آهڪر
ماڻهو ته شيخ سعدي جي ڪوٺ لاءِ شيراز ڏي موڪليائون
۽ گهڻا پئيسا موڪليا ۽ پانيو هوا ته شيخ جي وهڻ لاءِ ملتان
۾ هڪڙي خانقاهه جوڙي پر شيخ پوڙهو هو ۽ پيدائي کان
اچي نه سگهيو ۽ هڪڙي ٻيڙي پهچي شعرن سان ڀري
۽ نراڇن جو سماءُ ۽ امير خسرو جي ٻارت پهچي هٿ اگهن
سان لکي ٻنهي ڀيري ڏياري موڪلي ۽ گهڻو ڪري ڏاها
۽ پڙهيا اُنجي ميڙ ۾ جي هڪيا تيندا هوا ۽ هڪڙي وره
کان پوءِ اُن پاسي جي وحشن جي نوڪل بلند ڪو هو ۽ چڙهي
سيجي تباسي وره جي مهينن ۾ چنگيز خان قتلغ ۽ تيمور کي
گهڻي لشڪر سان هندستان ڏي موڪليو جڏهن اُهو
ڪٽڪ تباب پاڻي کان لنگهي لاهور جي سندن ۾ پهتي

تڏهن غياث الدين جو پٽ سلطان محمد تيهن هزارن سوارن
سان لاهور جي چوڌاري ۾ رسيو ۽ بيهي ڪٽڪن جي وچ
بارهن ورهن جي ٻري ۾ سلطان محمد مري جو سواد چکي
بهشت ڏي هليو پر هنجي مرڻ کان پوءِ پڻ تيمور ۽ قتلغ
جي ڪٽڪ هار لڏي ۾ پنجي ويو ۽ غياث الدين پادشاهه
ملتان ۽ سند جي ڏيهن تي اڳئي وانگر سلطان محمد جي
پٽ ڪيخسرو نالي کي ڇڏي هنجي مثل پٽ جي ڏکر اوسر گوندر
پرپل هو جيسين جيئي سين پنجاسي ورهين جي مهينن ۾ پنج ڏي اسهيو

جلال الدين خلجي پادشاهه جي ڳالھ

فيروز خلجي جو پٽ جلال الدين پادشاهه غياث الدين
پادشاهه جي نوڪرن جي لشڪر ۾ پوئتل هو تاريخن ۾ لکيو آهي ته
خلجي ماڻهون خلج خان جي ولاد کان چنگيز خان نالي آهي
۽ اهو مڙ ساڳي ۽ ورياملڪ ۾ آئي ليو هو پر ڏاهپ ۽ رت
ڪرڻ ۾ ڪاوات نه هيس ۽ پيري وڌا پوڙهي
ٿيو پادشاهي جي گادي تي ويٺو ۽ ڇهن سين اٺاسي ورهن
۾ سند ۾ نالي جي پادشاهي جي هو هڪو ڏهلي ۾ دڙ ناڻا
۾ ڏي جام ۽ ورهن [illegible] سان ۽ [illegible] ڏاڍائي

سان پادشاهه جي محبت ۾ آيا ۽ ڇهه سئو ٽيانوي ورهيه ۾
جلال الدين پادشاهه لاهور ڏي سنڀري اچي ملتان ۽
اُچ جا ڏيه ڦهنجي وڃي پٽ ارڪلي خان ناالي کي سونپيا
۽ نصرت خان کي سنڌ جي پادشاهي بخشيائين ۽ سنڌ جي
اُبتن ۽ پاسن کي پڻ ارڪلي خان جي هٿين ۾ ڏنائين ۽ ارڪلي
خان ڇڪي پنهنجي پال وارو ۽ جنگي مڙس هو ۽ پنهنجي پادشاهي
جي ڏينهن ۾ سنڌ ڏيه ڏي پير اوچي ۽ ويرين کي
جنهن ۽ سبڪت ڏيئي سنڌ جي سنڌن کي پوري آئي سان
هٿ ۾ آندائين ۽ ڇهه سئو پنجانوي ورهيه ۾ جلال الدين پادشاهه
ناانيا ۽ ڀائيٽيو ناالو علاءُ الدين پادشاهه هو
جنهن جي هٿ ڪان سواد مرڻ جو چکيو ؛؛

سلطان علاءُ الدين جو سماءُ

جڏهن ڇهه سئو پنجانوي ورهين جي پڇاڙي ۾ دهلي جي پادشاهي جي
گادي تي چڙهي پهنجي پادشاهي ناالي جو هو کو ڏيئي ۽ سکهوت
اسٽيٽ پانيسا ۽ جواهر ۽ گهوڙا ۽ هاٿي ماڻهن کي ڏنائين ۽ جين نر سيئي
اوڪ سنڌ ۾ ڏين ۽ ڏاڍ ڪان محبت مجيند ٿيا ۽ جڏهن جلال الدين
پادشاهه پنهنجي چاچي ۽ ساليڪي مارئي ودو تڏهن ماڻهن جيو ٿيا
الهن بجڙو ڪمر ٿئو چاڪون نر پهنجي چاچي ۽ سالي کي ماريا ۽

ڇهانوي وَرهين جي پڇاڙيءَ ۾ ملتان ۽ سنڌ جي ڪمن جو ڪار
کي بادشاهي جي ڪمن تي واڌو ڪيا ويا ۽ سو ڪوٽ ڄام علاءُ
الدين بادشاه جو پٽ ارڪلي خان نالي ملتان ۾ هو. هن لاءِ
الغ خان نالي هيٺين پاڻ کي چاليهن هزارن هسوارن سان
ٺهرائي گهڻو سگهو اوڏاهين سو ڪليا ۽ الغ خان ملتان
۾ اچي گهيرو ڪيو ۽ ٻن مهينن ۾ ملن لنگهڻ کان پوءِ سوڌو
جي ماڻهن تي اهڪه سيڙو پيو ۽ ملتان جي ماڻهن ارڪلي خان
کان منهن ڦيرائي رات جو ڇڏي ڪان نڪري الغ خان
سان اچي گڏيا ۽ ارڪلي خان وڃي آرائي ۾ نانا ڏاڏن
مخدوم شيخ رڪن الدين جي رحم وجهي ساعمري
ملتان کان نڪري ويو ۽ علاؤالدين بادشاه نصرت خان
کي ملتان ۽ اُچ ۽ بکر ۽ سيوهڻ ۽ ٺٽي ڏيهن جي
بادشاهي تي ڏهن هزارن هسوارن سان ٺهرائي ڏنو.
ڏنو. نصرت خان ملتان ۽ سنڌ جي ملڪ سنڌن تي لنگهڻ
ڪري جيڪو ويري ۽ قتل ڏسي ان کي قتائي ۽ وڃايا
سيني پاسن کان هيٺ ڏٺا ۽ سڀري ۽ ديساه واهرن ماڻهن
کي ڏيهن ۽ ڪوٽن تي ڇڏيائين ملتان ۾ اچي نڪي ۽ جهي
سنڌ ستانوي هجري ورهين جي پڇاڙيءَ ۾ مغلن جي لشڪ

جي اچڻ جو سڌ سيستان پاسي کان سيوهڻ جي سنڌي
تي پهتو ۽ سيوهڻ جي چوڌاري کي ڦري ۽ لُٽي ۽ ڪوٽ
تي گهيرو ڪري ٿوڙي وير ۾ جي ماڻهو سيوهڻ جي
ڪوٽ ۾ هو ابهڻ جي سگهه نه پاڻي پيڻ جو منهن رکيو
۽ مغلن ڪوٽ کي هٿ ۾ آڻي ڏاڍو ڪيو جڏهن اهيا
سڌ نصرت خان کي پهتي تڏهن گهڻو ڪٽڪ ۽ دارون
سارن جي اوزارن ۽ وٺي سوڌو ملتان کان هيٺري ۾ وڃها
سيوهڻ ۾ پهتو ۽ مغلن پاهر نڪري جنگ جي ٻاهه ٻاري
ٻئين هار ائي پيچي ويا ۽ پادشاه جو ڪٽڪ موٽي ٻکر ۾ پهتو
انهري ۾ علاؤالدين پادشاه کان اهڙو حڪم پهتو تہ الغ خان
گجرات جي وٺڻ لاءِ نالي هيل تي سنڌ جي ڪٽڪ سان جيسلمير
جي واٽ کان گجرات ڏي سنبري وڃي جڏهن الغ خان ڪٽڪ
سان جيسلمير ۾ پهتو تڏهن ان ڪوٽ کي سوٽ ڪري گهڻن
ڪافرن کي ماريائين ۽ ٻہ ساهسوار جيسلمير ۾ ڇڏي ۽ پٺي
ڪٽڪ ساڻ جي گجرات جي ڪٽڪ سان گڏيو ۽ ستي سئي
هجري ورهه ۾ علاؤالدين پادشاه ڏکي هلائي جي تراترڪيدي
قبلن ماڻهن ۽ ويرن کي ماريو ۽ علاؤالدين پادشاه جا
واهپ ڪيل سنڌ ائين ئي ۽ الهندي ۽ ڏڪڻ حادر ياڪاري

تُوڙي هُوا ۽ بنگالي ۽ دکن ۽ گجرات ۽ سنڌ جي پاسن کان اُتر پاسي جي پنجاب پاڻي تُوڙي هُوا ۽ سيني هنن تن ۾ حاڪم ۽ ديوان ۽ امين ۽ قاضي رکيل هُوا ۽ اهڙي ريت ڪي هنا ۽ جو هڪڙي هڪڙي هفتي ۾ ننڍي سُڌ سيني پاسن جي پادشاه کي رسندي هُئي جڏهن سنڌ ۾ پادشاهي جا ڪم پوري وڏائي تي پهتا تڏهن هن پهاڪي کان يعني جاوت پورائي کي رسي ٿي پوءِ ڦٽڻ انجو ٿئي ٿو ۽ نيٺ ۾ ڪن پا وارن کي نياڳاڻي ۽ سيني وڏائين کي ڦٿائي لکيل آهي تنهن ڪري شوال مهيني جي ڇهين تاريخ ستين ورهه ۾ سنجي جنگ ڏي هنيو

غياث الدين پادشاه جي ڳالھ

جڏهن علاءُ الدين پادشاه جي پادشاهي جي ٻئي ورهي ۾ غازي ملڪ کي ڏهن هزارن سوارن سان چنگيز خان جي مغلن جي وڃائڻ لاءِ ديبالپور ڏي نهاريو هو تڏهن ملتان ۽ اُچ ۽ سنڌ جي سندن کي رکو پهچي جاگير ڪري هنا ۽ علاءُ الدين پادشاه جي پٽ موڪلي ۽ جهڙي سرهائي کان پادشاهي جي ڪمن تي منهن نه رکيو ۽ ان ڪري انهن جي پادشاهي ڪيتو ڦٽو ٿيو ۽ جهڙي موڪلائي ڪري ڪان وڏائي جو وڃڻ

علاءُ الدين پادشاهه جي گهر ٻتر کان ٿيو ۽ سنڌ ۾ پٽ قطب
الدين پادشاهه کي جو سدا ءِ چڙيائي ۽ هارايائي پر هندو
هوڪي جنگ ۾ ماٺهن منهن ۽ گڏ ڪ سان سسي ۽ پر خسرو خان
کي جوان ڪم جي موچاري سِنڌ هندن ٿ هو ڪاڍي ٿي
وهاريائي ۽ خسري خان ڪافرن ۾ لڄن ٿي باجهه جڪي ٿي ۽
علاءُ الدين پادشاهه ۽ قطب الدين جي خاندان وارا
اُپتي لڄن ماٺهن کي ڏناءِ ڪافرن دهلي جي ٻنهي دادا
لهي مسلمانن ٿي سوڙ هائي جي اينري ۽ غازي ملڪ جي
پٽ فخر ملڪ دهلي کان گهوڙي مُلتان ڏي منهن ڪري
توڙي ويڙهه ۾ ٻي سان گڏ ڄب دهلي جي ٻن اسماءُ
ٻن ٿڪيو ۽ اُهي ٻنهي ٻي پٽ گهٽ ورياهم ۽ سوره هوا
تنهن ڪري مسلمانن جي ٻاٻي ڪرڻ ۽ ڪافرن ۽ اندرين
جي پارٽي جهاڙي ونڊ لاءِ دشمني جي تراڙ ڪپ ڪان ڪيدي
ڪشالي جو سنڌ ۽ چيله ٿي بدو ۽ جبل جو ڙ ٿيندڙ ڪان
سڀ گهري سنڌ ۽ مُلتان جي ڪنڪي گڏ ڪري پادشاهت
جي لهر دهلي ڏي سترياءِ ٿن هزارن سوارن سان جن گهٽا
پيسرا جڏهن جي پٽن کي جنگين سان آزمايو هو سو دهلي جي
چوڌاري ۾ دهنا جهڙي هاسڙ خسرو خان کي ڏهتي ڙهي

هڪڙو گهڻو ڪٽڪ تاهي ٻاهر موڪلياءِ ۽ پنهنجي پاسن جو
ڪٽڪ هڪ ٻي جي سامهون ٿيو ۽ جنگي ڏڪي جاڏو،
هو سو پڻ رائي ۾ آيو ۽ ڏڪي جي پٺ پرن ۽ پيلپي ڪرڻ
کان غازي ملڪ ۽ فخر ملڪ جي سوپ ٿي ۽ ڪافرن جو
ڪٽڪ ڀڳو ۽ هيٺو ٿيو ۽ گهڻا مارجي ويا ۽ ٿورڙن گهڻي
ڪشالي سان پاڻ کي دهلي ۾ پهچايو ٻئي ڏينهن خسرو
خان ڪٽڪ سان ٻاهر اچي سامهين ٿيڻ جي ٽولي کي
سينگاريو ۽ غازي ملڪ جي ڪٽڪ ويرين جي سامهيا هي
لاءِ ويرجي تراڙ بدسروٽڻ جي ڪپ کان ڪڍي جنگ جي
۽ هڪڙي ڪاهه ۾ ڪافرن جي ڪٽڪ کي گاهه جي ڏاٿي
وانگر تراڙ سي وڍي مٿان جاڏ ڪيا ۽ تراسي ۽
اڻ سهڻون خسرو خان ڀڄي ويو ۽ غازي ملڪ ۽ فخر ملڪ
ويڙهه جي هند تان موٽي ڏينهن جي وسي ۾ اچي لٿا ۽ اڌ
رات جو ڪوٺارن ۽ وڏيرن ۽ وزيرن دهلي جي ڪوٽ
جون ڪنجيون غازي ملڪ جي پيلپي ۾ موڪليون سوٻيو
غازي ملڪ ڏينهن جي وسي کان پادشاهي جي دبدبي وانگر
دهلي ۾ آيو ۽ شهر اندر پيهي اڳين ۾ علاؤالدين پادشاه
[illegible] شهاب الدين جي مرڻ جو بيٺو پڪڙي ڙن

ڏنهن ٽوٽي مرٽي جون رٿيون رکيائو ۽ دهلي جي ڏيهه ۾
پرتي هوڏ ڏناءِ جيڪڏهن ڪوماڻهون علاءُالدين ۽ قطب
الدين پادشاهن جي گهربرت ڪان رهيو هئي سو پاڻ کي پڌرو
ڪري جڏهن گهٽي ڳولا ڦولا ڪان پوءِ ڪو مدت مون رٿيو
تڏهن نيٺ اميرن ۽ سپاهين ۽ سيدن ۽ عالمن ۽ شيخن
۽ مڙني ماڻهن ميلاپ ۽ ڳاڏ اپو ڪري پاڻ ۾ جيوتر پادشاهي
۽ دڳي هلائڻ جو جوڳو غازي ملڪ آهي سو ڪوتر انهي ڏيه
جي ڪيني ۽ نڪرتي کي پري ڪيو ۽ مسلمانن ماڻهن جي
پٽ يرائي ڪياءِ پوءِ ستي سئي ويهي هجري ورهه جي
مهينن ۾ غازي ملڪ جو غياث الدين تغلق شاهه لقب ڪري
مجت جو هٿ انن کي ڏناءِ ۽ تنهه کي دهلي جي گادي وهاري
سندس نالي جو هو ڪو ڏيار ياءِ انن جي پٽ فخر ملڪ
نالي جو محمد شاهه پادشاهه خطاب ڪياءِ ۽ جڏهن ويلي غياث
الدين پادشاهه ملتان ڪان دهلي ڏي سنبريو تڏهن سومرن
ماڻهن نڪري نٽي کي ڀنجي هٿ ڪيو ۽ غياث الدين
پادشاهه تاج الدين ملڪ کي ملتان ۾ خواجه خدا ڪيب
بکر ۾ ۽ ملڪ علي شير کي سيوهڻ ۾ جڏهن پوءِ ستي سئي
نيو هي هجري ورهه جي ڀڄاڻي ۾ پهچي رسيل پٽ محمد شاهه

پادشاه کي ٻاگاڙو ڪيو ۽ تنهنجي ناليءَ جي بخت جو ڪاڳر
وزيرن ماڻهن کان ورتا ۽ سڀ سڀئي پنجوهي هجري
ورهه جي پهراءِ ۾ سنڌ ۾ جيئي جوڌ پوجهولي جي واقعن
وسامي پيو ۞

تغلق شاه محمد شاه پادشاه جي پٽ جي ڳالهه

جڏهن تغلق شاه جو پٽ محمد شاه پادشاه پنهنجي پيءُ جي
ورثي وارثي گادي تي ويٺو تڏهن آچار ۽ نيها جون رنگيون
۽ پنهنجون مونجهاري چال ڏٺيون ۽ ڏٺن جي جوڌ اريءَ ۾
ڪياءِ ستي ستاويهن هجري ورهه جي مهينن ۾
ڪشور خان کي سنڌ جي ولايت ۾ جڏهن ان کان پوءِ
دولت آباد ۾ جي ٿنگي گادي جو هند ڪري ويٺو جڏهن
محرم ورهه ائين رهيو تڏهن ڪشور خان بکر کان ملتان ۾
اچي بلوچن ۽ ملتاني ماڻهن کي پاڻ سان گڏ ڪري منهن
موڙڻ جو سانباهو ڪيو جڏهن اها سڌ سلطان محمد شاه
کي ڏني تڏهن سستي سوي اناويه هجري ورهه ۾ گهڻي لشڪر
سان ملتان ۾ آيو ۽ ڪشور خان پنهنجي مالڪن کان ٻي لشڪر
تي سامهون تيغ لڳو ڪري ويڙهه ڪئي جو گوشو
نيئه ڪشور خان تي ڪاه ڪري اتي سوئي ڪيئي ۽ سنڌ

سسي وڍي سلطان وٽ آندائين ۽ انهيءَ جو ڪٽڪ سلطان جي
سيڪت جي پوڪان وچڙي ڀاسن ۽ ڪنڌن ڏي ڀڄي ويو
۽ سلطان ڏگوڍ نوبت ملتانين جي رت سان هڪڙي ٻي
وهايو جڏهين سپاهين هٿ ۾ ترار اگهاڙي ڪري
ملتان جي ماڻهن جي ڪُهڻ جو ارادو ڪيو تڏهين مسلمان
جو وڏو شيخ رڪن الدين ملتانين ماڻهن جي چوٽڪي
لاءِ پادشاه جي دربار ۾ متو اگهاڙو ڪري بيٺو تو وري
ويرم کان پوءِ شيخ جي چوٽڪي کي مڃي ملتاني ماڻهن جي
مارڻ کان پادشاه پري ٿيو ۽ ويساه وارن ماڻهن کي
ملتان ۽ بکر ۽ سيوهڻ ۾ چڏي مٿي وره جي پڄاڻي ۾
موٽي ويو ۽ ستي ستي جو ٿينا ليهي ورهن جي مهين
۾ محمد شاه پادشاه جي هيءَ ۾ پور پيو ته ڏيهن جي
پادشاهي ۽ اميرائي خليفي عباس جي ڏگي ڏاران ڪرڻ
نه گهرجي ۽ پرپٺ ۾ خليفي جي محبت مڃي ۽ وڏا اپو ڪري
اوس ٿا ۾ ماڻهن کي جمعي جي خطبي پڙهڻ کان پري
رکيا ۽ جيسين نه رفيع ملڪ کي سوڪرڻ ۽ موچاريڻ
وٽن سان مصر ڏي موڪليائين ۽ مصر جي خليفي پڻ
ملڪ رفيع ۽ پهچي ماڻهن جي هٿ سان تهنيتي لاءِ

سر وڃاءِ جهنڊا مُوڪليا ۽ پادشاه سر هوئي خليفي جي ماڻهن
کي جهجهو مان ڪري ۽ گهڻا پئسا ڏانُ ڏيئي خليفي جي نالي
جو خطبو پڙهائي ۽ نالي پنهنجي کي نهنجي ڪافيه وانگر ڪيا
۽ ستي سئي ايڪونجاه هجري وره ۾ محمد شاه پادشاه
دهلي جي پادشاهت گهر ڪان گجرات ڏي سانيا هي جي واڳ
مُوڙي سگهو ئي ڪرنال ۾ هنتو ۽ سنڌ ۾ پاڻو طغي نالي
قريل تي ڪنيات بندر ڏي پگو جيس پادشاه اتي پهتو تيس
اهو پاڻو تجي جابجي ماڻهن سان ۾ جي گڏيو پادشاه پڻ
ناگني جو سانيا هو ڪري نيئي ڏي اسهيو ۽ تري جي گونم
پاڻي جي ڪندي تي لهي ڪنڪ جي گاڏ اتي لاءِ ٽڪيو ابتر ڏ
۾ پادشاه کي بري ورتو ۽ بهراتري جي ڏکر سنڌ ۾ هيئي تي
وات لڌي تنه ڪري پادشاه اُتاهي لڌي ڪندل ۾ اچي
ٽڪيو ۽ ان چڱائي پادشاه جي چڱيلائي سان متي ۽ انهي
هند تي سنڌ ۾ ديرو درياء جي وات ڪان سانسر اچي گڏيو
پادشاه انهن جي اچڻ ڪان گهڻو سر هو تيو ۽ گهڻي وت
ڪنڪ کي بخشيا ۽ جهجهي دلجائي سان ٽئي ڏي اسهيو
۽ انهي طغي پگل نيئي ۾ اچي قيناري پنهنجي ٻلي ڪرڻ جو
ڪم نيتي جا توجه هي پادشاه نئي ڪان اوري چوڏهن

ڪُهن ٻي اچي پهتو هو ڏينهن حشر جو هو تهي لاءِ پادشاه
ٻي ٽڪي انهي ڏينهن جو روز ور ڪنو ۽ ٻيئي ڏينهن ساڳيو
پادشاه کي موٽي آيو ۽ گهڻي ڪوسائي سندس سرير تي
ور ڪيو ويچن گهڻان ٻلا ڪيا پر ڪي ڪين ٿيو نيٺ محرم
مهني جي اڪيهين تاريخ سني ٻاونجاهي هجري ورهه
محمد شاه پادشاه پهنجي ڏي کي ساه سونپيو

فيروز شاه پادشاه جي پادشاهيءَ ڳال

جڏهن محمد شاه پادشاه پهنجي مرڻ جو اهڃاڻ ڏٺو
تڏهن چاچي جي پٽ فيروز شاه کي جنهن جي ٻار ٽيهن سو جهڙي
ورهاين جا اهڃاڻ ڏسڻ ۾ ٿي آيا گادي جو ڌڻي ڪري ڏيئي
۽ ماڻهن ۽ ڪٽڪ جي وصيت ڪري پهنجي سرير جا ڪپڙا
قتل گهڻي ڪان رهندن ٿي حويلي ڏي ڪيڏيا ۽ اميرن ۽ وزيرن
۽ چاڪرن ۽ مٿن ماڻهن انهي هنڌ تي سندس محبت ڪئي
۽ سني ٻاونجاهي هجري ورهه محرم مهني جي چوڏهين
تاريخ فيروز شاه پادشاه گادي تي ويٺو دربار ڪئي ۽
ماڻهن کي گهڻن ڏاتن ۽ پاڄهن سان سرهو ڪيا ۽ ٽڪي
نالي پادشاه جي مرڻ جو سماءُ ٻڌي سومرن ۽ جاڙيجن

۽ سمن ماڻھن سان گاڏاپو ڪري اُرد جي پٺيان آيو
جنهن اهيا سد فيروز شاهه پادشاهه سندي ٻه هزار ماڻھو
نهرايا پر هنن ماڻھن راتيان رات پائي ڪان لنگهي لڳي
۽ سومري ماڻھن سان سا. هون ڦي ڏاڍي جنگ ڪئي تنهن
طغي ٻچي ويو جي ڏينهن سومرن ماڻھن جنگ ڪئي ۽ ھري.
جنگ ۾ پڻ سومرن ماڻھن جنگ ڪئي هئي ٻني پيرن ۾
پڳل ٿي گهٽان مُوا هوا ۽ فيروز شاهه پادشاهه متي وره جي
صفر مهيني جي پهري تاريخ ٺٽي جي ٻاهران ماڻ لڏي
پادشاهت گهر دهلي ڏي هليو ۽ نهرايا ۽ تر پنجن ڪهن
ڪان ڪنڪو وڌيڪ نه هلي ۽ سانگره جي ڏنڊ تي ڪوٽ
جي اڌا اوت ڪري نصير نالي کي هزار ماڻھن سان اُتي
ڇڏيائين ۽ ملڪ نهرام کي حڪم ڪيائين ته اُنهي سند
فوجدار هجي جنهن سيوهڻ ۾ پهتو ملڪ علي شير ۽ ملڪ
تاج الدين ڪافوري کي اُتي جي پادشاهي تي ڇڏيائين ۽ سني
چانوٽ درگاهه شهباز قلندر ۽ پين وڏن ٻجڻ يارن
لاءِ اُتي رسي ۽ مخادمن ۽ حقدارن ماڻھن
۽ ورتو تهرائي اُتاهي ٻکر جي ڪوٽ ڏانهن ويجهو
ٻکر جي ڪوٽ تي پهتو ۽ ملڪ رڪن الدين کي نائب

عبدالعزيز کي ديوان بکر جو ڪري ۽ اسي ماڻهون بکر جي
ڪوٽ جي واهپ لاءِ هڙائي ۽ ملڪ رڪن الدين کي اخلاص خاني
خطاب ڏيئي سنڌ ولايت، جي ڪمن جي پورائي سنڌس وسيجي
هٿ ۾ ڏني. پاڻ هلندي هلندي جنهن هنڌ تي پهتو، انهي
هنڌ جي ماڻهن کي ڏات ۽ ٻاجهن سان سرهو ڪندو هو
۽ ستي سئي ٻاونجاهه هجري ورهين جي رجب مهيني ۾
پادشاهت جي گهر ڏهلي ۾ گهڙي ڏاڍائي سان پادشاهت جي
گادي تي ويهي ۽ پادشاهي جشن نهائي ماڻهن کي ڏات
ڪئي ۽ وارو ڪري ٿوري ۽ آچار جي موچاري سڌ ڏيئي
چڱن ۽ مٺن جون سڪاءِ ٻجايا ۽ ستي سئي ٽيونجاهه هجري
ورهه ۾ صفر مهيني جي پنجين تاريخ گهمڻ ۽ انگر واهپ ڪيلن
ڏيهن ٻي نڪتو ۽ پاسي جا گهڻا زميندار سنڌس ٻيلس
۾ مان هي مجيند ٿي ٿولي ۾ آيا ۽ ستي سئي چوونجاهه هجري
ورهه ۾ ڪلانور ۽ اُن پاسي جي جبل جي دامن ڏانهه شڪار
تي نڪري موٽڻ جي ويلي وڏي آڌا اوٽ پاڻي جي ڪندي
۽ شيخ بهاءُ الدين زڪريا جي پٽ شيخ صدرُ
شيخ الاسلامي خطاب ڏيئي اُتاءِ وطن جي ٽڪل
نيتي ستين سن هجري ورهه ۾ بنگالي جي ولايت

پهچي هٿ ۾ آيو. سني ستئي ٻاهتر هجري وره جي رجب مهيني
۾ بکر ڪوٽ جو سانپيا هو ڪري جڏهن جبل جي دامن وٽ
پهتو ته هي بج جو ٽڪرو ٿانو ۾ وجهي پادشاه وٽ آندائين. پادشاه
فرمايو جه ونير محمد شاه پادشاه هن هنڌ رسيو هوندو ته هي
برف آندي هوائين. تنهنجي جيئي وانگر شربت جوڙي هڪيو
ڪياءِ پر هي ٻاهتو آئي هڪيو نه هوندو ته هي شربت نه پيئاءِ
۽ فرمايائين ته فيروز شاه سان گڏ جي پيچي جڏهن هي اهڙي
ٻاجهون هن لاءِ پاڻ ڪندا هوندا ته هي آهي. پر اڄ اوسي
شربت نه پيان جيسين سوائن مصري جي ٻارن کي برف سان
شربت جوڙي سنڌس نالي جو خصمو ڏياريان پوءِ اوهي
ڪياءِ ٿوري ڳالهه پادشاه بکر ڪوٽ جي سوپ کان پوءِ
ننڍي ڏي سانپيا هو ڪيو جڏهن هي ننڍي ۾ پهتو ته هي جام
خيرالدين جو ننڍي جو ڏني هو پاڻي جي ڪوٽ ۾ ڪوٺا بندي
ڪري گهڻا ڏينهن ڪنڪ کي سنبايو. ۽ پادشاه ان جي سوڙهائي
۽ گاه جي گهٽائي ۽ پاڻي جي اونهائي ۽ مڇرن جي گهڻائي کان
گجرات جو سانپيا هو ڪري پشڪال نالي کي اتي جڏي ۽ نظام
الملڪ کي ڪيڏياءِ ۽ گجرات ظفر خان کي ڏيئي ننڍي ڏي ويو
جڏهن ننڍي ۾ پهتو ته هي جام خيرالدين سام گهري مسندس

ٻيلي ۾ آيو پادشاهه اُتي ڄام جوڻي جي ڏيکاري ڪري
تنهن کي مرڻ رميندا ارن ان هند جي سان ڏگو ڏناءِ ته دهلي
ڏي وڃي جڏهن سيوهڻ جي ڀرواري ۾ پهتا تڏهن تنهن ڄام
پهچي دلي ۾ ڄام جو پوٽو هو ڪيو ته لڏڻ جي ويرياڻ کي پاڻي
جي ڪندي تي پهچائي ڏونئي ۾ چڙهي نڪري ويا ۽
جاتو لي سان ٺٽ گڏيل هئي تن سڌ هي پادشاهه کي پهچائي
پادشاهه ڪنڪ کي حڪم ڏنو ته ڄام خيرالدين کي پيرن ۾
ٻيل وجهي دهلي ڏي نين ۽ پاڻ پادشاهه ڪنڪ سو ڏو پادشاهه
گهر دهلي ڏي سانيا هو ڪيو ۽ ڪيترن ڏينهن کان پوءِ ڄام
خيرالدين جي پٽ ڄام جوڻه کي سر ڦيا ڏيئي ٺٽي جي
پادشاهي ان کي سونپيا ۽ فيروز شاهه پاڻ شاهه اڻ ٿيو ورهه
۽ ڪيترا مهينا ڏ ادا اي سان پادشاهي ڪري ۽ ستي سي
نوي هجري وره ۾ رمضان مهيني جي ارڙهين تاريخ گذر ٿو
بيت جڏهن اوندو ٿيو هي اپ آرل کان ÷ تڏهن راضي
رهي رب جي رضا سان ÷ ڪيهي کي سڌ نه آهي هن مٽي جي ÷
ترڪن مادهن جي رت سان آهي پريل هي ÷ اندر ونه آهي جو
ڏسندڙ سيج هي کان ÷ تر آهي هي پريل ڄڳ بن رنگن سان ÷

فيروز شاهه پادشاهه جي پوٽي فتح خان

ٻجي پٽ تغلق شاهه پادشاهه جي ڳالِ

ستي سئي نوي هجري ورهه ۾ رمضان مهيني جي سترهين
تاريخ فيروز شاهه پادشاهه جي وصيتن ۽ اميرن جي ادم سان
تغلق شاهه فيروز آباد جي پادشاهي جي گادي تي ويٺو
۽ غياث الدين پادشاهه سنڌ ۾ لقب ٿيو ۽ محمد شاهه پادشاهه
جو فيروز شاهه پادشاهه جو سڳو پٽ هو تنهن کان پهرين ڏکوئيل
هئي تي اُن کي ڪنهن پاسي تي ڇڏيو هو پر ۽ تهنجي ۽ اميرن
جي وچ ۾ اُٿت پڌري ٿي ۽ محمد شاهه پادشاهه ڏيه جو گهرند
تي ستر يئو ۽ ذي الحج مهيني ۾ سرمور جبل نالي ڏي ڀڄتو
۽ تغلق شاهه پادشاهه عمل ڪري ٿي ڏينهه لک هسوارن سان
پٺ ۾ پئي ۽ ڪم جي ڇپ ٿي نڪري موٽي آيو ۽ پر ڇڏهي
ڏيه ۾ پهتو ته هي پورو ۽ پر يل جواني جي رسم کان سڙهي
۽ عيش ۾ قاتو ۽ ڏينهن ۽ پادشاهي جي ڪمن جي پورائي
رهي ۽ ڏوهه ڏينهن جي ڪمن ۾ پدر وٿين لڳو ۽ توري
ڇڪاس کان ڳهٽي ڏي آهپ سان سگهن پاڻ کي بند ڪيا ۽
ظفر خان جي ابوبڪر نالي جو سنڌ ۾ پاٽو هو ڏڄ ۽ ڏپ
کان پاسو ڪري وچ کان نڪري ويو ۽ ملڪ رڪن الدين

وزيرن ۽ ٻيا امير انهن سان گڏ ساٿي ٿي ٻاهر آيا ۽ ملڪ مبارڪ
ڪبير کي فيروز آباد دهلي ۾ تغلق شاه بادشاه جي گهر جي
دروازي تي ڪُٺائون ۽ تغلق شاه ڦريلن ماڻهن جي ڏاڍائي
۽ ڪاڏي ايو جائي خان جهان سان گڏ جي ان دروازي کان
جواب جون جي پاسي ڏانهن هونڪري ويو ۽ ملڪ رڪن
الدين هيڪيو ٿي پٺ ۾ پيئي تغلق شاه ۽ خان جهان کي ڦٽ
۾ آڻي ماري وڌو ۽ سندن جي کي انهي دروازي تي ٽنگيا ۽
۽ اهو ويهن سئي ايڪانوي هجري وره ۾ صفر مهيني
جي ايڪهي تاريخ ٿيو ۽ تنهن بادشاه جي بادشاهي جا ڏينهن
پنج مهينا ۽ ٻه ڏينهن هوا ۽ پر وزير ڏني جي اڳيان آهي

ابو بڪر شاه پادشاه جي ڳالهه

متي بيان ڪان پوءِ موڳن اميرن فيروز شاه بادشاه جي پوٽي
ظفر خان جي پٽ ابو بڪر نالي کي حڪومت تي ويهاري ابو بڪر
شاه بادشاه جو خطاب ڏنو ۽ وزيرائي جو درجو ملڪ رڪن
الدين کي مليو ۽ ڪجهه ڏينهن ڪان پوءِ ابو بڪر شاه بادشاه جا
نه ملڪ رڪن الدين ڪيترن اميرن فيروز شاهي سان گڏ ڪاڏي ايو
ڪيو هو نه ابو بڪر شاه بادشاه کي بادشاهي کان ڪيڍي ماڻ

پادشاهه ٿي پيو، ابوبڪر شاهه پادشاهه اڳرائي ڪري اميرن جي
ميلاپ سان ملڪ رڪن الدين کي ماري وڌو ۽ پادشاهه ان
جي مارڻ کان پوءِ ڏاڍائي لهي ڏاڍو شيو ابتري ۾ سستي پهتي
تڏان هند جي حاڪم ۾ صدهه سامانه ڪناري جي تت
سان ماريو ۽ انجي گهر کي ڦري سڀي ان جي کي محمد شاهه
پادشاهه وٽ نگرڪوٽ ڏانهن موڪليائون ۽ محمد شاهه پادشاهه
اهيا سڌ ٻڌي نگرڪوٽ کان سامانه ۾ آيو ربيع الاول
جي مهيني ۾ پادشاهي جي گادي تي ويٺو ۽ دامن جبل جي
پاسيدارن ۽ ميرصدهه سامانه سنڌس نئين محبت کي ڏي
امير حڪومت جا پڻ ابوبڪر پادشاهه کان ڦري محمد شاهه
پادشاهه سان گڏيا ۽ اتحاد ڪري ويهه هزار سوار ۽ پيدل
ان جي پاسي گڏ ٿيا جڏهن سامانه کان دهلي ڏي سنبريو
پوءِ دهلي جي جوڌاري پهچڻ تي ڪٽڪ جو گاڏ اپو پنجاهه
هزار ٿيو ۽ سٽي ايڪانوي هجري ورهه ۾ ربيع الاخر
مهيني جي ٻي تاريخ محمد شاهه پادشاهه جهان آباد جي مقام
۾ لٿو ۽ ابوبڪر پادشاهه جي ڪٽڪ ورهه مٿي ۾ جمادي الاول
مهيني جي ٻي تاريخ فيروز آباد جي ڀرسان ۾ محمد شاهه پادشاهه
جي ڪٽڪ سان جنگ لڳي اُنهي ۾ بهادر خان ميوا

ڳهي گڏ پڻ ساڻ ڏنيه ۾ آيو ۽ ابوبڪر شاهه زور ورتو ۽ پڻ
ڏنيه تمام سنگهاري جنگيون ڪيائين پوءِ محمد شاهه هاري
پڻ هن سوارن ساڻ آپ جون ڪان لنگهي دوابه جي وچ
۾ پوءِ بيهي رهيو ۽ ميتي ورهه جي شعبان مهيني ۾ ساماڻي جا جهنڊ
دهلي ڏي ڪيا ابوبڪر شاهه پادشاهه ساڻ وڙهڻ لڳو آخر
محمد شاهه پادشاهه جو پير ورتو پهتو هو محمد شاهه جي
ڪٽڪ هاريو **بيت** جنس وعدو ٽيل پورو ورتي ٿئي ته تيس
تيهي پار جي پاري نه گهر جي ۽ پوءِ ابوبڪر پادشاهه تڙ
ڪٽڻ نوڙي پٽ ۾ پيئي دهلي ڏي موٽي آيو ۽ محمد شاهه
پادشاهه وري هڪ ڀيري هندن تي سگهو ورتو ۽ جمعيت ورتي
ميتي ورهه جي رمضان مهيني ۾ لاهور ۽ ملتان ۽ ٻين ڳوٺن
جي ماڻهن ڏي ڏڳا ۽ حڪم ڏنائين ته جيڪي هند فيروز شاهي
پاڻهي لهو ڪٺو هو حڪم ڪهڻ هندن ۾ هلندڙ آهي ته
جيڪي قبر کڻي مارن هندن ۾ پڌري ٿي ۽ ماڻهن
جي وچ ۾ آهي جهڙو وڃي پيو پٽ محمد شاهه پادشاهه جي
آئندي هاٿي ڪاڻ امير نندائي ابوبڪر پادشاهه وٽ پيا
ڏانهن ويا ۽ ان جي ڏيڊ ورهه پادشاهي ڪئي

فيروز شاهه پادشاهه جي پٽ [illegible] پادشاهي

سٽي سئي ٻيانوي ورهه ۾ رمضان مهيني جي سوره
تاريخ پاڇائي جي گادي تي ويٺو ۽ پهراءِ گهرجا ڀلن ۽ ٻاهن
ٻئي جي ڪي جن سازش ويڙهه ڪيو هوتن کي ديه ڪان ٻاهر ڪيا
۽ بين ٽولن کي مار ائي پرڻ هو گهمايا ۽ ترجيڪو ماڻهون
هنن ماڻهن منجهان ديه ۾ ٽڪندو تنهن جي ڦاهن جي
ڪجي ۾ پوندي ۽ محمد شاه پادشاه جنهن ڳاڏ اپي سان
دهلي ۾ ودا اي جو اچڻ فرمائي ديهن ۽ وتن کي ڏاڍاي
سان سنوار پيو جنهن ڏاڍو وڙو ورتا ۽ هئي ۾ آنداءِ تر
ابوبڪر پادشاه کان موڪائي نه سگهي ان لاءِ پهنجي پٽ
همايون خان کي اميرن کان گهٽي ڳاڏ اپي سان انهي جڙياءِ
جنهن ۾ هي اهو ڪٽڪ ڪوتله ڏيانه جن ابوبڪر شاه جي
رهڻ جو هند هو پهتو ۽ انهي ابوبڪر شاه سٽي ٻئي ٻيانوي
هجري ورهه جي محرم مهيني ۾ فيروز شاه پادشاه جي گهرجا ڀلن
کان بهادر خان نالي سان ميلاپ جنهن ڳاڏ ابوبڪري همايون خان
جي ڪٽڪ تي رات اهو ڏنو ۽ پنهي پاسي ويڙهه ۽ مارڻ جي
ٻاهه ٻري نيٺ ابوبڪر شاه پهنجي پٽ پرائڻ وارن سوڌو
هار لهي ڪوتله جي ڪوٽ ۾ ايو جنهن ۾ هي اهيا سد محمد شاه
پادشاه جي پهتي ته ڏهي لڏ ٻنيان لڏ پانڻ کي تي ڏيچيا ائيگيري

جو ڪم انس سوڙهو ڪيائين پوءِ ابوبڪر پادشاهه هيٺو ٿي
پادشاهه جي سامهين پلٽيپ ڪئي محمد شاهه پادشاهه انکي
بند ڪري ميوات جي ڪوٽ ۾ دانه موڪليو ۽ انهي بند ۾
مري ويو پوءِ پادشاهه دهلي ۾ ويو اتا هي گجرات ۾ ڪاهيا
تنهه ڪانپوءِ ڪجهه جيترا ڏينهن بنگالي ۾ سانيائي جي واگ موڙي
ڦريلن ۽ ويرين ان پاسي جي ڪي ڪن مرڻي ڏيئي محمدآباد
ڪوٽ ۾ جو سنڌ ۾ ڏينهن ۾ جڙيو هو آچي ٽڪيو ۽ ڪيترن
ڏينهن ڪانپوءِ ان چگو نٿيو انهي سبب ۾ سڌ آندائين ته بهادر
ناهر ڪيترن گوٺن دهلي جي ۾ ڪاهي ڙگڙ وڌو آهي پوءِ بلها
جيئو ٿي هيٺو هو ته ميوات ۾ سندس پوٽو جڏهي ڪوٽله ۾ هيٺو
تڏهي بهادر ناهر سامهون ٿي جنگ ڪري هار کهي ڪوٽله
جي ڪوٽ ۾ ڪوٽا بندي ڪري ويٺو جڏهي سگهه رهڻ جي
نرتيس تڏهي ڪوٽله مان ڀڄي ويو پوءِ پادشاهه اڏاوت ڀڃي
جي جوڙ جڪ لاءِ جو محمدآباد ۾ فرمايو هو اوڏانهه سانئي
ڪيو ايتري ۾ ان جي اچڻ جي سنڌ ۾ واڌو ٿي ۽ سٺي ڇهانوي
ورهيه ۾ ربيع الاول مهيني جي ستر هين تاريخ سچي جڳ ڏي هليو
۽ سنڌ ۾ پادشاهي جا ڏينهن چوويهه ست مهينا هوا

محمد شاهه همايون خطاب واري جي پٽ

علاؤالدين پادشاھ جي ڳالھ

جڏھن محمد شاھ پادشاھ گذر ويو تڏھن ھن جي پٽ جي ٽن ڏينھن
کان پوءِ متي ورھ ۾ ربيع الاول مھيني جي اوڻيھين تاريخ اميرن
۽ پادشاھن جي ميلاپ سان پادشاھي جي گادي تي ويٺو
۽ ھن جي اپٽ جي دروازن کي انھي ريت وانگر رکيا ۽ متي
ورھ ۾ جمادي الاول مھيني جي پنجين تاريخ اٺ چڪوني گذري ويو

بيت بخت دولت چانئو جي يار تيو اي صاحبا ÷
جو تہ قسمت کان ڏاران ڪجھ کين ملندو وڏو سنا ÷

محمد شاھ پادشاھ جي ننڍي پٽ

ناصر الدين محمود شاھ جي ڳالھ ÷

جڏھن علاؤالدين پادشاھ گذر ويو تڏھن گھڻن اميرن پوري
ڪيو تہ اھو موڪل اٿي پھنجي جاگير ڏي وڃي پوءِ اھيا سندن
خان جھان کي جو محمد شاھ پادشاھ جو وڏو وزير ھو پھتي
تھي انھن کي دلجائي ڏيئي ڏنيھ ۾ آندو ۽ سنتي سڀ جھانوي ۾
ورھ ۾ جمادي الاول مھيني جي ويھين تاريخ ناصر الدين پادشاھ
پادشاھن ۽ اميرن ۽ ڏيھ جي ڪشائي سان ھميون مارئي ۾

پادشاهيءَ جي گادي تي ويٺي. محمود شاهه خطاب لڌو ۽ پيءُ ۽
ڀاءُ جي وزيرن ۽ اميرن ۽ عاملن کي جو رنج هو اهو ڪري
ڇڏيائين ۽ خان جهان کي سلطان الشرق خطاب ڏنائين ۽ قنوج
کان بهار تائين سندس رهت ۾ ڏنائين. جنهن ڪٽڪ سان
موڪليائين ۽ واڳ هلائڻ اُنهن هندن جي سندس سگهه جي
منجهه ڏنائين ۽ ان تنهن ڏينهن ۾ گهڻو وڌي ان هند جي
زميندارن کي پنهنجي هٿ ۾ آندو ۽ ڪيترا ڪوٽ جيتيا هوا
سڀ سيپ نوان ادا ڪيائين ۽ بنگالي جي راجا ۽ امير ۽ پاسن جي حاڪمن
جي سوکڙي فيروز شاهه پادشاهه کي موڪلي، تنهن سي محمود پاچاهه
کي موڪليا ۽ اُنهي وره ۾ محمود شاهه پادشاهه سارنگ خان
کي ديپالپور ۽ سند جي وٺڻ لاءِ نهرايو ۽ شيخا کوکر جنهن
پنجاب کي کلجي ۽ داؤد ۽ ڪمال ۽ ملتان جي ڪٽڪ جي ڏاهپڻ سان
لاهور ۾ چاڙهيو هو ڪيو هو تنهنجي بڇڙائي وڃائڻ لاءِ پڻ موڪليا
۽ اهو سڀئي ڇهانوي وره جي ذي قعد مهيني ۾ سنبريو
جنهن ۾ لاهور ۾ ته پهتو تنهن ۾ شيخا کوکر گهٽي ڪا ڏاڍي
۽ بنگالي جي سانيائي سان لاهور جي ٻارهن ڪوهن ۾ سامهون
ٿي جنگ ڪيائون ۽ سوب ۽ جيت جي هير سارنگ خان جي
سندس هٿ لڳي ۽ شيخا کوکر جيڪو جيئرو ... ڀڄي ... ويو

ڏينهن سارنگ خان لاهور جي ڪوٽ کي هٿ ۾ آڻي ملڪ ڪنڊ
پاءُ پهچي کي عادل خان خطاب ڪري اُتي رهيو پاءِ ۽ پاڻ
ديپالپور ۾ آيو ۽ مٿي ورهه جي شعبان مهيني ۾ سلطان محمود شاهه
مقرب خان کي ڪيترن وسيلن واهرن ماڻهن سان ڪوٽ ۾
چڙهي پاڻ سعادت خان سان ٻيانه ۽ گواليار ڏانهن هليو
جنهن هي پادشاهه گواليار کي وڃي پهتو ته هي ملڪ علاءُ الدين
مارو ال ۽ ملڪ راجو جو پٽ مبارڪ خان ۽ سارنگ خان جو
ڀاءُ اهي ٽيئي پادشاهه سان دوهه ڪرڻ لڳا ۽ سعادت خان
اُن ڳالهه تي سڌ لهندڙ تي ملڪ علاءُ الدين ۽ سارنگ خان
کي هٿ ۾ آڻي ماري وڌو ۽ سارنگ خان جو ڀاءُ ملو نالي اُن
سڌ کان ڊڄندڙ تي پاڻ کي پادشاهه جي پيليپ ۾ پهچايو
۽ پادشاهه جي هيٺ جي دڙ کي ڇاڻي موڪاري گنگ سان
پاڻ کي اُرڊڪان شهر ۾ آڻي ويڙائي جا جهنڊا کيا ۽ پادشا
سعادت خان سان ڏيهه جو گهيرو ڪري ڏيهاڙي جنگ
تي رکي ۽ ٽن مهينن تؤڙي اهيا جنگ برندڙ هئي پوءِ
ڪيترن سڄڻن مقرب خان جي پادشاهه کي دوهه ڏيئي
سعادت خان کان پرچي ڪري شهر ۾ آندو ۽ سعادت خان
ٿو نه ڪم مهنجو اگر ونتو تي ۽ دهلي جو ڪوٽ دست ۾

اٺ ڏو ڪو آهي ۽ مينهن پڻ پيو پوي شهر جي چوڌاري ڪان اچي
فيروز آباد ڏي وياءِ چڱن جي ميلاپ سان فيروز شاهه جي
پوٽي فيروز خان جي پٽ نصرت شاهه کي جو ميوات ۾ هو مٿي
وره جي ربيع الاول مهيني ۾ فيروز آباد جي ڪاڌي تي ويهاري
ناصر الدين کي نصرت شاهه خطاب ڪياءِ جڏهن امير ن
ڏٺون ته نصرت شاهه اڳي نمونو آهي تڏهن گيگ ۽ منهن سان
نصرت شاهه کي سعادت خان ڪان ٻري ڪري ڪاڏ اپووني
سعادت خان تي جو امير ن جو وزير هو موٽ ڪاٻي سان ٿيا
۽ او ڀڪر جي سگهه پاڻ ۾ نه پائي دهلي ۾ وڃي مقرب خان
سان گڏيو ۽ مقرب خان ان کي وٺي ماري ڇڏو تڏهن
محمد مظفر ۽ شهاب ناهر ۽ فضل الله ٻلخي جا يل فيروز شاهه جا
جي نصرت شاهه جي امير هوا تن اچ وس ڪان نصرت شاهه جي
ٻئي ٻيٽ کي ۽ گهڻي ولايت هٿ ۾ آندائون ۽ ناصر الدين
محمود شاهه پادشاهه امير ن ۽ ڪنهن جي ٻهڪ جي ميان
ڪان اڏجي وار وٽي ٻهنجي ڪم جي ٻهاٽ وڃائي ۽ نئي جي
ترجي ڪرڻ گهر جي ٻڌي پاسي جنگ لڳي ۽ سڀئي
انا ٿي ورهه ۾ سارنگ خان ديپالپور ۽ لاهور جي ترف
کي محمود شاهه پادشاهه جي پاس ڪان سڀئي هو

ملتان جي ڏي سان وڌيو ۽ ڪي ويري ٻنهي جي ڏيه جا
سارنگ خان سان گڏيا ۽ سارنگ خان زور وٺي ملتان کي
هٿ ۾ آڻي ستين سؤ نوانوي ورهه جي سڳوري رمضان
مهيني ۾ ڪاڏا اپو ڪري دهلي ڏي سنير ٿيو ۽ دهلي جا امير
پڻ ڪاڏا اپو ڪري انجي وڙهڻ ۽ ويري ڪرڻ لاءِ سنير ٿيا
۽ آئين سؤ هجري ورهه ۾ محرم مهيني جي پنڌرهين تاريخ
سندن وچ ۾ جنگ لڳي پيو ۽ سارنگ خان هاري ملتان ڏي
ويو ۽ ڏيه جو ڪم ان جو رجڪ سان رهيو ۽ اهي ٻئي
پادشاهن جا پٽ پاڻ ۾ ويڙهي ٿيا اينري ۾ آئين سؤ ورهه جي
ربيع الاوّل مهيني ۾ امير تيمور صاحب قران جي ڏهني مرزا
پير محمّد نالي پنجاب جي پاڻي ڪان لنگهي اوچ ڪوٽ کي
گهيرو ڪيو ۽ ملڪ علي جو سارنگ خان جي پاسي کان اوچ جو
ڏڍي هو ڪوٽ بندي ڪري هڪڙي مهيني تائين وڙهيو
۽ سارنگ خان ملڪ تاج الدّين سان چار هزار سوار ڏيئي ملڪ
علي جي پٺ ڀرائي لاءِ موڪليو پيو ۽ مرزا پير محمّد اهيا سڌ
ٻڌي ڪوٽ کي ڇڏي ملڪ تاج الدّين جي اگوات ۾ وڃي
ان کي ڀڃائي پٺ ڪان اچي ملتان جي ڪوٽ کي گهيرو ڪيو ۽
ڇهن مهينن نوٽي سارنگ خان سان ٻئي وڙهيو ۽ ڏهاڙ

جنگ ٿيندي هئي نيٺ سارنگ خان سام گهڙي مرزا جي
ٻيليءَ ۾ آيو ۽ ملتان جي سونپ ڪرڻ کان پوءِ مرزا پير محمد
ڪيترا ڏينهن ٽڪيو ۽ مٿي وره جي شوال مهيني ۾ دهلي پادشاهن
جي اميرن مرزا پير محمد جي وڃڻ جي سڌ ٻڌي سڀئي شيخ
قطب الدين بختيار ڪاڪي جي جهنجو گجهه ڏني سنوار ڪي ٿهنجي
قبر تي گڏ ٿي ٻنهي پاسن کان ٻول ٻڌائون ۽ دهلي جا امير ٿهنجي
پادشاهن تي ڏاڍائي انهن کي نمونو ڪري هڪ ٻئي سان
جوڙ پاڻ ۾ سند ماڻهن جي محبت ۾ تابعداري هندستان جي
پادشاهن سان تنهن صاحب قراني جي اچڻ تائين هئي جو
ٿهنجي ڏهني مرزا پير محمد جي اچڻ کان پوءِ انهي سئي هڪ
هجري وره جي صفر مهيني ۾ ڪٿڪ ٿهنجي ڪي ڏو ترائي ملتان
۾ اچي لٿو ۽ جا ٿولي مرزا پير محمد جي هٿ ۾ سنڌ تي هئي انکي
سبڪت ڏناءِ هن کان پوءِ سنڌ جي حاڪمن دهلي جي پادشاهن
کان محبت جو مٿو قريبي مانڪي ڏاڍائي ورتي جنهن تر انهنجي گال

سومرن ۽ سمن ماڻهن جي پادشاهت
جي ڳالهه ۽ پڻ سومرن جو سماءُ
جنهنجي ڳالهه ٿي *

جڏهن ڪاڏي جي هند غزنين ڪان سلطان محمود غازي
ملتان ڏيهه ۾ پهتو، تڏهن وٽس جو ڦاهو ملتان جي ڪوٽ
جي ڪنگري تي وڃي پهچي هٿ ۾ آندائين ۽ پڇيائين گماشتن
کي سنڌ ڏي موڪليائين ۽ انهن سنڌ ولايت کي هٿ ۾ آندو.
سلطان محمود غازي جي گذرڻ کان پوءِ جڏهن پادشاهت
سنڌ سان وياڪان ويئي ۽ سلطان مسعود جي پٽ عبدالرشيد
جي پادشاهت جو پير ڍرو پيو، تنهن هيئن جو هندو ۾ ... ۽ سرهي
جي چالن سان رهيو پادشاهت جي حڪم کي سنوارڻ
پوءِ گهوڙو ڪري ٻي جي سنڌ تن ۾ ماڻهن آڻ محبت ... آمريت
ڪري محبت ڪان ستو تير پوءِ ٿوڙ ڏي ڳالهه تنهن سومرن
ماڻهن ٿري جي پاسي ڪان گاڏ اپو ڪري هڪ ... سومرن
ماڻهو کي پادشاهت جي گادي تي وهاريو ۽ ان کي ... بيراڏين
تنهن تولي تي جام انگر لن ابري ان ڏيهه جي چوڏاه ... کي ويرين
جي ڪنڊن ڪان ڪان ٻهاري اچيو ڪيو ۽ هڪ ... وڏيري
صادنالي جوان سنڌ تن ۾ پاڻ کي ڏاڍ سند ايئن ... هو ميلا
جي وات وڃي ڏي ان جي پر ٿيا ۽ ان ڪان هڪ ... پٽ پونگر
نالي جالس ۽ سنڌ ۾ ... ڪان پوءِ اهو پس پهه ... جي
پادشاهت جي گادي تي ويهي واٽ ... ۽ ڪريم ... ماڻي ۾ سا

وَٺَنَدَ ٺَڪِي پَهِنجو سَاهُ سُونپِيائِين تِنهِ ڪان پوءِ اُن جي پُٽ دُودي
نالي پادِشاهت جي ڪمن جو ڪو لاندارُ تي ڪينرَن وَرهن ٿوڙي
ڏاڍاي سان لنگهايو آخر پوري توڙي پهنجي هٿ ۾ ڪيائين اهو
نئي جواني ۾ گذاري ويو هن کان هڪڙو سنگهار نالي جوڪر
رهيو تاري نالي سندس ڌي گهڻيرا ڏينهن پادِشاهت ڪئي
۽ مري ويئي ماڻهون سندس محبت ۾ هوا جڏهن سنگهار وڏو ٿيو
رسيل ٿيو تڏهن پادِشاهت جي گادي پهنجي وهڻ جو هندُ
ڪري ڏٺي ۽ مالي جي ڪمن پوراڻي ڪرڻ لاءِ سنواريا
۽ هڪڙي ٻي تولي کي جا ترپل تي هُئي سنڪت ڏني ۽ ڪجهه کان
واڳ موڙي هالڪندي توڙي پهنجي هٿ ۾ آندائين ۽ ڪينرن
وَرهن کان پجائي جي هند ڏانهه اُسهيو تنهِ کان ڪوٽ
نه رهيو هو پر سندس زال هموناني ادڪ جي ڪوٽ ۾
پادِشاهي تي ڪئي ۽ پهنجي پائرن کي محمد نور ۽ ٿري جي
پادِشاهي تي چڙهيائين ۽ توڙي ڏينهن کان پوءِ دودي جا
پائر جي ڪنهي پاسي ۾ لڪل هوا پڻ راتي هموجي پائرن
جي پاڙ پٽيائين ايتري ۾ قتو نالي دودي جي ويا کان نڪري
ٻهراڻيو ۽ نماڻن جو گاڏ اپو انجي جو ڏاري ۾ شيو ۽ جا ٽولي
پادِشاهي تي جهڙي لاءِ سنئين هُئي انهن ۾ ڙن جي پاڙ پٽي

ٻاپ پادشاهيءَ جي گاديءَ تي ويٺو. اُن پڻ ڪيترا ڏينهن پادشاهي ڪري
پنهنجي جيئڻ جي ڏينهنن جي پڇاڙيءَ سان پنهنجا پوٽنهِ کان
پوءِ هڪڙو ماڻهو خيرا نالي پادشاهيءَ جي ڪمن کي پهچو
ڪري ڏينهن جي ڪرتن کي سنواريندو هو. اهو موچارن
چالن سان واکاڻيل هو. ڪيترن ورهن کان پوءِ سنڌ ۾
جين جو سڀ مرڻ جي ڪندي ڏانهه لٿو تنهن کان پوءِ هڪڙو
ماڻهو ارميل نالي پادشاهيءَ جي گاديءَ تي ويٺو. اهو انڌير
ڪندڙ ۽ ماڻهو ڏکوئيندڙ هو. پوءِ تنهنجي انڌير کان
ماڻهون پيچندڙ ٿي ۽ اُن جي مارڻ ۽ وڃهن لاءِ اُدم ۽
ڪشالي ۾ مُنهُ رکيو. جن هيءَ سمي جي ٽولي ڪيچ پاسي کان
اچي سنڌ ۾ ترڪي هئي ۽ انهن ۽ سنڌ جي ماڻهن جي وچ ۾
سجبٽ ۽ گڏجڻ جي واٽ لڌي هئي تڏهي هڪڙي ماڻهوءَ
سمي جي ٽولي کان ائنر نالي کي جنهن جي نراڙ ۾ سلڻ ٿائي جا
اهڃاڻ پڌرا هوءَ اڌيه جي ورهيرن لڪ ۾ اُن کي شهر ۾ آندو
۽ سوڀن جي ويلي هڪڙي ٽولي ارميل جي گهر ۾ وڃي هنگي
ماري وڌو ۽ سڀني اُن جي شهر جي دروازي تي ٽنگيا ۽
گهڻن ماڻهن سان اُنکي پادشاهيءَ جي گاديءَ تي وهاريا ۽

ٻانڀڻ جي پُٽ چاهه اُبر جي ڏا ا

جڏهن حاڪمن وڏيرن جي ميلاپ سان ڏاڍو ٿيو ۽ جهجهه
ماڻهو سنڌ ۾ چوڌاري ۾ گڏ ٿيا ته هي گهٽي گاڏ ڏاڍي سان
سيوهڻ جي وڻن لاءِ سيري ملڪ رتن سان جو ترڪ
پادشاهن جي ڪمن کان هو سيوهڻ جي چوڌاري ۾ رسي
مارڻ ۽ سامهون تيرن جي پٽ کي سينگاريائين ۽ ملڪ رتن
پڻ سينگاريل ڪٽڪ سان ڪوٽ کان نڪري وڙهڻ
جي هندتي هڪيو ٿي جنگ جي پاره پاري ۽ پوءِ جام انڙ
پهري جنگ ۾ هيٺو ٿي پڇي سپاهي جو ٿو پيرو ويا مڙن
سان ڳاڍيو ڪري جنگ تي آيو ته هي ملڪ رتن گهوڙي
جي ڊوڙائڻ ۾ گهوڙي کان اونڌو ڌرتي تي ڪري پيو
۽ جام انڙ سڀ انهي کي ڏسڻ کان ڏاڙ ڪري سيوهڻ جو
ڪوٽ هٿ ۾ آندو ۽ ملڪ فيروز علي شاه ترڪ جو نگر
جي پاسي هو تنهن هڪڙو ڪاڳر لکيو ته هي سو رهائي جي ڳي
نه هئي پر هاڻي پادشاهي ڪنهن جو ساٿياهو ڪري
ڙ سائي جو پيرو ڏاڍائي جي پٽ ۾ جماءِ انهي هن ڳالهه کان
اترو آهري ٿي ته جو ساٿيا هو ڪيو ۽ انهن ڏينهن ۾ اڻ
ڄنگو ٿي سڀ جڳ ڏي هليو ۽ سنڌ ۾ پادشاهي جا ڏينهن تي
ورڪ ۽ چه ۾ مينا هوءَ ۽ ڪن جو آهي ته جڏهن جام انڙ

سيوهڻ جي سوڍي ڪري موٽيو ته هي هڪڙي رات
سرهائي جو هند وڃائي شراب پيئي مرتپيل هو اهڙي
مستيءَ آئي ته هڪڙي ٽولي ٺرملن ڪان پهتي ته تماچي
پٽ ڪاهه جو سندس وڪيل هو انکي ٺرملن ماڻهن جي
ٺانئي لاءِ نالي هنيل ڪيو جنهن ۾ اهو ٽولي سان لنگهي
انهن ماڻهن تي پهتو ته هي ڪنو هو پوءِ ورهڻ جي
وير جهلجي ويو انهن انکي بند ۾ ڪيو پوءِ جام انڙ
ان ڪان موڪائي مرهي هيٺ سرهائي مرتپيل هو پوءِ آگي
جي پٽ ڪاهه ان ڪارڻ ڪان پهچي جائي مروين [illegible]
موچاري گنگ سان وبري جي [illegible] ڪان چڙ [illegible]
انڙ ڪان منهن ڦير ابي بڪر جي ڪوٽ ۾ پهتو علي شاه [illegible]
سان گڏ ٿيو علي شاه ملڪ فيروز جي ميلاپ سان [illegible]
ڪري بهرام ٿور جي ڪوٽ جي پادشاهي تي [illegible]
موٽي ويو ٿن ڏينهن ڪان پوءِ جام انڙ جي ماڻهن [illegible]
منهن سان تماچي پٽ ڪاهه ملڪ فيروز کي [illegible]

بابينه جي پٽ جام جوڻه جي ڳالھ

جنهن هي جام انڙ هن سمي ڪان لڏيو ته هي [illegible]

جي ذات ۾ جاءِ خطاب سان لقب وارو ٿي پيو ۽ سنڌ جي
وڻن جو پورو هيءُ ۾ آيل پاڙن ۽ ماڻهن کي رعايت ڪري
ولايت جي نالي هنيل ڪيو ۽ اهو ماڻهون ٻنهي ڪوٽ جي سامهون
پٽن لنگهي قرن ٿا ۽ مارڻ ۽ ڦتائڻ ٻکر جي ڪوٽن ۾ رهنيا ۽
ٻه ٽي پيرا سنجي ماڻهن ۽ ٻکر جي حاڪمن جي وچ ۾ ڏاڍي
جنگ ٿي جڏهن ترڪن ماڻهن سامهون ٿيڻ جي پاڻ ۾
سگهه نه پائي تڏهن ٻکر جي ڪوٽ کي ڇڏي پاڻ کي اوچه
ڏانهن پهچايائون ۽ جاه جونه اڻ ڪنڪ جي پڇڻ جي ٻڌڻ
کان لڏ پنيان لڏ ٻکر ڏي اسهيو ۽ اوترن وڌهن توڙي
سنڌ ۾ ڏاڍائي سان لنگهايائون جن ڏهن توڙي علاؤالدين
بادشاه الغ خان پهچي پاڻ کي ملتان جي پاسي ڏي جڏهن ڏيڻ ۽
الغ خان ملڪ تاج الدين ڪافوري ۽ تاتار خان کي جام جونه
جي ڦتائڻ لاءِ سنڌ ڏي موڪليو ۽ ڪنڪ جي پهچڻ کان
اڳ ۾ جام جونه ٿي موت جي ناهي ڪاهيو ۽ ملڪي جي اڻ
جڳائي کان مري ويو ۽ سنڌ بادشاهي جاڏ ٿينه تيره
ويره هئو ۽ علاؤالدين بادشاه جي ڪنڪ ٻکر جي جوڌا رهيو
جي ٻکر جي ڪوٽ کي [illegible] ستو هڙ ذي سنبرو

[illegible]

جڏهن پادشاهت جي وزيرن جي ميلاپ سان وزيري واري
گادي تي ويٺو ته هي علاؤالدين پادشاه جي ڪٽڪ جام تماچي
جي وڙهڻ کان پوءِ سنڌ ۾ پٽ انڙ ناليءَ کي بند ڪري
گهر سوڌو دهلي نيو ۽ اتي پٽ ڄايا ۽ سمي جون ٽولي
ٿري جي چوڌاري ۾ گڏ آرهندي هئي ۽ انڙ جي پٽ جام تماچي
ڪمن جي رٿ کي هٿ ۾ آڻي گرن جي جوڙڻ ۽ هلائڻ ۾
ادم ڪندو هو گهڻن ڏينهن لنگهڻ کان پوءِ جام تماچي
جي پٽ ملڪ خيرالدين جو سنڌ اچي مرلي سان دهلي ڏي ويو
هو پئي جي مرڻ کان پوءِ سنڌ ۾ آيو ۽ سنڌ کي پهچي هٿ ۾
آڻي پادشاهي تي ويٺو ۽ ٿورڙي وير کان پوءِ محمد شاه
پادشاه گجرات جي وات کان سنڌ ۾ آيو جيترو ڪيترو محمد شاه
پادشاه جام خيرالدين کي سڏ ايو پر ان سنڌ ۾ سڏ کي
نه مڃيو جا ڪون نه تنهن جي سنڌ ۽ بانڌي گهر ۾ رهيو هو نيٺ تغلق شاه
جي پٽ محمد شاه پادشاه ٺٽي جي ڀرواري ۾ مڪاڻي جي
سانيا هي جاجند اڪيا چيو اتي تر پادشاه جي مرڻ کان
پوءِ فيروز شاه وصيت ۽ وزيري ڪري پادشاهي جي
گادي تي ويهي دهلي جي پاڇاهي گهر ڏي سڌي سنئين پوءِ جام
خيرالدين ڪيتري منزل پٺ ۾ پي سن جي ڀرواري کان

جي سيوهڻ وانگر اهن موٽيو ۽ فيروز شاه بادشاه کي
اها ڪره هيئي ۾ هئي ۽ جام خيرالدين فيروز شاه بادشاه
جي ساٿيا هئي ۽ اُتارڻ ڪان پوءِ نيهاءَ ۽ ٿوري جو
هندو ڄاڻيو ۽ ماڻهن ۽ نوڪرن جي سڪه لاءِ ڳهڻو
جوڙ جڪ ڪيا ۽ اُن موچاري ڀڄائي جام جي اڄڙج
جهڙتين ڳالين مان هي سماچار لکيو آهن ته هڪڙي
ڏينهن چگن ۽ متن جي ٽولي سان گھمڻ لاءِ نڪتو وڃنو
هڪڙي ڪڏ ۾ مسلمان جاهل ايسل ڏٺا ۽ پوءِ واڳ جهلي
گهڙي ڪن انهن ڪريلن هڏن ۾ ڏٺا ۽ پهچن پلين
ڏي منهن ڪري چيا ۽ تر جا ٽوٽا ته منڪي هڏ اڇا ٿا چون
ته هي اهي متو اڳيا س نماءِ ماڻيٽا ٿيا پوءِ جام فرمايو
ته ڪيترا انديرر سيلا هن ۽ آچار ٿا ڳهڻ انهي ويراڻ
جي ڪمن جي سماء پڌري ڪرڻ لاءِ سنڌ ۾ ويڙاءَ
۽ هڪڙي پوڙهي مڙس کي جو اها ذري ڄاڻي ان سان لڳل
هئي ڪوٺايا ۽ ان ڪان هڏن جو سماءُ پڇيا ۽ پوڙهي
چيو ته هن ڪان اڳم سيتي ورهه جي تاريخ ۾ هڪڙو
ساٿ گجرات ڪان هتي پهتو هو ۽ فلاڻي ٽولي انهن
کي ڪُٺي سندن وٺي ني هئي ۽ گهڻي انهن وٽن

هڪي آهن جڏهن جام ان سماءَ کي جاتو ته انهن وٽ مان
گهڻي هڪي آهن تڏهن سيني وٽ لاءِ حڪم ڏنائين
گهڻي گڏ اندا ته هڪڙو ماڻهون گجرات جي ڏني ڏي
موڪليائين ته هن وٽ کي مُلڪ جي وڙهڻ کان جيڪو
باجي رهيل هجي ان کي ڏجي ته مار بندرن جي ٽولي کي ماراڻج
ته ڪيترن وڙهڻ کان پوءِ هن قتل سمي کان موڪلائي
ڪري رهندڙ جڳ ڏي ويو ÷

جام بابينه جي ڳالھ ÷

جڏهن ٻئي جي مرڻ کان پوءِ وڙهڻ ته جامن جي ميلاپ
سان وڙهڻي واري ڳالهه ڏي ٻي ونئو اتي ته فيروز شاه پادشاه
هندستان ته گجرات جي ڏيهه کان پهچي هئي کي دلجاءِ
ڏيئي سنڌ جي وٽ لاءِ سنيو ته جام بابينه وڙهڻ جي
ٻٽ کي سينگاري انجي سامهون ٽپڻ لاءِ نڪتو ته فيروز شاه
پادشاه ٻي مهينا انهي ٻهراڙي ۾ ٽڪيو جڏهن پاڻي جو
چاڙهو ته اُبت واوجي ۾ مڇر گهڻا ٿيا تڏهن پادشاه مينهن
جي مُند جي ٻهراڙي ۾ ٽن گجرات ڏي وڃي مينهن کان پوءِ
ٻي ... گهڻو ڪٽڪ گڏ ڪيو ته ڏاڍي جنگي

لڳي نيٺ ... ر بابنه هٿ ۾ آيو ۽ سڄي سنڌ ڦيروز شاه جي
هٿ ۾ آئي ۽ پادشاه انهيءَ جام کي دهليءَ ڏي پاڻ سان وٺي
ويو جڏهن ٺٽي کي گهمڻا ڏينهن ڦيروز شاه پادشاه جي پيليپ ۾ هو
۽ سو چاري ٻيلي ڪناس پڌري ٿي تڏهن ڦيروز شاه پادشاه
ان کي ٻاجهن سان ڪيڏي پادشاهي سر ۽ پاڻ ڏني ۽ اهو وري
سنڌ جي پادشاهت تي اچي گهٽي ڏ ادائي سان ويٺو ۽ ٻاره
وره پادشاهي ڪري پوءِ سڄي جڳ ڏي هليو ؞

جام تماچي جي ڳالھ ؞

ٻاوڄي مرڻ کان پوءِ اميرائي جي گادي تي ويهي ڏنه ۽
پادشاهي جي ڪمن کي سنواريائين ۽ اهو مڙس سنوارپل
سڄڻ هو ۽ هيج ۽ سرهائي جي وٽن ۾ رهندو هو ۽ سنڌ ۾
ساري پادشاهي تيره ورهه هئي پوءِ مري ويو ـ

جام صلاح الدين جي ڳالھ جام تماچي کان پوءِ پادشاهي
جي ڪمن ۾ رنيو ۽ پهراءِ سنڌ جي ڪمن کي جي ڪئين
ٻانهن جي ڦريلائي کان ڦٿا هو اسنواري تهي تولي جي
جوڙ جڪ لاءِ اهڙو ڪنڪ موڪليا ۽ تن کن مڙوڻي
ڏٺي جڏ ۽ سبڪ کان ... ڪنه تولي ... ڏي رکيو

پوءِ ٽن ڪي ڪيڇ جي ماڻهن سان ڏاڍيون جنگيون منهن ڏنو پر
سيني جنگين ۾ صلاح الدين جي جهنڊي تي هير سوڀ
جي لڳي ۽ لٽيون سوڀ سان موٽيو ۽ ڪنڪ ۽ رعيت جي
ڪمن ۾ ادم گهٽو ڪندو هو ۽ ياره ورهن ۽ ڪيترن
مهينن کان پوءِ هلندڙ جڳ کان رهندڙ جڳ ڏي هليو

جام صلاح الدين جي پٽ جام نظام الدين جي ٻا

ئي جي مرڻ کان پوءِ اميرن جي گاديءَ سان پادشاهي جي
گادي تي ويٺو ۽ سوڌ انهي جاجي ڏيه جي رٿ جي پياه
سان بند ۾ هوءَ ٻڌناءِ اهئي ملڪ سڪندر ۽ ڪرڻ ۽
ٻهاؤالدين آمر نالي جا هوءَ ۽ هڪڙي هڪڙنيڪي هڪڙي
هڪڙي پاسي موڪليا ۽ ڏيهن جي ڪمن تي ڪيترن
لڪندڙن کي جيڏي رات ڏينهه سرهائي ۽ هيچ ۾ نيسل
هوندو هو ۽ پاڻ ڏيهن جي رڳن جي سڌ ونندو هو
اوسي تعلي ترسند ۾ سوڻ گاڏ ائي ڪري گاڏ ائي سان
ڏيه ۾ آيا ۽ جام نظام الدين جي وٽ جو سعيو ڪيا ۽ ترهي
ٿيڻ تي ٻجهي تالي پرتي سنوت لاءِ ڪيترن ميا ٿين
ان ساجت جو ڏيه کان نڪري گجرات ڏي سنيو

پوءِ سومرن جو ماٺو ٿيو ۽ جام نظام الدين جي پڄڻ جي سڌ لهي
پٽ مري پيا ايتري ۾ دهليءَ جي وزيرن جو هن گنگ ۽ قتلائي
ننهن ڪري جام علي شير کي جو ڪنهن پاسي لڪل هو پڌرو
ڪري گاڏائي ۽ ميلاپ سان پادشاهي جي گادي تي ويهاريا
۽ جام نظام الدين ننهن وچم سڄي جڳ جي وات ورتي ۽ سنڌس
سوٽ جهي وارا ۽ آڻ اسپاڻي پنهنجي گهميا.

جام علي شير جو سماءُ

وزيرن ۽ اميرن جي ميلاپ سان پادشاهي جي گادي تي
ويهي ٿوري ۽ آچار جاهت ماڻهن تي رکيا ۽ اهو گهڻو
ڏاهو ۽ وڙڪام هو ۽ پهرا ۽ پادشاهي جي ڪمن سان منهن
رکي سنڌ جي ولايت کي جيئن ۽ گهر جي اهڙ وجوڙ جڪ ڪيا
۽ ان ڏينهن جا ماڻهو سنڌ ۾ پادشاهي جي ڏينهن ۾ سکم
رهي پهنجي ڏينهن کي ونڪرائي ۾ لنگهائيندا هو اجتهي
گهجي جنهن اڏينهن لنگهيا تد هي هيج ۽ سرهائي جو هند وچاني
گهڻو ڪري ساهين راتين ۾ گهمندو هو ۽ تماچي جو ويا
سڪندر ۽ وهي ۽ بن ۽ فتح خان نالي جي پٽ ۾ قيناڙ هوا
سي جام علي شير جي ونڪرائي ۾ گهمن گان سڌ لهنا رتي

راتين جو وقت م رهندا هوا ۽ جمعي جي ڏينهن ٻيلم گذاريندا
ڏٺئا اوسي تو ٻي ته جمعي جي رات م جاٿير هي تاريخ مهيني
جي ڇهين ڏينهن جي وڇڻو رهسي ڏينهن جي هڪڙي ٽولي کي
پاڻ هسان گڏ ياءِ جام علي شير پهچي ريت کان ٿورڙن
ڇگرن اما ٺهن سان دونڊي م ڊيٺهي درياءُ گمنڊ وهوجن هي
اڌ رات جو گهڙياءِ ته موٽي پهچي گهر ڏٺي وڃي ايتري م
انهن ماٺهن گهاڙي ته راڙي ڪيڏي سانيا ٽوڪيو
بلڪ ٽولي انهن سان هئي انهن جيترو ڪيتر وجهليو
پرڪي ڪين مڃي ٿهي وير جام علي شير کي ماري وڌائين
اوٺيءَ دو ٿرندا ٿهي جي وير هي م وياجد هي هلء گوڙ
شو ٺن هي ماٺهن سڌ لهي گڏٻي اچي ڏنو ته ڪم هٿ
کان ويو آهي پوءِ آڪ وس کان مڃت جو شو ٿهي جيا حلم
ٻي نمايا ۽ علي شير جي پادشاهي جا ڏينهن ست ورهه هوا

جام ڪرن جي ڳال ؛

جام علي شير جي گذرڻ کان پوءِ ڀائرن جي ميلاپ سان
پادشاهي جي گادي تي ويٺو ءِ انن ڏينهن جا وزير ءِ وڏيرا
تنهن کان گهڻو ارها هوا ءِ هنن ماٺهن سنڌ س هي ڦا

هيءَ پائينو ته وهن جي پهراءِ ۾ ماڻهن کي بند ۾ آڻي ڪيترن
کي ڪُهي ۽ ٻين کي بند ڪري انهيءَ ڏينهن پاڻ ڏڍو
پادشاهيءَ جي گادي کي سينگاري ۽ دربار ڪري چيدن
۽ منن کي سڏ ائي انهن جي دلجائي لاءِ ڳالهيون چيائين ۽ وڏيون
جڏهن ڪاڻ جا خونخوار انداءَ ۽ ڪاڻ جي واندائي ڪئي انڌن
پوءِ انهيءَ صحت خاني ڏي ويو انهيءَ وچ ۾ جا تو لي ڪ سڪندر
پهنجي ساه جي جوان ماڻهن جي چاه وجهن ۽ [illegible] ڪرڻ
ڪان هڪي [illegible] هُئي تنهن ان کي صحت خاني جي [illegible] رتي
نڪرانڪرا ڪري وڌو جڏهن جام ڪرڻ [illegible] مار جو
ڪارڻ سڪندر جي پٽ فتح خان ڪان ٿيو تنهن انهن
سپاهين ۽ رعيت جي سڀلاءِ سان اهو گادي تي ويٺو

سڪندر جي پٽ جام فتح خان جي ڳالهه

جڏهن اهو گادي تي ويٺو تڏهن پادشاهيءَ جي رئيسن
۽ اميرن جي چالن کي ڏاڍائي ڏيئي جهڙي جاگائي وڌائين هٿ
پادشاهيءَ جي حڪمن ۾ ڪنڌ وهوائيندي سڀني ۾ زنانيءَ محمد
جو صاحب [illegible] گور ڪاڻي جي دشمن هان
[illegible]

وڙ توءِ ڪيترا ڏينهن اُتي ٽڪيو ٺٽو ڪري سپاهين جا گهوڙا
ٿڪا اُن ڪارڻ کان مرزا جو ڪٽڪ ڦٽا ٿي پنڌ ۾ ٿورو رهيو
هو جڏهن اها ڳالهه صاحبقران جي ٻڌڻ ۾ آئي تڏهن
ٽيهه هزار گهوڙا پنهنجي خاصي ڪٽڪ مان مرزا لاءِ موڪليا
۽ مرزا تنهن انعام سين پڻ روڪي زميندارن ماڻهن تي جن
ڦرليا ۽ ڏاڍائي سان ٻناڪ ٿي هئي ڪاهه ڪري ۽ گهرڙ
انهن جيڪي ڦٽايا ۽ ڪو ماڻهو ٻگر ڏي موڪلي ڏنهن جي
وڙ نرنگي ڪونايا ۽ پوءِ دهلي پادشاهي جي ماڻهن سا هجي
تين جي سگهه نيائي جيسلمير جي واٽ کان نڪتي ۽ باءِ ٻکر ڏنهن
جي ماڻهن مان سيد ابوالغيث جو وڏن سادات مان
۽ پرهيزگاري ۽ فقيري ۾ مسنوار پل هو مرزا پير محمد جي
گڏجڻ لاءِ آيو ۽ پيغمبر جي سام سان سيري تيتي درگاه کان
جو ٽڪو گهريا ۽ جو ڪي ۾ آهي ته هڪڙي رات پيغمبر جنهن
تي ڏٺي جو ن ٻاجهون ۽ سلام هجن مرزا پير محمد جي سيني
۾ آهي سيد ابوالغيث کي نهاري فرمايو ته اهو سيد مهنجو
پٽ آهي ۽ مان ۽ وڏائي جو سنگ ان سان رکي منهن پهنجي کي
ان کان نه ڦرائي پوءِ مرزا پير محمد سيني کان جاڳي ٿنهن
ماڻٽ جي گڏجڻ لاءِ جو سهڻي ۾ ٿو هوا ۽ واٽ تي وسنتي

جين ٻارهن ڏينهن کان پوءِ سيد ابوالغيث وڃي رهيو
ته مرزا پير محمد پهچي دربار ۾ ويٺو هو ۽ سنڌس سڄي
کيس پاسي کان امير گڏ هئا جڏهن سنڌس اک سيد ابوالغيث
تي پيئي ته هي سڃاڻي اٿ ۽ وس آگواٽ ڪري سيد ابوالغيث
کي ڀاڪر ۾ ورتائين ۽ حجهو مان ۽ ليڪار ڪري پهچي ڪر
سان وهاريائين پوءِ اميرن سيد ابوالغيث جي سماءَ پڇڻ ۾
شروع ڪيو ته هي مرزا ڏانهن سڀني اميرن کي پڌايو ۽ انهي
ڏينهن گهوڙو ۽ سو ڪپڙي ڏيئي موٽڻ جي موڪل ڏنائين ۽
الور جي پرڳڻي کي انعام ڪري سيد ابوالغيث کي ڏنائين جڏهن
مرزا پير محمد صاحب قران جي پهچڻ کان پوءِ دهلي جي وڃڻ
لاءِ سنبريو ته ڏينهن گڏ رهڻ کان پوءِ پادشاهن جي تولين
دهلي جي پادشاهي جي گادي تي وهاريائين ۽ ملتان جو
ڏيهه لنگاهن جي هٿ ۾ سنڌ جو ڏيهه سيوهڻ سنڌ جي
پادشاهن جي هٿ ۾ آيو ته توري ٻڳالِ جام فتح خان
ڏاتاري سوهاي مروا ڪاٽيل ۽ جوانمردي ۽ مروت
سان پڌر هو ۽ سنڌس پادشاهي جا ڏينهن پنڌرهن ورهيه
ڪيترا مهينا هئا جڏهن سنڌس جيڻ جا ڏينهن پورا
ٿيا ته هي هن ڦيٽل سڀي کان رهندڙ جڳ ڏي هليو

سِڪندر جي پُٽ جام تغلق جي ڳالِ

جَڏِهي جام فتح خان هيٺائي جي هنڌ تي پاسو ڪو ٽِريو ۽ پهنجي مرض جي وائن ڪي موت منهن ۾ ڏٺو تڏهي انڪان بي ڏينه اڳم پهنجي پاءُ تغلق نالي کي پادشاهي جي گادي وِهاري پادشاهي ۽ اميرائي جي واڳ سونپي جام تغلق خطاب رکيائين جڏهي اهو پادشاهي جي گادي تي ويٺو تڏهي پائرنکي سيوهڻ ۽ بکر ڪوٽن جي پادشاهي تي جڏ پاءِ ۽ گهڻو ڪري گهمڻ ۽ شڪار ۾ گذاريندو هو جڏهي بلوچن ماڻهن بکر جي ٻاهر ريم بکيڙو ۽ جهيڙو شنيو تڏهي جهجهي دلجاءِ سان جام نڪري بلوچن جي وڏيرن کي سيکت ڏيئي موٽيو ۽ سيني پرڳڻن ۾ هڪڙو وهڪرو تاڻو وهارِ پاءِ ۽ سندس پادشاهي جا ڏينه اٺاريه ورِهه هوا تنهِ کان پوءِ سچي جڳ ڏي ويو

جام سڪندر جو سماءُ

جڏهي پٽ پهنجي پيءُ جي گادي تي ويٺو ۽ اهو ننڍو هو تڏهي سيوهڻ ۽ بکر جي حاڪمن پهنجي هڪڙي

مصر ٿي ڪم کي سنواري اُن جي حڪم تي متون نمايو
۽ پاڻ ۾ هڪ ٻئي سان وير ڪيائون ۽ جام سڪندر ٺٽي کان
نڪري نگر ڏي سيئر ٿيو ۽ جيئن نصر پور جي گوٺ وٽ پهتو
تيسين اوچتو هڪڙو ماڻهو مبارڪ نالي جو جام تغلق
جي جيئن ۾ وزير هو ٿي مريد ٿيو ۽ پهتو جام مبارڪ
خطاب ڪري پادشاهي جي گادي تي ويٺو ۽ جڏهن اُن سان
ماڻهن جو ميلاپ نه هو تڏهن ٽن ڏينهن کان سنڌ ۾
پادشاهي وڏيڪ نه هلي ۽ انهن ڏينهن جي وزيرن پراهون
ڪري ڪو ماڻهو اسڪندر جي ڪوٺڻ لاءِ موڪليو
جڏهن اها سڌ اُن کي پهتي تڏهن حاڪمن سان
پرچاءُ ڪري ٺٽي ڏي موٽيو ۽ ڏيڍ ورهه کان پوءِ جيئن جا
ڪيترا اويل سمي جي گهٽي کان رهندڙ جڳ تي ڪيدياءِ

جام رانيه جي ڳال ÷

جمادي الاول جي ڇهين تاريخ اٺين سئي اٺونجاهين
ورهه ۾ جام رانيه پاهر نڪتو ۽ اهو جام رانيه جام تغلق
جي ڏينهن ڪڇ جي ڀرواري سنڌ ۾ هو ۽ اُن ميلاپ جو
سنگ انهن ماڻهن سان رکيو هو ۽ انهي گهڻن ماڻهن

ڪم ڪندڙن کي پاڻ وٽ رکي ۽ سنڌن جهڙي پاسني
کي چڱا سنج ۽ موچارا ڏنا اُنهن ماڻهنکي سدا ۽ ڏيندو
هو ۽ اُنهن وڏائي ۽ رسليائي جا اُهڃاڻ تهنجي ٻراڙ مڙسي گهڻي
پريت سان پاڻکي انسان سونپيو هو جڏهن سڪندر جي
مرڻ جي سڌ اُنکي پهتي تڏهن جهڙي دلجائي سان ٿي
مراجي ماڻهنکي گڏ ڪيا ۽ چيائين ته آءٌ ملڪ جي لاءِ نه آيو
آهيان بلڪ مسلمانن جي هوند ۽ مان رکڻ لاءِ آيو آهيان ۽
آءٌ پاڻکي پادشاهي جو جوڳو نٿو ڀايان ۽ جنهن ڪنهن کي آهين
هن ڪم جو جوڳو ڀانيو ٿا تنهن کي گادي تي ويهاريو جئن ته جيڪو
ماڻهو تهنجي محبت ڇڪيندو سو ڀرا ۽ آءٌ آهيان جڏهن اُنهن
جي وچان ڪوئي ماڻهو هن ڪم جو جوڳو نه هو تڏهن
مڙني ماڻهن ميلاپ سان اُنکي گادي تي ويهاريو ۽ اُن ڏيڍ
ورهه ۾ سڄي سنڌ جي ولايت کي ڪاهي پاڻ ڪان وٺي ڪاڄريلي
۽ ڪندبلي جي ڳوٺن توڙي جي ما ٿيل جا سند آهن هٿ ۾
ڪيو ۽ جڏهن اُنجي پادشاهي جا ڏينهن ساڍي اٺن ورهن تي
پهتا تڏهن جام سنجر کي جو اُنهي سمي ۾ تهنجي خاص ماڻهن
هو پادشاهي جو لوڀ هيئي ۾ پيو ۽ خاص ۽ وزيرن اُن کي
پاڻ سان گڏي اُنهي ويرجو ته خلوت ۾ شراب پيتو ٿي

ويهه ٻتي مروجهي هڪڙي وزير جي هٿ ۾ نو جڏهن امان
هڪڙو ڏک پيناءِ تڏهن ٻن ڏينهن کان پوءِ مري ويو

جام سنجر جي ڳالھ

اهڙو جوان موچاري صورت هو جو گهڻا ماڻهو سندس
منهن تي موهيل هوا ۽ ٻيو سدا ۽ سندس ٻيليءَ رهي ورزو ڪندا
هوا ۽ چوٽيءَ ۾ آهي ته پادشاهي جي گادي وهڪان الڳ هڪڙو
رسيل ۽ موچارو فقير جام سنجر جي ٻاجهه ڪندا ته هو ۽
هڪڙي رات جام سنجر سندس ٻيليءَ مروچي ٻيلي ڪري
کان پوءِ فقير کي عرض ڪيو ته منهنجي چاهه اهڙي آهي ته ٿئي جو
پادشاهه ٿيان جيڪڏهن سيئي اٺ ڏينهن هجن فقير فرمايو
ته مٿن پادشاهه ٿيندين اٺ ورهه پادشاهي هلائيندين
جڏهن جام رائي ڪند ريو تڏهن ڏيئه جي وزيرن ميلاپ
ڪري جام سنجر کي گادي تي وهاري ۽ پادشاهي جي چوٽ
۽ ٻڌڻ جي واڳ سندس سگهه جي مٺ ۾ ڏني جڏهن فقير
جي دعاسان پادشاهي جي گادي تي ويٺو پوءِ جهڙي
جنگين ٿيڙ ڏاران سيني پاسن جي ماڻهن سندس محبت
محبي حڪم مڃيندڙ ٿيا ۽ سنڌ جي پادشاهي کي انهي وڏائي

جي ڏينهن ۾ اهڙو آب ۾ مانُ پدرو ٿيو جو انهي کان اڳ
ڪهي سمي ۾ نه ٿيو هو ۽ جام سنجر سدائين عالمن ۽ پرهيزگارن
فقيرن جي گهڻي پاس ڪندو هو ۽ جمعه جي ڏينهن جهجهي
خيرات ۽ ورهاڱو ڏيندو هو ۽ وري ڪاج حقوار نجو ناهيو
هو ۽ چوڻي ۾ آهي ته جام سنجر جي پادشاهي کان اڳ بن حاڪمن
کان ڏهه جي وارن ماڻهن کي ٿوري ٿورو مهنو ملندو هو جڏهين
جام سنجر کي پادشاهي ملي ۽ هڪڙي ماڻهو قاضي معروف
نالي کي جو انهن کان اڳ اڳين حاڪمن بکر ۾ قاضي ڪيو هو
ٿورو ڪاج ملندو هو جڏهن قاضي جي وري ٿوري ٿي هئي
تڏهن چڱيندڙن ۽ چڪيل کان کي ڪجهه وٺندو هو ۽
هي ڳالهه جام سنجر ٻڌي ته قاضي جن ۽ ڏاڍاين سان
چڱيندڙن ۽ چڪيل کان ڪي ڪجهه وٺي ٿو تڏهن قاضي
جي هڪڙي ڏينهن لاءِ حڪم ڏنائين پوءِ قاضي هڪيو ٿيو
تڏهن جام فرمايو ته مون ٻڌو ته تون ڏاڍاين سان ڪجهه
چڱيندڙن ۽ چڪيل کان وٺي ٿو چيائين آنهين پڻ گهران
تو ۾ تري ڪجهه سائين کان پڻ وٺان پر انهن کان اڳ جو
ترڪي هنن کان وٺان ته نه ڪي وڃن ماڻهو جام اٽ وسکان
لڪن لڳو قاضي چيو ته سچو ڏينهه قصا گهر ۾ وهان ٿو

۽ ٻيلن ٻهڻن کي گڏ ڪرايان تو ۽ ٻار ٻچا مهنجا لنگهه ڪرن ٿا
تڏهن جام گهڻو ڏاٿ قاضي کي ڏنو ۽ گڏ ڪرائن جيٽو ورتو ماهي
ڏنائين ۽ حڪم ڪيائين ته مسٽرن ڏيهن مدر جي
وارن ماڻهنکي اهڙي چڱي ورجوڙي ڏين جين ترگهٽي
۽ ٻيڪراءِ ٻياڻ انهيءَ ٻيلن جو گڏ ڪران ٿئي ۽ جڏهن سنڌ
پادشاهي جا ڏينهن اٺن ورهين تي پهتا تڏهن
هن گوندر پيرٻل گهر کان لاڏاڻو ڪيائين

جام نظام الدين جو جام ننڍي جي نالي تي پد رواهي تهنجي ڳال

ربيع الاول مهيني جي پنجوهي تاريخ اٺ سوي ڇهانوي
ورهه مسنجر جي مرڻ کان پوءِ اهو جام پادشاهي جي
گادي تي ويٺو ۽ ان جي وهٽم مرتبي ڏاها ماڻهون ۽
پرهيزگار ۽ ڪتڪ ۽ راج ڳاڏ ابي مهو ۽ اهي ڏادي
حاڪمي ڪري وادابي تين جا جهنڊا ڪنيا چو ٻهڙته جام
نظام الدين پهريندي ٻنهن م علم جي گهر ڪنڊ وهو ۽ ڪنا
خانن م گڏ ا رهيندو هو ۽ گهڻو نمند ر ۽ واڪاٽم مو چارو ۽
چڱن چالن مسارا هه ڪيل ۽ ڪشا لو ۽ بندگي ايتري جهجهي

ڪندو هو جو وڏائي ۾ سچائي انهي هن ڪان واڌو هئي
ترذرو هن ڪان لکن سڳهي ۾ ڳادي وهجي پهراءِ ۾ منٿي
ڪان گهٽي ڳاڏ اِي سان بکر ۾ آيو ۽ انهي هڪڙو وره تڪي
چورن ماڻهن جي پاڙ پٽي ۽ وڃائي بکر جي ڪوٽ ۾
گهٽو سمر پيتن پٽين جو ڪيڏيا ۽ پهنجي گهر جايل دلشاد
نالي سان مڪتن ۾ گهمندو هو تنهن کي بکر ۾ چڏيائين ۽ ڪنڌي
۽ پاسا سنڌ جا اُهڙي پرهٽ ۾ ڪيائين جو ماڻهو سک سان
ايندا ويندا هوا ۽ اتان دلجاءِ ڪري هڪڙي وره ڪان
پو ۽ موٽي ٺٽي ۾ آيو جي انيتاليه ورهن توڻي ڏاڍائي سان
گذاريائين ۽ انهي وڏائي جي ڏينهن ۾ ڏاڍا ۽ پرهيزگار ۽ نقير
گهٽي وڪرائي ۾ گذاريندا هوا ۽ رعيت ۽ ڪنهن ڪم ۾ گهڻو
سک ۽ جهجهو چين هو ۽ جام نظام الدين جين سلطان لنگا
ملتان جي حاڪم سان هڪجهڙو هو ۽ سنڌن وچم دوستي
جي وات هئي ۽ سدا ۽ هڪ ٻي ڏانهه سوکڙي موڪليندا
هوا ۽ جام نظام الدين سيني هفتن ۾ پهنجي ڪڙهم ويندو
هو ۽ گهوڙن جي ٻزار تي هٿ گهمائي چوندو هو تہ اي سياڳو
اءِ غزا ان ٿو گهران ته اهان تي چڙهي تي چاڪون تراس اسلام
جي چين حاڪمن جي سنڌن ۾ وينا آهي دعا ڪريو تہ شرعي

سبب ڏاران ڪيتي نه وڃون ۽ ڪوماڻهو هتي پڻ نه اچي
منان ان ڏوهه ڪان مسلمانن جو رت هارڻ جي ۽ ڏٺي پاڪ
اڳيون وقتن ڪوٺيان ۽ سنڌس وڏائي جي ڏينهن ۾ ميتن
جو مان اهڙو پڌرو ٿيو هو انجي واڌائي جو پور ڪرڻ
نه سگهجي ۽ ميتن ۾ جماعت جي ڀڪا اهڙي پر جي هوندي
هئي جو نه ٿيندا ۽ وڏا اڪيلي جامنيت ۾ هڪيائي نماز ڪرڻ
لاءِ هڪيا ٿيندا هوا جيڪڏهن ڪهي وٽي ڪوماڻهو
جماعت مان موٽي ته ڏهي گهٽو انجهام ملي پڻ ڏينهن
ٽوٽي توبه ڪندا هوا ۽ جام نظام الدين جي بادشاهي
ڄاڻي ۾ شاه بيگ جي ڪنگ قندهار کان اچي اگري ۽ چانڊڪ
۽ سنڌس گوٽن تي ڪاهه ڪري ۽ جام جهجهو ڪنگ
مغلن جي ڏڪڻ لاءِ موڪليو ۽ انهي ڪنگ ان گوٽن توڙي
جو حملو ڪرنالي سان پڌرو ٿيهي رسي ڏاڍي جنگ ڪري
۽ انهي جنگ ۾ شاه بيگ جو ڀاءُ مارڻو ۽ هارڻي قندها
ڏي واڳ موڙي ۽ جام نظام الدين جي جيئڻ توڙي وري
سنڌ ۾ نه آيا اهو جام گهٽو ڪري ان وٽي جي عالمن جي
علم جي هنر ڏي ۽ يا بحث ۾ گذاريندو هو جنت مولانا جلال الدين
محمد دواني شيراز کان سنڌ جو پور ڪري مير شمس الدين

۽ معين کي جي سنڌ سندس ٻنهي شاگرد هوا انهي ڏي موڪلي گهرايا
ته اُتي اچي ٻنهي تڏهن جام نظام الدين چڱي جاءِ نه آئي ۽
کاڄ کي پڻ هٿ ڪيو ڪيائين ۽ گهڻا پئسا سندس وات جي
ڪاپي لاءِ انهن شاگردن جي هٿ ۾ ڏيئي موڪليائين پوءِ
تن ٻن ڌرن جي پهچڻ کان اڳ ۾ مولانا سچي جڳ ڏي هليو
هو جڏهن مير شمس الدين ۽ مير معين جي جام نظام الدين
سان گهڻي پريت ٿي هئي تنهن لاءِ موٽي ٻنهي ۾ اچي
ٽڪيا ۽ ڪيترن ڏينهن کان پوءِ جام نظام الدين جي
جي جمار سبا جهندا سچي پادشاهي ڏي ڪنيا ۽ اُن جي
مرڻ کان پوءِ گهڻو وقت سنڌ جي ماڻهن ۾ پڙهڻ رهيو

جام فيروز جي ڳالهه ؛

جڏهن جام نظام الدين هن سنسار کان لڏيو پوءِ جام فيروز
سندس پٽ هو تنهن جام سنجر جو ڏوهٽو جام صلاح
الدين جو تنهن جام جي مائٽن مان هو پورو ڪيو ته پادشاهي
جي گادي تي ويهي سپر دريا خان ۽ سارنگ خان جي
جام جا ويساهه وارا ابا ڏاڏا هوا ۽ سنڌ ۾ وڏائي ۽ مان
جهجهو هوا ان ڳالهه کي ڏسي ٻنهي جي وزيرن ۽ وڏيرن جي

ميلاپ سان ڄام فيروز کي پيءُ جي ڳاديءَ ويهاريائون. تنهن
کان ڄام صلاح الدين جهيڙن ۽ جنگين ۾ هو ۽ نراسي
ٿي گجرات ۾ ويو. سلطان مظفر گجراتي وٽ وڃي ويٺي ڪيائين
جڏهن سنڌس ڌي سلطان مظفر جي گهر ۾ هئي. انڪان
سلطان مظفر اُن تي باجهه ڪندڙ هو. جڏهن هو پوري جواني ۾
ڄام فيروز ڳادي ويٺي وينو مندهي سرهائي ۽ هيج جو
هنڌ وڃائي سدائين ڏيري ۾ رهندو هو. ڪڏهن ور
جي باهر آيو ته ڪچري ۾ مسخرا سنڌس ميڙ ۾ هوندا
هوا ۽ چرچ ۽ زيڙي ڪندا هوا. انهي ڏينهن ۾ سماءَ
ڄامڪيلي ڏيه جي ماڻهن تي ڏک پهچندا هوا جي
دريا خان جهلين تي تران جي سندا ڪندا هوا. پوءِ ڪاهان
ڪوٽ ۾ ڄا سنڌس جاگير هئي. هو ڪل وڃي آيو ۽ انهن
ڏينهن ۾ مخدوم عبدالعزيز ابهري حديث جو علم
ڄاڻندڙ ۽ مولانا اسيرالدين ابهري ۽ مولانا محمد سنڌس
پٽ جو هڪڙو آن ڳالهين ڪيل ڄاڻندڙ هو ڪاهان
ڪوٽ ۾ اچي ٽڪيا ۽ اوره علمن جو فائدو ورسائين ۽
پند رائي ۾ سنوارايائون ۽ هيرات کان اچي انهن جو
اسمعيل بادشاه جي نڪرڻ کان جو نون سيئي آنا وڃي

ورهن جي مهينن ۾ هو، اهو مولانا نقل ۽ عقل جي مڙني
علمن جو مير سنڌ ۾ هو ۽ چڱي تصنيف مڙني علمن ۾ اٿس ۽ انهن
مڙني ۾ شرح مشڪلن تي لکيا ۽ پر ننڍو سو بته جو مسودو هن
ڪتابن جو ٺٽه سنڌ جي مدرسي ۾ آهي ۽ گهڻن چالن ڪتابن
تي حاشو ڪيو اٿس ۽ انهي ڪاهان گوٺ ۾ گڏ رهيا ۽ ڪاهان
جي مقام ۾ سنڌ ۾ تربت آهي ۽ انهن ماڻهن جي زيارت جو
هنڌ ٿيو ٿو، ريتي گالهه جڏهن جام فيروز سرهائي ۽ هيج
۾ نه ٿيو ۽ ڏنه ۽ وڏا ڀي وڙهڻ جڏهن ٿا منهن فتن ۾ رکيو تڏهن
ان پنهنجي گهر ٻنڌ ڙن ماڻهن هڪڙي جني جام صلاح الدين
ڏي موڪلي هن سماء ڪان چتايا ۽ ٽنس تر جام فيروز گهڻو
ڪري موڳو ڪيو آهي ۽ جو جونديل ڏيهن ۾ دريا خان نالي
هو اهو پڻ پاسو ڪري ڪاهان ۾ وڃي ٽڪيو هائي وجهه آهي
ته سگهو پاڻي پهچائڻ گهر جي جام صلاح الدين اهو ڪاگر
ٺٽي جي ماڻهن جو مظفر پادشاه کي ڏيکاريو ۽ پادشاه مظفر
جام صلاح الدين کي ججهو ڪٽڪ ڏيئي ٺٽي ڏانهن موڪليا
۽ انهي ڏور آئي واٽي پنڌ کي هڪ پٺي پنيون لڏ پنديا لڏ پنڌي
سگهو ٺٽي جي پاڻي ڪان پنڌ لنگهي جهٽا ٽڪي ۽ جام فيروز
جي ماڻهن اجها ميل تي انهي جا ملڪي ڀئي پاسي ڪان پاهر

اندو ۽ جام صلاح الدين نئين ڄي گاديءَ تي ويٺو ۽ خاص ڪيلن
جام فيروز کي جهلي ٻيٺسائين گهر ۾ پوءِ جام فيروز کي ماڻس
دريا خان وٽ ڪاهان ڳوٺ ۾ آندو ۽ نماڻن وانگر ٿي پهچڻ
اڳين ڏوهن کان توبه ڪئي تڏهن دريا خان پهچڻ اڳين
حق کي پاسوارو ڄاڻي ڪٽڪ جي ڪاڏي لاءِ اڌ مڪيو جڏهن
ٻڪر ۽ سپاهي ڪٽڪ گڏجي جام فيروز جي جهنڊي
هيٺ گڏ ٿيو ڪيو ۽ بلوچ ۽ حسنا مماڻهن پڻ ان ڏانهه منهه
ڪيو پوءِ دريا خان ڪٽڪ کي سنواري جام صلاح الدين
ڏي سنيهو ڏنو ته جام صلاح الدين پاڻ به جنگ ۽ ويڙهه جو
سانباهو ڪري پر حاجي نالي جو سندس وڏو وزير
هو تنهن جي رٿ ڏيکاري ته هي ڏينه ۾ تڪو ۽ جنگي هاٿي
۽ ڪٽڪ ٿي سڀان گڏ ڪري ڏي منهن کي جنگ ڏي موڪليو پوءِ جام
صلاح الدين جي ڪيو جڏهن هي پنهنجي پاسي پاڻ جنگ ۽ ويڙهه جي
ٻري تڏهن ڇڏي هي پاسڪان ويڙهه ماريائين دريا خان جي ڪٽڪ
هار کي منهه موڙ پوءِ حاجي وزير چڙهي ۾ هڪڙو عرضو
هي لکيو ته هي سڀ جي او هان جي جهنڊي لڳي دلجاءِ ڪيو جڏهن
رات هجي تنهن ڪري نهنجي پنهنجي وڃي ٿي سگهه پاڻ ڏي
ڪاڳر ٿن سمه ڏادريا خان جي هٿ ۾ آيا ۽ ته هي سگهه ڪا گرنجي

ڪالبن کي ٿرائي بيو هڪڙو ڪاڳر حاجي وزير جي نالي لکيائين
اوهانجي ڪٽڪ هار لڏي ويري ڏاڍو آهي تنهن ڪري ٻارن
ٻچن کي ٺٽي ڪان ٻاهر نيون ۽ ٺٽي ۾ مور هي مرنڪو ۽ چاچڪان
جي ڳوٺ ۾ هڪ ٻئي سان گڏ ٻاس جام صلاح الدين ڪاڳر
ڏسندي رمضان سڳوري مهيني جي نائين تاريخ افطار
ڪري پاڻ ڪان لنگهيو ۽ اُنهي هار تي ۽ سنڌ ۾ پادشاهي
جا ڏينهن ان مهينا هوا جڏهن حاجي وزير جام صلاح الدين
گڏ جي اڳي چنيو ته نڪرڻ جو ڪاڙ ڏکيو هو تنهن حاجي
وزير جي ڪاڳر کي ڪيڏي ڏيکاريو حاجي چيو ته من هي
نر لکيو آهي ٻيٽ دريا خان جي ڪيڪ تي پروڙ هي اڄها مو
۽ اورا جو گهٽو ڪياءُ پر جڏهن ڪم هٿ ڪان ويو هو اُڇها مرڻ
مان ڪجي نرتبو ۽ هٿ جي ٻنهي چڪ پائڻ لڳا ۽ دريا خان ڪينڙي
منزل پنيان ڪري رمضان جي عيد جي ڏينهن جام فيروز
کي ٺٽي ۾ آئي عيدگاه ۾ نماز ڪجي جام فيروز ڪيترا ورهه
ڏاڍائي ۾ تي لنگهايا اوس ٿوڙي نوي سي چوٿهي ورهجي
پڄائي ۾ شاه بيگ ارغون سنڌ جي وٺڻ لاءِ سيڙيو ۽
شاه بيگ جي ورهڙ ۽ ڄنگين جا ٻڻ سنڌ سر هند تي چٽا
جڏهن سمي ۽ سومري جي ماڻهن جي سماءَ ڪان نسخو جو سنڌ

سماچار جي چناڻي جو هي ڏِسڻ ۾ آيو ٿو ته هي اُن لاءِ
جيڪي جونديل ڪاگر لد ۽ سو لکيو جيڪڏهن ڪو باجھ ڪندڙ
هنکان وادو جاڻدڙ هجي نه اهو سماءُ هنيم گڏي پاگو ٿيو
ارغونيه حاڪمن جي حڪومت ۾ اُهن جي حڪومت جي مدت ۾ سنڌ
وير هنجي پينجو ۾ جام ذوالنون ارغون جو جيو احوال هُن
مٿين جونر وار ۾ ☆ مير حسن بصري جو بيت ۽ ڏيرو ذوالنون جو گهوٽ
ڪري الونس ٿولي جي ور يا منڪان سورهاي ۾ مانجهاي ۾
واڪاڻيل ۾ مرڪندڙ هو سو سلطان ابوسعيد مرزا جي ڏينهنم
پجيندڙن سان گڏ گڏ ارهيند ۽ هو ۾ جنگين ۾ ورثهن جي
ڏينهن ۾ ميٺ سان ڪشالا هنکان پدر اٿيندا هوا هن لاءِ
پانيل ۾ گهريل ابوسعيد مرزا جي ڏِسڻ ۾ ٿيو ۾ گهڻن ڏاهن
۾ جهجهن ٿورن ۾ اهڙو ويجهو ۾ ۽ ڏنو ٿيو جو پاٺرن
۾ مائين ڪان اتاهي رسيو ۾ قراباغ جي پيڻ ڪان
پو ۾ جام ذوالنون پهنجي پي جي پيليب ۾ هرات ڏي
وڃي ڪبرا ڏينه سلطان يادگار مرزا جي پيليب ۾ پڻ
لڏ اربو ۾ انکان پو ۾ سمرقند ڏي ويو ۾ سلطان احمد مرزا
جي باجھ جو پاچو اُنس بيو ۾ بهري نوره اُهي گڏ اربا ۾ تنهِ
ڪان پو ۾ ان جهيڙ ... ڪارڻ ڪان جوبر حان ۾ ارغون

وڏيرن جي وچم پيدا ٿي پيو خراسان ڏي منهن ڪياءِ
جتي هي سلطان حسن مرزا کي وڏو ٿيو ته هي پادشاهي
غور ۽ داور جي ڏني ان کي سونپيائين پٽ ته واهي ته انهي
ويلي هزاره ۽ تکڏري بابانن تنهن سندن تي ڏاڍا هوا
پوءِ جام ذوالنون آئي سئي جو راسي دره ۾ ٿوري ڪٽڪ
سان ان پاسي سيري تن چيني ورهن ۾ ڪيترا ايراتن
تولين سان جنگي ڪري پادشاهي جي وڏائي سان مرثن
جنگين ۾ جيتيندو رهيو ۽ سوب لهندو رهيو هن سندن کي
پهنجي هٿ جي گهري ۾ آندا ۽ جڏهن هزاري ۽ تکڏري
بانهن ۾ مرثن نوڪرن هن ڳالهه کي ڏٺو ته هي محبت ۽
ٻيلپ جو مٿو تنهن جي حڪم تي نمائي مون هي ٻيئي ٻيرو
قرب جو منهن ڪيائون ۽ جام ذوالنون جي موچاري ٻيلپ
اڳهين پوءِ سوب واري پادشاه سلطان حسن مرزا واگ
جوڙ ٿي ۽ بدن قندهار ۽ هرات ۽ غور جي ان جام جي
سگهه جي هٿ ۾ ڏني ۽ جام ذوالنون تنهن ڏيهن تي ڏاڍائي
وٺي شال ۽ مستونگ ڏيهن ۾ انهي جو ڏاڍيتي پر هٿ ڏاڍا ئيجو ورتا

مرزا بديع الزمان سان سڄڻائپ ۽ پريت

جام ذوالنون ارغونن جي ميلاپ جي ڳالهه

متي لکيو آهي ته خاقان منصور جام ذوالنون کي ڄڻ جو پورو
ڏيئي جهنڊن سان مرڪنڊ ڪري قنڌهار ۽ گرم سير
ڏنه ۽ ڏادر جي پون ڏي تن چئن ورهن ڪان پوءِ جام
ذوالنون چڱو ڳاڍ اپوو ۽ هزاره ۽ تکدري ۽ قبچاق
۽ مغلن قنڌهار جي ماٺهنلي ٻاپ سان گڏ پوڄد هئي اها
سڌ پادشاه کي رسي ته هن هڪ وڏو حڪم جام جي
سڌن لاءِ لکي ڏيو ته جام اُن ڪن. سگهو پاڻ کي
موچارين سوکڙين سان پادشاهي جي ڳاڍي وٽ هڪيو
ڪري پوءِ جام پاڻ کي اُتي پهچائي پادشاه چائلن ۽ در جي
دربار وارن وزيرن کي چوکي سوکڙيون ۽ تحفه موچارا
ڏنا جين ته مرتين ماٺهن ڏاکان جس ۽ سچائي جام ذوالنون
جي حيچي پرهن هنر ڪان پن پادشاه کي دلجائي ته تي جام
ذوالنون ڏاهو هو ٻهچي ڏاهپ ڪان پر ڦري پاءِ ته ڪهڙي
ڳالهه آهي ته ڪري پاڻ کي مرزا بديع الزمان سان وڃهو
ڪي سڏاءِ پد راڻي ۽ گهڻو لاءِ مرزا جي ٻليپ مرويد ٿيو هو
۽ اُن هو ڏکيل سڏن ڏيا هئڊ هو نيت هڪ ڏي رات مرزا

کي ويٺي ڪري پڇاءِ ته ٻن ڪم جي وچ مان ڇا ٿو آهي ته
پادشاهه مونکي موڪل نه ڏيندو تنهِ لاءِ آءٌ پهنجي ماڻهن کي
موڪل ڏيان ته پهنجي هنڌ وڃن مرزا اتيه جي رٿ تي جس
چئي جام ذوالنون هڪڙي ويره اوڏ ويٺو ٿن مان هن
سان پادشاهي جي ارده ۾ هو پوءِ هڪڙي رات خلوت ۾
سيني هندن کان خاقان منصور جي مير ۾ ڳالهه هلي ته
ڳالهائيندي وچ ۾ فرمايائين ته وزيرن جي هي ۾ ذوالنون لاءِ
ڪجهه تي پورو رسي تو مير وارا اوراڻي جي سنسي ۾ هوا
ايتري ۾ مرزا بديع الزمان عرض ڪيو ته قندهار جي
پادشاهي کي ڪو وڏيرن مان نه ٿو ڀاسي جنهِ ڪري
قندهار جي پادشاهي تي موڪليو سون ته ٿين ورهين ۾
مري جي مرض ۾ ور ٿل کي مري ويو هاڻي جام ذوالنون کي
موڪلڻ گهر جي وچن پڻ انجويڻ ڳالهين کان باهر نه آهي
يا جميل هوندو يا نه هوندو ته ان کان پوءِ پڻ ڳالهين کان
باهر نه آهي يا مرندو وانگر مرض ۾ وڃو يانه جيڪڏهن هجي
مرض جي جهني کان جيندو ته اسان جي جهني کان نه جيندو
پادشاهه کي هي ڳالهه وڻي وڃي ته هن ڪم جي وس جهڙو
واڳ انهان جي وس وارا هٿ ۾ آهي پوءِ مرزا بديع الزما

امير ذوالنون جي ڪم جوڳو موڪلندڙ ٿيو ۽ خاقان
منصور مرزا ڪيل پارا ۽ گهوڙا وهني لغام سوڌو ۽ ٻين
جوڳين ٻين اسباب نغاري ۽ جهنڊي وانگر ۽ حڪم منشور
طغرا وڌي دفترن کان ڏيارائين ۽ جام ذوالنون هڪڙو
عهد نامو مرزا کي سونپيو ته جڏهن مرزا کي ڪو ڪم
نئون منهن ڏئي ته اهو سادو هن سان ڪندس ۽ جنهن
وير ڪونه جو حڪم ٿئي ته ويران ڪوٽ پاڻ کي
هڪيو ڪندس ۽ جام ذوالنون مرزا جهنگلي پاسو واڳ
رکي انهي ويلي هڪڙي سگهي ويندڙ کي قندهار
ڏي موڪلي شاهه بيگ پهچي رسيل ٻڌڻ کي سڏ اياءِ
۽ عبدالرحمان ارغون ۽ زينڪ ترخان ۽ جعفر ارغون
۽ مير فاضل سلطان محمد خان بڪري جي ٻي ٻين سون
هسوارن سان تکڙو ڪري پاڻ کي خراسان ۾ پهچايائين
۽ شاهه بيگ جي نڪرڻ کان خاقان منصور ۽ مرزا بديع
الزمان ۽ مرزا دفتر جي جامنڪي جهجهي دلجائي ڪري

قندهار ڏي جام ذوالنون جي سانباهڻ جي ڳالهه

جڏهن گهڻا ڏينهن جام ذوالنون منصور خاقان جي سنڀاليءَ

ڪُڌُ اِرمانَدِ هِيءَ پَادِشَاهَ جَا ٻِلَنِ ۾ نَالِي وَارِي ڄَامَنِ ۾ آسَ
هَلَائِيندڙَن وَزِيرَنِ ڄَامَ ذُوالنُّونَ جِي ڪَمَنِ پُورِي ڪَرڻَ
لَاءِ مُنهنجي پَادِشَاهَ کِي عَرضُ ڪِيو تَه قَندَهَارَ جِي سَندَ تِي
قَبضُو پِيو آهِي جيڪَڏهِن حُڪمُ ٿِئي تَه ڄَامُ ذُوالنُّونُ
اُنهِي ڪَمَنِ کِي سَنوَارِي دِلجَاءِ ڪَرِي پوءِ حُڪمُ ٿِيو
تَه پُٽَ ۽ وَڏيرَن پَهچِي کِي بِيلپَ تِي جَدَي پَاڻِ قَندَهَارَ ڏي
وَڃِي حُڪمُ رَسَڻُ جِي وِير ڄَامَ ذُوالنُّونَ وِيرَ مِرکِي اوهين
ڄَانِي پُٽَ ۽ وَڏيرَنِ ۾ مَاڻهُن پَهچِي کِي ڏِيڻَ تِي نِڪرِي هَلَڻَ
جِي وَاتَ سَانَ قَندَهَارَ ڏي سَنئِين پوءِ ڪيتَرَنِ کِي اَسبَابَ
۾ هَٿيَارَنِ سُوڌُو مَدَدِ جِي هَندَڻِ جَدَا ۽ ٽَنِ ڏينهَنِ کَانَ
پوءِ پَادِشَاهَ فَرمَايُو تَه نُورُ وَرتَائِي نِڪِي ۽ نُورُ وَرڪَرِي
پوءِ ڄَامُ ذُوالنُّونُ قَندَهَارَ ڏي وَڃِي پوءِ تَو اَچِي ڄَامَ جِي
هَنڌَ تِي وَڃِي وَسلَاءِ مَدَدِ ي سَندِسِ ڏِسِي ۾ سَمَاءَ لهِي سَهلو
ڄَامَ ذُوالنُّونَ جِي سَانڀَائِي جو پَادِشَاهَ کِي اَچِي پُڌَايُو تَه هِي
پَادِشَاهَ جِي وَاتَ کَانَ هِي ڳَالِهه نِڪتِي تَه ذُوالنُّونُ اِيهِي نِڪرِي
وِيو تَه اَسَانکِي وَرِي نَه ڏِسَندو پَادِشَاهَ کِي ڄَاڻَنِ ۾ جَامَنِ
بَخشِشَ جِي گهڻو ڪَرِي جِيو تَه اَدو وَرِي اِيندُو سو ڪو تَه گهوڙَن
۾ اُنَن جِي ڪُڙهه ۾ ڪَرَ اِشخَاصَن ۾ مِٿين وَسلَاان جَا سَندِسِ

هنن ۾ ترڪيبا آهن پادشاهه فرمايو ته هي هنجي ڳالهه ڏاهپ
کان آهي جو اسان جي ڏوهه ڏيڻ ۽ سود ڏيڻ ۾ ئي هو پوءِ هڪڙو
دلاسي جو فرمان ڏئي ساربان علي تو اچي جي هٿ سان جو
دربار ۾ موڪليائون هو موڪليا ۽ ساربان علي ڳالهه سگهاڻي
سان هٿ ۾ وٺي مرزا ڪان اسهيو هن رسي فرمان پهچايو ته
جام ذوالنون اگر ڪو ڪر جهجهي مان سان فرمان ورتو
۽ ان لکئي جي وچان وڏ ائي لهجي ته پير سر هو تيو ۽ هي
ڳالهه ڪيڪ ساربان علي سان ڪري چياءِ ته جڏهن پهچي
گهر جي بن منزل جي وات ۾ پهتو آهيان تڏهن يارن جن
سان گڏجي ۽ ڪن ڪي پرو ترڪي وري پهچي ميلاپ سان
دربار ۾ هلان پوءِ قندهار ۾ رسي هند ترڪ جو
وچهي ساربان علي جي پاڇهون ۽ مان گهوڙڪيا ۽ جام
ذوالنون پهچي ۽ بن شاهه بيگ ۽ محمد مقيم ۽ مير سلطان علي
پيا ۽ سان پهچي تڏهن وءِ موجهي انهه ساربان علي کي سڏائي
ڳالهه ڪئي ته ڳالهين بولين ته آن پوءِ جام جيو ته من بڌو آهي
ته پادشاهه منکي بندو ڪرڻ تي ڏينڊو بالڪ پيتائي ٿو ته
سچ جيو ته ما ٿهو ... ڪو ٿرائي ڳالهه تڏهن هي جام جي اچيا
وانگر ڳالهه تڏهن جام گهوڙي ۽ پياراه ۽ گهوڙا ٿو ان کي

ڏيئي موڪل ڪئي ويو ۽ سارٻان علي موٽي پادشاهه جي ٻيلپ
۾ رسي حال عرض ڪيو ۽ جام ذوالنون جي عرضي ڪي خلوت
۾ ڳڌ آڙيو ۽ جڏهن ڏڪر هٿ ڪان ويو تڏهن پڇتاڻان
ڏاڍا ڪوسيو ڪنيو نه هو ۽ سنوت ڏني جي اڳيان آهي

قنڌهار ڏي مرزا بديع الزمان جي وڃڻ جي ڳالهه

جڏهن مرزا بديع الزمان هيٺ جي قرب سان خاقان منصور
ڪان ڏکوئجي ۽ پاڻ ان ڪان نراسي ٿي سانيا اهي جي واڳ
ڪرمسير ۽ قنڌهار ڏي موڙي تڏهن اصل نيت ڪان نوع
ان پاڇائي ڏي جام ذوالنون ۽ سنڌ ۽ وياء شاهه بيگ محمد مقيم
نالي سگهوئي اڳوڻ ۾ اچي ۽ نماڻائي ڪئي ۽ پنهنجي وس
جيترو تنهن سگهو ڪئي پر هيٺ جي رنجش ۾ اُڌ مرڪي مرزائي
همت ان وڏي مرتبي مرزا جي ڪمن جي جوڙ جڪ ٿي رکيا
۽ پڻ هن ڏينهن ۾ مرزا بديع الزمان جام ذوالنون جي وڏي
ڏي ڪي گهري پر سيو ۽ ڪيترا ڏينهن هيڪ ۽ سرها ٿي جو هند
وڃائي خوشي ۽ عيش ۾ گذاريو ۽ انهي ميلاپ سان جام
ذوالنون جي مرتبت جي پار ۽ سنڌ ۽ وياء جو سنگ ساڻس
ڏاڍو ٿيو هن ڪار ڪان امير شيخ علي طغائي جو مرزا جو

سَجَڻُ هُوَ ٿيو ۽ نيٺ مَنڌ ۾ پيو پڌر ٿي اُن جي هيءَ تہ
هِڪَڙي ڏينهن مير جام ذوالنون دادر جي مقام ۾ ڪنهن
قبر جي زيارت ۾ نپيل هو ۽ هڪڙي ماڻهو نهاءِ گهرند
دانگر آگيان اچي هڪڙي ڪاتي جام ذوالنون اڳيان اڇلائي
۽ ٻڌائين انهي ويرته کي ٽڪر ٽڪر ڪيو ۽ اهيا چور
مير شيخ علي طغائي جي اُتار کان جام ۾ آئي ۽ جام
ذوالنون ۽ سنڌ ۾ وياسا نپيا هو طغائي جي ماڻهو ڪيو
مير شيخ علي مرزا بديع الزمان جي تنبو ۾ پيڪو ۽ ارغونين
۾ ٿن هزارن هسوارن سان مرزا جي تنبو کي گهيرو
ڪري وڃي ورتو ۽ ڪنهن ماڻهو کي مرزا جي اڳيان موڪلي
طغائي جي گهر ڪيا ۽ مرزا فرمايو ته آهي ويجهو آس شيخ
علي کي موڪلي ٿا مرزا جي نياپي کي سمجهيا ۽ پر ٻول ۽ وچن
کي پليل ايمان سان اهڙو ڏاڍو ڪيا ۽ ته شيخ علي کي ڪهن
نڌه مرزا بديع الزمان شيخ علي جي پاڻه جام ذوالنون کي
سوني ۽ اهو پيهر مرزا سان رڇڻي سنڌ ۾ ويليب جو
جيلهيتي بدو ۽ مير شيخ علي کي ڪيترا اويلا گرم سير ڏينه
جي ڪنه کوٽ ۾ بند ڪيا ۽ نيٺ موڪل مليس ته جيئي
... اُٿي وڃي ۽ مير شيخ علي پادشاه جي دربار ۾ اچي

وڏن جامن جي ڏاڳي مرپوتل ٿيو آهي ڏنيهن مرزا بديع الزمان
ڏاڏر جي ڏرتي تي گڏ اريند وهو ۽ سنڌ ۾ پٽ
محمد مؤمن نالي کي مري جو پيٽ پدر ٿيو ⁘

مرزا بديع الزمان جي پٽ مرزا محمد مؤمن جي جهلڻ جي ڳالھ ⁘

۽ تقدير جي جهولي کان سنڌ ۾ ڪرڻ جي سنڌ شاهزادو
مرزا محمد مؤمن سيج جي موٽ هو پر جواني جي پهرئين
سنڌ ۾ جڻ جو تنهن ۽ مرڻ جي جهولي جي لڳڻ کان ڪري
پيو ۽ سماء جي پدرائي هن وات سان ترجمي ٿي پيس سنڌ ۾
سگهوري ڏاڍي يعني خاقان منصور مرزا حسين تان ڏکوئي
قندهار ڏي واڳ موڙي تڏهن مرزا محمد مؤمن استرآباد
۾ هو ۽ پس قندهار جي ساٿين جي ڏني سوچاري پٽ ڏي
نياپو موڪليو ته توکي من سان گڏ آبوهر ڪن گهريو آهي جنهن کي
ترسانيائي جي واڳ هن پاسي موڙي پادشاهه جابل پي ڏي
سنيهو موڪليو ته هتي حڪم اوهان جي جو گو ته تون سان ته
پادشاهي جي گهرائي کان منهن موڙي پيلين جي اچڻ ۽ پاڻ
کي سنڀالي مرزا بديع الزمان پٽ جي ڏاهپ تي جشن جي ۽

ڪيترا اوباشا ۽ واڌارا جي سازش هوا ۽ وٽس موڪليائين تاڪيد
ڪيائين ته چاچا بابا جهاڙي وٽن آهن موڙهي هنجي
جيئي بي مٿان لڳي. جڏهن ڪنڌ هي سگهو روڏاند وڪوناهي
مجبت ۽ تابعداري اُنهن جي ڪي موٽري جاڻي پاڻ کي سنڌ
بنليٿ ۾ پهچائي. جيئن ڪنڌ هي حڪومت جي ابتدا اوڏانهن
آجي نروز ٿي هڻ جي پٽ ۾ اُن کي ڏاڍائي ڏيکاري ٿو ڏئي ڳال
جڏهن ميرزا مظفر حسين استرآباد جي جوڌاري ۾ لٿو ميرزا
محمد مؤمن اهڙي سڌ ٿي پاتئون ته سگهو ئي چاچي جي
مجت لاءِ اڳواٽ ۾ ئي ۽ ڏنيه ۾ مال کي ان سان چڏي ڪيئي
هندڙي سنيري ابتري ۾ ميرزا بديع الزمان جو فرمان ان
کان اڳم ته اڳ وس جي هٿ کان ته چڏي ۽ ڪتڪ پهچي
کي گڏ ڪري پير کي سامهين تيرن جي پٽ ۾ ڪي ڪسڻ
هُن لاءِ ميرزا محمد مؤمن سينگار بل ڪتڪ سان استرآباد
کان نڪتو ۽ اڳ گهوڙي جي جنگ جي پاسي موٽيا ۽ ميرزا
مظفر حسين جهڙي ڪتڪ سان ميدان ۾ لٿو ۽ آواز تو ناهي
۽ نغاري ۽ الله اڪبر جي جوڙ ٻنهي پاسن کان مٿانهين
تيغ ۽ آڳ چيٽ ۾ ميته ڪانئن ۽ بندوقن جو وسڪڻ لڳو
تيز ئي ٻال ۽ ڏنيامن سوئي هڻ ٻاڻ ۾ ئي ٻاهه وٽ هڻ ۽ قتل

جي ٻاري ۾ پواد جهڙ وڏينهه ٿيو حاصل ڳالِ جو مرزا محمد
مؤمن هڪڙي سوره ڪنڪ کي ماري وڏو ويڙهايئڙي ۾
اُپ جي ڏنگي هن ڪان مرزا محمد مؤمن جي گهوڙي جو تنگ
ڇنو ۽ هني ڪان ڌرتي تي ڪريو ۽ هڪڙو سپاهين مان
ساڻس ڇنبڙيو ۽ مرزا مظفر حسين اِن ڳالِ کي ٻڌي ڀاڄي
ڀڄايو ۽ پاڻي کي ٻاجهه جو پاڪر وجهي دلجاءِ ڏيئي
۽ اُنهي ويڙهايستر آباد ۾ اچي انگي هڪڙي رُبي جي بند ۾
ٻانڌي ڪياءِ ڪيترن ڏينهن ڪان پوءِ امير محمد برندق
برلاس جو ماموم مرزا مظفر حسين جو هو هرات ڏي موڪليا
۽ نوي سئي ٽئي ورهه ۾ صفر جي پهري تاريخ اتي پهچايئي
ڪوٽ ۾ بند ڪيائنس ۽ منهه خاقان منصور جي پيلس
ڏانهه آئي ۾ غاب پاڻي جي ڪندي تي پادشاهي فرش ڇمن
ڪان ورڏ آئي لهي سماءَ کي عرض ڪياءِ مظفر حسين جي ماءُ
خديجه بيگي بيگم نالي پادشاه چايل مرزا محمد مؤمن جي
جيئري کي پهنچي پٽ مرزا مظفر حسين جو مرڻ پاڻي ۾ ٻاني
همت پهنجي هن ڪرتي ڇڏياءِ ترات ساڻي ٿڏي کي
وٽ جي جهولي سان ڪيرايئي ۽ نظام الملڪ خواجه کي
جو اُنهي ويلي ۾ ڏنيه ۽ مال تي وس رکندڙ هو پاڪسان ڳڏيا

هڪڙي رات تر خاقان منصور شراب پيئڻ ڪان ڪيفُ ٿيو هوش
پادشاهه چايل جي مارڻ جو حڪم ڏنو، يار علي بخشيءَ
عبدالواحد يساول کي پهچڻ سان ۽ ويساهه وارن ماڻهن
سان هن ڪم لاءِ نائي هنيل ڪري سگهائي سان موڪليا
ٻيءَ ڏينهن جڏهن خاقان منصور راتوڪي حڪم لنگهيل
ڪان چاپ لڌي تڏهن هڪڙي تڪي ويندڙ کي انهي
جي پٺيان پهچايائين، هڪڙو ٻيو پادشاهي لڪي موڪليا
ته نڪرڻ مهيني آس جي تاري کي ڪاڏ ڪتن پهچائين ته
اها پڄي ته لڳي خديجه بيگي بيگم جي هوڏ ڪار کان
جهڙي تڪڙائي سان پڌ کي ڪئي انهي هند جي
مرزا محمد مؤمن بند هوائي پادشاهه چايل سماءَ کي
پرو ٿي اٿيو انهي کي نرچوڙ لڳو ته رهڻ بياگڻ آڻ
پواد وارن اهڙي جوان کي جوان گهرائي مڇهڙ سر
ڪوٺ هو ماڙي انهي رات اڌ ڏانهه سڀني پاتو رڙي
وات [illegible] ته اهو ماڻهو ڏاڻ جو جهنڊ آيڙي هُن
سان [illegible] هي ڏٺي جي لڪي پهچو ڪم ڪيو هونڊ
ڏاران [illegible] ڏڪر جي ٻيءَ ڪنهه ڪنني منهه ته بيڪار ٿو
سوٽ جو سار [illegible] جهنڊ شهر ڪيڙن [illegible]

سان گڏجي تنهن سڀني جُبّي جي ڪفن ۾ ڪفن ڪري دفن ڪيائون. هن مدرسي ۾ پوريو جڏهن پير
رُنيي هرات ڏانهن جي وڏي مدرسي ۾ پوريو جڏهن ته هي سيل
پٽ جي شهيداي جي سڌ مرزا بديع الزمان کي پهتي تڏهن هن
انٽ جيڻائي ۽ انٽ سڪاي کي شروع ڪري سانيا هو پاڻ جي ڀائري
وٽن جوڌادو ڪري ڪنڌڪ جي ميڙتاں لاءِ حڪم ڏنائين

مرزا سلطان حسين جو قنڌهار ڏي سيٽن ۽ وات تان سنڌس موٽڻ سهاءُ

جڏهن تنهن وڏي بادشاه بڌو ته مرزا بديع الزمان جام
ذوالنون ارغون جي ميلاپ سان انٽ ڪٽيل ڪنڌڪ سيٽي ڏهه هزار
پور ڪري تو تنهن مرزا محمد مؤمن جي پاڻ جي ڀائري
وٽن لاءِ سامهون تيئن ۽ وڙهڻ جي پٽ ۾ پير ڪي ان لاءِ
خاقان منصور سانياڻي جا جهنڊا قندهار ڏي ڪيا جڏهن
مرزا بديع الزمان ۽ جام ذوالنون تنهن بادشاه جي سيٽن جي
سڌ لڌي تڏهن رعيت ۾ گهڻين فرات ۽ داوڙ زمين
۽ قندهار جي رهندڙن کي فرمايا ته جيڪي جنس ڪا ٻي
هجي هجن سڀ سڀي ڪوٺن ۾ گڏ ڪرن ۽ ان ڏينهن جي
سونگر جي منٽي کي ڪم جهڙن ماڻهن ٻي بدل ۽ جام

ذوالنون پسنگ جي ڪوٽ کي اهڙو ڏاڍو ڪيو هو ته جيلدِهِ
ڪيلي ڪوٽ ۾ وڃن يا نيوئي ته وات وڃن جي نٿي لڌي پر
اُن ڪوٽ ۾ ٽڪيو ۽ مرزا بديع الزمان هڪڙي اپ جهڙي
ڏيئي ٻئي ڪوٽ پهچي کي ڏاڍو ڪيو ۽ شاه بيگ قندهار
جي ڪوٽ ۾ ۽ مرزا محمد مقيم داور زمين جي ڪوٽ ۾
دهيا ۽ هئي ٻنهي ته جيڪڏهن خاقان منصور پسنگ ڏي
وڃي ته مرزا بديع الزمان وٽ هرگز جو سانياهو ته ڪنهن جي
پنيان ڪري ۽ جيڪڏهن مرزا بديع الزمان جي پري
ڪرڻ لاءِ منهن رکي ته ڏهي جام ذوالنون ڪنهن جي پٺيان
پوي ته ٿوري ئي ڳالهه جيئن هي خاقان منصور فرات ڏيه ڪان
لنگهي داور زمين تي آيو ته هي ڪاڄ جي نه لهن ڪاوڙ ۽
اُرڏ ۾ ڏڪار پيو ۽ تنهن ڏاڍائي ڪان هن ڪم ۾ منهن رکيو
ته پادشاه جو سوپ جهڙو ڪنڪ اجها ميل ۽ ڏار ڏار تي جام
ذوالنون وٽ وڃي ايتري ۾ پادشاه سنو ته ميست ڪوٽ ۾
جو سيال اُخو عبدالرحمن ارغون جي هٿ ۾ آهي گهڻو
آن ڪيل آهي ۽ وتن ٿنهن جو سنجاي سان ٿيندو ڏهن
لاءِ سوپ جي جهنڊي جو پاڇو پيد رائي ڪري ته
ڏٺي ٿي وڏاءُ پيو عبدالرحمن جي هٿي [illegible] ڏاڍائي

ورتي ان کان اڳ ته متان ڪو هٿ هٿيارن تي نه ڇي سلطان
حسين مرزا جي محبت ۾ اچي ٻيلپ ۾ دور ٿي ڪوٽ کي سونپيا
پر جيڪڏهن سو ڏيٺ عبدالرحمٰن بيگ برني ڏيئي جهلي
جي پٽ ۾ پيهي ڪري ڪوٽ سنڀالي جون واٽ گهري ٿي
ته خاقان منصور جي ڪٽڪ ٽي گهڻي سور هاڻي ٿيو ها
جين تران ڪوٽ جي سوڀ ٿيڻ کان پوءِ پڻ اهڙي
سور هاڻي ارڙ دم ۾ اچي رهيل هئي جو خاقان منصور
هن جي موچارائي مونجهاري چائي اهي هنڌ کان پادشاهه جي لهر هرات ڏي وري

مرزا سلطان حسين جي اردو ۽ اته لنڪ نشين

مرزا شاه بيگ ارغون جي ميلاپ سان

مرزا بديع الزمان جي وڃڻ جي ڳالھ

سماچار هي آهي ته سلطان حسين ربيع جي پهرئين ۾ ڪي
ڏينهن لنڪ نشين ۾ سرهائي ۾ هيچ ۾ گذاريا ۽ سپاهي ڏار
ڏار ٿي پهچي هند ڏي ويا ۽ ڪي جتا امير منجهان مرزا
سلطان حسين جي ڪٽڪ ۾ رهيا ۽ اهيا سڌ مرزا بديع الز
ڄمان ذوالنون جي پٽ شاه بيگ کي جي گر ۾ سٿ ۾ ٽڪندا
هوا پهتي انهن وڃڻ کي لت پاتي هئي هر آيو ته ... [illegible]

هزارن هشوارن سان پادشاه جي اردءَ انهه هلان ڪري
اوچتو سوپ واري ڪنڪ تي پئو ۽ اُن سپاهين سان گهوڙن
ني چرڻ هليا ۽ گهڙيءَ پر ڪيتي ڪانڌ لڙيا ۽ پنجن ڇهن
ڏينهن ۾ سبزوار ڏي پهتا ۽ مرزا فريدون حسين سُد هندر
تي ڪوٽ کي ڏاڍو ڪري ڪيترا اتڪا ويندڙ وڏي درگاه
ڏي پچايا ۽ تنهن پڻ جو سماءُ پيءُ ڏ انهه لکي موڪليا ۽ اهو
سماءُ لنگ سشين ۾ پهتو ته هو توڙهي ڪنڪ جي سبب
ڪان پادشاه موجهه ۾ آلڪن جي درياه ۾ پيو ۽ ڪيترن ڏينهن
پهچن کي انهي ويرهرات جي پادشاهي گهر ڏي موڪلي
حڪم ڏنائين ته هرات جي ڪوٽ کي پڪو ۽ ڏاڍو ڪري
تنهن ڪوٽ جي سنيال تي جام علي شير رهي ۽ ڪنڪ
کي حڪم سن ونلي اُردءَ انهه موڪلي ۽ تنهن وير مرزا سلطان
حسين هڪڙي ڪاهي ڪٽائي ۽ چارين کي اگي موڪليا ۽ جا
نولي اگي هئي تن ڪنڪ کي ڏسي سند آندي تر ڪهي هنڌ
جو ... ن نه ڪري وا ۽ مينهه وانگر پهچن ثا سو ڏيت جيلڏ
... الزمان ۽ شاه بيگ انهي ڪاهيل وات وانگر
... ڏي پهچن ها ته سنگ کي کئي اردکي قتائن ها ۽ ڪم
لي پهچي گهر وانگر سير ... ها پر هن ڪارن ڪان تر مرزا

سُلطان حُسين جو ياڳ ڏاڍو هو سڳهه نه لهي رات جو اسفرائن
جي ٻهراڙي ۾ شندم ۾ پهچي رهيا سوير جو سو پاڻ تو ڪنڪ
تارن وانگر ميڙ ڪري وڏي اردم ۾ ٽولي ٽولي ڪري پيئو مرزا
بديع الزمان ۽ شاهه بيگ کي انهي تو ڙي ڪنڪ جو گمان
هون اردم ۾ ڀڄنا ۽ رسن جي وير سهي پاسن ڪان آواز نعارن
۽ تو تاري ۽ الله اڪبر جي چون جو اٿيو ۽ مرزا بديع الزمان
۽ شاهه بيگ هڪ هيئي سپاهين سان جنگ جي باهه ٻاري
اچرج جهڙي جنگ ڪياءُ بنهي پادشاهه گهوڙي تي چڙهي
ميدان ۾ آيو پيو ۽ تنهه سج جي ايرڻ يعني ان جي ڏسڻ کان
تو بحهلي تارن وانگر وکري سيڪو ڪهي پاسي هليو ويو
۽ مرزا بديع الزمان غور ڏيهه ڏي ۽ شاهه بيگ زمين داور
ڏي سانيا هو ڪيو ۽ خاقان منصور سو پيو ۽ سر هو تي
هرات جي پادشاهي گهر ڏي منهن ڪري ڏلي ٻچي واڪاڻ ۽ سارا
مرد نيو ۽ هي پنڻ نوي سئي ورهه جي شعبان مهيني ۾ ٿيو

مرزا بديع الزمان سان مرزا سلطان حسين پادشاهه جي پرچاءَ جي ڳالهه

تنهه وٿلي ۾ جو مرزا بديع الزمان شاهه بيگ جي ميلاپ سان

قنڌهار جي سنڌن کان الڳ نشين ڏيئي هلڻ کي ڄام
ذوالنون غور ڏينهن ۾ هئو ۽ تنهن ڄام پادشاه چاپل جي اڳوان
۾ وڃي سنڌ ۾ موچاري پرين جي چڱيلائي ٻي ساراهه ۽
واکاڻ ڇڏي ۽ تنهن گهمگهور جي رت لاءِ قنڌهار ۽ زمين
ڏاور ۽ غور جي ڪيترن ڪرڙن ڪارن تکاويند ترڪن
پاسن ڏي هلايا ۽ تورتي ٽاٽي ۾ گهٽو ڪيترڪ الوس
ارغون کان ۽ هزاره ۽ قپچاق ۽ تڪديري جي ڪرٿ ۾ مان
۽ ٻيو ٻڙ مرزا بديع الزمان ۽ مير ذوالنون جي جهنڊي هيٺ
پاڇي هيٺ ميڙ ونيو ۽ جنگ لاءِ سنير ٿيو جڏهن هي اهيا
سڌ پادشاه جي ٻڌڻ ۾ آئي تڏهن هو پورسان تربيت
پير و مرزا اڪي ڪن مرون ڏيئي الگ بستين کان هرات ڏي
سنير ٿيو انهن ڏينهن ۾ شيخ جلال الدين ۽ ابوسعيد پوراني
۽ مولنا محمود سرخ مرزا بديع الزمان ۽ مير ذوالنون وٽان
پادشاه جي اردو ۾ اچي وات پرچاءَ ۽ موچاراڻي جي وڏي ۽
خاقان منصور پرچاءِ ڏ انه منه رکي پادشاه چاپل جي پاس کي
پهچي همت ٻي واڌو ڪيو جيئن گالين جي هي ته جنگ جي
ٻهڪين کان الم ڪيهن هڪڙي ڏينهن سياڳي خاقان مذهب ۽ دين
جي ٿنڀي مسلمانن جي وڏيري احمد التفتازاني ۽ شيخ جلال الدين

ابو سعيد پوراني ۽ سيد غياث الدين محمد مٿي کي گرمسير
ڏي موڪليو هو ته مرزا بديع الزمان کي نصيحت ڪري
اُبتي وات کان سڌي وات تي آڻين ۽ اهي جڏهن فرات
جي سنڌن وٽ پهتا بداءِ ته مرزا بديع الزمان هلاڻ
ڪري پئي ڪنڪ ڪيڏيو آهي پر شيخ جلال الدين
ابو سعيد پوراني ۽ سيد غياث الدين محمد مرزا ۽ ڄام
ذوالنون سان مليا ۽ شيخ ابو سعيد پرچاءَ لاءِ پادشاه
جايل سان ڳال ٻول ڪئي وراڻي ڏناءِ ته جيڪڏهي
پادشاه پاجم ڪري ڏآهب ڪيل ڏيهن مان ايتري
مهرباني فرمائي ته ڪاڄ انهن ماڻهن جو جي مُن سان
اهن سهنجاي سان ٿئي ته آس پُڻ سنڌس محنت ۽
بيلپ مڇي ڳاشو پاهيپ جو پاٽي ڪئون ۽ جي نر ته
ميدان شيخ ۽ سيد موڪل وٽي دربار مرسي مرزا
بديع الزمان جون ڳالهيون بداي ۽ بيٺي پيرو پرچاءِ جي
سعي لاءِ ڄام شيخ علي طغاي جو انهي ٿاڻي مرو ڏي چالوُن
تي بيٺل هو مرزا بديع الزمان جي ارداد انه وٽي ۽ موٽي
دربار مرسي عرض ڪياءِ ته مرزا بديع الزمان هي لوپ
ڪي ٿو ته پادشاهي سيستان ۽ اُنهن جو تاري جي الڳي

وانگر منڪي مليءَ تربيهر ابتر تهجي پٺيان نرقران پادشاھ هن
عرض ڪئي مجوءِ النگ نشين ڪان لڏي هرات ڏي ويو
جتي هي بدتر آيو تہ پادشاھ پٽي پير ۽ مرزا بديع الزمان
۽ جام ذوالنون جي ورثهن لاءِ سنير پيو تہ هي جام علي شير
هرات کان وڏي ارڌم رسي پادشاھ جي پيليپ ۾
وڌائي لڏي ۽ پادشاھ کي مرزا بديع الزمان جي پاسن
رڪن لاءِ رنجهائي ۽ اڪر پرچاءِ جاڏ نيڪاري ۽ فرمان پادشاھ
سيستان ۽ فرات جو بديع الزمان جي نالي لکائي مرزا
متي کي پهچائي ڏنو ۽ مرزا بديع الزمان غور ڏيه کان
سيستان ڏي ويو ۽ هي پنهنجو نوي سئي جو ٿيم
وبراھ جي صفر مهيني جي پڇاڙي ۾ ٿيو ✤✤

مرزا بديع الزمان جي هرات ڏانهن سنير ٿيڻ جو

بيان ناڻي ۾ جو خاقان منصور استرآباد ڏانهن واڳ گهوڙي
جي موڙي تہ هي مرزا بديع الزمان سيستان کان ۽
جام ذوالنون ارغون زمين داور ۽ سيلاق غور کان
اچي پانهنجو تہ ڏيهہ خراسان وٽ ۽ ڪٽڪ هن ۽ اچي
نڪري ۽ قبچاق جو گذ ڪيا ۽ گهٽي ڪري اٺ ڪيل

ڪَنڪَ سُوڌو ڏينهه هِراتَ ڏانهه ڏُوڙيا، جيئن ڪي ڄاڻڪ
ٻَڪرن ۾ ٻي چوپائي وَڏيرنَ ۾ اَميرنَ خاقانَ جي جي لڏاءُ
سين هٿ پهچي آئي اُتاهه هِراتَ ڏانهه ويا جڏهين هي ڳالِ
ڄامَ نظامُ الدّينَ عَلي شيرَ ۾ مڙنِ وَڏيرنَ وهندڙنِ اُن
ڳوٺَ جي سُئي تَڏهين گهڻو مونجهه ۾ پيا ۽ ٽلن ۾ ڪوٺ
ڳوٺَ جينڪي ڏاڍو ڪري ماڻهن بلوڪاتَ جي ڪي ڪوٺ
۾ آئي ڏاڍائي سِرَ رکيائين جڏهين مرزا بديعُ الزّمانُ اوسيه
ڳوٺَ ۾ رسيو تڏهين ڄامَ ذوالنّونَ ارغونَ لاڏائي ۽ انگر
اَڳي منهُ ڪيئو ۽ ڪي ماڻهون بلوڪاتَ جا جي پهچي باغ
وڻيا هوا جڏهين ڪنڪ ڄامَ ذوالنّون جو گهڻو ٽا ۽ تڏهه
تنهه ڄڳي پرڏ سرڪري پهچي هوندي هارِ سو ڪرتي
ڪڍيائو ۽ چيائون تہ اَڳتي ايهي وڃڻ اوهانجو نه گهرجي
سو ڪوٺ مرزا محمّد معصوم ڪتور جي يارن ۽ محمّد علي
بيگ پاڻ ۾ مرزا سيّد عبدُ الله مرزا عبدُ الباقي جوناني ۾ امير
علي بابا ۽ خواجه افضل جا بُتَ ڪيترن هزارن رسلن
گهوڙيهر بيدني گڏني مرزا محمّد معصوم پادشاه ڄاڻل جي
رڪاب ساڻ باغ مٿي چوڌاري ۾ لٿا ۽ ٻئن ماڙتين ڏاهن
تہ ڄامُ ذوالنّونُ مرزا بديعُ الزّمانَ ڏانهه پاڻ موڪلي

سُتِ جاڻايائين پوءِ مرزا بديع الزمان بڪلخان جي پاسن
۾ جام ذوالنون سِن گڏ ٿيو جنهن ويلي ۾ جام ذوالنون جي
تنبوءَ ۾ پادشاهه جا ايل ويٺو هو تنهن مهل چارين سُتِ ڀڄائي
تہ گھوڙو ڪنڌ کا باغن جي پاسيکان ڏسجي ٿو ان گھڙي جام
ذوالنون ڪنڪار غون جي سوڌ وسامهون جهيڙو جوڻي
آلنگ نشين جي پاسي ۾ ٻئي ڌري گڏ ٿي ۽ ٻنهي پاسن کان
ڏاڍن مڙسن ۽ ڪوڙين ڪره جي هڪ ٻئي ۾ ترارين گڏي
۽ بس جنگ جي پڌر جي تکي ٿر منڌر اچي چوڻي تي رسايا
ڏيئه کو لشڪر جهنڊي جي ٿندڙ مرزا بديع الزمان جي
سوپ جو پاچو ودو هراني ان گال جي ڏسڻ کان منجهوارا
۽ هيٺا ٿيا پهرائي مرزا سيد عبدالله ۽ جام بابا علي يگا اڳون
پوءِ مرزا محمد معصوم ۽ مرزا ولي بيگ ٽن يگاءِ مرزا
پهنجي گوٺ ۾ اچڻ چگلو ٻجا نوءِ خاقان منصور جي ڪنڪ
۾ منهن رکيو ۽ ٻين مانهن گوٺ جي ڪوٽ ۾ اچي درن
کي اڀتي تلن ۽ ڪوٽنگي ۽ بساهه وارن مانهن کي سونپيا
۽ سو پيو بديع الزمان ۽ جام ذوالنون آلنگ نشين ۾ لتا
ڪيترن ڏينهن کان پوءِ اياهي پل مالان ڏانه لڏي
نوب رنهياءِ تي نہ تنگ ڪرڻ ڏا ارابستان گوٺ اڍنکي

ڏين ان لاءِ جام علي شير پڻ چاڙهائي ۽ ورونه سِن تاري
جنگ کي وڙهڻ جي موڪل ڏناءِ جڏهن اُن پرسان
چالٻهن ڏينهن جي وير م لنگهي ۽ سُڌ خاقان منصور
جي موت جي هڪ ٻئي پٺي ملي تڏهن جام نظام الدين
۽ علي شير مرزا بديع الزمان وٽ خط پٽ موڪليا ۽
اُنکي پڻ جي وڙهڻ کان موٽايا ۽ عرض ڪيا ۽ ته هرات کان
لنڍي کهي پاسي وڃي نر خاقان منصور ۽ اُنجي وچم
گڏ جائي ۽ سامهون ٿيڻ نر ٿيئي هن لاءِ نر پيهر باهه
لائي چائي ۽ جنگ جي جيئي نر ڦني بوءِ پادشاه چايل
هن ويلي کي گهٽي جوان عرض جي پيڻ مم موچار وچائي
پل سالار دئ انه ويوءِ ان هند ان سانپاهي
جي واگ آب مرغاب دئ انه موڙيا ۽

مرزا بديع الزمان کي بلخ جي پادشاهي

جو سونپڻ ۽ جام ذوالنون ۽ سند س

رسيل پٽ شاه بيگ جي موٽي گار

جڏهن مرزا بديع الزمان هرات ڏيه جي ٻٽ کان لڏي

آب مرغاب جي ڪنڌيءَ ڏانهن وڌندي هئي بادغيس ۾
چڪتوءَ جو مرثيو ئي ڪٽڪ مرزا جي سوڀ جهنڊي
جي پاڇي هيٺ گڏ ٿيو. شاه بيگ پڻ قندهار کان
پادشاه جي ميلاپ ۾ رسي وڌي ڪٽڪ ۾ گهڻي دلجائي
ورتي. پرينده بيگ بخشي جو خاقان منصور جي اڳ کان
مرو ڪوٽ ۾ حاڪم هو ڪوٽ جي پرڻ نه ڏني. پوءِ
شاه بيگ ان ڪوٽ جي وٺڻ لاءِ سنبهيو. تڪڙي ئي
۽ هزاره ۾ ٿي ئي ڪٽڪ گهمسان ڪري کان ۽
سنگ هٿ ۾ کنيون ۽ مورچا ۽ سورهاين سان ان
ڪوٽ ڏي منهن ڪيائون. چام پرينده بيگ بخشي سوير
کان پهريئي نوڙي ٿيو. ڪم جو تاڙو ڪري نيٺ
سامهون ٿيو. کان هيٺ ٿيو. شاه بيگ مبارڪ جي ڪوٽ
کي جنبي ۾ آڻي، چام پرينده جي گهڻي ٻڌي. مرزا بديع
الزمان ڏي ڏياري موڪليو. تنهن مرزا ان جي ڏوه
کي بخشي سند پر جڏهن جو ڪم ڏٺو خاقان منصور
هرات ڏانهن موٽ جي ڪٽڪ جي ساماني ڪئاٿي کان
سر مين نه رڇي اجهاميل ته سوڪوٽ ان ويڙ ۾ استرآباد
جي ٺڪاڻا ڪري کان موٽيو ۽ هو سندن گهر ڏي ٻرا هيٺا

هُوا ۽ ٻئي سڳيا نه ڪيترن ويلن جي سڳهڻ ڌارا ٻئي ٻيڙ
مرزا بديع الزمان ۽ جام ذوالنون سان ساموهين ٿيڻ ۽ مارڻ
جاڏ ڙوارا اپنئي تنه لاءِ خاقان منصور هڪڙي پهچي وزير
سان مرت ڪري پرچائي ڏانهه منهه ڪيو ۽ مولانا فصيح
الدين استرآبادي کي ان ڪم جي ڪهڙ لاءِ آب مرغاب جي ڪنڌي
ڏي موڪليو ۽ ان مولانا مرزا بديع الزمان ۽ جام ذوالنون
جي ٻلپ مرسي نبايو ڏنو ۽ پادشاه جايل ٻن جي باجهڻ
تي ڪهڙ ندرتا ۽ لوٽ وارو ڪيو تنهه پادشاه جايل ٻن جي حقن
ڏي ڏسي پرچاء ڏانهه منهه ڙ ڪيو ۽ هوڏ ڳالهه پيو ۽ مادهن
جي اچڻ وڃڻ هڻ ٻول تي ٻهڪي تربلخ ۽ سنڌ پر حرتاري
جي پادشاهي مرزا بديع الزمان سان لڳل هجي ۽ ان ڏينهن
نو سڳوري پادشاه جايل جو نالي وارو نالو خطبه جي
ڪافيه ۾ همايون خاقاني نالو رکن ۽ وات جي ترجمي خوش
شهاب الدين عبدالله مروارِيد) پادشاه جايل ۽ جام
ذوالنون سان گڏ جي بلخ جي پادشاهي جو حڪم ڪندي
ڏنو ۽ مرزا بديع الزمان بلخ ڏي ويو ۽ جام ذوالنون ۽
شاه بيگ کي مان ۽ شان ڏئي موٽڻ جي موڪل ڏني ۽ پسِ
جي پادشاهي جام ذوالنون ۽ جام سلطان ارغون جي پاڻ

کي سونپيا ۽ جام ذوالنون ۽ شاهه بيگ حڪم ڏيئي جهنڊو ڪري قنڌار آيا

مرزا حسين جي پٽ جو سيستان ڏانهن سير

۽ جام سلطان علي جي جنگ ڪرڻ بنجي ڳالهه

نوي سئي ايڪي هجري ۾ ملاش ڪوٽ جا حاڪم بري ۽ خدا قلي
نالي ڪوتار خاقان منصور جي پرنيت ڪرڻ لاءِ سيستان جي
حاڪم جام سلطان علي ڪان قريل تي هڪڙو عريضو پادشاهه
ڏانهن پرسان ڏياري موڪليو ته جيئن ڪڏهن ڪو پادشاهه
جابل مان هتي اچي ته سيستان جي سوپ سوڪاي سان
تنهن ڪي هن لاءِ وڏي پادشاهه مرزا حسين جي پٽ کي ٻن
هزارن گهوڙيچڙهن سان سيستان جي وٺڻ لاءِ نالي
هنيل ڪيو ۽ اهو مرزا حسين جو پٽ اوڏانهن وڃي سيستان
جي سنڌ تي ڏوڙي اوت جي ڳوٺ ۾ جهنڊو ڀيڪ
جو ڪوڙ ته يو جڏهن ڪي اهيا سڌ جام ذوالنون کي پهتي تڏهن
ٻهنجي پٽ شاهه بيگ نالي سوڌو گڏ جي مرزا حسين جي پٽ
جي ڪنتڪ ڏانهن منهن رکيو ۽ پنڌ ۾ سگهائي ڪري سوير
جو جو آجان مرزا حسين جو پٽ سنتل ۽ سنڌ س ڪنڪ
وچڙيل هو جام ذوالنون اوت جي ٻهراڙي ۾ پهتو ۽ مرزا

سنڌ هندڙ تي سوگهو ٿي چڙهي انهي ويلي سنڌ ۾
وڏي چانور وٽ هڪ ٻيو هو اتي سان ٺٽي جي جام ذوالنون
ڏي منهن ڪيو ۽ ان پاسي کان مير فاضل ڪوڪلتاش پهچي
چاچي عاقل نالي انجم سان جو ارغون جي ڪٽڪ سان
گڏ هو مرزا حسين جي پٽ جي برابري ماڻي وارن جون
قطارون سينگاري پوءِ پنهي پاسن جي ورنيامن کان ۽
سينگت ۽ تراري پالي سان هٿ گڏيا ۽ ان حال جي وچ ۾
هڪ ٻي پاسي کان ترخان ۽ ارغون جي گهڻن ٽولين
سان جام ذوالنون ۽ ٻئي پاسي کان تڪڙي ۽ هزاري
جي گهڻن ماڻهن سان شاه بيگ پٽ کان سيستان جي
ڪٽڪ سان سلطان علي جاپٽ باقر ارغون ۽ بيگ علي
نالي ۽ سلطان بيگ جنگ ۾ پهتا ۽ مرزا حسين جي پٽ کي
وچ ۾ ٿا ۽ تنهن مرزا ڪاگهڙي ان جنگ ۾ ڀڄي ڪي
انهي وچ ۾ مير فاضل ڪوڪلتاش جي هٿ کان پالي جي
ٿٽ سان ڦٽيو تنهن لاءِ پڄڻ جي واڳ هرات ڏي موٽايا
۽ جام ذوالنون مرزا جي پٽ پوڻ کان، ماڻهن پهچي ڪي
جهلي نه جڏيا ۽ تر پٽ تي پيل ۽ ڪنهن ٻئي ماڻهن جي
سپاهين کي قرآن ۽ جام ذوالنون سوڀ ڪرڻ کان

۽ موٽي سيستان ڏي ويو ۽ پهچي پيا ۽ جام سلطان علي
سان گڏجي نوي سئي هجري ورهيه ۾ قندهار ڏي موٽيو

جام ذوالنون جي پٽ مرزا محمد مقيم جي ڪابل جي وٺڻ ۽ ٻين پٽن جي بابت

جڏهن هي ڏٺي جي وڏائي دنيا جي هٿن ڪان ڏنادي ۽ جميل
آدمي تنهن جي وچڙ ۽ لذت هن ڪوڙي سمي ڪان چوٽي
بيٺي وسونهن جي تڪندڙن جو گهر جي هن لاءِ نوي سئي
ستي ورهيه جي مهينن ۾ سلطان مرزا ابوسعد جو پٽ مرزا
الغ بيگ ڪابل ۾ ڏٺي ڏئي اسهيو ۽ پٽس مرزا عبدالرزاق
هن ڏنه ته حاضري ۽ جي بدران گادي تي ويٺو ۽
پادشاه جابل جي ننڍائي ڪان وزيرن ۽ اميرن ۾ ويڙ
پيو ۽ سڀ ننڍن ۽ وڏن جي ڪمن جي ٻوراتي شير مرزا
پاسي ٿيو ۽ جام يوسف ۽ محمد قاسم بيگ ۽ جام يونس
علي ۽ ڪن ٻين وڏيرن ۽ جامن ڏٺه ڪان باهر نڪري
ڏهه جي وات ڏني ۽ عيد قربان جي سوير شير مرزا ک
سلطان جي دفتر ۾ ويهي کي پيتو ڏي ننه ويڙين سو
رسيلن ڦوڙي ڇري هلن او جيتو ڪابل ماڃي اٿس کاهيو

۽ ترارِي پاڙي جهاڙي جي ڪپ مان ڪري انهي وير
جين جي پاڙڪي ڪوٽناوٽن هن ڪارڻ ڪان جهجهي اجهامي
ڪابل جي ماڻهن تي پيئي اهيا سڌ گرم سير مچا مرذوالنون جي
نندي پٽ مرزا محمد مقيم ارغون کي رسي ۽ نوي سئي آني
وره جي بچائي مهزاري ۽ تڪڙي کي ميڙي ڪابل جي
وٽن جو سانيا هو ڪري اوڏا انهي سنير ديو مرزا عبدالرزاق
رهنڪي بچڙ سان ميتو ۽ محمد مقيم ائي جي حاڪمائي وڻي
مرزا الغ بيگ جي ڏيئي کي پرڻيو ۽ اهيو سما ۽ جنهن وبلي مرزا
بديع الزمان ۽ جام ذوالنون ارغون آموئيه پاڻي جي ڪند
تي ويتل هو ۽ ٻهتر ۽ گهٽو سرهاتنا پر جام ذوالنون کي جهجهو موڙه
تيو ۽ اٿاهي هڪڙو ڪاڳر وچن ۽ ٻولڻ جو پهچي پٽ ڏي
لکيا ۽ تهي ڪم چگو نه ٿيو نه هن سو هيا ئي ڏيجي هاڻي
جڳائي نه پاڻ ڪان موڪوني ڪابل جي اميرن کي پاڻ وٽ
نه جڏج هن لاءِ مرزا محمد مقيم گهٽو ڪري ڪابل جي اڳين
ماڻهنکي موڪل ڏني ۽ نوي سئي ڏهي وره جي مهين جي
ٻهراءِ محمد بابر پادشاه جو راجائي ۽ پاچائي جو ٻٽ
پرينڌ ٿو هو سمرقند جي موٽڻ ڪان پو ۽ ڪابل ڏي هليو
۽ تڪڙاي سان پنڌ ڪري اُن ڏيه جي پٽ کي پهچي سگو

هر پاءِ بخشي جڏهن جام ذوالنون ارغون جي پٽ محمد مقيم
کي وڙهڻ جي سگهه نه هئي تڏهن ڏيه مان ڀڄي اڏوڙي ويٺو ۽ کيترن
ڏينهن کان پوءِ جو ڪابل جو گهيرو ڪيائين الوس ۽ الماق جا ماڻهو
بابر پادشاه سان مليا ۽ جي ماڻهو ڪابل ۾ هئا انهن پڻ وات موچاري
ڪري پادشاه جي ورتي تڏهن ڪم جام ذوالنون جي پٽ محمد مقيم
جو صبر اچي ۽ مانائي کان باهر نڪتو ۽ هڪڙو عرض محمد بابر پادشاه
جي پيليپ ۾ اوت ۽ بخشش لاءِ لکي موڪليائين ته پاهيپ ۾ ڏکي ۽
ڪجهي کوٽ جون سونهي تڏهن پادشاه محمد مقيم جي عرض کي
مڃي سنه ڪا ڏنو ۽ نه جڏهن محمد مقيم شهر جو دروازو اچي تڏهن
آيا انجي پاس ڪندس پوءِ محمد مقيم پادشاه جي پاجهن تي آس
واردي ڪابل کان نڪتو ۽ پادشاهي فرش کان وڏائي لهي موچاري
سوکري گڏايائين پادشاه پهنجي پول وانگر سنه پادشاهي
پاجهن سان مرڪوار و کري سنڌ ۾ وطن ڏي موڪل ڏني

ڏيهي رضا سان جام ذوالنون جي شهادة جي ڳالهه

جڏهن مهيني محرم الحرام جو چنڊ ڏٺو تڏهن محمد خان شيباني
اوزبڪ گهڻي لشڪر ۽ جهجهي فوج سان مڪي [illegible] ڪوٽ [illegible] وانگر
معي [illegible] کان پتر انگهي خراسان جي وٺڻ لاءِ [illegible] خاقان [illegible]

جو سگهو رُوڙِيا محمد خان جي سِپاهن کان گهڻو ڏِڄندا ٿيو پوءِ
مرزا بديع الزمان هِڪڙو ٽِڪو وِيندڙ جام ذوالنون ڏانهن
موڪلي سماءُ ڇا ٿيو ته هي جام ذوالنون پهچي ويا ۽
مائٽن سان رِٿ ڪرڻ لڳو ۽ سڪينه جي ڏاهپ هڪڙي
هڪڙي ڪم ڏانهن ڏيائي ورتي جام ذوالنون فرمايو ته
اسانکي وڃڻ گهرجي هن وير وهڻ مانهي کان پري آهي
۽ موٽڻ مُهنجو اوکو آهي سو ڪو ته اوڙ بڪ جو ڪٽڪ
جهجهي وڌائي ۽ گهٽي ڏاڍائي مر آهي ۽ خاقان منصوري
جي گهرائي جي وڌائي قتل ۽ وڃڻ ڏي منهن رکي ٿي ٿو
گال جام ذوالنون هڪڙي ٽولي ارغون جي ڪٽڪ سان
پادشاه جا ايلڪ مرزا بديع الزمان جي ارڏ ڏانهن روانو ٿي
ٿي منزل ڪجي هي ايتري مسد پهتي ته جو چڪ بيگم
سندس ڏي هرات م قنڌر ٿي سبي کان وسندر ٿي جڳ ڏي
اسهي تنهِ بندن کان جي توني گهٽو گوندر ۽ ڏڪر ڪيا ۽
پرواڪاڻ ۽ ساراه جي گال سگهو ڏٽي جي وات کان ڪري
چيا ته هن بلا جي وڃڻ کان هن هند م اسانجي دلجاءِ
ٿي ۽ هڪڙو ٽڪو ويندڙ شاه بيگ ڏي موڪليا ته هي
ڏي ڏير رُو پاڻ سان ولي وڃي ۽ ڪاڄ پائي ڏيئي پتر تان

اُتاري سگهو قنڌار ڏي موٽي وئي ۽ داور زمين ۾
محمد مقيم ۽ ڄام سلطان علي سيستان ۾ ۽ ڄام جعفر ارغون
۽ عبدالعلي ترخان ۽ زينڪ ترخان ۽ عاقل انڪه ۽ ڄام فاضل
ڪوڪلتاش قنڌار ۾ رهي ۽ جو ٻانئي ٻي همت رکي
اچان ٿا موڳا نه ٿين جڏهن ڄام ذوالنون اُتا هي سگهاي
سان ويو پوءِ ٿوري ڏي ويرم ۾ پادشاه جايل مرزا بديع
الزمان جي اُردگانه رسي ۽ هٿ چمڙ جي وڏائي
هي جهڙي مان ۽ شان سان سرهو ٿيو پادشاه جايل
ڄام ذوالنون ۽ پٽن وڏن امرن سان گڏجي رٿ جي
هند کي پڪيرتيو ۽ جاناءُ نه لکي جي ڪان کي مت جي
ڏال سان پري ڪري نه سگهندا اُس ۽ جڏهن ڏيهن
جي ڏٺي جي سڌ اهيا هئي ترخراسان جي ولايت محمد خان
شيباني ۽ اوزبڪ جي ڪنڪ جي هٿ ۾ اچي ۽ خاقان
منصور جي گهراڻي جي وڏائي پوري ٿئي پوءِ گهڻي ڪنڪ
جي ڳاڏائي ۽ رٿ سنيالڻ جي ڏاهپ ٿي ڪي فائدو
جُرتيل نه ٿيو انهن ڏينهن ۾ اوزبڪ ۽ ماوراءُ النهر جو
ڪنڪ امويه جي پاڻي ڪان لنگهيو خراسان جا پادشاه ۽
ڄام گڏجي ۽ الڪي تي دريا ۾ پيا ۽ ٻئي پيرو ورت جي واڳ

ورتا ۽ جام ذوالنون پهچي سورهاي کان جنگ ڪرڻ
جي ڏانهن منهن ڪيو ۽ جام محمد برندق برلاس هرات ٻنهي
ڏاڏاي ڏانهن پور ڪيوهن کان اڳم تر ٻنهن جي هي ماهي
ٻئي ڳالهي نهن تنهن جي سياڻي سمي جي ٻين کان محمد خان
شيباني جوان ڳنبل ڪنڪ پواڏ جي ڏينهن جهڙو پدرو
تيو ۽ پادشاهي ڪنڪ تنهن ٻهڪ ڪندڙ ٿڻ تي سينگارڻ جي
وڙهڻ جي پٽ مر آيو ۽ پادشاه جايلن پڻ ڪنڪ جو جوڙڻ
سنواري وڙهڻ جون قطاري سينگاري ٻنهي پاسن کان
سورهن جي آواز ۽ توتاري جي شروع ۽ نغاري جي واجي
۽ الله اڪبر جي چوڻ جون ڏانهن اڀ تي اُٿي جام ذوالنون
ڪيترن شينهن جهڙن ۽ ويڙهه آزمائيندڙن سان جنگ
جي پٽ مر گهيترن سورهيائي جي وات وٺندڙن کي وچ
جهڙي ترارسان فنا جي درياء پوري هڪ ٻئي
ٻنيان ويري جي ڪنڪ تي ڪاهيو پرجڏهن اوزبڪ
جو ڪنڪ خراساني کان جوٽو هو درياجي لهرين
وانگر دستي تي هڪ ٻئي جي پٺيون واه لاءِ پهتو
تي تنهن هي پادشاه جايلسامهي ٿين کان هيٺاڻ
ساٿناه [illegible] مجموعي [illegible] پٽ ڏي موٽي موڪاءِ اُٿيل

ٿي سيڪا ٽولي خراسان ڏي پڄي ويئي. ڄام ذوالنون
هڪ ڪري ڪڏهن سچي ۽ ڪڏهن ڪچي تي ڪاهيو
ٿي ۽ ترار ڪناري جي ڦٽ کان وڙهي وارن جي مٿي پرين
رت جي هين جيئن ڳاڙهي ڪري گهوٽ سونهاري ۽ وريامي
ڏيکاري ٿي. نيٺ اوڙي بکن جهڙي پاسن کان وڙهي تنهن
شهسوار جنگي کي گهمڻ ڦٽن کان گهوڙي تان لاٿو ۽
پانڌيا ۽ تربانڌي ڪري محمد خان وٽ وٺي ويا. جن پر ڄام
ذوالنون ٻارڙي هيٺو ٿيانئين اوس تا ۽ پهري وانگر ويتر
ٿي ڪي جيئن تا ۽ ماريو.

شاهه بيگ ۽ محمد مقيم جون ڪي ڳالهيون

ڄام ذوالنون جي مرڻ کان پوءِ شاهه بيگ ۽ محمد مقيم ٻئي
پا سرقند هار مگن جي ٻي جي پٽرائي ويا ۽ پٽ ڪٽن جي
واندڪائي کان پوءِ انهي ميرزا محمد مقيم ۽ مرڻ جان
ارغون ۽ ترخان انگه ۽ سيني سپاهين شاهه بيگ کي
ڄام ڪري مڃيو ۽ شاهه بيگ اڳي جي نماز پڙهي فرمايو
ته اڳي وانگر نغارا ۽ نوبت وڄائيندا رهن ۽ جنهن ڪنهن جو
ڄام ذوالنون سچي جيئري مرتبو هو تنهن کي انهي مرتبي تي

ڇڏي منهن موڙي آيا ۽ تنهن کان ماڻهو ساه ۾ هيڻي سان
شاه بيگ جي سليپ ڪرڻ ۾ رنڌا ۽ شاه بيگ پهري جواني
پهچي کي ڏاهپ ۽ علم ۽ ادب جي سينگار سان سنواري
جهجهو فائدو ورتو علمن کان هي سدا ۽ عالمن ۽ طالبن علم جي
ڪڏپ ۾ رهندو، هو جڏهن محمد شيباني خراسان کي
ورتي ۽ فرات جي پاسن ڏانهن پهتو ۽ پوءِ قندهار جي
ونڊ جو ڪري گهوڙي جي واڳ اوڏانهن موڙيائين تڏهن
گرم سير جي سندن جي پهچڻ کان پوءِ شاه بيگ ۽
جام محمد مقيم محمد شيباني ڏي ايلچي موڪلي هنجي
محبت پيدا ڪئي ۽ خطبو ۽ سڪو محمد خان جي نالي ۽
لقب جو جوڙائي ڪڍڻ لاءِ نهرايا، محمد خان هنن کان
رنجهي خراسان ڏي موٽيو ۽ ٻي گهوڙا ۾ موڪليل پاراه
۽ تنبو عبدالهادي خواجه ۽ تيمور تاس جي هٿان ڏياري
موڪليا شاه بيگ هنن جي اچڻ کان سڌ لهي هي نهرائو
ترتيبي آهي ته اهي ٻئي هن ٻن ڪمن لاءِ آيا هوندا هڪڙو
هي ته نهراءَ جي پار ڏاڍي ڪن ۽ سو هي ڳاڏ اپائي ۽
احوال مهجي کي پروڙين، انهي وير پاسن ڪندن ڏي
ماڻهو پهچو موڪلي ماڻهن پهچڻ کي گهرائي گهڻي ڳاڏ لي

سان اڳوات ويو ۽ قندهار جي ٻاهرين ڏينهه ترکي ايلچين
کي ٻه ڀڄائي اُتاهين موڪل ڏنائين ۽ نوي سي ٽيويهين هجري
ورهه ۾ محمد بابر پادشاه جو پادشاهت جي پٺ هو ڪابل
۽ غزنين کان سوڀ جهڙي ڪٽڪ سان قندهار ۽ زمين
داور جي وٺڻ لاءِ جهنڊو کنيو ۽ شاه بيگ ۽ محمد مقيم گهڻي
ڪٽڪ سان جنگ جو سانباهو ڪري ٻڪري ڏاڍي ويڙهه
ڪئي جهڙي جهڙي ڪان پوءِ هير سوڀ جي محمد بابر پادشاه
جي جهنڊي تي لڳي ۽ شاه بيگ ۽ محمد مقيم ڀڄي ويا ۽ مڙي ويا
پادشاهي قندهار ۽ زمين داور جي پادشاهي ڪابلي ۽ هٿ
۾ آئي ۽ جي خزانا گهڻن ڏينهن کان جام ذوالنون ميڙيا هوا
جامن ۽ اميرن کي وراهي ڏنائين ۽ سياڻي حڪومت قندهار
جي سلطان ناصر الدين پهچي سگهي پاءُ جي هٿ ۾ رکي موٽڻ
جي واڳ ڪابل ڏي موٽايائين ۽ محمد مقيم جي ٿي ماهه پنجم
نالي کي بند ڪيا ۽ برڪيزن مهينن کان پوءِ شاه بيگ ۽
محمد مقيم سوڙهه ڪٽڪ سان قندهار ڏي وڃي ٿيا
پادشاهي کي مرزا ناصر الدين کان وٺي ويو ۽ … ڪابل ڏي
ويو ۽ شاه بيگ ۽ محمد مقيم پهچي ڏيهه جي ڪمن پوري
ڪرڻ لاءِ منڊ رکيو ٿي، حال جي وجهو … ري موٽ جو

نيا پوءِ آيو ۽ قتل سڀ کان وسندڙ جلدي اُسهيو ۽ محمد بابر پادشاه
ماه بيگم کي شرع وانگر ڪوڪه اوزبڪ جي جنگ ۾ ڪٺو

شاه بيگ جو سانيا هو سيوي ڏيه جي وٺڻ لاءِ سلطان پير ولي برلاس جي ويا ۽ جو پڄس ٽن جي ڳال ∴

جڏهن جام شاه بيگ قندهار کان شال ۾ آيو ته مير فاضل
ڪوڪلتاش ۽ عبدالعلي ترخان الغوات ۾ اچي حشام ماڻهن
۽ شال جي پاسي وارن کي ٻيلپ ۾ آندو ۽ پوءِ شاه بيگ حشام
جي جامن کي دم دلاسو ڏيئي ٻاجهن جو اسوار ڪيا ۽
پر احشام ڪنڪ جي ڏپ کان ڏجندڙ ٿي هوا ۽ نٿي پاڻيا ۽
تنڪ جو سانيا هو کهڙي پاسي آهي نيٺ پر زور ٿيا ءِ ته
سيوي ڏانهه سانيا هو اهي اها سڌ سلطان پير ولي جي
ويا ءَ کي جو سيوي جو حاڪم هو پهتي تڏهن ڪيترا ئي شاه
وارا ماڻهو سو ڪرڙين سان شاه بيگ ڏي موڪلي سڄپ ۽
مو چاري گهڙي پڌ ڏي ڪرايا ۽ شاه بيگ تن ماڻهن
موڪلين کي مونجهي موڪل ڏني ۽ ڪيترا ڏينهه شال ۾ ٽڪي

پهچي جامن سان رٿ ڪياءِ پوءِ سيبيءَ جي ڏاهپ سيوي
جي وٺڻ لاءِ ڏاڍائي ورتي سو ڪوٽ ترنوي سئي پنجويهي ۾
ورتو ۾ اسمٰعيل پادشاهه خراسان جي ولايت کي هٿ ۾ آندو ۽
بابر پادشاهه ڪابل ۾ ٽڪي پيو ۽ جهيڙي جا در وڌائينهي
پاسن کان اٿيل اهن ۽ اسان کي پاڻ لاءِ بچائڻ جو ٻيو ڪرڻ
گهرجي هن لاءِ ترمتان ڏٺائين ته قندهار کان ڏاري
ترڪيئن اڏيندا اتي گذاري سگهون ٿا تنهن ڪري شال کان لڏي
ڪچيءَ ۾ سپاهن کي اڳي موڪلي ۽ پاڻ ان پٺيان لڏيندي
لڏيندي سيويءَ جي چوڌاري ۾ رسي ڪوٽ کي هٿ آندو
۽ جي ماڻهو ڪوٽ ۾ هوا ڪن اچي ڏنو ۽ ڪي ڀڄي پاڻ کي
فتحپور ۾ جو هند ۽ گاڏ اپي جي جاءِ هئي پهچايو ۽ شاهه بيگ
مير فريد ارغون ۽ مير فاضل ڪوڪلتاش ۽ زينڪ ترخان
۽ عاقل ڏٽڪه کي قندهار ڏي موڪلي پاڻ فتحپور ڏي
اسهيو ۽ اهو فتحپور ڪوٽ سيوي کان پنجاهه ڪه سنڌ
ڏي هو ۽ هاڻي فتحپور جو قتل ڪوٽ ۽ سنڌس اڏاوت
اهن ۽ سلطان پير ولي جو وڏاءِ پادشاهي گهراڻي کان هزار سوار
جي ونجهو ۽ برغدائي ۽ ڪور ماهي ۽ بلوچ ماڻهو ۽ اخشام
۽ بيابيٽي هزار ماڻهو گڏجي گهڻي گاڏائي سان جنگ لاءِ

نڪتا ۽ ننڍ شاهه بيگ جي پاسي کان سوپ ٿي ۽ هنن کان
جي ڪتا ۽ جي سنڌ ڏني ويا ۽ شاهه بيگ موٽي سيوي ۾
آيو ۽ ڪيترا ڏينهن ٽڪي باغ ۾ اداوت جوڙائي ۽ ڪوٽ جي
پاڙ ڪري ۽ ڪيترا ڪم جاما ٺهرائي قنڌار ڏي موٽيو

ڪابل کان ماهه بيگم جي آڻڻ جي ڳالهه

جڏهن شاهه بيگ موٽي قنڌار ۾ آيو ۽ گهمندي زمين
ڏاڍي ۽ گرم سير ۾ پهتو تنهن وچ ۾ جڏهن پهري منزل تي
آيو ماڻهن کي دلجاءِ ڏني جهجهي ٻاجهه ڪيا ۽ بي بي ظريفه
خاتون ماهه بيگم جي ماءُ ڪارو نوڏنگي ۾ وڃي گهر جي
ٻني جي اڳيان ٻيٺي جڏهن شاهه بيگ نڪتو سنڌيس ڪرامن
۾ جنبري تنه سببي پر سان ماهه بيگم تهنجي رهيل پاءُ جي
سار لهي تنه کان شاهه بيگ کي پاڻ جي وچو ڙائي جو جيو
ورديو ۽ ماهه بيگم جي آڻڻ لاءِ رٿ جي واٽ خلوتي سبحان سان
بڪير يا ۽ پيو ۽ شاهه بيگ جي بي بي فاطمه سلطان بيگم ۽ خانزاد
بيگم هي رٿ جي ترد ولت ڪنه نالي جا محمد مقيم جي ويتر هي
مان هڪري بنيباڻي آهي تنه کي اڳ ڪابل ڏانهن موڪلي
ترا هامو چاري ڪيتگ سان ماهه بيگم جي ساهر تي ٿي ۽ ان ڳال

کي نهرائي سڌ موڪلي ته ڪان پوءِ اها ٽولي جا پيري وارن
۽ خاص ماڻهن هئي سا ڪابل ۾ وڃي ماهه بيگم کي لڪ سان ڪڍي
هزاره جي واٽ کان قنڌهار ۾ آئي شاهه بيگ کي اهيا رٽي
وٺي ۽ ٻي دولت ڪٺه کي دولتخان سان نڪاح ۾ ڏياري
۽ سونپي ڪابل ڏانهه موڪلياءِ پوءِ اهي مٿيان اچڻ جي
واٽ وانگر ماهه بيگم جي هنڌ تي وڃي پاڻ کي ڏارتي جين
ڏيکاريائين ۽ نيٺ پوين گاڏين ۾ هي جو جهم پيدا ڪيائون
تڏهن ماهه بيگم پهتي ساهه جي ڏپ کان جو تنهن ايئي ۾ باز
پادشاهه جي بند ۾ پيئي هئي انکي جهلياءِ تي ترمتان
قنڌهار جي پهچڻ کان پوءِ ماڻ ماڻ جي پاس لاءِ منڪي
ڦيرا پوءِ رائين پر دولتخان پهتي ڪوڙي ايمان سان
سنڌس پرم لاٿو هي نيٺ نيت بڌي نهرايا ۽ ترلڪ
سان نڪري جڏهن اهيا سڌ شاهه بيگ کي پهتي تڏهن
گهوڙسوار موڪليو ۽ مير محمود اوني جو پي بابا ميرڪي اوني
تالي ۽ مير عاقل اتڪه مير فاضل جو چاچو ۽ ابو مسلم ڪوڪلتاش
۽ عبد المجيد ترخان ۽ دولتخان ۽ ٻي ٽولي کي هن ڪري
نهرائي موڪلياءِ اهيا ٽولي هزاره ماڻهن سان رسي
۽ اڻا هي ٻئي ٽولي هئي ڪري ۽ سنيرائي ڪابل ڏانهه وڃي

۽ ڪابل جي ٻاهر لهي ٻن ٽن ڏينهن کان پڇاڻا گهوڙن کي
ساڄو ڪري ۽ نعل ڦيرائي پڌ تي سنبريا ۽ بيگم وڃڻ جي
هند ڏي اڳي نماز جي ٽاڻي ڪوڙ ۽ گهمسان جي ويلي ٽڪري
هڪڙي گهوڙي تي چڙهي دولت ڪته سان گڏ جي پاڻ
کي هن ماڻهن وٽ رسائيائين ته ويرماه بيگم جي ڌي
ناهيد بيگم نالي ڏيڍ ورهه جي هئي ان کي اٿڻ نه سگهيا
ان تو ماه بيگم جو اچڻ لٽ چاڻي ان ٽاڻي سوار ٿي رات
ڏينهن سجو ٿي ڪاهيائين ٻي ڏينهن منزل تي پهتا ته ٻڙي
ڳالهه ٻڌائي ڪيائون ته انهن جو سمر لهي هڪڙو رات
ڏينهن سوڪاهي پيو وارن ٿڪاڻن کان لنگهيا ۽ هزاري
جي ٽولي ۾ اچي جيترا ڏينهن ڪروي قندهار ۾ پهتا پر
شاه بيگ اڳواٽ ۾ ٻڌي تي اچي گهٽي پاجهه ۾ اڳيان ايو
۽ گهرائي پاجهه جي وجهي پهچڻ ٽڪاڻي تي آندائون ۽ جنگي
اٺو گڏ هوا انهن کي گهوڙن ۽ بين مرڪندڙن
سر ۽ پاڻ سان مرڪوار ڪئائون ۽ ماه بيگم جو هٿ وڃي
عاقل نالي اٿڪه کي پرٿاياءِ هڪڙي ورهه پڇاڻا قاسم
ڪوڪه جهڙي مرڪنو ۽ شاه حسين کي نڪاح وجهي ڏنا

شاه بيگ ارغون تي ڪن پٺاڻن جي ڳالهه

جڏهين شاهه اسمعيل پادشاهه نوين سئي سترهين ورهين جي
شعبان مهيني جي وچ ۾ خراسان جي ولايت کي هٿ ۾ آڻي
ورتائي جو تارو ورتائي جو آوازن مٿاهون ڪياءِ محمد خان
شيباني اوزبڪ جي پڄڻ ۽ ڪسڻ کان پوءِ وڏائي ۽ ڏاڍائي
پڌري ڪياءِ تنهن کان پراهين ۽ اوڏڙن ماڻهن هٿ
ورتائي انجي ڪان گهٽو ڏجي ٿي ڪيوان وچ ۾ درمش خان
هرات ۽ سيستان جي پاسي ۾ رسي حڪومت جو جهنڊو
مٿاهون ڪيو ۽ ان ڳالهه کان شاهه بيگ کي ڏج ٿيو ۽ هنجي
سڄڻن ۾ ڳڻتي ڪياءِ تن پاڻساهن جي وچ ۾ پاڻي ۽ باهه
وانگر ڏاڍائي پيئي آهي هنجي پاسي کان شاهه اسمعيل ۽ ٻئي
پاسي کان بابر پادشاهه تنهن ڪري مٿن جي ڳڻتي هن تي
ٿهري ته درمش خان جي اڇي ۾ شاهه اسمعيل جي خدمت
۾ دو ٿري ۽ محمد بابر پادشاهه سان پرچاه ڪري نيٺ قاضي
ابوالحسن ۽ سوٽ يار علي کي ڪابل ڏانهن سنئين آئين سو ڪري ٿئي
۽ تحفا سان ڏني گهڻي ويٺي پادشاهه جي ٻليپ ۾ عرض
ڪرڻ لاءِ جي مڪلياءِ پاڻ درمش خان جي اڇي ۾
ڏئي پادشاهه جي خدمت ۾ سگورو ٿي پيئي ته پاڻ جهنس
ڪندڙ ٿيو ۽ شاهه بيگ کي سخن ڪرڻ لاءِ معاف ڪياءِ

۽ چياءِ تہ ديوار چغتہ وانگر گوڏا اچي وهندو ورهي
جڏهن شاهہ بيگ گهڻي مُدت بيليپ ۾ گذاري رات تي
تہ نور ۽ وڃي ڏيندس شاهہ بيگ کي مطلب بر قندهار ڏانهہ
موٽڻ جي موڪل ڏين ان وچ ۾ درمش خان کي ٺٽي وڌي
نواب اختيار ڏين لاءِ جي ڪوٽ ڏانهہ موڪليو ۽ ڪن غرض
وارن بادشاهہ جي سگهوري هيءَ کي شاهہ بيگ جي آهر ڪري
ڦير اياءِ جڏهن نور وڃي جاڏينہ وڃي هڙ آيا تڏهن ٺٽها
ڪان نواب شاهي پڻ منهہ ڦيرائي ۽ شاهہ بيگ کي طغر ڪو نہ
باندي ڪياءِ ۽ جيڪا نولي انس گڏ هُئي اوءِ نراسي ٿي
قندهار ۾ آئي ۽ جي ڪنڌن پاسن ۾ گهميا تي جڏهن نواب
شاهي عراق ڏانهہ سنيري جهنڊو ساڻيا هي جوان پاسي
ڪني ۽ تڏهن مهتر سنبل نالي جو شاهہ بيگ جو پانهو هو ڪوٽ
طرف ۾ پهتي جتي شاهہ بيگ بند هوان تل وٽ حلوائي جو
هٽ ۽ جهن باندين سان حلوي جي بهاني سيند ڪري ۽ پهچي
ڪم جي وات لهي آسن ۽ سڪاين تي جانڊر ٿيو ۽ ڪنڌ
مهتر سنبل منجهہ وڃي اهڃاڻ سر ڪر سڪه پرو رٽو ٽن
پارهن جڻن ڪم جهڙن نهرا يو تہ جيئن هوند ۽ تين شاهہ
کي قندهار ۾ رسائيندا ۽ جڏهن اوءِ ٽولي ڪوٽ ۾ رسي

هڪو هڪو مهر سنبل جي هٿ ۾ آيو ۽ ڏکيا ڏينهن شاه بيگ
جا مٿي آيا ۽ پاڳ واٽ ڏيکاريندڙ ٿيو ۽ سياڳ هٿ وٺڻ
انجو ڪيو هڪڙي رات مهر سنبل حلو ڪجوڙي انهن موڳي
تين جو دارون گڏي اڳي جين رچيو رچيو باندين کي ڏنا ۽ چڙهه
باندين حلو ڪاڌو تڏهي سمجهي واڳ انهن جي هٿ مان ٻاهر
ڏيئي مهر سنبل ٻن ڄڻن سان نڪري اچي ان سيالي تاري کي
مٿي آندو ۽ چئون تائي جو نوڙي هٿ ۾ وٺي هيٺ ٻي
لٽو پيو ۽ نوڙي ننڍائي کي ڇڙين جين پيرن ۾ رکي
هوا ۽ ٿنه ڪري پٽ تي ڪري پيو ۽ هڪڙو سنڌ سر
ڏنڊ ڀڳو ته ٻوڙي ڳال تڪن گهوڙن تي جنهن کي ابتا نعل هيا
هوا ۽ چڙهي پرداٺي ڏينهن چيول ڪيا ۽ انهن گهوڙن
کي جڏي ٻين گهوڙن کي هٿ آئي ان هنڌ مان پڻ چيول
سي ٻاهر وڃي پان کي سکا جي تڪائي تي رسائيا ۽ اوءِ
ته لي سمجهيا جي جيڪو ڏوڙي انهن کي
نه پهتي ۽ بکڙي ۽ نراسي ٿي موٽي آئي

قنڌهار ڏانهن محمد بابر پادشاه جي وڃڻ جي ڳالهه

ن تائي ڪان جو شاه بيگ جي سڌ وڌي پادشاه جي ٻڌ ڊ

رسي هئي سنڌ ۾ هئي ۾ قنڌهار جو سانيا هو هند ۽ هند ۾
تيو پرڪن جهليندڙن ريتن جي ڪارن ڪان جي ماوراءالنهر
۽ بدخشان جي شهرن ۾ پڌري ٿي ٿي اهو پور ڏادي ڪان
هوءَ ٿم نٿي آيو ٿوري ڳال وڏي پاڇاهه دلجاءِ ڪري گهٽي
ناهه سي ساٿيا هي جو جهنڊ قنڌهار ڏانهن ڪنيو ۽ شاهه بيگ
اونجيڪي هشيار ڪوتا بندي جاءِ ٻي سور سات قنڌهار
ڪان ٻاهر ۽ انجي پاسي ۾ هئي ۾ ٿيي ڳڏ ڪري شهر ۾ آندا ۽
۽ ڪوٽ جي ڏاڍائي ڪري نلن ۽ ڪوشڪي ڪم جهڙن
ماڻهنکي سپاريا ۽ پڻ ان وچ ۾ هن لاءِ چاري وڏي ڪنڪ ۾
موڪليا ۽ ته گهٽائي ٿورائي ڪنڪ جي ڪان سندن وني ڏينها ڏيندا
نئون سماچار پهچا ئيندا ۽ هن جڏهن اي ماڻهو سوني
ڪنڪ جي ويجها پهتا ته هي ڪنڪ ۽ ماڻهني ڏسڻ
ڪري سندن ناءِ ته پاڇاهه گهٽي ڪنڪ ۾ هيندا انهه ٿو اچي
شاهه بيگ گهٽي همت ڪان نهر آيو ته پير جنگ جي ميٺر ۾ ڪن
۾ ان بابم پهچن سڄڻ ۾ رت ڪي سيني پول ڪيو ته
هڪي پيري جهڙي ۾ هٿ ڳڏن گهر جي جيڪڏهن هي
سو نجي صورت آس جي آدسي ۾ منهن ڏ بگاڙيو ته جنگو ۽ جي نه
ته پاڻ گهي ڪوٽ ۾ آئي جهڙن ۽ جنگين جاد توار اپني

وِرتهنِ اُن جڏهن پاتشاهه قنڌهار جي پاسي ۾ رسيو
تڏهين اُن چڱو نه ٿيو ۽ اهڙو ڏاڍو هيسيو ٿيو جو ڪنهن کي
هيءَ ڪم هٿ ڪانه وڻيو ۽ شاهه بيگ هن ڪم جي سڌ لهي
پڪي سُو ڪري قنڌهار جي ڏاهن هٿان پاتشاهه جي دربار
۾ موڪلي پرچاءَ جي پار وجهڙو ڏياءِ سيائي هُني پاتشاهه
خواجه جلال الدين کي گهوڙو ۽ سرو پاءُ ڏيئي شاهه بيگ ڏانهه
واري موڪليو ۽ اُهو موٽي ڪابل ڏانهن آيو ۽ شاهه بيگ
سيوي ۾ آيو ۽ گهڻيرا ڏينهن اُتي رهي اميرن ۽ ٻيلين پنهنجن کي
چياءِ ته پاتشاهه هن پيري ۾ اچي قنڌهار کي ڏنو ۽ پٺي وره
۾ وڃڻ جو جهند ڪندو ۽ پوءِ جيسين اسان کي ٻاهر نڪرڻ
تيسين سُک نه ٿيندا ۽ هن ڳالِ تي ٻر ڳالي جماياءِ هڪڙي
هيءَ ته جڏهن محمد مقيم کان اها ورايا ماڻي پڌري ٿي
تنهن تائين ڪان سڏاءِ اُنهي سگوري هي ۾ ڪنڊ وچيندو
هو ته جيڪڏهن پادشاهي جي وٽن ۾ منهن رکندا ته تان
اهڙي پر جي چوس ارغونن کان پڌري ٿئي سو ڪونه
جڏهن اُن جو ۾ رسڻ کان پوءِ پاتشاهه محمد مقيم جي
نياڻي قنڌهار کان ڪٽائي اُنهي ڪارڻ کان ماڻهن ارغونن
کي گهڻي ڪيت هيءَ ۾ وڃي آهي سو هي ته پاتشاهه چابل گهٽا

ڪڍيا آهن ته ڪري انهيءَ هٿ اوڙبڪ ۽ قزلباش سان
سو پهچي پائين ٿا ته قنڌهار کي هٿ ۾ آڻين جن لاءِ اسان کي
پورو پهچو ڪرڻ گهرجي ۽ سياري جي مند جي پهراڻ ۾
هزار سوارن جو سينا هي سبوي کان سنڌ ولايت ڏانهن
موڪليا آهن ٿو لي ذيقعد مهيني جي ستر هين تاريخ نوي
سي ايڪهين ورهه ۾ گونا اين ۽ آراين کي اچي ڦريو ۽ مخدوم
جعفر جو پڌرن پڙهيلن سنڌ جي مان هڪڙو هو مرزا
عيسى خان جي ڳالهه تي ڪجي ترخن لٽ ۾ هزارن جو جن ٻار
جي نارن ۾ ڪم تي ڪيو بنياءِ ان شهر جي وسون کان
بين ٽولن جي هن لٽ کان اڻ تڪل ڪرڻ گهرجي ۽ هڪڙي
هفتي تاءِ ڪنگان پاسي ۾ دهي پوءِ موٽڻ ڪيو جين
شاه بيگ رت ڪي هئي ۽ بي ورهه ۾ ودي پادشاه قندها
جي وڻڻ جي نيت ڪري منهن رڪندڙ تي ماٺهن هزاره
۽ تکدري کي ٻو ٽائي موٽيو ۽ هن ورهه ۾ ڏڪار ۽ مري
قندهار ۾ پيئي ۽ نوي سئي ايڪيهن ورهن ۾ پادشاه
قندهار جي پاسي ۾ اچي ڪوٽ کي وات ڪري ڪانهن ڦٽ
جي سعي ۾ ٿيا ۽ ڏاڍو پيو ۽ ٿيو ۽ ڏڪار ۽ اڃ جي علتن
شهر منهن ڏيکاريو نيت پرچاءِ جي رت تي ۽ [illegible]

جي اڳم جو ڏي ڪنڌ ۾ ڏکندو تپ جوشو تنهن ڪري
ان ٿي سرنديءَ موٽيو ۽ ان وري ۾ شاه حسين بيگ ٽالي پيو
ڏکو ٻجي بابر پاتشاه جي دربار ۾ سئو پاڇاهن جي
پاڇهن سن مرڪند ٿي شوبن ورهن تو ٽي دربار ۾ هو
پوءِ پاتشاه چيو تي ته شاه حسين بيگ اسان جي دربار
۾ سلپ لاءِ نه آيو آهي بلڪ پادشاهت ۽ حڪومت جي
ڀات سکڻ لاءِ آيو آهي ان وچ ۾ مهتر سنبل کي توشيو
ڏيئي قندهار جي ڪوٽ ۾ آيو ته ميرزا شاه حسين پادشا
موڪل وٺي قندهار ڏي ويو ۽ نوي سئي پاونهن ورهيم
بابر پاڇاه جي سوپ جو جهنڊو قندهار ڏانهه ڳچو ۽ آجا
فائدو پتم هو ته قندهار جو ويتره ٿيو شاه بيگ پاتشاه
جي اچڻ وڃڻ کان سو رهائي ۾ اچي شيخ ابو سعيد پوراني
کي پرچاءَ لاءِ موڪليو هن پاسي کان پڻ خواجه محمود
۽ خواجه خداوند ۽ خواجه عبدالعظيم قندهار ۾ آيا هي
عهد نامو لکيو ته اينده ٿوري ۾ قندهار کي پاتشاه جي
ٻلين کي سوپين ۽ هن ٻول تي سگهوري پاتشاه جو ڪٽڪ
موٽيو ۽ شاه بيگ شال جي ڪوٽ کي ڏاڍو ڪري شال ۽
سيوي جي پاسي ۾ وڃي هن جي رٿ کي ۽ ٻول تي نوي سئي

ته هن ويرهن مهيني قنڌهار جي ڪوٽ جي فتح جي خبر ملي مير ابوالمعالي
مير غياث الدين جي پٽ هٿان وڏي درٻار ۾ موڪليائون ۽ هن ٻال
سگهوراڻي ٻچن جي لڏي ۽ ٻيا ٻه ورهيه شال ۾ سيوي جي پاسن
۾ اهڙو ذڪر لنگهايائين ۽ ڪنڊڪ جي ويڙهه ۾ هڪڙي مند
گوگڙو ۽ گجر به اهڙي وٽ آيو ٺٽي سنڌ جي وڙهڻ ۾ منهن
ڪيائين ٻي ڀيري پڻ لٽ ۽ قرماچن جي گوڙ ۾ ۽ چانڊڪي
جي سنڌ تي ڪيائون ان ويرهه ۾ دريا خان ٺٽي جي حاڪم
جام نندي جي ڪوٽيل جي پٽ گهوڙا ڪٺا ڪيا هيٺ سيوي
جي پاسي نيو ۽ شاه بيگ سيستان جي زمين جي قرد لاءِ
ويو هو ۽ مغلن ۽ سنڌين جي وچ ۾ جهيڙو وڌو ويندڙو ۽
۽ مرزا عبدالمجيد ان جهيڙي ۾ شهادت جي پيالي پيتي ۽
ڏوڙي بيگ ۽ ڪي ٿورا جي ارغونن ۽ هزاره ماڻهن سان
رهيا هوا سي ته جهيڙي ۾ آيا ويا ۽ سنڌي ٺٽي ڏي
موٽي ويا ۽ هن ويرهه جي پڄاڻي ۾ جام نندي جي سرير سچي
جڳ جو گوڏ ڪيو ۽ جام فيروز ان جي هنڌ تي ويٺو پر
هنڪان اڳي لکيو هونه ماڻهو ڏولتشاهي ۽ نورگاهي تخت ٺٽي
۾ اچي جام فيروز جا ٻيلي ٿيا هوا ڪيڪ ارغونن پڻ خون
ڪي جو انڪان تنو هو ڏاڙهي ڪين ماڻهن سان سنڌ ۾ سيوو

پوءِ چار هنن ماڻهن کي ننئي جي محلي ۾ جو مغلواري ناليءَ پٽ ۾
آهي اتي وهاريو. پوءِ مير قاسم ڪيبڪي پڻ ڪي ويلا ننئي ۾ هوءَ
احوال جو سماچار لهي هن ورهه جي پڇاڙيءَ ۾ موٽي امير شاه بيگ
دربار ۾ رسي. انگي سنڌ جي وٺن تي ريجهائي لوٽي ڪيو
۽ شاه بيگ نوسو چوڏهن ورهين جي پڇاڙيءَ ۾ ڪنڪ مرڙ
ننئي ڏانهن ساڻيا هو ڪيو آند و آتن ترجڻ هي شاه بيگ
فتحپور ۽ گنجابه ۾ جنگي ڪنڪ جي ناه ڪجي ته هي ماڻهو
گهٽا گڏ بيٺا مرزا بيگ علي ۽ سلطان محمود ۽ شاه محمود وچي
پاڻ کي سيوي ۾ ۽ بين ڳچيرن کي فتحپور ۽ گنجابه ۾ ڇڏيو
۽ پهچي سوره ڪنڪ مانه سو چاليه سوار مير فاضل
ڪوڪلتاش بن اڳي موڪلي منهوات ڏانهن ڪيا ۽
سنڌ جي ڏيه رسڻ کان پوءِ جڏهن باغبان جي ڳوٺ کان
لنگهيا ان ويلي ۾ سمي جي ڪنڪ ٽائي جي ڳوٺ ۾ جو ٽي
چار ڪوه سيوهڻ کان پري آهي محمود ۽ متن خان درياخان جي
پٽن سان گڏ ٿي جهيڙي ۽ جنگ جي رٿ ڪئي جڏهن
شاه بيگ باغبان جي ڳوٺ لتو ته هي باغبان جا ڏي
سنڌ بن بليپ ۾ ڏوڙ پا هيئي ۽ موڙي سان ڏوڙ ڏڪ
۽ سعيو ڪري باجهه جي نگاه جا جوڳا بيٺا ۽ شاه بيگ جي

ڏيڻ ۾ ھو، تنھن ڪوٽ جا پاڇي ماڻھو ري جھيڙي
جنگ جي اڳوانجا سانيا ھاٿي ٻيليپ جا مجيندڙ ٿين ان
ماڻھن اره زوراي ۽ ڏاڍاي ۾ سعيو ڪري ٻيليپ نرمچي
نيٺ شاه بيگ لکي جي ڏونگر جي وات ڪان نڪتي ڏانه
سنيري ڪري لڏيندي لڏيندي اُسھي خانواه جي پاڻي
جي ڪنڌي تي جوڻي ڪوه نٿي جي ڏکڻ جي پاسي تي
آھي اچي لٿو ۽ اڳين ڏينھن ۾ درياءُ نٿي جي ڏکڻ ڪان وھندو
ھو ان لاءِ ٻچين ادينه نکي رٿ ۾ ھو اتر ھن درياءَ ڪان
ڪين لنگھون اوچتوئي پانديئو وپير ٿيو ھيڏانھه ئي
ايو جاڳن انکي وري چينيو ھن وات ڏيکاري عبدالرحمن
دولتشاھي پھچي گھوڙي کي درياءَ مان ھٽي ھن پار
وڃي ۽ موٽي اچي ھي سڌ شاه بيگ کي پھچائي ٿوري
ڳال نوسو چوويه ورھ جي محرم الحرام مھيني جي پندرھين
تاريخ شاه بيگ ھڪڙي ٽولي کي ڪٽڪ جي واھپ لاءِ
درياءَ تي ڇڏي پھنجو گھوڙو درياءَ ۾ ھنيو ۽ سوين ڪٽڪ
پڻ ھڪ ٻئي جي پٺي جلنگي جانگي تي درياءَ ڪان لنگھي
نٿي کي وڃي ھو رسو درياخان جو جام نندي جو ٻيلو
ھوتنھ جام فيروز کي نٿي جي گوڻ ۾ حدي ڪھي ڪٽڪ

سان جهيڙي ۾ آيو، ٻنهي جي وچ ۾ اهڙي ڪره ڳنڍي
جو انهي ٻڌڻ ڪري ڪان قلم جي جيب ڏيڻي اهي ٻيٽ وڏي
امير جي سوٻيري ڄام فيروز ٻچن ۾ منهن رکي پاڻي جي هڻن
ڪندي ذاته لنگهيو، دريا خان ۽ تکر برڊي قبتاش جو
ارغون ماڻهن ڪان لقب وارو قبتاش هو پانڊي ٿي
ڪيترن بيان سڀني جي ڪنڪ ڪان ڪُنل ٿيو ۽ مهيني متي
جي وڻهي تاريخ ٽوڙي بيني جي گوٺ ڪي ڦري خواري جي
ڏوڙ وهندڙ انجي جوڻي ٿي چند يائي اهڙي پرپڌري
ٿي، ۽ پار ٻچا گهڻن ماڻهن جا بند ۾ پيا لڏي ڄام فيروز جا
پارڻ شهر ۾ رهيا جڏهن شاه بيگ کي سڌ پيئي ته هي
چگن ماڻهن کي انجي حويلي جي ماڻهن جي نگرلاءِ موڪلي انجي
ٻچ سنڀالي پٺن قاضي قاضي جي سعي سان جو ڏوپڙ هيل
ان ويلي جو هوڪا وڙ جي ٻاهه اجهامي ڇا ڪان جو پار ٻچا
قاضي جائڻ سنڌ ۾ پيا هوءَ ۽ مجهيل وانگر ٿني جي گهٽين ۾
وڃائبل پهنجا گوليا ۽ ٿي اوس ٽوڙي پرپڙ ۾ ماڻهن جي
ٻچن ڪي جو لکيو ۽ ان پرڙي کي امام حافظ محمد شريف شاه ارغون بيگ
کي ڏيکاريو ۽ ان پرڙي جي پڙهڻ کان شاه بيگ کي گهڻو
اثر هنئي ۾ ... هو ڏيارها ... ماڻهو پارن ۽ ما

نئي جي ماڻهن کان منهن ڦرائي ۽ هنجي ٻنهي کان هڪڙو
ڪان ڪيدي قاضي کي ڏنائين جو سيڪنهن کي هي اهي جان ڏي
توڙي ڳالهه جام فيروز تئين رتن جتن سين پير آڙجي ڳوٺم
هيئي جي ڏکسان تڪيو سو ڪوتر سندس ۽ جام نظام الدين جا
بار ڏئي مڙهوا ۽ پهنجي ڪم جو بلو شاه بيگ جي پليٽ ۾
ڏسي ڏاهن ماڻهنکي هڪ ٻي پٺيان موڪلي ونيتي
۽ نماڻائي جو نيا پو ڏنائين ته بادشاهي جو ڏرجو هنکان گهٽ آهي
جو تهنجي ڪنڪ سان ورڇ هي ۽ جيڪو ڪم چڱائي تو ٿي
ٿيو سو مرڻ پوڻي شاه جي دڪان ۽ پين جي لوپ کان هو
جيڪڏهن هي هاڻي صاف پاڻي جي پاڇهن سان هن نماڻي جو
ڏوه مڃي ته جائي ۽ البته پليٽ جو والو ڪن ۾ وجهي سدا
جين تو ٿي چپي محبت جي وات کان پير باهر نه رکندس ۽
جڏهن پاتشاه موٽي ٺٽي جي ٻاهران اچي لهڻ ۾ هي دربا
۾ اچي ڦرلن اڪيلي دربار جي مٿي کان سو جهڙو ڏيان
شاه بيگ سچي پاڇهي گهٽائي ۽ جڏهن مهاسڪان اُنهي
ونيتي ٻا جهر ڪري موڪليلن کي سر وپائي سن دبراڻيو
۽ پاڇهر سان ڳڏيلن ڳالهين جو نيا پو ڏنائين ته تاڻي جام فيروز
پاڏڻ جي ٿولي سن پاڻي جي ڪندي تي پيرا ڏکان هڪيو

ٿيو ۽ ڳچيم ترار وجهي ڳهٽي وٺي ۽ جهجهي نماڻائي ڪري
شاهه بيگ علاؤالدين مبارڪ خان جي پٺيءَ ۽ جام فيروز جي
ديري ۽ نوڪرن ۽ انهن جي لاڳاپي وارن سان حڪم ڏنو
تہ پاڻ کان لنگهي سگهو وڃن ۽ صفر مهيني جي پڇاڙي ۾
شاهه بيگ ٺٽي جي ٽڪاڻي کان ٻاهر ٽڪيو ۽ جام فيروز
سو ڪرڻ ۽ جوڳي موڪلي ۽ وڏن اميرن اچي شاهه بيگ جي
هٿ چمڻ جي سڳورائي لڌي ۽ جڏهن ٻهاني جي جيءَ
سان وات پٽي لنگهيل حال تي گهڻو پڇتائي پر ڏرڪياءِ
تڏهن شاهه بيگ انگي سوناري سبل سرپاجا مظفر حسين
بادشاهه مير ذوالنون کي ڏني هئي ڏيئي ۽ ٺٽي جي اميرپ
ڪنس سوني پر ٿياءُ تہ جام فيروز شهر ۾ وڃي پهچي ماڻهن
کي پهچي ٽڪاڻي تي ٺٽي اميرن پهچڻ سان رٿ ڪري تہ
جڏهن سنڌ جو ملڪ ويڪرو آهي ان سڀ جي سنڀال لاءِ
ڪي ماڻهو ڇڏي وڃن سو ٺيڪ سگهندو هين جڳائي
تہ اڌ ڏيه جو جام فيروز کي ڏجي ۽ ٻي اڌ کي پهچي ونساه وارن
کي سونپي ۽ مرزن جي پروڙ ائي نهري ترکي جي ڏونگر
کان جو سيوهڻ جي ويجهو آهي ٺٽي تائين جام فيروز سان
لاڳاپو هجي ۽ لکي جي ڏونگر کان مٿي پاڻهين سان لڳل هجي

هن ٻول ۽ نهار جي پڌري ٿيڻ کان پوءِ لڏ ٻنڊي لڏ ٻنڊي
سيوهڻ ۾ سيوجا نولي سيوهڻ ۾ هئي سا سوپي شاه بيگ
جي ڪنڪ جي رسڻ کان اڳي تلٽي جي گوٺ وجي گهٽي جهيني
کي ۽ سهتن ۽ سوڍن مان ٺهڻ لئي اچي ڳنڍ ڪيو ته جيسين
ساهه اهي ٻئي جهيڙي ۽ اَبتڙ کان هٿ نه ڪڍندا، شاه بيگ
سيوهڻ جي ڪوٽ کي هٿ ۾ آندو ۽ مير عليڪه ارغون ۽ سلطان
مقيم بيگ لار ۽ ڪيڪ ارغون ۽ احمد ترخان کي
سيوهڻ ۾ ڇڏي سلطان محمود خان ڪوڪلتاش کي
بکر جي ڪوٽ ۽ پاڻ پارن جي آڻ لاءِ شال ڏي اسهيو ناصر
کي دريا خان جي پٽ محمود وٽ موڪليو هن لاءِ ته چڱين
نصيحتن سان انهن ماڻهن کي دشمني جي پٽ کان سئي
وات تي ڪوٺي پر هوئي ماڻهو قاضي کان نه رنڌا اينٽ شاه
بيگ تلٽي جي برابر لتو ۽ ٽن ڏينهن کان پوءِ ڪو ماڻهو
تلٽي کان شاه بيگ جي پيليت ۾ رسي هن ماڻهن جي جمعيت
جي سڌ پڌري ڪري جيا ۽ ته ميان محمود ۽ مومن خان ۽
جام سارنگ ۽ رنمل سوڍي کي اها پيليت ڪرڻ جي سڌ
هئي پر مخدوم بلال جو هڪڙو ٿوٻ هيلن ۽ وڏن ماڻهن
منجهان ان گوٺ جي آهي هن ننو بلڪه رسارو جنگ ۽

۽ جهيڙي جو ڪري توهين لاءِ جو شاه بيگ جي فتح ڪان
پوءِ محمد عمر بلال ڪان جتي چوڙي ورتائون توڙي ڳالِ
شاه بيگ ان رات ۾ ڪيتري بيڙي هٿ ۾ آڻي سويرجو
فاضل ڪوڪلتاش امير سان پاڻي ڪان لنگهيو نئين ترخان
۽ ارغون ماڻهو مرڻ لڳا ڪنڪن لنگهڻ ڪيو ۽ شاه بيگ
پاڻ بن ٻهرن جي ٿالي پاڻي ڪان لنگهيو ۽ ٺٽي جا ماڻهو
ڪوٽ ڪان نڪري رنمل ٻيڙي جي پاءَ جو ڏيئي سو ڏيکي ڪوٽ
۽ ڪنڪي جي خبر ڪرڻ لاءِ آئي موڪليو مير فاضل جو شاه بيگ
جي پاسي ڪان منڊهو اگراڻي ڪري پهري ڪاهس ان
ڪنڪي ڦٽايو جنهن جي شاه بيگ رسيو تنهن جي مغلن
ٺٽي جي ڪوٽ جي دروازي تي ٻوڙي گهڙي ٺڪر سان
ڏاڍي ڏاڍائي جي نئين سمي جو ڪنڪ شور ڪنو ۽ ڪن
پاڻ کي پاڻي ۾ ٻوڙي ماريو ۽ ڪن پڻ جي پاڻ کي سوڻ
۾ رسائيو نئين ۾ ڏينه ٺٽي ۾ تکي ان ڳوٺ جي وهندڙن
جي جياني جي پاڙ کي فنا جي واو سان ڪنيا ۽ سوڍن ماڻهن
ان جهيڙي جنگ ۾ سو ماڻهو گهڙي ڪي ۽ پيرجيما سا
ڪماري رنمل جي پاءَ جو ڏيئي نالي سو ڏيئي سان ڪنا

جيءَ مصلح الدين ۽ مرزا فتحي ۽ وارث ماڻهن

جي فتني وهارڻ لاءِ شال ۽ سيوي جي
شهرن کان مرزا شاه حسن کي
مير شاه بيگ موڪليو تنهن جي ڳالهه

جنهن ثاني شاه بيگ ٺٽي جي سوير ڪري ان ملڪ جي حڪومت
جي واڳ جام فيروز جي هٿ ۾ سونپي شال ۽ سيوي ڏانهن
ورڻ تي ٿوري مدت کان پوءِ جام جا ماڻهو ڏيهن جي ڏنگائي
کان وچڙيل ٿيا هئا ۽ اڳ ڏيا ۽ جن ۾ هي جام صلاح الدين
اڳي جهيڙي ۽ وچوٽي جو جهنڊو کڻي جام فيروز کي
ڀڄايو هو ۽ ڪيترا ويلا ٺٽي جي شهر ۾ بادشاهي ڪري
دريا خان جي ڏاڏاي سان سيوهڻ جي ڪنڪ کان ٺٽي
گجرات ڏانهه وڃي رليل ۽ پڇڙ ورهيو ٻي ڀيري ٺٽي
جي بادشاهي جو پور ڪري ڏهن هزارن سوارن ماڻهن
جا ترتيب ۽ سوڍن ڪنگارن سان اچي ٺٽي جي وٺڻ جو
منهن ڪيو شاه بيگ جام فيروز جي دلجاءِ لاءِ مير عليڪه
ارغون ۽ سلطان مقيم بيگ لار ۽ ڪيبڪ ارغون ۽ احمد
ترخان کي سيوهڻ ۾ ڇڏيو هو هنن ڏک منهن ڏيکاريو
جام صلاح الدين ٺٽي جي پاسي ۾ رسيو ۽ جام فيروز

جام کي ٺٽي منجهان شاهہ بيگ جي اميرن وٽ جي سيوهڻ ۾
هوا رساڻي گنديسان شاهہ بيگ ڏانهہ پانڌي موڪلي هني
سماءِ لئي لکي موڪليو جام فيروز نپٽ علاءُ الدين مبارڪخان
جي پٽن تڪرڙو سگهوارو ڏاهي موڪلي واهر جو عرض
ڪيو ته شاهہ بيگ هن سنڌ جي ٻڌ ٽڪان پوءِ پهنجن اميرن کي
ڪوٺي چيائين هن مرد ۾ نجد هي ماڻهن پهنجو نهراءُ
نه ڪيو آهي تنهن هي هن گهر جي نرسيل پٽ مهنجو
مرزا شاهہ حسن ڪم جهڙن ۾ رسن جي ٽولي سان ڏوڙي
پاٽ کي جام فيروز وٽ رساڻي ٽوڙي ڳالهہ جو ڏهي تاريخ
محرم مهيني جي نوي سئي ستاويهي ورهہ ۾ مرزا شاهہ حسن شال
منجهان موڪلائي ساڻيائي جي واڳ سنڌ ڏانهہ موڙي
ربهن ڏينهن جي وچم ٺٽي جي پاسي ۾ رسيو امير
شاهہ بيگ انجي پٺڪان چلنگي چلنگي ڪنڪ جون ميڙي
هلاڻي ٺٽي جڏهي مرزا شاهہ حسن جي اچڻ جي سڌ
جام صلاح الدين کي رسي تڏهي سگهو ڦري درياءَ ڪان
لنگهي جون جي گوٺ ۾ اچي رهيو ۽ جام فيروز شاهہ حسن
جي اڳوان اچي پيليپ ڪري سوکڙي ڏني ۽ مرزا شاهہ
حسن پنهنجي وڏي پڻ جي جيئن موجب جام فيروز کي

جهجهن يا جهن سان ۽ گهڻي مان سان مرڪوار ڪيو
اهي انهن ڏينهن ۾ مرزا شاهه حسن جي سيلاب سان ڪنڪ
سينگاريءَ جام صلاح الدين جي جنگ لاءِ سنبريا ۽ ڪيترن
مرزائن جي ڪرڻ کان پوءِ انگي ڏهتا ان پر قطار جبل جي
سينگاري ۽ هيبت علي خان پٽ پهنجي کي جو سلطان
مظفر گجراتي جو ناني هو سو اڳواڻ جي طرح مقرر ڪيائين
۽ مرزا شاهه حسن پٽ مرزا عيسيٰ ترخان ۽ سلطان قلي
بيگ ۽ مرزا عليڪه کي ڪٽڪ جا اڳواڻ ڪري موڪليا
۽ ٻنهي ڪٽڪن جي وچ ۾ وڏي جنگ ٿي ۽ مغلي ڪٽڪ
بيهڪ ڪري صلاح الدين جي گهٽڻ ماٺهلي ڪئو ۽
مرزا شاهه حسن اُن تائي ۾ پٺيان وڃي ان ڪٽڪ جي پاڙ
کي وڌيو ۽ جام صلاح الدين جو سيف پٽ ان وچ ۾ ماريو ويو
جام صلاح الدين پٽ جي مارجڻ جي سڌ ٻڌي تڏهن
پاڻ کي ٽولي سوڌو مغل جي ڪٽڪ تي ڪاهي ڏاڍي
جنگ ڪئي ٻيئي مار پوڄيڪي بچيا هو اسي گجرات ڏانهن
ڀڄي ويا ۽ مرزا شاهه حسن ان پٽ ۾ ٻي ڏينهن ٺڪر ڪيو
۽ اتاهه جام فيروز کي موڪليائين ته وڃي ماٺهين کان سڌ
لهي اچي ۽ پاڻ جام فيروز جي ميلاپ سان سنبرڻ جي

واڳ نهارائي ۽ ربيع الثاني جي مهيني ۾ شاهه بيگ باغبان
جي پاسي ۾ رسي مرزا شاهه حسن ۽ وڏن اميرن
ڏانهه اچڻ لاءِ محبت جو خط ۾ لکيو ۽ جڏهن شاهه بيگ جا
ماڻهو لاڪائي وارا هوا تن کري باغبان جي پاسي ۾
لهي ماڇي ماڻهنکي جن وادا پورا توهو ۽ چيونٿي
ڪيو انهن مرزن کي سگهي ڌڪري ۽ جو پاڻ انهن جيڪي
تري گهرن ۽ گوٺن انهن جيڪي ڏاهي مني ۽ انگر برابر ڪيا ۽

شاهه بيگ جي ٻڌڪ جي باغبان

۾ ساغبان ۾ شاهه بيگ جو ٽڪڻ

۽ سيوهڻ ڏانهه وڃڻ تهنجي ڳالهه

جنهن ٿائي شاهه بيگ باغبان جي گوٺ ۾ لٿو تڏهن مرزا
شاهه حسن سوٻي سان ٻئي جي ٻليب ۾ رهيو ۽ شاهه بيگ
انگي گهٽي باجهين ۾ ڪنڌ ڪري ۽ ڪنڪ جي جامن
کي باجهسان مان ٻئي کڏا نڪالي ڏٺيو ۽ نهاري
جي اوکه کان سگهيو نه ۽ مرزا شاهه حسن کي سوٽر ڪنهن
ٻجهو جڏهن پاڻ ڪيترن جامن ۽ باجهائي ڳڙهه سان

سيوهڻي ڪوٺر، سيوءِ ڪونجي منجهائيءِ ٻهرائي ڏسي
ونيا، ۽ وارن ۾ ڪم ڪندڙن ٽولي ڪي اُن ڪوٽ ۾
جڏ ٻاءِ چيا ته ڏل اُن جي ولي ڪوٽ ۾ گڏ ڪن ۽ سيڪنهن
هيڪڙي وڏي جام کي فرمايائين ته تڪڙ جاهند پاڻ لاءِ
جوڙ ٻن ۽ سنگهڻ جي وڃاهڻ ڪان پوءِ ڪنڪ ۾ اچي
سانيائي جي ۽ واگ بکر ڏانهه موڙيائين ۽ ايتري ۾ قاضي قاضن
منزل تي پهتي ته پتايائين ته جهڙ ۾ ڪوارو نيو جڏهن
هيڪڙي منزل نڪتو ته هي جام فيروز جا موڪليل پليت
۾ پهتي. جام جي عريضن کي پڌائي سو ڪڙي ۽ گهوڙا جي
آنداهو ۽ ڏناءُ. پوءِ هن موڪليلن کي سرو پائن سان
ڪوارو ڪري ۽ موٽڻ جي موڪل ڏني. هن خط لکي
ڏنا ته اسانکي گجرات جي وٽڻ جو پورو آهي جي آها سو پرتي
ته سنڌ جي پاتشاهي الڳو وانگر آهي، ۽ رهندي، پوءِ اتاهي
شاه بيگ بکر ڏانهه هليو. ڏاڍ ٻڪن جي وڃڻ ۽ اُن جي ڪسڻ
جو ٻن وار جڏهن شاه بيگ چاند ڪئي جي گوٺ ۾ جو بکر ڪان
الهندي جي پاسي ٽيه ڪوه آهي، ته سيونڊ هي محمود سلطان
ٻاپا جو چڪ ڪي جو ٻي جي جائي تي وسل هو ٻليسه موڪليو
۽ پهچو سما چار عرض ڪيائين ۽ مير فاضل ٽيڻ ٽيه عريضڪي

سَاڳيو شاهه بيگ کي ڏيکاري موڪل ورني چانڊڪين جي
برابري کان ٻن سون سوارن سان پاڻي کان لنگهي ڪلاڙن
۽ اڳواڻن کي سڏ ڏيئي پاڻ سان ورني ويو جڏهن الوُر
جي پاسي ۾ رسيو تڏهن سلطان محمود ڀي جي اڳواٽ
وڃڻ جو سانيا هو ڪيو ۽ هي خبر مير فاضل کي رسي
تڏهن پٽ ڏانهن نياپو موڪليائين ته مون هي ڪوٽ کان
پير ٻاهر نه ڪڍ هن لاءِ ترجيح هي ته ولي ويڙهه ڪيو هوان
مرڻ کي سند قضا لکي وانگر بکر جي ڪوٽ ڏانهن ٻانڌي
ڪيو ٿي ۽ جن ڏينهن ۾ جو سلطان محمود خان بکر جي
حڪومت تي مقرر ٿيو هو تن ڏينهن سڳورن ساداتن سنڌس
ڪمن جا ڳانڍيا ٿيا هئا ڪن ڏاڍين جي ورڻ کي شاهه بيگ
حڪم ڏنو هو ته هو پڻ ڪوٽ ۾ رهن پوءِ هوي تهنجي
حڪم کان قري ۽ ٻڃي ۽ ڪيترن يون وانون ويڙهه جون
گهڙي سلطان محمود خان جي ڏکائڻ ۾ سعي ڪندڙ
هوا انجي ڪندڙ لاءِ سعيو ڪري مال ۽ ڏڻ رڳن جي
رجوع ڪرڻ کان هٿ جهلي ۽ انهن موڪليندي گهڻي
بي ماناڻي سان موڪلائي جنڌ پاءِ ۽ دلجائي ڪري گهري
جي پيٽ ۾ جهرڻي جي جاءِ جوڙيا ۽ ان تي سلطان محمود

ٻيڙن وڙهن جو هوءِ سلطان محمود خان پاڻ کي ترجهلي
پانياءِ ٻي ترا انهن سان جهيڙو ڪري پرساداتن جهليند
تي نٿي جڏهن پوءِ دلجائي ڏناءِ تي ٻيهر پيراڏاريچن جي
ماڻهن گهڻو اهڙو ڳاڙ ڏاپو ڪيو ترماڻي گان لنگهي ڪوٽ
اچي سلطان محمود خان کي ونن بکر جا سيد اها سڌ لهي
ڏار ٿي ملن ءِ پيتن ڪوٽ جيکي ڏاڍو ڪري جهيڙي
تي سنيرياءِ اُهي سيدن جي ميلاپ جي ڏاڍائي ڏسي ڪم
ڪرڻ نسگهيا نيٺ جڏهن مرزا فاضل بکر جي پاسي مر سيون
تڏهن لالي ٺهر ڪرنالي جو ميدا ارن مچونڊيل هو سوپائر
سوڏو سگهوري دربارم اچي سگهوڙو ٿيو ءِ ڏاريچن جي
وڏيرن اسر ندي سڪنه ڪوٽ مان اچي پيليپ تي ٿي
تانجو مير فاضل بکر م آيو ءِ ٻي تاليه جا ڏاريچن جي وڏيرن
مان پاڻ سان آندا ءِ سلطان محمود خان ٻي جي پيرن جمن
ڪان سگهور وٿي هني جو ڏڪر پڌر هو ڪرڻ لڳو سناويهن
ماڻهن ڏاريچن جي ڪي جٽ ڪياءِ جڏهن شاه بيگ سڌ
لڌي ته مير فاضل خير س بکر م پهتو ان هند تي جو سو
هو تا هي بکر ڏانه هليو ءِ سکر جي وچولي م لٿو سلطان
محمود خان شاه بيگ جي دربار م وڃي پيرن اٿي هٿ

رکي گڏ ٿيو پيتي نسيتي پاڻ سان مرڪوار ٿيو قاضي
قاضي جو ٻچي سماءَ جي اڳي ڳال ٿي هئي ان پٺ انهي ٽائي
مرگون جي ڪن ماڻهن کي ٻپليپ ۾ سگهوڙو ڪيو سلطان
محمود خان دار ٻچن جي رڳرڙن کي عرض ڪيو شاه بيگ
قاضي ڏي نهاريو قاضي عرض ڪيو ته هن ڏيه جي ڏري
رجيل آهي ۽ ڪنڊ اگهٽا منجهن چاپن ٿا گهر جي تر سدا ۽
ڪنڊن پٽ لاءِ ڪوڏر هٿ ۾ هجي شاه بيگ هن ڳال جي
ٻڌڻ کان پوءِ ان ماڻهن جي مارڻ جو امر ڪيو ۽ سلطان
محمود خان انهي ويلي شهر ۾ رسيو ۽ اتارات ان ماڻهن
کي کهي ان تل کان جو خوني تل جي ٽالي ٻڌ رڙو آهي هيٺ
وڌاءِ ۽ صبح جي ويلي ان سيدن کي ٻي ٻس گڏ ٿي شاه بيگ
جي ٻپليپ ۾ بندي ڪڏ آيا ۽ ٻئي پير ٿو سيدن جي جيڪا ٻن
۽ موچارا ٻن جو عرض ڪيا ته هي شاه بيگ جنهن
پاڻ سان ٻچه ڳا جيڪي ۽ بد ٿي ميڙ کان پوءِ سلطان
محمود خان کي ميڙ ۾ سڏ ائي ڳجهو ساداتن جو سما چار
ٻڌاءِ سلطان محمود خان اوجيڪي جي اڳ جو هو
سو ورعي چئي ٻڌ ايو ۽ ميڙ جي ٻچاڻي وير هي چياءِ ته
جيتوڻي هي ماڻهو نچلو گهر ٻڌ ترا آهن پر هن ماڻهجو

ٽڪن هيٺڙي ٽولي ڪان ڪوٽ ۾ موچارائي جي جوڳو
نه آهي شاهه بيگ مرڪي فرمايو چڱي پارت تي ۽ نيٺ سيدن
ڏانهن ٻيا پوءِ موڪليا ۽ حمزه بيگ کي جيئي مُڪائي تر جڏهي
مغل لاڏائي سان اچن هن ٿانئي گڏ جي سيدن تن حويلن
۾ ٽڪن تڏهي سيدن پهچي لاءِ ڪوٽ ۾ ٽڪن موچارو
نه ٻانئي ٻاهر ٽڪن جو عرض ڪيو پوءِ سيدن جي عرض
وانگر لوهڙي جي ڳوٽ ۾ وهنجا هند جوڙيائين اڄ ٽوٽي
ائي ٽڪندڙ آهن ٽند. ڪان پوءِ شاهه بيگ ڪوٽ ۾ وڃي ۽
ڪوٽ جي ڏسڻ ڪان گهٽو سر هوٽيو ۽ هندن ۽ محلا ڳوٽ
جاڏسي جامن ۽ سپاهن جي وچ ۾ ڪوٽ کي مٽي ۽ ونڊي
ورڙن کي هن لاءِ ڏنا ۽ تر هتون هتان جوڙيندا رهن ۽ الور
جو ڳوٽ جو اڳيم گاڏي جو هند هو ٿيائي پڪين سرن
جي کي بکر ۾ انداءُ نرڪ ۽ سمن ماٺهن جون اڏاوت جي
بکر جي چوڌاري ۾ هونديءَ هيءُ گهڻن کي ڍهرائي ڪوٽ جي
اڏاوت جي ڪم ۾ ٻنيائي ۽ ڪوٽ رجهن جي ٻنياد وسير
شاهه بيگ مرزا شاهه حسن کي جو ترهي بر ڏونگر جي ڏاڪي
پاسي آهن سي گهوڙو وجهائا آهن پهراءِ هن جي رٿ ڪرڻ
گهر جي تنهه ڪان پوءِ ڪوٽ جي اڏاوت ۾ هٿ لڳي تورڙي ڀير

ڪانءِ پوءِ گهٽي ڪري ڇپاءِ ته پهرائين ڪوٽ جي اڌ اوٽ
جو ٽرائي گهرجي جڏهن هن ڪوٽ جي چوڌاري وڏي
نديءَ آهي نه ڏهي ڏي ونگرن ڪانءِ او ٽري خطانه آهي هن لاءِ
ته ڪو پادشاهه ڏي ادائي سان پڻ هن ڪوٽ جي وٺڻ لاءِ نه
سنيرندو، پادشاهه جا مرونيڪ واري پاڃڙ نه ڪندا، پوءِ
ڏوري ويرم ڪوٽ جي اڌ اونگي پورو ڪيائين، آرڪ ڪوٽ
جي منجهه جي هنڌ کي پاڻ مرزا شاهه حسن لاءِ نهرائين، ڪن
ڏورڻ جا منکي پڻ ان هنڌ منجهه وهاريائين، ته مير فاضل
ءِ پٽس امان نالي، سلطان سنجر، ملڪ محمد ڪوڪه، مير محمد
ارغون، سلطان محمد مهر وارو آجان ٽوليءَ ته هڪڙو هزار
نوڻ جو ويره آهي انهي ڪوٽ ۾ هڪيا آهن جڏهن
هڪڙي ويره ڪانءِ پوءِ ڪوٽ نا هن ڪانءِ دلجاءِ تين
پوءِ ربت جي جوڙ جڪم دنيا بروچن ماڻهن جي
حق ۾ چن بکيڙي، ڏنگي ڪانءِ هٿ نٿي ڪيو رٿ ڪري
هين نهرايائين، تران ٽولي جي باهه کي ترار جي پاڻي سان
وسائڻ گهرجي ان ڪم جو جٽ رٿ جي پٽي ۾ هي لکيو
ته سيڪنه ڳوٺ ۾ اهڙي ڪم جهڙن ماڻهن جي ٽولي
چڏجي ته ڪيتر انديشه منجهس ته ڪن هڪڙو ڏلو نهرايائين

انهيءَ ٽاڻي ۾ سيڪا ٽولي تنهن ڳوٺ جو ڪم پورو يعني ناس
ڪري ٻيهر ڳوٺن ۾ ٽولي مقرر رکي. انهن پڻ ٽاڻي جي واٽ
ڏني ته جڏهن ويلو پڇاڙي تي رسيو ته ڏهه سيني هڪيرو
هٿ ۾ ترار جهلي تنهن ٻچڙي پڇاڙي ٽولي کي ماري ويو
جيئن ته هن مان پروچڻ جا ٻه تنالي ڳوٺ ماريا ۽ ٻي
سئي آنا وهي ورهه جي سياري جي آرهٽ ۾ محمد ترخان کي
بکر جي ڪوٽ تي مقرر ڪيائين. پاڻ ڳوهري ڪنڪسان
گجرات جي وٽ لاءِ سنبريو ۽ هلندي هلندي پاڻي جي
ٻنهي ڪپن جا ڪنڌي پاسا جهڙن جي رهندڙن کان
سنا ڪيائين. جڏهن چانڊڪي ۾ پهتا ته هي مير فاضل کي
پروچڻ هيو ۽ موٽڻ جي موڪل وٺي بکر ۾ آيو ۽ شاه بيگ
مير فاضل جي رسيل پٽ بابا احمد کي پڻ موڪل ڏني ته
پيءُ جي پلي ڪري ۾ رهي پر مير فاضل جي ڏڪندي ڏسڻ
کان گهڻو ارهو شئو تان سڌ پهتي ته مير فاضل پهي سڌ
ٻڌو ته ٽن پهنجي ڏيڏ ڏي هل يعني بهشت ۾ ويو. شاه بيگ
۽ مرزا شاه حسن کي هن ڳالهه کان گهڻو گوند رسيو انهي ڪري
سلطان محمود خان ۽ مير عبدالفتاح ۽ مرزا ڻ مائتن انهي کي
موڪل ڏني اها ٽولي هن آس کان ته مير فاضل جيئرو آهي.

جهيڙي تي سنبريا تان ترسو بڙ جو بکر ۾ پهتا ڏ ٿاءِ نه مير فاضل
سچي جنگ ڏي هليو هو پوءِ اُن کي ڪفن ڏ ڪاٺي ڏني کي
سونپيائون شاه بيگ پڻ ٺٽ ڏينهن کان پوءِ لڏي بکر ۾
آيو پيٽر جون مرزا ٻئي وات ڪري مير فاضل جي وياءَ کي پٽر
کان پڙي ڪياءِ تنهن کان پوءِ فرمايائين ته مير فاضل جو مرڻ
اسان جي مرڻ جي سهائي آهي اِس پڻ پنيا ٿس ويندا اسين
مير وارن هن ڳالهه کان مرهڻ ڳهريو ڏني کان پڇي چيائون شاه
جيندا هجو ۽ آهي گوندر ٽيڙيل ڏيري ڏي ويو ڏيري
جي پيلن سان ٿ آهي ڳالهي وري چيائين هن جيوته هي
چا آهي جو اهڙي ڳالهي ڪريو ٿا ۽ نيٺ شاه بيگ ۽ مرزا
شاه حسن ۽ مرزا ٻئي جام نيتر کان اُٿي لڏ ڪيندي لڏيندي
پاڻي جي پنهي ڪندين جي ماٺيلي سيڪت ٿيئي سيوهڻ
۾ آيا ۽ اتي پڻ پند ڪه ڏينهه نچي اُن هند جي پاسن کان
دلجاءِ ڪيائون ۽ گجرات جي پادشاهت جي وٺڻ لاءِ سنبري
ٿي جي ڏات کان لڏ پنيا ان لڏ اسهيا نته **الهم** گوٺ جي
جوڙ ادريم پهتا ۽ جام نيز ورجي ڪڙن لاءِ تواچين
کي ڪونا يائو ۽ ڪيترا ڏينهه اُتي ٽڪيا

هِق وئل جنگ کان شاه بيگ جو سچي

پادشاهي ڏي هلڻ ٺهڻ جي ڳالهه

جيڪو جابو تنهن کي لاچار هئي آهه هن نروار جو لکڻ هي ته
جڏهن شاه بيگ بکرءِ سيوهڻ جي اوکن کمنکان دلجاءِ
ڪري مرزا ٻئي همت ٻهنجي گجرات جي پادشاهت جي وٺڻ لاءِ
هڙائي جنهن وير بکر کان نکري سانيائي جو جهنڊو کنيو
سڻن پيئين ته محمد بابر پادشاه بهره ۾ خوش آب وٽ اچي
هندستان جي وٺڻ جو پورو ڪيو آهي ميرن جي حاضرن کي چياءِ
اسانکي پادشاه سنڌ ۾ وهڻ نٿو ڇڏي نيٺ هن لاءِ اسان ۾
اسانجي وياءِ سان وڙهندو تنهن ڪري اسانکي جڳائي ته پيئي
هند وڃون جڏهن اهو وسواس ٿيس تڏهن هيني ۾ ڪند ڏکند
منهن ڪيس ۾ جيتر وڪيتر وسندس حياتي ۾ ٻلي لاءِ سعيو
ڪياءِ پر ڪجهه نه ٿيو نيٺ گجرات جي پادشاهت جي
رسن کان اڳ ڏٺي ڏي اسهيو چوٿين ۾ آهي ته جڏهن موٽي
وڌائي لڏاءِ ٿي تڏهن حافظ محمد شريف کي ڪوٺي چياءِ
ته سڳوري سورة ياسين پڙهي جڏهن اهو حافظ هن هنڌ تي
وَمَالِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ه آيت جي معنى منکي جا
وچيست مرا مي پرستم آنرا که آفريد مرا وسوی او بازگردانيده شويد
آهي ان کي نٿو ٻڌان جنهن ته منکي خلقيو ۽ وري ان ڏي وڃڻو

پُهتو فرمايائين ته اي پڙهندڙ وري پڻ هم
تڏهن اُن بي پير آپڙهيو ۽ جڏهن هن هنڌ بي
قَالَ يَالَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُوْنَ بِمَا غَفَرَلِي رَبِّي آيت جي معنى چيائين
گفت اي كاشكے گروه من دانند به آنچه آمرزيد مرا پروردگار من
اي ڪوهه منهنجي قوم جاڻن اُن ڳالهه کي جنهن سان نه خدا منهنجي مرهيو
رسيو ساهه کي ڏني بي سونهيا ۽ هي پڻ شعبان مهيني جي
ٻارهين تاريخ نوي سئي اٺاڻوي هجري ورهه مرتيو ۽ شعبان جو
مهينو مير شاهه بيگ جي مرڻ جي تاريخ آهي انهي رات وزيرن
۽ اميرن مرزا شاهه حسن جي محبت باسي پٽ جيون رسمون
ڪيائون ۽ اڏ بڪن جي رنبي بجاءِ آيا اُن جي مرڻ کي
بڪر ڏهن موڪليائون ۽ ٽن ورهن کان پوءِ شاهه بيگ جي
تابوت کي مڪي ڏي مڪائون ۽ هڪڙي وڏي هنڌ پوري
وڏي اڏاوت جوڙيائون ۽ پٽ جي ڪمن جي واندڪائي کان پوءِ
سُد پهچايائون ته جام فيروز ۽ ننڍي جام ڍڪو شاهه بيگ جي
مرڻ جي سماءِ چار ڪان گهٽ سرها ٿيا ۽ نغارو وڄايائون
اُن ڳالهه کان شاهه حسن کي غيرت جي ٻکڙ منهن ڏيکاريو ۽
ٻاهه جي اُلي جي ڏيکاريس پوءِ جامن ۽ وزيرن گجرات جي
وڃڻ ڏانهن موچارائي نڃائي سا نياڻي جو جهنڊو ٺٽي
جي وٺڻ ۽ فيروز خان جي پار ٽٽڻ لاءِ ڪئي هو.

شاد بيگ جي چونڊئل ڳالھ

پهرائين مِران خواجي عبدالله جي پيليپ ۾ رهي جنهن کي
ڏاڍي مرھي ۽ پاڄھ ڪري اُنهن ڏانهن ارادو ڪيو ۽ جوڻين
جي شروعاتي ۾ علمن ۽ ادبن جي حاصل ڪرڻ لاءِ ڏيني ڍسورا
تانا بندگين ۽ عبادتن ۾ گذاريا ۽ احوال جي پهرائين ۾ جو
پهنجي پُ جي ياھيب ۾ هرات جي پادشاهت گهر ۾ رهي
سدا ۽ ڏاهن جي منڍ ۾ ويندو هو ۽ هفتي ۾ پيرا عالمن
کي گهر ۾ ڪوٺيندو هو ۽ پهنجي موچاري طبع جي جانب
کان شرح ڪافيھ ۽ حاشيھ ڪي ڪتاب پنهنجي
ماڻهن جي اڳيان پڌرا اهن سي پڙهندو هو

سيوي جي عجائبن جي ڳالھ

هن شهر جي عجائبن کان هڪڙو هي آهي جو سيوي ڪوٽ
جي قطب پاسي کان هڪڙو گنبذ ڏونگرن تي ڏسبو آهي
جنهن کي سنڌي واءِ ۾ مادو ڳرڻ چون ٿا جڏهن اُبي ماڻهون
وڃن ٿا ڪي ڏسڻ ۾ نٿو اچي جيئن تہ سلطان محمود بکري
هڪڙو ويڙو وهي هزار ماڻهون گڏ ڪري هٿ هڻ ۾

ڏيئي پڻ ڏونگرن تي ڊيوڪي ڏسن ۾ نر آئين ۽ گنبذ پڻ
نر لڳا ۽ چون ٿا ته ڪو طلسم آهي جو اڳين جوڙيو آهي ۽ تنهن
۾ خزانو پوريل آهي ڪنهن وير ڪو فقير اُتي پهتو هو اُتاهي
انگي کي مليو هو تنهن کان پڇيو هن آس کان اُتي گهڻا
ڏنا هوءَ اپر ڪي نر لڳا ۽ سيوي جو ڪوٽ نگر جي
پر ۾ آهي ۽ سنڌ ۾ ٿئي پهڻ نڪين وانگر هوا ۽ جيترو
ڪيترو ڏٺري کي ڪوٽناءُ ٿي اهڙائي پهڻ نڪتا ٿي ۽ سيوي
وانگر ڪو ٻر زمين ۽ چٽر ڪم پڻ عجائب ٿين ٿا اُتي جي
ڪپه جو ٽنڊو ٻيڙ جي وٽ جيڏو ٿئي ٿو جين ته ماڻهون
اُتي چڙهي ڪپه چونڊين ٿا ۽ هڪڙي هڪڙي ڪپه
جي وڏ ۾ گرانٽ جيڏو سيب سو ٻر سارو هي ٿو جنهن ۾ اُتي
جي ماڻهنکي ڪپه گهر جي ٿي تنهن ۾ انهن وٽن جي ٿا رڍن
کي انگڙي سان چنبڙي سڻن کي پري ڪري ڪپه چونڊن
ٿا ۽ جيڪڏهن ڪنهن کي اهو سٻ ڪانئي ٿو ته هي وير اُتي
پاڪي سان ٿين ٿا پوءِ ماڻهو ۾ جو پي ڪيڏي ٿو
۽ جيڪڏهن نه مري وڃي ٿو ته ٻي هڪڙي ندي جا
سيوي وٽان وهي ٿي اها گنڊڪ جي سيمي گان پڌري
آهي ۽ جنهن ڪنهن منجهان پاڻي پيتو ٿي سو اکو ٿيو ٿي

گهڻا ماڻهو هن اڻ چڱائي سان مُوا تي پر هن هند جي رهندڙن
کي اها عادت هئي ته سلطان محمود خان واهپ ۾ رکڻ لاءِ ورو
ورو ۾ نوان ماڻهون موڪليا تي ۽ اهي ماڻهون گهڻو ڪري
قتيا تي پر ٿورا بچيا تي ۽ اُن پاتشاه جي ڏينهن ڪنڌ ڪجي
سيمن کي هڪڙي گڻ اچي پار ڙ ڪان ڪنيو ياد ڪي چند يو ٿوري
ڳالهه اها اڻ چڱائي هن ڏينهن ٿوري آهي ۽ اهو پاڻي ٻنجاه
ڪوهن تاءِ پکيڙ جي جنهن ڌرتي کي سر واه ناڻي چونڊ اهن
اُتي گڏ ٿيو ۽ اُن پاڻي کي اتي پوکه جي ڪم ۾ اَٽين تاءِ پوکه ڪان
ٿورو وڃي منجهه جي ڏيند ۾ جاسيوهڻ وت آهي اچي پوي ٿو
۽ پاڻي جي ڪنڌين ۾ گهڻا ڏگها سنها سپ رهن تاءِ گهڻو ڪري
اهو سپ ڪنهن کي نٿو کائي ۽ اُن هند جا ماڻهون پکڙي ۽
ڏگهي سُتڻ ڏکين تاهن لاءِ تر اُن سپن جي کائڻ کان سلهه
۾ رهن لکنڊ ره اُتي رسي ڌرتي کي ڏنو آهي ۽ اُتي جي پوکه
کي پاڻي ڏيئي پاڻي وهائي پير پير تي ڪيترا سپ ڏٺا ۽ پاڻيا
تر پاڻي وڃهڻ جي رهي سوڪو تر واءُ گهڻو پر سپن جي
ڏاءِ ڪان پري وڃي پٽ ۾ لڪو ۽ پيو هي ۽ سيوي جي پٽ ۾
ڪوٽ ۽ اڏاوت هي جي فتي وڻي آهن ۽ هاڻي اُن هند
جهولو لڳي ٿو سيوي ۽ بکر ۽ سيتپور جي وچ اها ڌرتي

آهي جنهن کي مار گڙه چون ٿا ان هند جو گهوڙو ۽ عراق جي
گهوڙي کان گهٽ نه ٿو ٿئي ۽ جنهن ويرپهاڻ چاپي ٿو انجي
جو ڏاري پاسي پهٽو وجهن ٿا ۽ اهو پهاڻ هڪڙي وره
ٿا ۽ انهن پهٽين تي گهمي ٿو ۽ هڪڙي ٽولي چيڙ جي گوتم
آهي انهنکي ساداتڪهيڙي چون ٿا ۽ انهي اگر جي معنيٰ
هي نه ڪهيڙي نالو ون جو آهي جين تہ انهن جي وڏن
مان هڪڙو ان ون تي چڙهي ون کي چابڪ هڻي گهوڙي
وانگي هلايو هو تنهن ڪري هن وره کان ڳالهه پڌري آهي
۽ گنجابي جي ويجهو جو سيوي وانگي آهي ان هند مان هڪڙو
تهڪيل پاڻي اهڙو نڪتو جو گهڻي ڏرتي پاڻي هيٺ تي
۽ مچي پڻ هنم هئي ۽ گنجابي جي ڏونگرن کان هڪڙي
ڏونگر جي دامن ايوان وانگي تهيل آهي ۽ اتي هڪڙو اهڙو
نجو ننگيو آهي ۽ چون ٿا ته انم کي ڪجهه رکيو آهي ڪنهن جو
نه اُس نه ٿو رسي ۽ جيڪڏهن جبل جي متائي کان ڪهي
کي نوڙ تي بندي موڪلڻ پائين ٿا تہ او اتان پري ٿو
ٿئي ۽ جيڪڏهن هيٺائي کان وجهڻ ٿا پائين ته اهو جبل
جي چوٽي لسي ۽ هڪ ٽڪري ۽ ڏرتي کان گهٽو پري آهي
تنهنڪري پڇي نٿا سگهن ۽ سيوي ۽ گنجابي جي ڏرتي

هن پر آهي جو سيوي جو جبل ۽ پاڻيءَ جي کنڌي قندهار
جي وچ ڪان رسي اُتي آهي اڌ ڳير وجوڙي وري ندي جي
ڪنڌي ڏانهن پهتو ۽ هيناڻي ۾ مرٽيو پٽ آهي ۽ قندهار
جي وات ان پٽ منجهان آهي ۽ ان جو ڏنگهه سو ڪوهه ندي
ڪان وٺي سيوي تاءِ ست ڪوهه ويڪرو آهي ۽ گهٽو ڪري
ان ڏر تي ڏيئي جو ڏهن مهينن تاءِ جهولو لڳندو آهي
۽ ان جي منڌ اونهاري جي ڏينهن وانگر آهي

قندهار جي عجائبن جي ڳالهه

هڪڙو ڳوٺ جو آهي نالي قندهار جي الهندي پاسي ڏهن
ڪوهن تي آهي ۽ انهي وچهو هڪڙو آهي جبل جهڙو ارو
آهي ته جڏهن ان جي ڀر ۾ ماڻهو ٿو وري وات وجهن ٿا ته سيلنه
هند وهندڙ پاڻي ڪان لنگهن ٿا — ان ۾ اگر ۽ جاءِ جهڙيل
آهن ۽ گهڻا وڏا اڇڙا ڪوهن جنهن انهي جو ڏاري رهن
ٿا ۽ وري جي آهي اگئي وچن ٿا ته سو هڪڙو آهي ڏو اوندا
هند پدر ٿي ٿو جو ڏيائي ڏاران منجهس وچي ڪو نٿو
سگهي ۽ جيڪڏهن ڏياڻي ٻارين ٿا ته ڏيائي ۽ ماڻهن جي
ايترا اڇڙا ڪرن ٿا جو سندن وچڙ اوڪو ٿو ٿئي چون ٿا

ته اُتي هڪڙو وارث جواهرن ۽ طلسم جو پُورو ٿيو اُتِن جهنجي
لاڳاپي وٽ سونيءَ سِرَ آهن چوٽيءَ ۾ آهي ته بابا حسين ابدال
پُٺي رَسي ارٿ جي قبر هيٺ تي هٽ وِجهي اُتا هي لنگهي هڪڙي
سونيءَ سِرَ ڪَٺي آيو هو ۽ بابا حسين ابدال جي ڳالهه مٿي لکي آهي
۽ ٻي هڪڙي ادا اوت جاري ساڻ بابر پاتشاه جي حُڪم
ساڻ اُنهي جبل ۾ جهنجو نالو عنبر پُور آهي پهن ساڻ ناٿي
اُتِن ۽ اهو جارو گهڻو اُتا هو آهي جو نوَن ورهين ۾ اسي ماڻهن
سنگتراشن ڏهارتي منجهس ڪم ڪري پورو ڪيو آهي
سچ اها ڄڳي جاءِ ۽ هيج وڏا اينده آهي ۽ گهڻو ڪري اُن
شهر جون پوڪون ۽ باغ عنداب جي پاڻي تي آهن ۽ بهار
جي مُند ۾ گهڻن ماڻهن جو ميڙ لڳندو آهي پر گهڻي اُتا هي
ڪان اُت وڃڻ گهڻو اوکو آهي ۽ ڪي ڏِجڪان اُتي وڃي نتا
سگهن ۽ اُن هند تي بابر پاتشاه ۽ مرزا ڪامران مرزا
عسڪري ۽ مرزا هندال جي صاحب دل جا هو اُنهي
قبرتي سندن نالا لکيل آهن ۽ همايون پاتشاه جي اُتي جي
نهوڻ ڪري سندن نالو لکيل نه آهي ۽ هنجي واهپ ڪيل
ڏنهن مان رڳو قندهار ۾ لکيل ٿيو آهي ۽ لکندڙ اُت
پهتو ڏنا ۽ ته همايون پاتشاه ۽ خليفي جو ۽ واهپ ڪيل

ڏيهن جو نالو قندهار ۽ ڪابل جي ڏيهن وانگي جو ڏيهه سنڌ
ڪامورن جي هٿن ۾ آهن نه هو هئي مرزا سيبس تر سنڌن
سگورو نالو ۽ واهپ ڪيائن ڏيهه جو نالو اُتي لکڻ گهرجي
اُن لاءِ چڱا لکندڙ ۽ سنگتراش بڪ ڪاڻ سنڌ آئي اُتي خدمتون
لڳايائين ۽ همايون پاتشاه ۽ حضرة خليفه ۽ اُنهن جي واهپ
ڪيل ڏيهه جو نالو بنگالي جي پاسي جي سنڌ نڪان لاهي
بندر تونڊي ۽ ڪابل ۽ غزنين کان ڏکڻ تونڊي داخل ڪيا ۽
۽ ڪاريگرن جيئن ورهيم ان هند جو ڪم پورو ڪيو سي
اِهڙو ميرو لڳي تو جو ماٺون ڏس لاءِ وڃن تا اُن
جبل جي وچ ۾ هو جارو آئي پڌرو آهي اِئي اهڙي هڪڙي
جڙا هئي جو پٽا ندي جائي ان جڙ جي آهاميتي جڙا هئي جنهن مان
بابا حسين سوڙي سر آندي هئي ۽ اُن پٿر جي وچ ۾ سٽي
آئي ڪو هنجو بند آهي ۽ هڪڙو جبل جو قندهار جي دامن
۾ آهي اُتي سپ جو وهه ۽ پيئن وهن جو جو ٽڪارو تني تو
۽ ان ڏيهه جي جبل ڏاران پيئن هند جو ٽڪارو ٽتو ٽئي
۽ ان جبل جي چوٽي ئي آڳوڻي سمي کان هڪڙو اُتشڪده آهي
اُها وڏي اڏاوت ڪچي سرن کان جوڙي اٿن ۽ ان سر جي
ڏگهائي ٻه گز ۽ سنڌيس ٽلائي هڪڙو گز آهي اُها اڏاوت

اَجهُ تاءِ ويٺل آهي ۽ ٻي اڃان منجهس ڏوهه نيٺو آهي ۽ قندهار
رسيل سيڪڙن ورهين مري پوندي هئي شاهه طهماسپ سلطان
حسن مرزا کي جو قندهار جو حاڪم هو حڪم فرمايائين تہ
جناب گنگ قندهار جي چوڌاري وهندي آهي ان منجهان ماڻهو
پاڻي ڪم آڻين تہ آهي اُنهي ٻيٺ جاوٽ پوکين تہ اڄ ڏهي ٻيٺ
پوکايائون ان ڪان پوءِ تو ٻري مري پوندي آهي پرڪين ورهين
مري ۽ الهائي گهٽي ٿئي ٿي ۽ گهٽان ماڻهون ٻيٺ جي
رت ۽ نکهيري ۽ ڪن جي رت کان مرندا آهن انباشاهه
جي ڏينهن لکين رپيا لاءِ وڃي ان هند تي معرڪيو
سو ۽ هڪڙو هزار ۽ سيتي سڀ ورهه ۾ انجي ڪنڪ مان
برسا گهوڙي جي ٽه پيدا ٿيا انهي الهائي ۾ مري وڃاءِ قندهار
جي پاسي هزاري جي پهراءِ ۾ اڃائي ۽ ڪارٿ هائي ۽ ڪار اڳي
جي ڪاهلت نہ آهي ۽ انهن جو سوڌ وڪيو ۽ جتي
اهڙي پر جو آهي ۽ سو ڪرامت جي صاحبن مان جي
قندهار ۾ سڪيا سنا باآهن انهن منجهان هڪڙو مسعود شاهه
ابدال آهي جو جبل ان جي تربت جي دامن ۾ آهي ان ۾
انگور ۽ سوف ۽ ٻيهي ۽ ڏاڙهون گهڻو ڪري پيا
ٿيو ايا پيڻي ڦر آهن ۽ جهڙا هند ۾ آهن هو رکو

هُن شَهر ۾ جَبَل ۾ اهِن ڀهچي جين ۾ مرد اکه جا ٽڻ اپو کا يا هُوا ۽
جي اجر ٿيا ۽ اُتي بيٺا آهن ۽ ان جبل جي وچهو تنبل ٿالي هڪڙي
ڏرتي آهي تنهن ۾ هندا ٿا ۽ گدرا چڱا ٿين ٿا ۽ اُنکي واهي يعني
ڪاري ڪان پاڻي وينداآهن ۽ تنبل ڪان ڏاران جيتي گدرا
پوکين ٿا اُنجي آدم گهڻ پاو دکيان پونئا ۽ جنهِ پاسي ڪيان
پوين ٿا اهُو پاسو پهڻ وانگي ڏاڍو ٿئي ٿو ۽ بيو باباحسين
ابدال صحي النسب سبزوار سيدن ڪان آهي ۽ پهرا ۾ حج ڪرڻ
جي سڌ پئي هُئي پو ۽ انهن حج جي زيارت لاءِ وچي حج
ڪرڻ ڪان وڌائي لهي ڪيترا ورهه انهي پاسي گذاريو حضرة
صاحب قراني جي رسيل پٽ مرزا شاهرخ پاتشاهت جي ڏيهن
روم ۽ حجاز جي علائقي ڪان موٽي سبزوار ۾ آيا ۽ مرزا شاهرخ
موچاري وسياه ارادي جي آهر باباحسن ابدال ساڻ
رکي هندستان جي گهمڻ لاءِ باباکي دڪت ڏيئي پاڻ
سان وٺي ويا موٽڻ جي وير قندهار ۾ تکي مريدن
۽ وسياه وارن پهچن ڪي جيا ۽ تهن ڏرتي ڪان سچپ
جي پاس مُهنجي ٿيالي ۾ رسي ٿي جين ته حجاز پڇارڙي
نوڙي ان هند گذاري اُتي نسڪر پاتا ۽ سنڌ س ۾ ترنبت
هڪڙي وڏي هند ۾ جو غند اب جي پاڻ ڪان مٿا ۽ آهي

۽ گهڻا اُن پيا هُنَدَ پڻ نهيل آهن ۽ جمعه جي ڏينهن زال ۽
مُڙس ۽ ننڍا وڏا امير غريب قندهار جا ماڻهون زيارت لاءِ
وَڃن ٿا جيئن تبرڪ ڪنهن ويرڪ ڏسڪو ماڻهو شهر ۾ رهجي ٿو
وڃي تڳو ٿئي ۽ هل اچرج جهڙ ٿئي ٿو ۽ سچ اهو هند فيض
۽ صفائي سان پريل آهي ۽ گهڻو ڪري ايندڙن ۽ ويندڙن
ماڻهن کان پڌن ۾ آيو ته اهو هند نور وڌس ۾ آهي ۽
سنڌس ڪرامت گهڻي آهن ۽ انهي جو سماچار ۾ وڃڻ
۽ عِلم نسم کان لکڻ ۽ سوني سرائڻ جي بابت مٿي لکيو ۽ انهن
جي جائن جي اڳيون سنگ جي شڪل وانگي اُچليلن پهڻ
ڪان جو هڪڙي پهڻ جي تور پنج من قندهاري
آهي گهڻ ۽ چُني مٿي ڪان ڏاران هڪڙو اتاهون گنبذ
جو ٿيو آهي چون ٿا ته بابا جي چاليهي وهڻ جو هند آهي
۽ اُتاڏاون پاڻ هڪڙي نوڪرسان هڪڙي رات ۾
جوڙي آئن ۽ تهنڪي اهڙي پرسان هڪ پيئي مٿان رکيو
ائن جو ڪنهي ڏسڻ کان هڪڙو وڌو ۽ پاڻي جو پڻ نٿو پيچي
۽ جيڪو منجهس وڃي ٿو انهن کي هڙ جي ويڪرائي کان
پڙن پاسن گول اُپ ڏسجي ٿو ۽ بسُو هڪڙو وجبل جهنجي
دامن ۾ بابا حسين جي قبر آهي ۽ ان جبل جي چوٽي تي

هڪڙو گنبذ جو ٽن ٽوارن اهو پڻ بابا حسين جي اڏاوتڪان آهي
جهڙي نظران گنبذ تي ٻي پوي اهو جا بيٺو ته انجي ڪرامتن مان
هڪڙي ڪرامت آهي چاڪون ته ان جبل جي وچ جي ماڻهن
کي وات نه آهي ۽ اڏاوت جو ٿڻ ۽ موچاري سان مٿي
نڻ گهڻو اوکو آهي ۽ ٻئو سيد حسين زنجير پا سبزوارن
جي وڏن سيدن مان آهي انجي سنگه جو ڏاگهو اوهين پرين
سان امام موسى ڪاظم جنهي ڏني جا سلام برسن ان سان
پوتل آهي ۽ انجي ماءُ بابا حسين آبدال جي ڀين آهي جنهن وٽ
بابا جڳ جي مسافري ڪان موٽي سبزوار ۾ آيو ۽ پنهنجي ڀيڻ فاطمه
نالي سيد عين الدين جو سبزوارن جي سيدن مان ڏنو
هوان سان پرڻائي ان جي پرڻجڻ جي اوٺهي ورهين ڪان
پوءِ مير حسين زنجير پا هڻن جي سمي ۾ آيو ۽ سٺن ورهين کان
پوءِ پهنجي ماءُ ۽ پيءُ جي ڏسڻ ڪان گهڻو سر هوشيو جيترو
ڪيترو مريد ۽ فقير ان جي لهڻ لاءِ ڏور ڇا پيران
موچاري پير ڀوڪو هنجان ڪ نلڌا ۽ ان لاءِ سيد عين الدين
کي گهڻي گوندر جهجهي اڌائي ڪان منهن ڏيکاري پوءِ سٺن
گذرڻ ڪان پوءِ اوچتو ئي سيد حسين ماءُ ۽ پيءُ جي گهر
جهنبني سيد ڪرڻ لڳو جنهن اهو هينه جو سڌ ماءُ

۽ پي جي ڪن ٻي رسيو ته هي ٻلندڙ تان ۽ سرهاءِ ڪندڙ
وانگر پسرائي هنجي پڇڻ پرين اڪيلي پٽ جي ڏسڻ ڪان
سو جهر وڌيئي سنڌ س گجهي ٿيڻ جو سماءُ ڪناس پڇياءُ
ورائي ڏنائون ته منهنجي جنسيان جي تولي جا ايمان وارن جي
لهر ۾ پتل آهي ۽ منهنجي ماجي بابا حسين ابدال جي اشاري
سان هندستان ڏي سفر ۾ هن هڪڙي وري گذاريو ۽ مامي
ڪان موڪل وٺي ورتم ورتي منهنجي پشويٽر وان تولي کي سونپياءُ
۽ آهي منهنجي فقيرن جي خانقاهن ۾ ويٺي ويا ۽ جهڙين ورهين
تاءِ انهي جيگي هند تي گذاريم ان تولي منهنجي سنت ۽ اسلام
تي رهبري تيون ڪيترن ڏينهن کان پوءِ سلوڪ ذانه
منهن رکي مسافري ۽ گهمڻ جي وات باسي سيڪنه بارمان
سنگ ۽ سيڪنه ڪئي مان سمر جوند يا ۽ پي جڏهن سچي
عشق جي جيري سنڌ س هني ۾ جيي وڙتي تڏهن پهچي
ڪامل مرشد جو گهر نڌرتشوءِ انکي آواز غيب جو آيو ته
بابا حسن ابدال جي پيلب ۾ رسي انکان ڪسب جي پورائي
جي رسڻ جي وات سکي پوئي ۾ آهي ته انهن ڏينهن جي
سونيرو جيمجي پي ۽ غريي مير سيد حسين بابا حسن جي گذجڻ
لاءِ لنگر جي گوٺ ۾ رسيو ته بابا حسن ۽ خدم ۾ آيو هو ۽

پهچي مريدن کي چيائون ته اهڙي مرشد جي پاس پهچي
ميجالي مرسي پي جهنجي گڏجڻ کان هني جي اڪيلي سوجهرو
پهچي ته انجي الگوات وجهو فقير ٻتوري وات هليا ته مير سيد
حسين ابدال ان وچ فقيرن سان گڏجي بابا حسن ابدال
جي سياڳائي جي گڏجڻ کان وڌ اڳي لڌي بابا حسن ان کي
باجهه جي گرها ترتي پائي مٿي منهن انجيلي جمي سيراندي
ڏانهن وهاريا مير حسين جي اچڻ جي ٻڌڻ کان شيخ ولي
قندهار جا ماڻهون سندس گڏجڻ لاءِ آيا انهي ڏينهن
گهڻا ماڻهو مريا بابا حسن ابدال فرمايو ته اي پٽ سيد حسين
جا جهنجا ۽ وڏيرا چڱا ماڻهو آيا آهن تن سان گڏجو اهڙي
جي لاءِ ڪائڻ جو ڏرايو سيد حسين پاڻ اتي ڏيگڙ وچلهي
رکي پنج سير ماهه ۽ ڏهه سير اتي قندهاري آٽي رڌڻ
رنيو جڏهن ڪاجر تيو بابا حسن فرمايو ته اي سيد
حسين هن ڪاچمان هنن فقيرن جو پيٽ ڀرائيندي سيد
حسين هي ڳالهه مڃي وسياوار وچوي تو ته انهي ننڍي ڏيگڙي
مان ڏيڍ سادا ڪن جو فقيرن اڳيئون رکيا جڏهن اوءِ
سيسي ڍاوا تيا ڏيگڙ وايئي ڀريل هو جيو اتن ته هڪڙي
ڏينهن ته سيد حسين لنگر گوٺ جي لانگهائي پي ٻڌو هو

وڇتو پيو ڪتو ماڻهو پنهنجو بار اُن تي ڪٿو گوٺ تي ويو
مير حسين اُن ڪان پڇيو ته هن اُٺ تي ڇا آهي هُن هنئي م
پور ڪئو ته متان هي نفر ڪي ڪجهه منڪان گهري ڇياءِ
ته هن اُٺ تي پهڻ آهن فرمايائين ته اي پنهنجو جتي هي هن
ماڻهوءَ هنئي گهر وڃي پنهنجي بار کي کولي ڏٺائين ته پهڻ
آهن پوءِ ته اُهو ماڻهو اُجها ميل ٿي اُن پهڻ تيل پنهنج
کي آڻي هڻي نماڻائي سان ويٺي ڪري مير هن گهر پاءِ ايهن
پهڻن کي سڀئي چانئن جي پٽي ٿي رکيا هاڻي اُهي
پهڻ اڄ ڏينهن تائين سنڌ ۾ تربت تي رکيا آهن
ٿوري ڳالهه اُن ايتري ڪرامت ڪئي آهي جي هن ڪتاب
جي لکڻ ما ٻيهي نٿي سگهجي تنهن ڪري ٿوري لکيون

موچاري ءِ چڱي عادتن واري محمد
جي جو پٽ روا هي سيد قلندر شير
پي تنالي سان تنهن جي ڳالهه

مير سيد حسين رنجير پاءِ جو پٽ آهي ءِ سنڌ ترائي م
پرهيزگاري ءِ سلوڪ جي راه وٺي پاڻ کي وڏي درجي
پهچايو هوائين ءِ وات ڏيکاري ۾ حڪم ڏيڻ جو هند

وڇائڻ سنواري پٽ وهه ٻرڙن اڇائلن چيني پرهيزگاري
جي پاڻي سان هريو ڪيائون ءِ اُن جي ڪرامتن جو ڪشف
هن ڳالهه کان مٿاءِ آهي جو لکندڙ جو پورو ڳاٽيئي ۾ اچي سگهي
ءِ آءُ انهن مان ڪي ڪجهه لکان ٿو پيدرو هجي ته سندن
نالو سيد محمد آهي سيد شير انڪري چوندا آهن جنهن
ته پهنجي بهري شڪل کي ڦرائي شينه جي صورت جوڙي
هواءِ اهڙي پيران سماچار جي ڦرائي ۾ سيد ڪرامتن
ڪري پيدرو ٿيو ءِ قندهار ءِ بلوڪات ءِ هزارين جا ماڻهو
وٽس آسيندڙ ءِ مريد ٿي سڪاءِ سوکڙي آندي ٿي هڪڙي
قشقه نالي سيد مير ذوالنون کي سيد محمد جون ڳوندر
پريلي ڳالي ٻڌائي مير ذوالنون کي هن ڳالهين تي آنداءِ اُن
ڏانهه ماڻهو موڪليو ۾ سيد محمد جمعه جي ڏينهن
اشڪلجه ڳوٺ جي جامع مسجد ۾ اچي مير ذوالنون ارغون
سان ڳڻجاڻي ڪي جڏهن مير ذوالنون ميرزا کان ايو چياءِ
ته هن سيد کي سينا ليوءِ وڪيلن مير سيد محمد کي گهر
جي هڪڙي پاسي وهاري جو ڪي ٿي ڏني پر جڏهن مير
ذوالنون گهر ۾ ويو اهاچريائي جا مير سان ڪي هواءِ ته
کان گهڻو اجها ميل ٿي ڪيترا ڪاڇ جادا ڪوءِ ان وٽياءِ ان

ماڻهن جي هٿان ڏيارڻي موڪلياءِ جڏهن اُنهي ماڻهوءَ
اُن گهر جي اوڏو وڃڻ ۾ مير ذوالنون ويٺو هو ۽ جي ٻرڏ ٻُڌو
ڪهنڪي اُني ترڏ نو پر ڏهڪ ۽ وڏو وشينه جو اُني نوڏني لنيو
تي پوءِ جيڪي ڏسڻ ۾ آيُن سو وڃي مير ذوالنون کي ٻڌايائين
پيانئاءِ ته ڍنا اهن وري ٻين ٻن ڇڱن ماڻهن کي موڪليائين
اُنهن پڻ اهو حال ڏسي اچي ٻڌايو پوءِ مير ذوالنون پاڻ
وڃڻ سوڌو اُن گهر جي ٻنهي تي پهچي سچي اکين سان ڏٺائين
ته هڪڙو اڏو وشينه نوڏني بسوليني امير ذوالنون پهچو
ڏوه مڃيءِ توبه ڪري مرهڻ گهر پيو پوءِ مير سيد هنجي
پهري صورت ۾ آيو ءِ مير ذوالنون مير سيد جاهت پر
جي موڪل ڏني جو ٿي ۾ آهي ته سلطانعلي قور جي جوبلق
ءِ دلق ڪري پڻ رُوا هي پهراءِ ۾ سيد شير جي پاسي ڪان هي
وڏو ڪمر ڪيو تا ته هڪڙي ڏينه چڪاس جي هوڏهني
۾ آئي سيد شير جي بيليپ ۾ آيو ءِ ٽچلن وانگر وينو سيد
مير شير واڌائيءَ ۾ رحڪ جي وات ڪان اُن ڏانه ڏنواو ڇنوئي
اُن آمان نڪري هنجن ڪپڙن کي ڦاٽڙي ڇڏيو ءِ ڏاڙهي
مٿي کي ڪوڙائي ڪيترا ڏينه اُگهاڙو اوس تا ءِ پئي گهمندو
تان ته پيٽس حبيبءِ پٽس ابومسلم ڪوڪلتاش نالي مير

سيد شير جي پليٽ مراحي اُن جي ڏوهه مرهڙ جي وٽ ٿي
ٿي. مير سيد شير پنهنجي وضوءَ جو پاڻي انجي پيرن لاءِ ڏنو
پر پيند هي پاڻي جي پيئڻ سان وير اهو اڳي جهڙو ٿي پيو
مريد ٿيو پاڻ جين جي جماد مڙن ٿي
کاڄه مڙن لاءِ رسند يدو ٿي پهچائيندو هو

سلطان علي جي پُٽ جي هي ڳالهه

چيائون ته هڪڙي رات ڏاڍي ٿڌ هئي مير سيد شير هڪڙي ٽولي فقيرن سان گڏ ٻاهر نڪتو جڏهن هڪڙي گهٽي سُنسان ڪئي پوءِ تنهن کي ته ڏٺو انهي وير جاڳي پڇيائون ته آءٌ ترڪندس اي سلطان علي ڪيئن ٿا اُٿيا سنيال مڙن پوتيو بدي کٽ جي منهن کان نڪ پچي پاڻي مير پيتو انهي وير ٿڌي هواءَ کان لنگهه سلطان علي جاڏي ڪٽ لڳا جڏهن مير سيد شير انکي ڏٺو تڏهن فرمايائون ته سلطان علي ٿڌ تي پوي هيڏانهن اچ ته مڙس جا گجهه ڏيکاريائون هو انوٽ وٽ ويو پاڻي کي اهڙو کوسو ڏٺائون جين ته سنڌ سر پر کي سڪ ٿيو هڪڙي گهٽي کان پوءِ ساڻس نڪتو ڪجهه ٿڌ نه ٿا

اُتِن ته هڪڙي ڏينهن مير سيد شير سُفيد رَوان ڳوٺ
م پهتو اُتي ڪو سوار لڳو پئي سُفيد رَوان مان خواجه
شهاب الدين جو هڪڙي مير جي ويساهه وارن مان
هو جيئي نٿو ته مان اڳيون پيئي جي ويٺي ڪي ته مونهنجي باغ
ڪا ڳهري اچي لهو مونهنجي سڌ ڪي مچيائين هن اڳيون باغ
اچي تلاءَ جي ڪنڌي تي هڪڙو هند جوڙ ته جڏهن
باغ جو بنيو متاءِ سوڙ هو هو پيائين ته مرزان جو
گهوڙو باغ جي ٻهران ڪنهن وڻ جي هيٺ ٻڌاريان
ڏنم ته مير گهوڙي چڙهي هئل باغ م هليو آيو منکي
هن ڳالهه ڪان گهڻو اچرج ٿيو ته هن سوڙ هي ٻنهي ڳان
کهڙي پر لنگهي آيو جيائين ته اي شهاب الدين اهي
ڳالهيون سولي آهن ويٺي ڪيائين ته اوهانکي جيڪو
قلم جي سوا هڪ ڪريانءِ پاڻ اڳيون ٻه ڪاري ڪي
قلن جي پيري پانيئو هواءِ ته ديوان ڏي موڪليان
مير جي اچڻ ڪان اڳيون اهي ڪاري ڪي هڪڙي پاسي رکون
هئاءِ ميران ڏسن ڪان شهاب الدين کي جيو ته اهي ٻه
ڪاري چوند ٺلن قلن جي ڪئي آيو جنهن ماڻهو جي موڪلڻ
لاءِ پانيئو اتي ته لاءِ بيو پيو ويري موڪلي

تنهن ڪري منڪي ڳھڻو اچرج ٿيو ۽ سڀجي ويساهه سان اُن اڳيون
وڃي هٿ چمي پيرن تي پيس. ڳالهه ٿا ڪن ته جڏهن مير سيد
شير دائودر جي ڊڙني کان نڪري ساربان ڪوٽ جي ڳوٺ
۾ پھتو ته ڏٺي ڪيترا اهن لاءِ فقيرڪن ڪرمين جي ڳهر ۾ آيا
نه پهرو ته آربڻ انهن ما ٺهن فقيرن کي وهن ته جڏهن فقير
مير سيد شير وٽ وڃي ڳالھ ڪي مير سيد فرمايو ته نحوسو ڪو
نه هي وڏي باهه لڳندي جڏهن تو ٻڙي ڍڪوٽ هليا ته باهه
لڳي ۽ اهو ڳوٺ ڪامي ويو. جو ٿا ته نوي سنئي ٻنهي ورهه
عاشوري جي ڏينهن ۾ مير سيد شير ڏٺي ڏي اسهيو ۽ انجي
تربت اشڪلجه جي ڳوٺ ۾ جو قندهار جي اهندي پاسي ڏهن
ڪوهن تي جوڙن ٿا اهي ۽ پهچي سگهي ۽ سڪائين لاءِ قندهار
۽ دائودر جي ڊڙني ۽ ٻئن پاسن کان ماڻهو اُتي اچن ٿا ۽ سوکڙي
سنڌس پٽن کي ڏيئي بڪري ۽ گهڻا کهائي انهن جي
رنڊ پي مرندا آئي ان جي نالي تي نماڻن ۽ فقيرن کي ڪارائيندا
اهن ۽ قندهار ۽ هزاره ۽ ملوڪات جا مرڻي ماڻهو سنڌ مريد
اهن ۽ ڪيڏهي ڏينهه انجي چانڻ گوڙ ۽ مير کان سگهي نه اهي

خواجه ملڪ جي ڳال

ان جي تربت عنداب جي پاڻي جي ڪنڌي تي پڌري آهي
۽ اهو هنڌ ڪهڙو فيض سان ڀريل آهي قندهار جا رهندڙ
ان کي پيلپي ڏيندڙ پير چون ٿا ۽ پنهنجي پوکڻ مان پوکڻ
جي وير انهني پٽ لاءِ پاڳو رکن ٿا ۽ انجي اپت انجي سڳوري
وپاءَ کي ڏين ٿا ۽ جي پاڳو نه ڪن آئين تنهن جي پوکي آفتا رسي ٿي

خواجه علي بيناز يعني نرو جا بيندڙ جي ڳالھ

اهو خواجو ڪرامت ڪندڙ هو ڪندڪان جي ڳوٺ ۾ پيدا ٿيل
آهي انکي بيناز هن لاءِ چوندا آهن جو اهو نرڻ تي چڙهي
هڪڙي پير ورڪينه هند تي پاتي شوءِ گهرواري کي چياءِ
ته منهنجي گهوڙي کي جوڏي گهرواري چرڪو ڪري ان رکڻ
جي هنن پاڻ کي وڏيو سو ير جوان ڏٺو ته ان رکڻ جو هنڌ
سڪٽو پيو آهي ۽ الله مڃهس گهڻي پئي آهي

خواجه علي نيشاپوري جي ڳالھ

هو وڏن اوليائن مان ۽ ڪرامتن وارو هو هڪڙي ڏينهن
قندهار جا وڏا انجي ڏسڻ لاءِ ڪجي پيدا ٿا اچي گهوڙي
چڙهي هليا پاڻ پيت تي جيتري هي انهن وڏن جي

اَڳواٽ ۾ اَچي گَڏُ ٿِيو ۽ اُهَا پِٽِ اَڃان تُوڙي بِيٺِي آهي

خواجه ايُّوب اَنصاري جي ڳالھ

چَوَنِ ٿا تَه خواجه عبدُالله اَنصاري جو ڀاءُ آهي ۽ سو مَرَڻ جي
ڏِينهِ گهٽان سَندِس چانٺِ ڀي مَرَن ٿا ۽ سَندِس تُربت
لَڪَ جبل جي دامن ۾ آهي گهڻو ڪري قندهار جي ماڻهن
هي ڳالھ مڃي آهي تَه آچر جي رات اُتي ڏِيا ٻارين
جين تَه سيڪنه آچر جي رات هڪڙو سوءِ ويه ڏِيا ٻرن ٿا

ٺٽي جي هَنَد ۾ مرزا شاه حسن جي ڊهرائي جي حڪم منجونز وار ۽ جا فيروز جي ٻچي جي ڳالھ

جڏهن مرزا شاه حسن نصرپور ۾ ٻئي جي گادي تي ويٺو
سيّد ۽ قاضي ۽ وڏيرا ۽ وزير فاتحه خواني ڪرڻ ۽ مبارڪباد
جي ڏيڻ لاءِ ويا ها سڀني کي ڏان ڏنا ۽ جڏهن اهيو ڪم
شوال جي پهر ۾ عيد جي اچڻ کان اڳ پتو هو منهه
ڏيکاريو ته ٻي اميرن ۽ جامن ويٺي ڪئي ته اها ٻنهي نالي
جو خطبو پڙهجي پر ٻڌ نه ڀيهي پرا هي ڪري ۽ مرڻ لڳي
جياءِ ته جيئن هن سبب قرآن جي وڏا ومان ڪو هوند ويٺي

اهو ڪم منڪي نه ڄڳائي جهڪاءِ خطبو بابر بادشاه جي نالي
پڙهايائين عبد جاڏي ٻنهه اچي گذاريئين ڏي ٽيئر هيوءِ جام فيروز
ڪاتب حافظ رشيد ۽ مفتي قاضي قاضن کي سوڪڙيون سان
مرزا شاه حسن جي پيليپ موڪلي وڌئين ۽ نياز سان
ڏوه جو مرهن گهر ٿو پرائلچين هي عرض ڪيو ته جام فيروز جو
پُٽ آهي عزا آهي ۽ ڳجهائيم هيشيار جهيڙي جاء اوزار جنگ
جاڳي ڪري وڙهڻ تي سنيهيو آهي مرزا شاه حسن
موڪليل کي موڪل موٽي ڏنئي ڪاهيندو ويو جلدي
جام فيروز وريا مڪتڪ جي جانب لڏي وڙهڻي سگهه
نه ساري پهتي سرير تي ٽڪن جو وگوڊ کي ڪي توڙي
ويرم مرتي جو ڪوٽ سگهو ڪري پاڻي جي هن پار لنگهي
ويو مرزا شاه حسن ڊگوڙ نو تر ڪنڪ پاڻي کان لنگهي گوٺ
لهي لنگهڻ جي ويرماني ڪاوزير ۽ شيخ ابراهيم جام فيروز جي
ناني جي ڪنڪ ڳاڏ اپي سان سامهون اچي دنگي ڪولي ۽ ڪنيري
ٻيڙي نو ٻڃن ۽ ڪان هندڙن سان سانيائي وات تي آئي
جهل ڪياءِ انو چم ڪين جوانن جهيڙي گولينداڻ ۽
جنگ آزمائيندڙن ويرن ڏانه منهه رکي سيني کي درياء ڪان موٽ
تي وات ڏانهه هلايو ۽ جهوڪنداڙ جام ٿيو وڙڪجهه ڏانهه

وڃي ڪيترا ڏينهن اوڏاهين رهيو، ڪڇ جي ماڻهن کان
ڪتنڪ جو ٻيليپو پيئي گهُريائين ÷ ÷ ÷

مرزا شاه حسن جي سنبرڻ ۽ جام فيروز جي ڀڄڻ جي ڳالهه

جڏهن جام فيروز چاچڪان ۽ راهمان جي هٿ ۾ پهتو، پنجاهه هزار گهوڙي چڙهه ۽ پيدل ڙيا گڏ ڪري جهيڙي لاءِ سنبريو، ٺٽي ۾ هُل ۽ گوڙ پيو. تڏهن جام محمد مسڪين ترخان ۽ مير فرخ ۽ سلطان علي بيگ ۽ ٻيا ٻي جام مرزا شاه حسن جي ٻيليپ ۾ وڃي جام فيروز جي سانپيائي جي ڳالهه ٻڌائي. مرزا شاه حسن ڪيترن ئي ٺٽي جي ڏاڍائي ڪرڻ لاءِ موڪليو ۽ پاڻ ويرين جي ڦتائڻ لاءِ سنئين پاڻي ڪان لنگهي لڌ پنيان لڏ جام فيروز جي وڙهڻ لاءِ هلندو رهيو. جڏهن اُن سنڌن جي وڇوڙي سي ڪتنڪ جي سنوا همت ڪري هلندي رسڻ ويرين اڳ ڪان ڏيکاري ڏني جڏهن ماڻهن ڪتنڪ معلوم ڏٺو هڪ پير و مريد گهوڙي تان لهي مٿي ڪان پگڙي لاهي چادر نجو ڪنڊ هڪ پيئي سان ٻڌي جهيڙي ڪرڻ ۾ پيا ۽ هيا

رِيت هند ۽ سند جي ماڻهن جي اهي جڏ ۾ مرڻ جو
پاڻ ۾ پول ئي تا ڪن ته ڏهي گهوڙن ڪان لهي متو اگهاڙو ڪري
چادر ۽ پٽڪا هڪ ٻئي سان ٻڌ ٻڌ آهن نيٺ ۾ مرزا شاه حسن
اُن ڏو لڳي ڏسي سو پيچ وڌائي جامن کي جيئي اِئي فرمايو جين ڪ ڪ
ڪان ۾ سينگر هت ۾ ڪنيو پاڻ گهوڙي تان لهي وضو ساري نفل
پڙهي هت دعا جا ڪئي ڏئي ڪان سوپ گهر يا ۽ چوي ٿن ته دعا
جو ڪان نيشان ٿي لڳس اُنهي وير گهوڙي تي چڙهيو ۽ جا من
سگهائي سان ٻوڙي سوڙها ئي پريلين ترارين جو زلزلو
اُن ٽولي ۾ وڌو ٿوري ڳالهه سوير ڪان اڳئي توئي جنگ هئي
۽ وني هزار ماڻهو موءا ۽ جام فيروز موڙ هل ۽ ٻچڙو ٿي
گجرات ڏي اوس توئي وڃي ٽڪيو جيسي ملڪ الموت سان
گڏ جاني ڪيا ۽ مرزا شاه حسن ٻي ڏينه اُتي لهي اُت ۽
گهوڙا ۽ مدتي جيڪي هت آيون هونس سو پهنجي
ماڻهنکي وراهي ڏنا ۽ وڏن جامنکي گهوڙا اُن ڏنا ۽ اتاهي
ٺٽي جي ڳوٺ ۾ لهي سوپ سان تغلق آباد ۾ وڃي ٽڪيو
ڇهن مهينن ڪان پوءِ بکر ڏانهه سڻيئي هالکندي جي
واٽ ڪان هليو وپو جڏهي سيوهڻ آنيا رو سا نپادو
پهتو سيوهڻ جا جام واڏائي ڏين لاءِ آيا هوا اهي موٽي ويا

سعتن ۾ دڙبيلي جي ماڻهن سيوهڻ ۾ اڳواٽ اچي ٻيليب
ڪي انهي ڏينهه دڙبيلي جو ڪوٽ مير فرخ کي مليو ۽ مرزا
شاهه حسن شڪار ڪندي ڪندي سرلو ڪوٽ مڃ
جو ٻڪر ڪان ٽن ڪوهن تي اهي آيو ۽ جام ونير سنڌس
اڳواٽ ۾ اچي گڏيا ۽ مرزا اڳڪر جي ماڻهن جي آهر ڪري
انهن ماڻهن تي ڪهي ڀاڄ ڪئي ۽ انهي وڙه ۾ شيخ مير
پورا ني قندهار ڪان سنڌ ۾ آيو ۽ ٻي وڙه ۾ شاهه طيب جو پٽ
شاهه قطب الدين نالي هرات ڪان ٻڪر ۾ اچي شاهه حسن سان گڏيو

مرزا شاهه حسن جي حڪومت ۾ ڏاهر ۾ ماڇي ماڻهني ٻانڌي ٿئڻ جي ڳال

نوي سئي اٺ ورهه جي پڇاڙي ۾ مرزا جي ٻڌڻ ۾ آيو ته ٻاوڙي
۾ ٻڍي ۾ امين جي سنڌن ڏانهه ڏاهر ۽ ماڇي ۽ ٻين جي
ٽولي رهندي ماتيله ۽ مهر جي راڄ ڪان ڦريلي آهن هن لاءِ
مير فاضل ڪوڪلتاش جي پٽ بابا احمد کي هڪڙي
ڪتڪ سان انهن ٽولين جي سيکت ڏيڻ لاءِ نهرايو ۽
اهو ڪتڪ جي ميڙن ڪان پو ۾ امين ۽ اباوڙي جي پاسن
تي ڪاهه ڪري موٽي ماتيله جي ڪوٽ ۾ آيو ڏاهرن

برو چنگي جي سيوراءِ جي ڪوٽ ۾ هو اسد بيگ تر مغلن جا
ماڻهو جهيڙو ڪري مال ۽ دور هٽي ويا جيسي اهي
انهي ڏي ادا نه ٿيندو ٿيو سدا اءِ ڪند اسيوراءِ
جي برو چن گاڏا پو ڪري مغلن تي ڪاهيو بابا احمد اءِ
سد بدي پٺيان پئي او باوڙي جي انبار و سانيا روهڪ
ٻن جي سامهون گڏ جي جهيڙو ڪرڻ لڳا پيٽ برو چن
هارايو ۽ گهه جيترا امجهان ڪنا ۽ ڪيترا اڏاهري باندي
ٿيا ۽ مرزا شاه حسن جي ڪنڪ کي برو چن جي پٺيان پورڻ
ڏاهر جي گوٺ تو ٽي موڪليو هو ان ڪنڪ پڻ ان ٿولي
کي سيڪت ڏيئي موٽڻ جي ويرما چئن ماڻهنگي جنجو لاڳاپو
اباوڙي سان هو ڪن کي مار يو ڪن کي باندي ڪري
جگي ڪن مروتي ڏني ۽ هن ماڻهن گهه جيترا ايئسا ۽ هڪڙ
ذي بابا احمد کي ڏني ۽ بابا احمد اباوڙو پهنجي هٿ ۾ اندو
جد هي ان هند ڪان دلجاءِ ڪري ۽ ڪنه ٿولي کي ابي
جدي بڪر ۾ آيو ۽ تنه ويرپائي جو چار هو هو انهن ڏيهن
۾ جي ات مرزا جاڏاهر ۽ مهر جي ماڻهن ۽ محمد فراش
جي اجهي سان ماٿيله جي ويجهو چڙيائي هن جي هٿ
اچڻ لاءِ سيوراءِ ۽ جت برو چر جي ويرآور ۽ فتح پور جي

پاسن ۾ ترڪندا هُوا انهن سڌ لهي ۽ گاڏا اپو ڪري انهن کي
هٽي ويا. اِي سڌ ٺڪر ۾ پهتي بابا احمد تن ساسوارن سان ٺڪر کان
نڪري ڪاهه سان پاڻ کي وئري تي ڏيرا اوره ۾ پهچايو انهن مان
ڪيترن کي ماري انکي موٽائي آيو ٿي جڏهن بتي ۽ امين جي
آمهون سامهون پهتو سيورائي پروچ ۽ ڏاهري ماڻهو گڏجي
اچي اگهندي وات تي بيٺا پوءِ انهن جي وچ ۾ ڏاڍي ويڙهه
ٿي انهي ويڙهه ۾ بابا احمد ڏاڍا ڦٽ کائي ۽ ان جهيڙي کان
نڪري جڏهن ماٽيله جي چوڏاري ۾ پهتو گهوڙي تان
ڪري پيو ۽ سنڌس ساهه جو پکي اڏامي ويو مير فاضل ڪوڪلتاش
جو پٽ عبدالفتاح نالي پاڙچي مرڻ جي سڌ ٻڌي بستوي
پوءِ مرزا شاهه حسن کان موڪل ورتي ۽ عبدالفتاح جي
نانيپي جو سنگه مير قاسم ڪٽڪ نويس سان هو تنهن ڪري
مرزا شاهه حسن مير قاسم کي چيو ته اهو پڻ پهچي ٺولي سان
ساڻس گڏجي وڃي متان عبدالفتاح ڪو ڦڏي وڃي
پوءِ مير عبدالفتاح مير قاسم سان گڏجي اُتي پهچي پهچي
جو مرڻ ٺڪر ڏانهن موڪليو پاڻ ڪيترا ويلا اُتي لنگهائي
سڄڻ هن جو ڊاهري جي ٺولي تي چڙهي ڪٽن پروچ
۽ پئن ماڻهنلي کهي منٺو جي سنڌن وٽ رسي اچي

جهڙي ويڙهه ڪري اُنهن برُوچ ٻچي وِيا نيٺ ماڻهن وچ
ٻنهي پرچاءُ ڪيو، هُراءُ ٿيو ته ٻنهي امين سنڌ جو سنڌو
ڇڪل هجي؛ مير عبدالفتاح محمد تلي جي پائيءَ کي ٻنهي
امين ۾ ڪيترا ڏينهن پاڻ سان اُوسي توڻي رکيو جيئن هڪڙي
رات سُتِ ٻنهي ته اُباوڙي جا دُور برُوچ هيءَ ويا مير عبد
الفتاح گهر ڪان هشيار ٻنڌي نڪري ٻچه ڇپڙ ونڊ هليو
جڏهن ڏاڍو جهولوئي لگو ته ڪري سنڌ ۾ هيءَ ۾
اهڙي نيت لڳي جو گهر تاءِ اچڻ پڻ نه سگهيو ان ڪم
ٿِين ڪان پوءِ نوي سوي نيهي وڙهه ۾ مرزا شاهه حسن
ملتان جي وٺڻ جو پورو ڪري ڏگوڏ نوته مرثيي جام ۾
ڪنڪ بڪرم اچي پن ورهن جي ڪنڪ جو سانيا هو ڪن

جي پيڻ هن سانيائي ۾ پدرا
ٿياهن ان جي جو ٻدبل گال

جڏهن مرزا شاهه حسن ملتان جي وٺڻ جو سانيا هو
ڪري پاڻيو ته ڦراءُ ارغون ۽ تڪدري؛ هزاره ماڻهن
جي گوڙ بگيڙي ڪان جي سيوي ۾ پارن ٻچن سوڌو نڪتا
هوا هني پهنچي ڪي واند ڪري هڪڙي هفتي ۾ ڏاڍي

ڪاه سان هزار ڪسوار وٺي سيوي ۾ پهتو ۽ سيوي جي
ڪوٽ کي سنواري ونيسا ۽ وارن کي سونپي اُن پاسي کان
پهچي هني کي دلجاءِ ڏنائون ويلي ۾ خبر ۽ لهري جي وان
ڪان سيني مگسي ۽ رند ٻنهي ڄڻن تي ڪاهي باندي ڪري
پهچي هٿ هيٺ رکي ۽ مڃائي ڇڏيا ۽ ٻيٽ باندي ٿولي
کي بولن ۽ نهڙائن سان انهن کي ڏئي جام ۽ وڏيرن کي
پهچي ٻيلي سان ٻکر ۾ آندا ۽ جڏهن محمد بابر پادشاه
جي اچڻ جي سڌ هندستان ۾ پکڙي تڏهن مرزا شاه حسن
جو ڪي سوکڙي وڪيلن جي هٿان هڪڙي عريضي
سوڌي پادشاه جي دربار ۾ ڏياري موڪلي

✦ ✦ ✦ ✦ ✦

جڏهن مرزا شاه حسن جنهن وير پاتشاه جي پيليب ۾ هند
هو جام خليفي سان جو وڪيل ۽ ديوان بيگي پاتشاه جي
هوندو هو وات سجهٽ ۽ ناٿي جي وچم آئي پهچي
وٽ ٿي کي ٻاسائيو هو ۽ پڻ ٻئي پريت جي رکڻ لاءِ شاه
سلطان نالي عبدالباقي جي ڏاڏي کي جا سيد جعفر جي
وڀا منجهان هئي پاتشاه جي پيليب ۾ موڪلي تنهن
جو عرض ڪرايائين پوءِ تنهن پاتشاه جي هٿ سان ڳڻا ڳڻ
بيگم نالي جام خليفي جي ڏنگي مرزا شاه حسن سان پرڻائي

پهنجي پٽ جام خانبي حسام الدين مبرڪ پهنجي پٽ جي هٿان
بکر ڏي موڪلي مرزا شاهه حسن پرڳڻي بيگم کي پهنجي گهر
آندو ۽ پاڻ ۾ باغبان جو پرڳڻو پاڻ جي وات ڪري حسام
الدين مبرڪ کي سونپي ملتان جي وڃڻ لاءِ سنبرو ۽ بابر
پاتشاهه انهي سنگهه کي پاسوارو ڇاڻي ماهه بيگم جي ڏي
ناهيد بيگم کي جهڙي ڳالهه متي تي هئي انکي ماهه بيگم
ڪابل مان جڏهن قندهار ۾ وئي هئي ۽ جام خليفي جي
پٽ علي خان تالي سان گنبذ ڪرايا ۽ ننه ڪري پنهي پاسن
جا سنگ ڏاڍا اتي لڳهو نه هجي ته ملتان جو سما چار مسلمانن
جي شروعات کان جو محمد قاسم ثقفي جي بلي سان
يوسف ججاج نالي جي ڏينهن ۾ ٿيو ته هنجو نروار
متي لکيل آهي ۽ جڏهن سلطان محمود غازي ڪافرن
جي هٿ کان ڪڍيا ۽ گهڻا ڏينه انجي وياو جي هٿ هو
جڏهن غزنين جو ڏگو پور ويو ته هي ملتان وري قرامطه
جي هٿ ۾ آيو ۽ انکان پوءِ سلطان معزالدين محمد شاهه
جي هٿ ۾ آيو ۽ اني سوي چوهتر ورهن تائين دهلي جي
پاتشاهن جي هٿ ۾ رهيو ته نه ورهه کان هندستان ۾
پاتشاهن جون تولي پڌري ٿي ته هي ملتان جو ڏي

ڏاڍو ٿيو ۽ ملتان دهليءَ جي پاتشاهن جي هٿ مان نڪري ويو
ڪيترن ماڻهن هڪ ٻئي پٺيان پاتشاهي ڪئي، انهن مان شيخ
يوسف بن ورهن جي ويجهو ۽ سلطان قطب الدين ٻن ڏهن ورهن
۽ سنڌس پٽ سلطان حسين نالي چوٽيهه ورهه پر تهنجي پٽ
ڪان اڳ سلطان محمود ڪي مهينا گاديءَ ويٺو هو جڏهن
اٺ سو چاليه ورهه ۾ خضر خان جي پڙ پوٽي مبارڪ شاه جي
پوٽي محمد شاه جي پٽ علاءُ الدين جي نالي گادي تي ويهڻو
وارو پهتو تڏهن پادشاهت جا ڪم ابتا ٿيا ۽ هند جي ڏهن
پاتشاهن جي ٽولي لڏي ٿي تڏهن مغلن جي گهڻن ڏاڍين ابتاڻن
جي پهچائڻ ڪري ملتان جو ڏيه راجا ڪان سکيو ٿيو پر
جڏهن شيخ بهاءُ الدين زڪريا ملتاني جهڙو گهڻو ڏهي سنو
رکي ۽ پهنجي هڪڙي وڏي قبي ملتان جي رهندڙن ۽
سنڌس ٻهراڙي جي تڪندڙن جي وچ ۾ ناه ورتي تڏهن
مڙن وڏيرن ۽ چڱن مڙن رهندڙن ان پاسي جي شيخ
يوسف قريشي کي جهنجي بندگي جو گهر تنهن سان لاڳاپي
وارو هو تنهن ڪري پاتشاهت تي ويهاريو ملتان
۽ اوچه ڏيهن جي وڏن هندن ۽ ڪن ڳوٺن ۾ تهنجي نالي
جو خطبو پڙهايائين ۽ ان پاتشاهه پڻ پاتشاهت جي وڏن ڪمن

جي جوڙجڪ لاءِ رُٿي لاڳاپي ۽ ڪٺڪ جي واڌ اِبي لاءِ رٿ
ڪري زميندارن جي دلي هٿ ۾ آئي ڏيهن جي ڪمن کي
مان ڏنو ويو ۽ چٽو ٻئي هڪڙي ڏينهن راءِ سهرا ناني جو لنگاهن
جي ٽولين جو جام هو پر روهڙي ۽ انجي چوڌاري جا پاسا
سندس هٿ ۾ هو. شيخ يوسف ڏانهن نيا پو ڏياري موڪليو
تہ اسان جي ڏاڏي کان اراديءَ ويسا جو سگهہ بدل آهي هُنن
ڏينهن ۾ دهليءَ جي بادشاهت جهڙي جهٽي کان سگهي
ناهي ۽ جون تہ نہ ملڪ بهلول لودي دهليءَ کي ونئي پهچي
نالي خطبو پڙهايو تہ نہ ۾ جيڪڏهن شيخ جو ٻيليپو لنگاهن
لاءِ منهن ڏيکاريندو تہ ٿي تہ اسان ٻئي پهچن سپاهن مان جانچو
۽ جيڪا ٻيليپ اوکائي منهن ڏيندي تنهن جي اڌ ۾ ڪرڻ
۽ ساهه ڏين ۾ پاڻ کي ڪنهن پردي لو نہ رکندا اسون ۽ بالفعل ساهه
ڏين جي بول لاءِ شيخ کي پهچي ڏي ڏيئي ناني ڪري تہ
شيخ انُ ڳالِ ٻُڌڻ کان سرهو ٿي راءِ سهرا جي نياڻي کي
پرڻيو ۽ ٻئي ڪڏهن نياڻي جي ڏسڻ لاءِ روهڙي
کان ملتان ويندو هو پر ڇڪڻي سوکڙي شيخ کي ڏيندو
هو ۽ سنڀال لاءِ شيخ اِهارٿ ٿي ڪري تہ راءِ سهرا ڪوهنڊ
ملتان ۾ وڃي وهي تنهن پڙ اُتي ڪوهنڊ وني ڇڏيو ۽ پڙ ڏي

جي ڏسڻ لاءِ ڪڏهن ڪڏهن ايندو هو، هڪڙو ڀيرو مرڻ کان
ماڻهن کي ميڙي ملتان ڏي وڃي پهتاءِ ته ڏوره سان شيخ کي
وٽي پاڻ ملتان جو ڏني ٿئي جڏهن ملتان جي ٻهراڙيءَ ۾ پهتو
تڏهن شيخ يوسف ڏانهن نياپو موڪلياءِ ته هي پير ولنگاهن
کي پاڻ سان آندو اٿئي هن لاءِ تراهي مهنجو ڪاڏ ايو ڏسي
تنهن جو گوڪم ڏيو پيوءِ شيخ يوسف پوءِ ٿي سنسار
جي چنڊءِ جڳ جي منبد ڪان موگو رهي تهنگي جهجهن
باجهن بس گڏ پوءِ دائي سهراجوڳي وسلن جي ڏسڻ کان
پوءِ ڪنهن رات هڪڙي خدمتگار سان ڏي جي ڏسڻ
لاءِ آيو، خدمتگار سان ٻول ڪيو هاءِ ته گهر جي ڪنڌ ۾
هڪڙي چيلي کي کڻي تنهن ڪنل جي رت کي ڪوسوئي
پيالي ۾ وجهي آڻي جڏهن خدمتگار تهنجي جي وانگر ڪيو
پوءِ دائي سهرا تنهن رت جي پيالي کي پيتو هڪڙي گهڙي
کان پوءِ دانهن ڪياءِ ته مهنجو پيٽ سور تو ڪري، گهڙي
گهڙيءَ ٻو ٽوءِ پيٽ ٽو وادو ٻي ڪياءِ اڌ رات ٿيڻ جي وچو
شيخ يوسف جا ٿيل تنهن جي پرن يعني وصيت ٻڌڻ لاءِ
هڪيا تنا، پوءِ دائي سهراڻن جي سامهي منه ڪاري ڪئي تنهن
پرن جي وچ ۾ پهچن مائٽن کي جي گوٺ جي ٻهران تڪيل

هُوَ اَمُوڪِلاڻِي لاءِ سَڌَ آيا، تَڏِهِن شيخ يُوسُف جي وَڪيلن
رائِ سَهراجو فريل سُپاءُ ڏِسِي تنهه جي مائِٽَنِ ۽ ٻيلِنِ جي
اَچَڻَ لاءِ ڪو سَنسو نه آندو، جَڏِهِن اُنجا گهڻا ماڻهون
ڪُوٽَ ۾ آيا تَڏِهِن پاتشاهت جي رت لاءِ راءِ سَهراڻ
چَڱا ٻيجي هَنَدَ ڪانَ اُتي پهچن ۽ نيساه وارن ماڻهن کي ڪونجي
چَيِئين ڊَرَنِ جي رَکَ ۽ سَنڀال لاءِ هُنَ ڪاٺِ ٻهاري چڏيو
تَه شيخ يُوسُف جا ماڻهُو ڪُوٽَ جي وَهَڪَ ڪانَ نڪري وڃن
جَڏِهِن اُهي نڪتا اُن وقت شيخ جي ديري ۾ وڃي ۽ شيخ کي
ٻَهرِ ڪَڍِي چَڏيائين ۽ شيخ دِهلي ڏانهن اُسهيو ۽ راءِ سَهرا
پنهنجو لقب سُلطان قطب الدين هرائي پنهنجي نالي جو خطبو پڙهايا

لَنگاه ماڻهن جي پري ڪرڻ لاءِ
مرزا شاه حسن جي سانپاهيجي ڳالِ

نوني سِيءَ ايڪنينه وره جي مهينن ۾ مرزا شاه حسن مُلتان
جي سانپاهي تي سنيري هليو ۽ نيو جڏهن سيوراي جي
ڪوٽ وٽ پهتو تڏهن اوچه جي قتاڻ ۽ لنگاه لاءِ ڪا
ڪيا ۽ لنڌي لنڌي ويرن مان جن ڪنه کي ڏناءُ
تي ڪناءُ تي ۽ جيڪي بلوچ سيوراي جي ڪوٽ ۾ هواَن

سڌ جي پڌن کان اوچه ڏانهن ڊوڙي ويا ۽ ڪن ڪوٽن
ڏاڍائي ورتي ۽ اهو ڪوٽ مرزن ڪوٽن کان ڏاڍو ۽ وڏو
هو پوءِ مرزا شاهه حسن ڏنڊ جي ڪنڌي تي ٽڪيو ۽ سلطان
محمود خان ڪوٽ ڏانهن حملا ڪري ان برجن جي ڪنگ
تي جي ڪوٽ جي جو ڏاري ۾ ٽڪيل هوا پهتو ۽ ٻئي پاسا
تڪريا ۽ انهي ڏينهن سلطان محمود خان سان اسي سوارن
کان وڌ ڪونه هو ڪتاب جي لکندڙ سلطان محمود خان
کان ٻڌو ته سيوراهي جي ويڙهه ۾ سنڌس ترار ڪان تنهن ماڻهون
ڪٿا انهي ويڙهه ۾ مرزن ويرين پهنجي سوره هائي ڏيکاري
۽ ويرين جا به سو ماڻهون ماريا ۽ جڏهين مرزن برجن اهڙو
سماءُ ڏٺو ته ڪري ويا جڏهين سويري ٿي ته سڌ مرزا شاهه
حسن کي پهتي تڏهين دفتر ۾ سلطان محمود خان کي شابس
ڏيئي سنڌس وهنجي هند ۾ ڪوني پهنجي هٿ ساڻ
ٺڪر هيا نئيس ۽ چيا ۽ تراهڙي پرتڪاٻي ۽ جلدي ڪري
چڱي نراهي ۽ ٻئي ڏينهن لڏي سيوراهي جي ڪوٽ ورتي وڃي
لٿو حڪم ڏنا ۽ ته ڪوٽ کي ڦٿائين انهي جي وانگر هڪڙي
هفتي ۾ ڪوٽ کي ڏوڙ وانگر ڪري ڇڏيا ۽ اتاهين مئو
جي ڪوٽ ڏانهن سڌيري جا ڏند مئو جي ويجهو هئي اتي ورتي وڃي

لٿو تہ هي شيخ امجد جو پٽ شيخ روح الله جو سيئي وات
ويندڙن جي ٽولي مان چونڊيل هو شيخ احمد قريشي جي
ڪارڻ ڪري جو ڏني جي درگاهه جي رسلن مان هڪڙو
دسيل ۽ وڏن اوليائن مان هو ۽ جهنجي سگوري تربت پڻ
ماڻهنجي زيارت ۽ فائدي لاءِ ايئي هئي تنه ڪري مرزا وٽ
گڏجڻ لاءِ اچي ڪوٽ وارن جي پاسي جي ويٺي ۽ نماڻائي
پڌري ڪئي ته هي مرزا شاهه حسن مرزا مسڪين ترخاني
جيو ته هڪڙي ٽولي سان ڪوٽ ۾ وڃي جيڪي منجهس
وسلا هجن ڏسي ۽ جيڪڏهن هي ڪو ماڻهو لنگها هان ۽ ٻروچن
مان منجهس هجي ته انگي ڪوٽ کان ٻاهر آڻي ۽ جيڪو شيخ
حماد جي قبي جو سامر پيو هوندو ان جي ويجهو ته وڃي ۽ ڪي
ذڪر ته پهچائي انهن ان سامر وارن کي ڇڏي ٻئن ماڻهنکي
جي ڪوٽ ۾ هو ابتي مرزا جي پيليپ ۾ آندو ۽ مرزا شاهه حسن
ٻن ٽن ڏينهن کان پوءِ ڪوٽ جي ڏسڻ ۽ ٻنهرگن جي زيارت
لاءِ وڃي مئو جي شيخن کان ٻول ڪري ورتا ۽ ته جيڪي ماڻهو
اسانجا اچن وڃن تن کان منهن ته قيرائجو ۽ ويرن کي پهچي
وڃم اچڻ ته ڏجو تنه کان پوءِ شيخ روح الله جمو ڌهر جي
ڏوه جي مرهائڻ جي ويٺي ڪئي مرزا فرمايو ته سلطان

محمود خان هنن کي سڃاڻي ٿو، سو ڪونه سنڌس ۾ به پاڻ پرائو هئي
ماڻهن لاءِ ڦتا ٻنهي، انهن جي اچڻ ۾ چڱائي ڏسي ڪونه آيا ۽ اهو
ڳچي ۾ ترار ڏيکي اچي هڪيو ٿيو، سلطان محمود خان بکري
انهن جي ڏوهه کي مرهيو ۽ انهن ڏوهه جي گهڙي ڪان پوءِ هنجي
پائيءَ جي سنگ جي هي وڌيڪ ڪي ته ڏيندي جي نوڪرن سان
رهي، اي ڳالهه پڻ باسڻ ۾ آئي جا محمود هر جي پٽ کي سلطان
محمود خان سان سونپيا ۽ مئو جي ڪوٽ ڪان محب ترخان
کي سنوارڻ لاءِ گهر آئي پنجن سون سوارن سان اُلٽي هلايا
۽ پاڻ پٺيان لڏي لار ماڻهن جي سنڌن جي وچهو اچي لٿو
تنهن هڪڙو دهرنالي جو ملتان جي ماڻهن مان جو سوڙه
هو تنهن مرزا شاه حسن وٽ اچي سلام ڪيو پوءِ تنهن کي مرزا
پاراه ڏني سلطان محمود خان کي سونپيو ۽ آهي اوچي پرڳڻي ڪيا ساڻيا هو

اوچه جي هندن ۾ لنگاهن ماڻهن سان
مرزا شاه حسن جي ويڙهه ٿيڻ جي ڳالهه

ٻي ڏينهن سويري جو مرزا شاه حسن جهيڙي جي ساڻيا هي
لاءِ چڙهيو ڪٽڪ جي سنوارڻ جو جوڙ جڪ ڪري ميمني
جي سرداري محمد مسڪين ترخان ۽ مرزا عيسى کي ميسره

جي سرداري جام فرخ ۽ مير علي ارغون کي ڏنا ۽ سلطان
محمود خان ۽ مير محمود ڏاولي ۽ مير ابو مسلم کي سنوت لاءِ ڇڏيائين
۽ ٻيئي پاسي کان راءِ جيلن لنگاهن ۽ بروچن ۽ مٿيئين
ملتان جي ڪنڌڪ سامهين اچي ناهر نالي کي سنوت لاءِ
ڦرايو ۽ ملتان جو ڪنڌڪ سگهه گهٽائي ۾ ٻيئي ڪنڌڪان
سوٽو هو جڏهن ٻئي سوڙهه ڪنڌڪ هيڪ ٻئي جي سامهون
ٻيٺا تڏهن مغلن جي ڪنڌڪ کڻ جي ٻاهه جا الا اُٿاريا
۽ لنگاهن ۽ بروچن جي ڪنڌڪ سينگهه ۽ ڪان هٿن کئي
ڪانن جو مينهن وسايائون ۽ وچ ۾ مرزا ابا الغازي ويرين کي ڇا
۽ جو الغار پٽ ڪاهه ڪري ويرين جي ڪنڌڪ جي پار پئي
راءِ زادو بهلول ۽ گهڻي ٽولي ٻانڌي ٿي مرزا ان ٽولي
جي کڻ جو اشارو ڪيو ۽ انهي ويڙهه جي پٽ ڪان منهن
پڌرو ڪري ڇوٽ جي ڏر کي پنجي جهيڙي ۽ جهگڙي
جا هٿيار هٿ ۾ ڪئي ويڙهه لڳا لنگاهان ماڻهن ڪوٽ
جي اندرين پٽ تي گڏي پهڻ ۽ ڪانن کي اجلائڻ لڳا
اوچتو ئي جامن جي سِسن کي پالن ۾ ٿُنبي لنگاهن ماڻهن کي
ڏيکاريائون ۽ اهي ماڻهون ڏسندئي پڇي ويا ۽ پاڻ کي
ٽلوئوٽ ماڪيرائي چوٽي جي واٽ گولڻ لڳا پر

حُڪمَ وانگي جيئنٿو ماٺون اُوچن مان هُن تولي جي هنئا
ايو ٿي انهيءَ ڪُناءِ ٿي ۽ گوٺ جي رهندڙن کي لُٽيائين
هُن وِچ ۾ سيد زين العابدين بُخاري ۽ شيخ ابراهيم ۽ شيخ
اسمٰعيل عالي ۽ قاضي ابوالخير ۽ قاضي عبدالرحمٰن مرزا
شاهه حسن جي پيليت ۾ وڃي سنڌ ۾ ماڻهن جي قرب ۽
مارڻ جو عرض ڪيو ته مرزا اڳي ڏينهن کي فرمايو ته هنن
پوءِ ماڻهن کي زر ڏئي ڪوٺيو ۽ ٻانڌن کي ڇڏي ڏيو ۽ جيڪو
ڪوه حڪم ڪان قبول ڪم ڪري تنهن جي سِسي ڪٽي پالي
۾ ٽنگيو ۽ اوچه جي اڌ اوڙن ۽ سڪوٽ جي ڦنائن ۽ ڊاهن لاءِ
پڻ فرمايائون جيئن ته سنڌ ۾ ماڻهون اڌ اوڙن جي ڪاٺي
ٻيڙي ۾ وڃي پکڙ ۾ ڪئي آيا جڏهن ته هي مرزا شاهه حسن جي
ڏاڏائي سلطان محمود خان لنگاه ملتان جي حاڪم جي
ڪن ٿي پهتي تڏهن سين پاسن ۽ سنڌ ڏي ڪنڪ
جي گڏ ڪرڻ لاءِ ماڻهون موڪليا ۽ پوءِ بروچ ۽ جت
۽ رنڌ ۽ دوداڻي ۽ ڪوراڻي ۽ چانڊيا ۽ سو مرڙي ڪنڪ
اچي گڏ ٿيو ۽ هڪڙي مهني ۾ اسي هزار سوار ۽ پيدل ٿيا
ملتان ۾ اچي مڙيا پوءِ سلطان محمود لنگاه وڙهه سجو سانيا هو
ڪري گهٽي هن سان ملتان کان نڪتو ۽ مرزا شاهه حسن

سلطان محمود لنگاه جي ڳاڻ اِيءَ جي سُڌ پُڌي گهاري جي
ڪندي ٿي لهي وات ڏني ٿي۔ سلطان محمود لنگاه هڪڙي
مهني تائين ملتان جي ٻهراڙي ۾ رهي گهڻا اوزار هٿيار
جنگ جا ناهيا، ڪڪ جي تياري ڪان پوءِ پڌرائي ۾ ملتان
جي ڏيه ڪان لڏي ٻهر نڪتو جڏهن هڪڙي منزل پهتو
تڏهن هت جو واءُ سنڌ ۾ متي ۾ لڳو ڏني ڏک جي
پنيان چانو ڪري ڇٽ ÷ هئو اڄان تنهن ڪان هو ڪنڌ
هٽ ÷ هنا هن اڏي فرزند ٿا اپ جي باغم ڪهي وڏائي
جو گل نه چوندي يو پر جهنجي هني جي پاڙ ۾ نراسي ڪندو
لڳو تنهن چوندي پوءِ هن عيشي جڳه ۾ پيا ڳر جي نوڻي ڪان
ڪهي قر نه چڪيو پر جنهن ڪنائي جو سوڙ پاتو ۽ پيتو
هن ڳالهه جو چوڻ هي ته شيخ شجاع بخاري جو سلطان
حسن لنگاه جو ناني هو، پڻ تهنجا مالي ۽ ڏيهي ڪم
پاڻ هلائيندو هو تنهن وجهه اي ۾ ڪو بجي ڪم
هن جي خاص ۽ راشن ماڻهن سان ڪيو هو ان سڌ
پڌڻ ڪان سلطان محمود جي پٺ ۾ الو ڏ ۾ جو پيتو
پر شيخ شجاع بخاري پهنجو جبڻ سلطان محمود جي
مرڻ ۾ ڳوڙسي پهنچي ڏني جي مار ان لاءِ جيلهم ۾ ڀريو

ھئي ۽ حضرت جي وات کي جيڏي مار ٻڌڙ وھ جو ٻين جي لاءِ
خسارني ۾ رکيو ھو تنھن جي ڪري آندائين ۽ اھو ڏک
پڻ ڪان اھڙو ڪنيو ٿيو جو ورڻ نه جاڳيو جڏھن سلطان
محمود جي ماءُ اھو ٻڌڻ جاتو جيائين ته ھن جڳائي جو ھن ھنڌ
۾ تڪونڪ ڪي پڻ پاڻ سان ميڙيو ۽ ھن ڳالھ جو سماءُ
ٻڌي ڏيئه اُن ڏجي ماڻھن ڪان گھڻو ھڻي نيٺ ھي لڪل
ڳجھ ماڻھن کي پڌرو ٿيو تنھن ڪنڪ ۾ گھڻو ڪري جي
ٻروچ ھوا سي ڏ مڙيا ۽ لنگاھن ماڻھن سلطان محمود جي
پٽ سلطان حسين کي پڳھ پڌ ارائي ٻرچاء ڪان ڏ اران ڏيکو
ٿيو ٻلو نرڏ تو ھن لاءِ محمد و مشيخ بھاؤالدين جي ٻيلي
۾ ٻرچاء جي ڳالھ ونتي وانگر پڌري ڪيائين پوءِ تنھن شيخ
گھاڙي جي ڪنڏي ٻي مرزا شاه حسن سان گڏجائي ڪيئي
پوءِ ان مرزا مرتيئي مان ۽ ود اي جون وات ٻجائي آئي
شيخ جي ٻرچاء جي ڳالھ کي محو ۽ تنھن لاءِ ٻول جو ڪاگرھن
وانگي لکيائين ته گھاڙي جو پاڻي ملتان ۽ بکر جي وچ آھي
ھن لاءِ وڏيرا اُن ھنڌن جا اچڻ ڏيئه ڪان پوءِ نه ڦرن ۽
موچڪائي جي وير نو گھو ترا ۽ اُن جي قطار ۽ گڏجي جيترا ٻسا
ونڪي مليا ۽ شيخ ھٿي سر ھائي ٻن موٽيو ۽ مرزا گھٽي

اُڌرسان ڏکو ڏنو ته اوچ جي هند ۾ هڪڙو ٻيو ڪوٽ
اڏائين ۽ ان ڪوٽ جي اڏاوت اڄ توڙي بيٺيون آهن
ڪي ويساه وارا ۽ ڪم ڄاڻندڙ ماڻهو ته اوچ جي ڪوٽ
۾ سڌي پاڻ سوٽ تي سڀئي ايتري پر اقبال خان نالي سلطان
محمود ڪنگاه جي ماڻهن مان وٺي اچي دولتخواهي ڪرڻ لڳو مرزا
شاه حسن تنهن کي ڄڃهن پاڄهنسان ۾ رکائي ۽ سندس هني جي ڪمڪي

دلاور ڪوٽ جي وٺڻ ۽ غازيخان مارڻ لاءِ

مرزا شاه حسن جي ساڻپائي جي ڳالهه

جنهن وير مرزا شاه حسن اوچ کي ور تو ۽ اقبال خان سندس ٻليپ ۾ رهي دولتخواهي ڪرڻ لاءِ هي عرض ڪيو ته دلاور جي ڪوٽ ۾ خزانا گهڻا آهن ۽ پاتشاهن جو ميڙيل انهي ڪوٽ ۾ پوريل آهي تنهن ڪري هڪڙو ڏکي جو ڪارگر غازيخان جي نالي هئي لڪن ۾ آيو ته هاڻي اوچ ۾ مرزا اچي لٿو آهي تنهن لاءِ هي جوڳو آهي ته تنهن سڀ ڪوٽ جي رهندڙن سوڌو چلو محبت جو ڪن ۾ وڃي سگهو ئي ٻليپ ۾ اچي هڪئي ٿي پر غازيخان هن ڳالهه کان منهن موڙي ۽ سندس ٻليپ ۾ نه وڃي ڪوٽ کي ڏاڍو ڪري ويهي رهيو هن

ڳالهه ڪري وسپت جي ڏينهن رجب مهيني جي پهري تاريخ
مرزا ڏگوڙو نو تر سوئي ڪتڪ هڪڙي مهيني جي سر ساڻ
پاڻ سان ڪئي دلاور جي ڪوٽ ڏانهه واڳ مٿا نيائين جي
موڙي ۽ سنبل خان سوارن خاص ماڻهن ۽ توپچي
پيادن سان دلاور ڪوٽ جي چوڌاري پيتن سان
هند جوڙين ۽ مورچا ڪري اڌم ۽ سڀني سان ڪرڻ ۽
جوڙن جي ڪم ۾ رنين سڀ هوا هڙ ۽ ڪوٽ جي ۽ تر
وڏائي ۽ ڏاڍائي ۾ سڪندر جي بند وانگي آهي ۽ اهڙ
پٽ ۾ جڙيل آهي جو پاڻي جي ترهڻ ڪري سدا ۽ اڏامندڙ
جون اڱي اپ جي ڪڪرن ڏانهه نهار ينديون آهن حاصل
ڳالهه جو ٽن ڏينهن ۾ چالاڪن ڪامورن بي سو ڪوه پاڻي
جاڪوڻي جهوپاڻي پڌرو ڪيا ۽ مرزا چئن ڏينهن
ڪان پوءِ پاڻ اچي تنهن ڪوٽ کي گهيري سان وچ ۾ ورتو
۽ ڪوٽ وارن جي وات ڪري پهڻ ۽ ڪانڪي اڇلائڻ
لڳا جهيڙي جي ڪم ۽ ڪوٽ وارن ۾ نيا جڏهن
ڪيترا ويلا انهيءَ پر سان لنگهيا تڏهن ڪوٽ وارا
جهانا ۽ ڪهي هند ڪان ڪو بيليو ڪٽڻ نه پهتو
جڏهن ڪوٽ جي وهڻ جا ڏينهن پورا ٿيا تڏهن ڪو

وارن نئين اهڙو ڪم ڪيو ته ڪل ٺڪا ٻيڊرا سوين سيدن
کان پوءِ ٻنهي ملين پيٺ سنبل خان ڪوٽ جي ٻنهي پاسن
کان ڀڳا ته هيٺ دروازي جي اڳيان تلاءُ کوٽي ڪرائي
وڌو ته ماڻهن پنهنجي موت جي منهن کي ڏسي باهه جي
الن ۾ حفن کي اڇلائڻ لڳا جڏهن جنگ ڏاڍي لڳي پئي
سو هن متوسير موجهي تلن ۾ ڪوٽ کان پاڻ کي
ڪيرائي وڌو ۽ ڪوٽ وارن مان گهڻن ڪنن ۾ ڦٽيا
۽ جيڪي رهيا هوا تن کي ٻانهي ڪيائون ۽ مرزا خراني
جي ٻئي هٿ لاءِ ڪيترن ورهين وارن ماڻهن کي هرايو
پئي ڏيئه سوير جو گهڻن پيسا ٽڪي وراهي
ڏنا ۽ خاص خصوص سنڌ سرائي مير ڪئاءِ اتاهي
اُچه ۽ ڀڪر ڏي پهتي واڳ موڙي پنڌ رهيو ڏينهن
ڀڪر ماڃي سرهائي ۾ هيج جو هنڌ ورتايو

ملتان ڏي مرزا شاهه حسن جو
وڃڻ ۽ گهيرو ڪري سوپ ڪرڻ
تنهن جي نروار جي هيٺ ڳالهه آهي

نوي سوين ٽيهي ورهين جي پڇاڙي ۾ سلطان محمود خان

لنگاھ جي مرڻ کان پوءِ اھڙو ويڙھ جھيڙو ڇا مَن ۾
مائٽن ۾ پٽ رُوٺو جنهن ڪري سڀڪنهن پنهنجي پاسي کي
ڏاڍو ڪري ٻنهي جي محبت کي ٻني محوتنهه جو ٻنڌ ڙو
پُٽ سلطان حسين نالي شيخ شجاع بخاري ۽ لنگاھن جي
عورتن جي ھٿ ۾ آيو ھو تنهن جي ھٿ کان ڪجي ڪم
نٿي ٿيو اُنهي لاءِ بکير وءِ انڊ نيرءِ بخت اُئي پٽ ري لڳي
تنهن ڪري وڏيرا ءِ جڳا مناءِ راڄ ٻنهي حاڪم جا گھرندڙ
ٿيا اُن وچ ۾ لشڪر خان مرزا شاھ حسن جي پاليپ ۾ ره
مُلتان ۾ مُلتان وارن جو سماچار عرض ڪيو ۽ مرزا ھي
سُڻي ڪئي تيور جي ڦاهي مُلتان جي ڪوٽ جي ڪنڌ
تي وڃھان ھن لاءِ سانيا ھو ڪري مسڪين ترخان کي
چاريب لاءِ اڳي موڪليا ۽ لنگاھن ما اُرغون ڪنڪحو
سانيا ھو جاني جنگي ٻڌ کان پوءِ شيخ اسماعيل نرنيشي
کي پرچاو لاءِ وڪيل ڪري ڏياري موڪليو ۽ شيخ
مئو جي ٻهراڙي ۾ مرزا شاھ حسن سان وڃي گڏيو
۽ مرزا شيخ جي ڪيئڪار جهجهي ڪئي ۽ گهٽو مان ڏئي
ياني وانگر پنهنجيرا ئيسا سنڌ سي نوڪرن کي ڏناءِ ۾
پرچاو جي گالهه نو ٿي ڪيا ءِ پر ڪجي ڪين ٿيو

شيخ لشڪر خان کي چيو ته مون کي مهنجي مائٽن ڏانهن ٿي
ڏي موڪليو. لشڪر خان مرزا کي وٺي ڪيئي ته شيخ
ڏيئي سُڌ ٿي جي وچ ڏي آهي جيڪڏهن اوهان جو ڳو
ٿئي ته شيخ ٿي ڏانهن وڃي مرزا لشڪر خان جي وٺي
کي ڇڏي شيخ کي سنڌ جي وچ جي موڪل ڏني ۽ ٿي
جي چوڌاري ڪان هڪڙو ڳوٺ زيرت لاءِ ڏنائينس ۽ اتاهي
لڏي پنيان لڏ ملتان ڏي اُسهيا ۽ ارغون ڪٽڪ جي
ڇڙي کان پوءِ لنگاهن کي ڊپ ڏئي ادوشتو ۽ ملتان ۾
وڃي وهي رهيا ۽ لشڪر خان مرزا ٻنهي جي ڪٽڪ سان
گڏجي ڪلوان ٿي ڪاهي آيو ۽ جيئن پاڻي ۾ مرڻ وٽ اُهن
جنگي مرزا جي اُن دم آئي هڪيو ڪنو ۽ سوين ڪٽڪ
وڙهڻ ۽ جهيڙي جا آهن ٿيا ۽ جنگ ملتان جي ڏي
پهچي پائرين مان هڪڙي پاءُ کي شيخ شجاع بخاري
جي پاءُ سان مرزا جي ٻيلپ ۾ موڪلي پهچي محبت کي
پيدا ڪرائي ۽ مرزا باجهه ڪري تنهن کي چيو ته پاڻ
کي چئو ته جڏهين ڪوٽ کان نڪري مون وٽ اچي مهنجي
محبت کي باسي ڏئي تڏهين تو ٿي ڀي باجهه ڪري
۽ تو کي ڪوٽ ورائي ڏئي اسي وٺندا اس اُهن ماڻهن ڪونم

وڃي جيڪي ٻڌو هو سو وڃي انهن کي ٻڌايو پر لنگاهه ماڻهن
گهڻي هئا، ڪان مرزا جي پٺيان بيلپ مرزا آيا ۽ ارغون ڪٽڪ جي جهلڻ
۽ پڙي ڪرڻ لاءِ رڻي جهڙي جي ٻاهه ٻاريا ۽ ڪوٽ جو
دروازو پڻ ڀڃي ترار ڪڍي ۽ ڪاٿي هنن ڪئي هڪڙي اهڙو جهڙي
جنگ ڪيا ۽ ڪن ماڻهن کي ماري وڌا ۽ مرزا شاه حسن
جي ڌمرجو الو اشو ندي هي ڪوٽ جي اڀرندي شمس دروازي
جي سامهون تنبو هڻي ۽ ڪوٽ جي چوڌاري مورچا
وهاري ۽ گهيري ڪرڻ ۾ آدم ڪنو ۽ پنهنجي پاسي کان جهڙي
۽ ورهه جون باهه ٻري ۽ بندوق ۽ ڪمان مينهن وانگر وسڻ
لڳا ۽ ڏينهن راتي ورهه هيائي ۽ ملتان جي ڏيه ۾ اهڙو ڏڪار
پيو جين تنگي جي منڊي سو ٽڪي ۽ ان جو هڪڙو من ملتاني
پهڻ سان سو ٽڪي لڳو ۽ گهڻن ماڻهن گئوجي ڪل ۽ چمڙا ئن
جو ڪاڻ جي جو گو نه هو گڏ اريو تي ۽ جيڪڏهن هي ڪنهن وٽ
ڪتو ۽ ٻلي ملين ٿي تن جي ماهه کي حلوو ۽ حلوان جو ٻڪر
جاڻي کاڌا ئي ۽ اهو جارو نالي ماڇي جنهن کي شيخ شجاع
بخاري تن هزارن فضائي ماڻهن جي وڏيرائي ڏيئي ڪوٽ
جي رکه لاءِ نالي هنيل ڪيائين تنهن آيا گن کي جهنجي گهر ۾ آن
جو سنسو آيو تنهن وڃاري جو گهر وڃي لٽيائي ۽ اهـ

ٻڌي ڪم ڪان لنگاهن جي وڏي اڳ وڃڻ ۾ هنن ٻئي ابتدا
پيون لاءِ تن ماڻهن پيسوئي ٻيڻ ماڻهن پنهنجو مرڻ جاڻي ڪوٺ
ڪان ڪاهي ميان ڪي ڪيرائي ٻي وڌو ۽ مرزا شاهه حسن ماڻهن
جي اڄها مائي پروڙي ملتانين جي مارڻ ڪان هٿ ڪيون
۽ ملتان جي جامن انجي توڙائي ڪان جهل ڪي هئي ته ڪوبه
ماڻي نه ڇڏائي بلڪ مرزا ماڻهن ... وٽ اُن هوتن پڙ ڏاڏا
۽ ڪارائي سان لنگها يوتي جڏهن ٻيڙي جاڏي نه هڪڙي
وره توئي انهي پر لنگهيا تڏهن ڪوٽ وارن جو ڪم
ساله ٻي ۽ ڪائي هندي ٻي پڻ ... سوي پيئي وره
ربيع الثاني مهني جي ٻارهين تاريخ مرگهن ماڻهن ڪي ساله
گهيربند ڪان جي قت سان سو هن ارغونن ماري وڌو
ٻيٺ هڪڙي مير سويڙ جو ڪاٿ ۽ ڪهاڙن سان ٿهاري
جي دروازي کي ڀڃي قلعي جو هٿ آيري جي ٻاهر ڪان ٻاهر
ڪڍي ماڻهن جي مارڻ ۽ ڪهڙ ۽ قلعي جو اندر ڪيو
۽ ڪوٽ جا هندر سٺي وره هي ... ان ولي ستڙهين وره توڙي
جي هواسي سپ بانڌي ٿيا ۽ ملتانين سان اهڙي پنڌ منهه
ڏيکاري جوجي تون ته سواد جو ڏينهن هو ۽ ماڻهن پاڻ کي وڏن
۽ وڏيرن جي خانقاهن ۾ لڪايو ڪر ڏينهن ڪان پوءِ

جڏهن شهر کي لٽي رهيا، محبت علي ترخان هيڪڙي مير شاه
خانقاه ۾ وڃي ويٺو ۽ تنهن گهر کي باهه ڏيئي رت گهٽڻ تنهن
ڏنتي ۾ هاريو ۽ لنگاهه ماڻهن ۽ ملتان جا سپاهي گهڻا مار
ڊيا ۽ تنهن قتل ۾ گوڙي ملهوارا جواهر ۽ آڻ گهڻيل ۽ فتح
مغلن ۽ سپاهين جي هٿ ۾ آئي، تنهن کان پوءِ مرزا شاه حسن
جي ذمي جو الو اجهائو ۽ پاڻي رعيت جيڪا رهي هئي
تنهن تي باجهه ڪري دلگير ٿيا ۽ ترمغلن کي وائن تان ڪي
ڪڍڻ ۾ پوري پيو ۽ پيئي ڪجهي نينل کي ڏکر نه ڏيو، شيخ
بهاوالدين جي پٽ سلطان محمود خان لنگاهه جي پٽ سلطان
حسن نالي ۾ ڏنيس کي مرزا شاه حسن جي بهليپ ۾ نه مرزا
بيگ مسڪين ترخان کي سونپيا ۽ تنهن سلطان محمود جي
بنائي کي شرع وانگر پرٽيو ۽ پٽس کي پڻ پٽ جاءِ پهچي
اچي ۾ رکيا ۽ بن مهين جي تڪ کان پوءِ مرزا شاه
حسن موٽڻ جي وائگه نگرڏي موڙي دوست مير آخور ۽ خواجه
شمس الدين خوفي پهچي سڃڻ کي بن سون سوارن ۽ سو
پيرن ۽ سونوڪچين وارن سان ملتان جي حڪومت لا
هڙايو ۽ شيخ شجاع بخاري ۽ ڪن جگير ۾ سلطان محمود
کي وڃي ۾ ڪري سيئي پٽسا ڪناس ڪسي ورتا ۽ مٿ

شاهه حسن بکر ۾ آيو هو ته هي هڪڙو ڪاغذ اهڙي
ڳالهه جو نئيءَ جي جامن کان ڪٽس ڦٽو ته ڪينڪار ناليءَ
کنڪ کي نئيءَ ۾ سانيا هي ته مرزا شاهه حسن بکر کان
نئيءَ ڏي موٽي ۽ پر سو ميرا خور ۽ خواجه شمس الدين ۽
لنگر خان کي ٺهرايو ۽ اهي ملتان ۾ ٻارهه مهينا ٽڪيا ۽ لنگر خان
ڏاڙهي بابر بادشاهه جي پيليپ ۾ وڃي وڌائي لڏي مرزا شاهه
حسن هڪڙو عرضو لکي ڀيسان ملتان پر پادشاهه کي
ڏنو ۽ اهي ٻوسٽ ميرا خور ۽ خواجه شمس الدين موٽي
بکر ۾ آيا ۽ بادشاهه ملتان جو ڏيه مرزا محمد ڪامران کي سونپيو

ڪنڪار جي وير ۾ مرزا شاهه حسن جي وڃڻ جي ڳالهه

منئي لکڻ ۾ آيو ته هڪڙو ڪاگر ڪنڪار جي کنڪ جي سانيا هئي
جو نئيءَ تي نئيءَ جي جامن کان بکر ۾ مرزا شاهه حسن کي
ڦٽو هو پيو ۽ مرزا شاهه حسن سگهائي سان نئيءَ جي
پاسن ۾ وڃي ڦٽوا ٻيري ۾ ڪنڪار جو وڪيل ڏسڻ آيو
۽ چيائينس ته ڪنڪار جي پاءِ امر اهڙاني ناليءَ کي اهان
ڪنو هو تنهن جي خون ونڻ لاءِ ماڻهو گڏ ٿيا ۽ ٿن ڏنهم

مرزا ملتان جي رن لاءِ ويو هو ۽ هن مان رکي ٻارن ٻچن آهان
جي تي نڪا هيو هو تنهن ڪري اهي هاڻ ملتان پرچاءِ ڪري ويو ۽
ڪي ڪجهه سنڌ مان پڻ ڏيو ويا، تڏهن مرزا شاهه حسن وراڻي
ڏني ته منکي وڌ هن کان ڏاران ڪابه ڳالهه نه آهي ۽ جو ٻيٽ امر
امراڻي جي رت سان ڳاڙهو ڪيو هوس اڃان تهنجي رت جي
نشاني رهيل آهي جنهن کان اڳ تهي اچو تنهن کان اڳ اجهو آءُ
ايو آهيان. پوءِ مرزا شاهه حسن توڙ ڙن کي ٺٽي ۾ ٻارن ٻچن جي
سنڀال لاءِ ڇڏي لشڪار جي ڪٺڪ ڏي سنڀهي ۽ ڪجهه ويند
هئي جڏهن ڪجهه جي پاسن ۾ پهتو ته هي اڙدم اڳتي وڃي هو
پيو تنهن ڪري ماٺو گونڊر گذيل ٿيا پر مرزا شاهه حسن
جام جي ميلاپ سان موچارائي هن ۾ ڏني ۽ جيئن پاسن کان
ويڙه ڪرڻ هر جي جنهن پاسي کان مقابلو ٿئي جا نور ان
ٻنهي ڄڻي سڀا يان کي اچي ٿيا ٿي پهرو ڪنڪ جو اڳتي
سامهون پهاڙيا ۽ سلطان محمود خان ٽڪري سان هو
ٻئو ڪنڪ جام فرخ سان وچ ۾ شاهه حسن ٽڪري تي ۽ جونو
ڪنڪ مرزا عيسى ۽ مير عليڪ سان اوچتو ئي لشڪار
کي پڻ سڌ ملي ته مرزا ٿورن ماڻهن سان بيٺو آهي تنهن
ڪري ڏهه هزار سوارن ۽ گهڻي پيدلن سان مرزا ڏي

اسھيو، وانءِ جي وچم نغاري جو آواز سلطان محمود خان
جي ڪن تي پهتو پهچي ماڻهن کي چيائين ته نغاري جو آواز
مونجي ڪن تي پهچي ٿو تنهن ۾ ٿي اچرج ۾ پيا ته اهڙي
پٽ ۾ دهل جو آواز ڪٿان ٿو اچي وري پهرا هو آواز بندي
هڪڙي ٽولي کي ڏورانگرڻي موڪلياءِ تن سڌ آندي
ته لنگار جهجهي ڪٽڪ سان مرزا شاه حسن ڏي ٿي
توچوي تن ته چاري موڪلي مرزا شاه حسن جي چرڻ
جي توڙ ترن ماڻهن سان سڌ هي وجهه لڌو ۽ پيا پرين
تن ڪٽڪن جي سڌ نهيس مرزا شاه حسن سنڌ ۾ هي
گاڏ اپو ڏنو تڏهن هي انهن گهٽ وڌ ماڻهن سان پاڻ پڻ
اتي هليو ان وچم سلطان محمود قطار ڪري ٽنهي جي اگه
ڪان باهر آيو پهچي واگرو تنهن ڌرتي هٿان مرزا ڏي جوابي
موڪلياءِ ته اوهي پڻ پهچي هند ڪان اگتي نه اچو گهر بو آهي
ڏي ته هن کي اهان تاءِ نه چڏ پيندا سُ ۽ هڪڙو پاڻ ٽي
جام فرخ ڏي موڪلياءِ ته اهو پاڻ کي سگهو پهچائي
لنگار ماڻهن سڀ قطار ڪري گهوڙي ڪان لهي ڏالي
ڪنياءِ يا لاهت ۾ وڃي ٽنڪن جا پلوءَ هڪ بين سان بڌاءِ
سلطان محمود خان سوار هيڪلي چيو تنهن ڪان تان ان بئو

جي ڪين هٿ ڪئي بن ٽن ڪهڙين توپن چلي ويڙهه ٿي
پيئي ته قنڌار کان ڇوٽ ڪاڄ ٿيو ڪنهن ڪجھ رهيو هو سو
سڀئي اچي جام فرخ جي اڳيان ٽڪيو انهن کي جام فرخ ترار
جو ڪاٽ ڪيو رات جو اچي ٽڪيو سو بيرحمو انهي ڪنهن گوڏن
ويرن جي قرب لاءِ وڃي ڪهڙيان مان ڇٽو پاڻي ڪري اندر گهوڙ
وسلاءِ اٿڻ ڳنهون گهتي ڇو پاءِ ڪنهن جي هٿ آئي
سوئي جيڪو ترت مرزا شاه حسن مٿي ٻيءِ آيو

حضرت همايون بادشاه جي وڃڻ جو گجرات ڏي ۽ مرزا شاه حسن جي ساماهي ڪرڻ جو نروار

سنه پاسي نوي سٺي پڻ ايه وره جي مهينن حج هجي
همايون پادشاه دهلي کان گوري ڪنهن سان ڪافرن
جي ورهڻ لاءِ جتوڙ جي ونڃ ڪارن سنيري ان جي
پاسن جو مان گهنايو هو سنه ڪري سلطان محمود بهادر
گجراتي جتوڙ جي راجا جي پاب مڙان جي چڍ لاءِ ويٺي
ڪري ڇوڪي ڏاڏائي جا الڪرنڪي ههڪ و عريضو
موڪليو ته هي پادشاه جو همايون ڳهٽو ڏڪي سلطان

محمود بهادر جي ورڻ هن لاءِ گهوڙي جي واڳ گجرات ڏي موڙي
۽ منزل ڪري گجرات جي سنڌن ۾ پهتو ۽ سوين ڪتڪ جنهن
ڏينهن مان لنگهيو ته لٽ ۽ پيڙ ڪري جي وات ڪري ويرن مان
جنهن ڪنهن کي ڏٺائين ماري وڌائين ۽ سلطان بهادر ٻنهي
پاڙن کي ٻنڌر ۾ پهچايو حاصل ڳالهه جو نڪرڻ جي ويرم مرزا
شاهه حسن پادشاهه جي نالي هين حڪم لکيو هو ته هڪ ائين
جائي انهي پاسي کان گجرات ڏي وڃي ۽ پٽڻ جي سنڌن ۾
تکي هڪ ته عرضو لکي پٺو ۽ جنهن حڪم مليس ته ڪري
مرزا شاهه حسن گاڏائي سان نصرپور کان چڙهي رادن پور
جي وات کان پهتو ۽ خضر خان سلطان بهادر کان اڳيم
ڏهون ٻندي ڪئي ۽ پٽڻ ڏينهه جادو ور ۽ چوپاي
کهي سوگهي هنن پاسي ڪيا ۽ سلطان محمود خان
پڃن سون سوارن سان اگهڙي جي ڪيل گوٺ قريا ۽ پٽڻ
جي گوٺ کان سنن ڪوهن تي پري وڃي لٿو ۽ جان علي
بيٽ قراق کي مرزا شاهه حسن جي ٻنيب ۾ موڪليا ۽ جنهن
۽ جوني جاريجي جي وات کان سلطان محمود خان پٽڻ جي
ڪوٽ منجهه خضر خان کي جوارائي موڪليو ته مرزا شاهه
حسن گوڙي ڪتڪ سان آيو آهي تو کي جڳائي ته هن جي

ٺٽي ۾ وڃي ڪوٽ اُڳي سوگهي پارن پڄن سو ڏو ڏجيا ۽
سان نڪري جيئي وٺيئي اُتي وڃي تنهن ورائي ڏني ته سلطان
بهادر سلامت ڪرنال ۾ بيٺو آهي پوءِ منگلي کهڙي گهرج جو
سنڌ مغلن کي آڻ ڪوٽ ڏيان ٺٽي جنهن ۽ جوڻي خضر خان
ماءُ وٽ وڃي سلطان محمود جو نياپو پهچايو پوءِ چيائين ته جو گونه
تاڏ سڀ تراس سوکرن ۽ ٽڪرن کان ڏارن سلطان محمود خان
وٽ وڃو خضر خان جي ماءُ چيو ته ڪهڙي صلاح ڪرڻ
گهرجي چيائين ته هڪڙو لک فيروزشاهي مرزا شاهه حسن
لاءِ ٻيا ٽيهه هزار سلطان ڪارڻ موڪليو ته اسان لشڪر
کي ڪيڏون حاصل ڳالهه جو هڪڙو لک ۽ ٽيهه هزار فيروزشاهي
وٺي آهن وارن جي هٿان ڏياري موڪليائين تنهن جي سوير
جو مرزا شاهه حسن ٽالپن تي اچي لٿو سلطان محمود خان
مرزا شاهه حسن جي ٺٽي ۾ اچي موڪلائي ڪري جيو ته
هاڻي اڳي وڃون مرزا شاهه حسن فرمايو ته بادشاهه جي
ٺٽي ۾ پهرا ۽ هڪڙو ماڻهو موڪلي پهچي سند ڏيئي
پوءِ جنهن پاسي حڪم ٿيندو اُتي وڃون تنهن لاءِ عبد القدوس
ناليءَ کي عريضي سان بادشاهه جي ٺٽي ۾ موڪليو ته وڃي
خضر خان جي ماڻهن سوکڙي آڻي پهچائي مرزا شاهه حسن

پنڌ ڪري ڏينهن ٽوڙي پٽڻ جي ٻهراڙي ۾ ٽڪيو ۽ سلطان
محمود محمود آباد ٽوڙي وڃي گجراتين کي ڦرڻ لڳو ۽ ڪيترا
ءِ گهڻي روڪ ڪري ڪڇ جي هٿ ۾ آيو ۽ ايتري ۾ مير فرخ مرزا
شاهه حسن کي ويٺي ڪري ننڍي ويڙهه پاتشاهه جو هي حڪم
اچي ترڻ اچي گڏجي اوڏم ٽڪ ٽنهه ويرو وڃڻ کان ڏاران
ڪوپئو ڀلو نه ٿيندو وڃڻ هي هي ارغون ۽ ترخان ماڻهون
چغته جي جامن جي وسلن ۾ ستيال ڪن ۽ بادشاهه گهڻو
ناڻو گجرات جي خزاني کان پهچي سونپي ڪڇ کي وراهي
ڏني ته ڪهڙو ماڻهو اهان وٽ رهندو گهڻو ڪري
ماڻهو ڏاڍ ٿيڻ ٿا چڱو هي آهي تراس واگهر آڻي سنڌ ڏانهن
هلون مرزا شاهه حسن ۽ گهڻن اميرن انهي ٻول تي ڳالهه
ڪري مرزا قاسم بيگ جي هٿان بادشاهه جي ڀليب ۾ هڪ
عريضو هيئن موڪليو ته مون پهنجو ڪڇ ۾ ٽيو ئي اندو آهي
پرهاڻي بکر ۽ ٺٽي جي جامن کان هيئن عريضو پهتو ته ڪلهي
جنوني ماڻهن ڪيمنه ارڻ کان گاڏا پوڪري ۽ ٺٽه ڏيه
کي ڦري بکيڙي ۽ فتني جو آرنب ڪيو آهي تنهن ڪري مهمي
موڙه اوڏا هي تي ۽ مرزا شاهه حسن احمد آباد ۾ بادشاهه جي
اچڻ کان وهيه ڏينهه اڳ [illegible]

ڦِري آئِي مِر رادَن پُورِ جِي واٽَ کان ٺَٽي ڏي سَنبريو ۽ مُونجي
ويرِ جاريچي ۽ سوڍنِ ما ٺهنگي ماريو ۽ ڏاڍي پرڪَ ڏني

سِنڌ جي ڏِيهه مُحمّد هُمايُونَ
پاتشاهه جي رَسَڻ جي ڳالِ ۽ مِرزا
شاهه حسن جي ويرپ جو نروار

نَوي سوي سَنتاليهين وَرهِ ۾ هندستان جي ايرندي پاسي
کان شيرخان پٺاڻ جو فرزند جي نالي ٻي پڌر ٿيو هو سو نروار
تي همايون پاتشاهه جي سامهون ٿيو ۽ ٻنهي پاسي کان
جون ندي جي پتڻ تي ٻري ٻيڙا اڏايا ويڙهه ٿي ٿي نيٺ ها
ٿي ۽ پاتشاهي ڪٽڪ ان ندي جي پاڻي کان جونپور ڏي
واڳ موڙي اگري ڏانهه هليو تو ٻي ڳالِ مرزا شاهه حسن
نائي سوي اٺيتاليهه ورهه ۾ مير عليڪه ارغون کي گجرات ۽
ٻنگالي جي واڌائي ڏيڻ لاءِ همايون پاتشاهه جي پليپ ۾
هنڪان اگي ڏياري موڪليو ۽ مير خوش محمد ارغون
کي پڻ عفوار خان جي ماڻهن ۽ قندهار جي صوبي جي
واڌائي ڏيڻ لاءِ مرزا ڪامران جي پليپ ۾ موڪليو ۽ اهي
ٻئي ماڻهو گهڻو چڱا مرتبي وارا ۽ سني رٿ ڪندڙ هوا

جڏهن مير عليءَ پاتشاهه جي پيلپ مرسي سگهو اٺي لڏي
ته هن پاتشاهه جي وڏي ايءُ آب ڪاٿيائي اهڙي پر پڇڙي
پيري پروڙ پاءِ ته سگهوئي ڪبي مان ٿوڏاري ڪنڪان
ڦرڻ جو جت پهچي هني جي ڦرهي تي لڪندا، پوءِ مير عليءَ
پاتشاهه جي اڻ موڪل اڙد ڪان نڪري گهڻي سگهائي سان
پاٽڪي مرزا شاهه حسن ڏي پهتا. پو مرزا انهيءَ جي اچڻ
جي ٻڌڻ ڪان گهڻي گهٽي مر سوحڪي تهي مير عليءَ کڏجڻ
لاءِ مرزا شاهه حسن وٽ ٻوتڻ ڀيڄي مرزا الغ کهلي گانيگا
پڇس جيڪا ءِ ته من پاتشاهه کي گهٽي ڏي اتي مرڏ نوءِ سنڌ س
وزيرن ۽ جامنڪي جهجهي سوگائي مع لٿڪي ڪان چڏيل اهڙا
پروڙ پرنه سگهوئي ڦري ويندا ءِ پاتشاهه جي ڪمن منجهان
پوندو واءِ هن ڪال جي جاٽائڻ لاءِ تو وٽ آيو آهيان مرزا
شاهه حسن پهچي جامن کي سڏائي مير مو ٿهي تن سان رٿ
ڪرڻ لڳو، ان وچم پاتشاهه جي ٻهادر جي سڏ پهتي پوءِ
مرزن مير عليءَ جي ڏي اهب تي گهٽي جس جيءَ نهر آيا ءُ
ته اوجهه ڪان تڪر توڻي پائي جاٻئي پاسا سنجاڪري يوڪن
کي ڦٽائڻ گهر جي ۽ جڏهن پاتشاهه جي هار جي سچي سڏ
پهتي ته هي چار باغ جو ٻرڙ جي گوڙ مهونه کي جڳن

اڏ اوتن سان ۽ ڪوٽ جي سنيالن جي وٽن سان لڙائي جهڙيو
۽ ٻکر ڪان وٺي سيوهڻ، نون ڳوٺ وهڻ ۽ پرڳڻا ٻکر جا موڙهي
ڦٽائي ڇڏيائون ۽ تن جي رٿ هن ڪم ٿي نهي ته پاتشاهه سنڌ
ڏي ويندو وڃاڪون ته مرزا ڪامران ۽ مرزا عسڪري سان سڀ
سڀب جي وات رلي آهي ته ڪرڻ هيند آپاتشاهه ايندو ۽ جڏهن
ربيع الاول مهيني جي پهري تاريخ نوي سوي سنتاليه
ورهه ۾ پاتشاهه لاهور ۾ پهتو ته ڏهن مرتبي پائرڻالي وارا جام
گڏجي وٽس آيا پر اهڙي جواب ڪري ۽ مائٽن جي آپڻ اين
ڪان پروڙ بندا ٿي نه ٿي سو ۽ سچائي جو سنڌ ۽ مرتسي جي
چيلهي ٿي بڌا ۽ اوٽس ٿا ۽ ٺهڪري ڏيئه خاوند محمود
۽ مير ابوالبقاء خواجه عبدالحق ۽ وڏيرا ۽ جام ۽ وزير گڏجي
ڳاڏائي ۽ پرينت جي هڪ ڪاغذ ٿي ڳالهه لکي ۽ تنهن
ڪاڳر ٿي وزيرن ۽ جاسن پهچي ساڪي لکي جڏهن پول جو
ڪاگريو روشو ته هي رٿ جو هند وچاياء پر هڪ پني
جي ڳالهين جي اُپت ڪان ڪ... پول پڇائي ڪي نه پهتو ۽ مرٽي
سنه نوي سوي سنتاليه ورهه جي جمادي الاول مهيني
جي پڇاڙيءَ ۾ پاتشاهه محمد همايون ۽ محمد ڪامران ۽ مرزا
محمد هندال ۽ مرزا محمد عسڪري ۽ مرزا يادگار ناصر ۽ مرزا

محمد زمان ۽ مرزا منور الدين محمد ۽ وڏا جام ۽ مرتيون پئي
ڪنڪ لاهور جي ندي ڪان پتن لنگهيو ۽ شير خان لاهور
جي چوڌاري ۾ پهتو ۽ پٺاڻن مغلن جي ماڻهن کي جتي لڌو
تي تن تي اندير جو هٿ ڏکو ڪري انهن جي بارن ٻچن کي
قيد ڪيائين تنهن ڪري مرزن مغلن جي ماڻهن همايون
پاتشاه جي ڪنڪ ۾ اچي ڪابل ڏي وڃڻ جو منهن رکيو
جڏهن چناب ندي وٽ پهتا تڏهن مرزا محمد ڪامران
۽ مرزا محمد عسڪري خواجي خاوند محمود ۽ خواجي عبدالحق
سوڌو ان موڪل ڪابل ڏي سنبريو لاچار پاتشاه ٻيڙي
ڏي اٿيو ۽ مرزا سلطان محمود ۽ مرزا شاه ڌار ٿي مرزا
ڪامران سان وڃي گڏيا ۽ محمد همايون پاتشاه ڀائرن
جو اهو ميلاپ ڏسي نوي سوي سيتاليهه ورهه جي رجب
مهيني جي پهرين تاريخ سنڌ ڏي واڳ ورائي ۽ انهي ورهه
جي شعبان مهيني جي پڇاڙي ۾ پاتشاه جو ارادو اوچ ۾
پهچو ۽ تنهن وچ ڄهڙائي ۾ بخشو نالي لنگاه ذات جو هو
تنهن ڏانهن هڪڙو حڪم جو ڪاگر هڪڙي چگي پهراڻي
سوڌو محمد تڪاول بيگ ۽ ڪچڪ بيگ جي هٿان ڏياري
موڪليو ۽ تنهن کي خان جهاني جي خطاب ۽ نغاري جهنڊي

سان مرڪيا ۽ اُن هڪڙي اُن جي ٻيڙي ڏياري موڪلي
پر پاڻ اچي نه سگهيو ۽ رمضان جي پهرين تاريخن ۾ پاتشاه
جي اچڻ جا جهنڊا سنڌ ڏي هليا ۽ رمضان مهيني جي
اٺاويهين تاريخ روهڙيءَ ۾ پاتشاه جا تنبو اچي کوڙيا ۽
پاڻ پاتشاه پير لڪي جي چار باغ جو گهڻو چڱو هنڌ هو تي
اچي لٿو ۽ سلطان محمود خان ٻکر جي حڪومت تان اُٿي ۽ ڪوٽ
کي ڏاڍو ڪري ٻيڙين کي ندي جي هن پاسي جي واڪن
نيئي ڪوٽ جي هيٺئين پگهه وجهارايا ۽ جڏهن ڪنڪ
پاتشاهي ڪي ڪجهه روهڙيءَ ۾ اچي لٿو تڏهن سلطان
محمود جي نالي ڏي جو ڪاگر هيئن لکي ويو ته سگهو اچي
پاتشاه جي پيليس ۾ هڪ موٽي ۽ ڪوٽ پڻ ڏي تنهن
ورندي لکي ته آءٌ ميرزا شاه حسن جو پيلي آهيان جيسين
ميرزا شاه حسن آهي جي پيليپ ۾ ميرزا ايندو تيسين مهنجو
اچڻ پڻ نٿو ٿئي ۽ ميرزا جي موڪل ڏاران ڪوٽ ڏيڻ
پڻ جوڳو نٿو ڀائيان اها ڳالهه پاتشاه ٻڌي تنهن کي جيڏي
ڏنو جڏهن پاتشاه جي ڪنڪ ۾ ان ٿورو ملي ٿي تڏهن
مهتر اشرف نالي جو بازار جو وڏيرو هو سلطان محمود خان
ٻکري جي الڳيان ويجي ان جي ڳالهه ٻڌائي سلطان محمود خان

تنهن سو ختم ادان جاءِ جي ڪجهه بئي ڪاڄ جون وٽ پاتشا
جي ماڻهن لاءِ ڏياري موڪليءِ اهاڃن مٿ تنهن جي
پاتشاه جي ڏس ۾ چڪي اٿيءِ تن ڏينهن ۾ امير طاهر صدر
ءِ سڪندر بيگ کي جي پاتشاه جا ونيساه وارا هوا مرزا
شاه حسن وٽ ننڍي ۾ موڪلياءِ جيڪي سنڌ ۾ باجهن
جا بول ءِ پيتي جا وچن محمد بابر پاتشاه سان ٿيا هوا
سي ڪيس نکي موڪلياءِ مرزا شاه حسن تن ونساه وارن
ماڻهن کي گهڻي مان سان گڏ پوءِ بول ڏناءِ تر جدا هجي
پاتشاه هميشه انه اپنڊو تڏهين هالڪندي ڪان وٽي
بنو نهي ٿو ٿي ان پاسي جي وسندي پاتشاه کي ڏيندس
هنن بولن ءِ وچن ڪان پوءِ پاتشاه جي بيليپ ۾ اهنڊس
ءِ پهچي ٺٽه سان گجرات جي ڏيهن جي ونڊ جو سانيا
ڪري تنهن جي سوپ تيرڪان پوءِ موٽندس اهڙو
وچن ڏناءِ پوءِ شيخ ميرڪ پوراني ءِ مرزا قاسم طغائي
جو گڻ سڪارڻ سان پاتشاه جي بيليپ ۾ اچي مرزا
شاه حسن جي سچائيءِ سچپ جي بابر پاتشاه کي ونڊيا
ڪري پڌ اياءِ عرضو پٽ ڏناءِ تنهن عريضي ۾ هي ڳالهه
تر بکر جي ڏنه ۾ اپت توري آهي ءِ چاچڪان جو گڻ

وسنديون هئي پوکهه ۾ جهجهي ان ڪري پڌرو آهي جو گوڏ ٻڌي
آهي ته سانيا هئي جي واڳ هن پاسي موڙيو ته هن پاسي لڳي
هٿ ۾ آئيو ۽ هن لاءِ تراوانجي ڪنڪ ڪي پڻ واندڪائي تيز تي
۾ آئي پڻ ٻيلپ ۾ وڃجهو هندس جنڪ ته هي آهي هيند انه
ايندو ته جوئي تن ته منڪي وڏائي ۾ سيا ڳالهه ملندي ۾ اڳين
لنگهلين سنن کي هي ڪان ڪيدي پيرن جمر لاءِ اچي
هڪيو تيندس پادشاه پهراءِ مجي مرزا شاه حسن جي سان
وانگر دگوڏ نوتر دگي جو ڪا گر لڪن پرنيت وزيرن ۾ جامر
مرزا جي اچاجي ابت پادشاه کي وينتي ڪئي ۾ چياءِ ته هيءَ
کهڙي ڳالهه آهي ته گوٺن ۾ قصبن جو نالو ٻي نٿو جيڪڏهن
اهو سڃائي ڪان پادشاه جي وڏائي گهري ٿو ته ڪوٺن هيٺن
کي ڏي ته اس پنهنجي سمر ۾ هٿيارن کي ڪوٺن ۾ سوگهو
ڪري سانيا هئي جي واڳ جهرا ت جي وٽن لاءِ موٽڙي ۾ شيرخوا
ٻنان جو ٻيري اسان جو آهي سولا هو ته [illegible] ٿو آهي ۾ اها
اچا مرزا شاه حسن جي جنگائي ڪان [illegible] جي [illegible] پوءِ پادشاه
بکر جي وٽن لاءِ سنير پاجز هي آهي [illegible] شاه حسن
کي پڇتي چياءِ ته بکر جي ڪوٽ ڪان دلجاءِ [illegible]
پادشاه [illegible] جي سامهون هند [illegible] سو ڏيت [illegible]

تراهڙي هي جي وڻندڙ باغ کي نرچڻ ڏيندو ۽ ٻيا جام جي
وڻن لاءِ سنبر ندا اتي ڪان ڪي ڪين ٿيندو ۽ مير فرخ ۽
سلطان محمود خان ۽ مرزا احاسنتر خان ۽ دولت خان ۽ پائنده
محمد قريش ۽ مير جلي ارغون ۽ مرزن ونساه وارن مان ڪنهن کي
ٽڪر ۾ ڪرلاءِ جڏهن ۽ وس جي واڳ سلطان محمود خان جي
هٿ ۾ ڏني، جڏهن سيوهڻ ڏي سنبيو ۽ سيوهڻ جي
ڪوٽ کي آن ۽ سپن جنسن جي سمر سان ڀري ۽ سيوهڻ
جي پاسن ڪنڊن کي ڦري سڃو ڪيا ۽ انهن ڏينهن ۾
پادشاه جي جهنڊن مان ٿلي جي سنڌ کان هلي وسيت
جي ڏينهن رمضان مهيني جي اناويهين تاريخ سنه ٩٤٧ هه ۾
لوهڙي جي دامن اچي لٿا ۽ دارڃي سفياني ڏاتين مان
جيڪي ماڻهو هيا هوا انهن اچي پادشاه جي ٻيلي
۾ سگو راڻي لڌي ۽ جمعه جي ڏينهن پادشاه مرزا جي ملڪت
۾ اچي پٽي ڏينهن ٻيو لوءَ جو باغ پادشاه جي صورت جي
سو جهڙائي کان بهشت کي ڏيکارڻ لڳو ۽ اها ڏٻ
باغ پادشاه کي گهمو ونٺو ۽ دبرن جي وهڃو هنڌ باغ ۾
جوڙي ۽ مهتنجي جو ڏاري ۾ پادشاهي گهرانو سنواريا ۽
۽ جام ۽ وزيرا باغ جي ڏاري پاسي لٿا ۽ مرزا يادگار ناصر

لوهڙيءَ جي مڪتب ۾ وڃي لٿو ۽ مٿيون ڪنڪ لوهڙيءَ
۾ هنن ڏٺو ۽ لوهڙيءَ کان ٻر لوءِ جي باغ تون جوئن ڪُهن
جو پيو آهي انهيءَ مٿيون بادشاهي ڪنڪ لتل هو ۽ ونسا
وارن ماڻهن کان ٻڌڻ ۾ آيو ته تنهن ارڏمين لڳن جي وچهو
ماڻهو هوا جمعي جي ڏينهن بادشاه مهت ۾ ويو ۽ جمعي
جي پيش ڪار انهن مهت ۾ فرمايا ۽ خطبو ان مراد منڌ بادشاه
جي خطابن جي برڪت کان وڏي سند سان پڙهي ويو
۽ انهي ڏينهن شاعرن مان هڪڙي شاعر هنن هيٺين
لکيلن ٻن بيتن کي ٻنهي ساٿ ڏي ۾ بادشاه جي نگاه
۾ گذاريو ۽ انجي اجهي کان مٿو چاڙي پهر الي سال
مرڪندڙ ٿيو انهن ٻن بيتن جو سنڌي ترجمو هي آهي

ضرب تنهنجي دل تي جنس نا ۽ هماين جٿ ڪيو
ڏاڙ تنهنجي پاجهم کان ماڻهن جو منه زرسان پرتو
اواهر ۽ مٿنير جهنجي لقب کان ان سونه لڏي
مشتري سوٽي گهوريندڙ انجي جرتي تي رهيو

جڏهن انهي وره ۾ بادشاهي ڪنڪ جي لنگهڻ ڪري
زمانن جي ٻن بيتن ڪري گهڻو چيو آن جو بکر ڏنه
۾ ٿيو هو ۽ مٿي وره جي سڻاري جي منڊ ۾ بکر جي جو ڏاڙي

اِهڙو وڏو ڏاڍو ڏُڪار پيو تہ گهڻن ماڻهن ماني جي اَن اَن
کان ساهُ ڏِنو بادشاهہ اِهڙا سُرِجائي جهجها پئسا
پنهنجي خزاني مان سپاهين کي ڏناءِ پَران جي سوڙهائي
اهڙي ڏاڍي ٿي جو هڪڙو ٿلهو ڪو هڪڙي مثقال
يعني چئن ماشن ساڍي ٽيڙهي جو ... مان وِڪاڻو
جڏهن اوڪائي سوڙهائي وڌي اُرِدم ... ٿي تڏهہ
بادشاهہ مرزا هندال کي پاترڊي ... ... پاڻ بهن لاءِ
اَن باغ ۾ پنجن ڇهن ستن ڏينهن تائين ... تہ جيئن مرزا
شاهہ حسن اچي پيليو مجي پراڙ عون جي ... ڏهن ۽ جامن
مرزا شاهہ حسن کي اِن ڳالهہ ... ... وات کان
ٿي ... ڪئنگ جي ... سان اچي ... پيلو ...
... مڪ... سان ڏسي جهيڙي ڪرڻ لاءِ سنڌ ...
بادشاهہ بکر جي پاسن کان پيلي موچي ... ڪيئيرا ڏينهہ ٽڪي
اُتاهي پاتر موچي لٿا اُنهن ڏينهن ۾ شيخ علي اڪبر جامي
جي ڌي بانو بيگم نالي کي جو اُهو مرزا هندال جي وزيرن
مان هو پرڻيائي تو ... رڻ ڏينهن کان ... جڏهہ اُرِدم
کي پاس پدري ٿي نڊهي اُرِدتان موچي بکر ڏي آيا
سو ڏينهن اَن جي اَن لَيِن کان ڪٽڪ لاءِ ... بحر ادلي

۽ مرزا هندال ڪراچي خان جي چوڪر ڪان جنهن مرزا ڪان
الغ قنڌهار تي ڏڪو ٿي هلايو اُن ڪري قنڌهار ڏي ويو
۽ مرزا يادگار ناصر کي لکيائين ته پاڻ کي سگهو اسان وٽ
پهچايو هن لاءِ ته پنڌ جي وچ ۾ اوهان جي اچڻ جي واٽ
گهٽي ڏسجي ٿي پوءِ منگل جي ڏينهن جمادي الاول مهيني
جي اڙهين تاريخ سنه ٩٤٦ه وري ۾ بادشاه سيوهڻ ڏانهن هليا
۽ بکر جي حڪومت مرزا يادگار ناصر کي ڏنائون جڏهن بادشاهي
جهنڊا سيوهڻ جي ويجهو پهتا تڏهن بادشاه مير ابو البقا
جي هٿن تي وچي نائب وڏيرن جو ميڙ گڏ ڪيائون ۽ جيڪي هي
مان ۽ گهٽي وڌائي سان مير کي مرزا يادگار ڏانهن نيائين
جي هلت سان هيئن چوائي موڪليائين ته ڏنگي واٽ جهڙي
سڌي واٽ هلو انهي مير مرزا يادگار ناصر جي گڏجاڻي ڪري
تنهن وير مرزا کي بادشاهي محبت اُڀري تاريخ ٻڌر جي ڏينهن
باسادائي وسپت جي ڏينهن موٽيو ايتري ۾ بکر جي ڪوٽ
جي ماٺڪي مير جي تجن جي سڌ پئي انهن ڪيترا ماڻهو
دولت شاهي ۽ بزرگ ائي پيرين تي ڏياري موڪليائين انهن
اُني وچي ڪانئن جو ميشه وسائي مير کي سنيو ۽ اهو مير
پئي ڏينهن هن ڊڪڙي جنگ ڪان سچي جنگ ڏي هليو

بادشاهه مير جي مرڻ کان گهٽو گوندر ريل ٿيو بيءِ بندري
يادگار ناصر مرزا پڻ لنگهي بادشاهه جي پيليپ ۾ اچي وڌائي
ندي ۽ پڻ ايتري ۾ مرزا شاهه حسن جي وڪيلن شيخ مير
پوراني ۽ مرزا قاسم کي موڪل ڏني ۽ هڪڙو وڏو فرمان
موڪليائين پهنجن چڱن اڳرين سان هي لکيائين ته شاهه بيگ
کي سلامن کان پوءِ جاڻڻ ۾ اچي ته جو تو عرض ڪيو هو
سو هن شرطسان اگهيو ته ونياهه وارن وانگر اچي پيليپ
ڪري ۽ سلام مرزا شاهه حسن کي گهرڻ ڏينهن کان اچي
جي سند هئي برجد هي ارغونن جا من هن جي اهيا رٿ
ئي مجي تد هي گٽي ۾ پئي پهنجو وڃڻ ڏرائي مرو ڏاءِ
اوسي تاءِ ته جمادي الاول مهيني جي پهري تاريخ نوي
نئي انيتاليه ۾ ورهه ۾ بادشاهه سيوهڻ ڏي ويا ۽ بکر جي
حڪومت مرزا يادگار ناصر کي ڏناءِ جد هي سيوهڻ جي
ويجهو پهتا تد هي نصيل بيگ منعم خان جو پاءُ ترسون
شاهم خان جو پاءُ بيا ماڻهو ويهن جڻن توپي
رتي تي چڙهيو اگهي ويا پوءِ هڪڙي ٿولي ڪوٽ
نکري انهن جي ورهن جو سانيا هو ڪيو اهي
مين کان نکري ڪوٽ جي ماڻهن تي ڊوڙيا تد هه

اهي ماڻهو ڪوٽ ڏي ڀڄي ويا ۽ رجب مهيني جي ستر هين
تاريخ نبوي سن اڀيتاليهه ورهه جي محمد همايون پاتشاه
ٻکر کان سيوهڻ ۾ اچي پهتا بادشاه جي رسڻ کان اڳ ۾
ڪوٽ جي سنڀاليندڙن يعني مير سلطان علي بيگ ۽
مير شاه محمد ارغون ۽ مير محمد ساربان ۽ علي محمد
ڪوڪلتاش ۽ مير صفر ارغون ڪوٽ جي اڏاوتن ۾
باغ کي سڃو ڪري ڇڏيو هو جڏهن بادشاه ڪوٽ وارن
تي اوڪڙ ڪيو ته هي ڪوٽ وارن جو ڪم سوڙهائي
سان ٿيڻ لڳو ته هي مرزا شاه حسن ٺٽي کان موٽي
اچي گاهي کي جهجهي ٻيڙي گڏ ڪري اچي نڪتو ۽
مير عليڪ ارغون کي سيوهڻ تي ڇڏيائين ۽ اهو مير
هڪڙي ٽوليءَ سان ڪهي رات وڏي اڌ ۾ اچي
بازار جي سڄي پاسي کان ڪوٽ ڏي ڊوڙيو اُن جي
پهچڻ کان پوءِ ڪوٽ ۾ اڌ وارا ماڻهو لڏائي جيئن ته
مرزا شاه حسن جي ماڻهن انهن کان اڳي نڪرڻ سڌ
نه لڌي ۽ محمد همايون پادشاه جي چوڻ سان اهڙو
ڪاٺ هٿيائي ته نل جو ٽڪر ڪري پٺو ڀر ڪوٽ وارن
اُنهي ويڙهي هڪڙي ٻيٽ کئي جڏهن پادشاه ڄاتو ته

ارغونين جو ڪم گهڻو ڏاڍو آهي ۽ ڪوٽ وٺڻ جا اوزار
پڻ هٿ ڪيا نه آهن ۽ ست مهينن توڻي سيوهڻ جو گهيرو
هلندو رهيو ۽ واءُ پڻ ابتر ڪئي ۽ پاڻي جو چاڙهو
ٿيو ۽ مرزا شاهه حسن ان جي اچڻ وڃڻ جا پاسا بند ڪري
ڇڏيا تڏهين گهيري جي بلبلي ۽ پاڻي جي چاڙهائي ۽
ان جي ٿوري رسڻ ڪاڻ گهڻو ڪري اردائي پڇڻ لڳا
۽ مير طاهر جا وزير ۽ خواجو غياث الدين جامي ۽ مولينو
عبدالباقي اٿي مرزا شاهه حسن وٽ آيا مرزا ان ٽولي
کي گهڻي جهجهي مان سان ٽني ڏني موڪليو ۽ مير بوسه
۽ مرزا احسن ۽ قاسم حسين سلطان مرزا يادگار وٽ
ڏوڙي ويا ان ترسيم پادشاهه کي بدن ۾ آيو ته اها ٽولي مرزا
کي ڏيکاري قندهار ڏي وڃي تي جڏهين مرزا يادگار ناصر
بکر جي بهاري ۾ هو تڏهين ترپيرا بکر ڪوٽ جي ماڻهن
نڪري اوچتو مرزا يادگار تي هلان ڪئي ۽ محمد علي
قابوچي ۽ سرا اولبنگ ۽ ٻئي هڪڙي ٽولي کي ماريائون ۽
ڦٽيائون ۽ اها ويڙهه ڪوڪتر خان ۽ محمود خان جي پاءِ
امير بيگ ۽ دوست محمد ۽ محمد علي ڪابولي انهن جي
وڏ براءِ سان ٿي هئي ٿئي پيرو پڻ سوڙهين وانگر

ڪوٽ جي ماڻهن ٻاهر اچي روهڙيءَ جي ڪنڌيءَ تي واڍيا سي
ڏٺي مرويندڙ هو ڪي انهي ٻيڙيءَ ۾ مرزا پاڻ چڙهي ڇڳان
هٿ ڪيائون ته هي ڪوٽ جا ماڻهو ڪيترن لنگهاءِ ڪين پاڻ
پاڻي ۾ پوڙ ٿوءِ ڪين پاڻ کي ٻيڙيءَ ۾ پهچائي ٻيڙي جڏهن
ڏني پوءِ هن ڏينهن ۾ مرزا شاه حسن اميرقلي مهردار کي
يادگار مرزا ناصر وٽ موڪلي وات سمجهائي جي ڏسي پد ڏي
ڪيو ته آءُ پڌرو ٿو اهيان ءِ ڪو ٻيو نه آهيو ءِ پهچي ڏي
ٿو ڪي ڏيندس ءِ ڪيترا ڏينهن جي مهيني جيترو پاڻ هن تسي ڏئي
ڏيه مهيني هٿ ۾ هندوءِ منڪان پوءِ آڏي هٿ ڪجهه
ءِ جهجهو خزانو وهاڻي ڏيان ٿوءِ ميلاپ سان گجرات جو
ڏيهه وٺڻ ۾ ايندو ونيٺ مرزا يادگار مرزا شاه حسن جي پولن
تي نگهي محمود همايون پادشاه کان ٿي قربو پادشاه ڪنڪ
جي سوڙ هائي ڏسي هڪ ٻئي ٻنيان مرزا يادگار وٽ ماڻهو
موڪلياءِ اچڻ لاءِ ريجهايائون ته پر مرزا ميءَ ديرائي
ءِ گهڻ ڪيائين جڏهن مرزا يادگار ناصر جي سڌ پادشاه کي
پهتي تنهن سڌ ٻڌڻ ويرانهي ويلي سيوهڻ جي ٻهراري
ڪان نڪري بکر ڏي هليا ان وچ تنبر بيگ ارغون جيڪي
سيوهڻ جي ڪوٽ ۾ وياءِ ڪيترائي وات سمجهائي

جڏي هنکان ڏار ٿيا پادشاهه روهڙيءَ ۾ لٿا پيا هوا،
يادگار مرزا ناصر هرو پيرو اچي پادشاهه جو بيلپو کري
کجي کجهه ان جو رکيو هوائين، سو پادشاهه جي ماڻهن کي ڏنا،
پران جي نه هئڻ کان ماڻهن کي گهڻو اوکو پهتو جنهن تي پادشاهه
ڪيترن ويلن کان پوءِ خاص ٺٽي کي سلطان محمود خان
ڏي ڏياري موڪليو سلطان محمود خان اگوات ڪري
ترويءَ بيگ بگلار ۽ مرزن ڪموارنکي سرو پادڪارائي
هڪڙي ڪي پيساد وڪرا، ان ڏئي موڪل ڏني
پادشاهه جي ماڻهن جي وڃڻ کان پوءِ مرزا جي ڄامن کي ديوان
خاني ۾ گڏ ڪري ان جي اٺ جي جوڙ جڪ جي ڳالهه ڪيا،
۽ تنهن ڳالهه ۾ سيڪنه کي جيئو ۽ سلطان محمود خان
ني ساخراران جا پادشاهه جي ڪاپي لاءِ موڪليا پر اهو
ڪنڪ سو هاءِ اوڪاي کان سند جي گوٺن ۾ چڙي
وينو سيکنه ٺولي هڪڙي پاسي منهن رکيو ۽ گهڻا ماڻهو
قتي پيا، ڪيترا اينهي پاسن ۾ وڌيڙه تي سيکنه ديري ۾
پادشاهه جا ماڻهو ڏاڍا اٿيا پر جڏهن اوزار کوٽ جي وڻن
جانه هوا هن لاءِ ڪوٽ هيڻن ۾ دراني پٽي جڏهن ڏٺي جي
گهر نه هئي تڏهن پادشاهه جي آس جو جت سند ۾ نه لڳو ماهر

جي ناموسي پڌري ٿي ۽ ڪنهن کي ناسچائي ۽ پائر بخي بُجُ ٿيا ائي
۽ سمي جي آن جو ڳائي پاتشاه جي ڏسٽم آئي پاڻياء نه جڙ ٿيائي
جو وَ ڳوڏ ڪي سڪ جي پير ڪي سنئي وات ڏي هلايان ۽ حج
ڪري حجاز جي علائقي ۾ هڪڙي ڪنڊ ۾ وڃي ويهي رهان
سنڌ ۾ پيلين عرض ڪيو ته هي ڳال گهڻي چڱي ۽ مو چاري
آهي پر ماڻهن جي نلائي ۽ اجهاڻائي پاتشاه چائي ٿو
گهڻا ماڻهو آوها بجي سوءِ جي رڪاب سان هڪيا
آهن جيڪڏهن پاتشاه هن وات ۾ پير رکندو ته اهي
هجي ويندا هن نلائي سان پاڻ کي حجاز علائقي ۾ پهچائي
نه سگهندا هن لاءِ چڱو هي ته ڏسجي ته ڪير آڏ بنه هٿي
تڪڙ گهر جي پوءِ پاتشاه ماڻهن جي اوڪاي ڪري لاڏ اڏو
ٺهرايو آهي ۽ جو ڏيو جي مال ڏيو نالي راجا جو عرضو
هن لکي وانگر ڏيش پهتو ته آه پر پٽ پيلبي جو پلڙو ڪنم
وجهي پاتشاه بي اجرٽ لاءِ آس وارو ٿيو ويٺو آهيان جيڪڏهن
پاتشاه هن پاسي اچڻ فرمائي ته هي پانهو ويهن هزارن
راجپوتن سان پيلبي ۾ هڪيو ٿي جهين پاسي هن ٿيهي
پاسي پيليسو ڪري پاتشاه هن جي عريضن پهچڻ ڪان پوءِ
محرم مهني جي ايڪيهين تاريخ نوي سئي اوڻٽو يجاه ورهه

اچ ڏي هليو لڏ ٻيندي لڏ ٻيندي اوجهڙ انه پهتو ۽ مٿي
ورهه جي ربيع الاول مهيني ۾ اٺين تاريخ مالديو ڏي هليا
۽ انهي مهيني جي چوڏهين تاريخ دلاور جي ڪوٽ ۾ آيو
۽ ربيع الآخر جي ويهين تاريخ ٻيڪانير جي ٻنم پاتشاه
جا تنبو کُتا ۽ ڪي ماڻهو ٻيڪانير ۾ رسي ۽ اتاهين موٽي
اچي اردم گڏيا ۽ پاتشاه کي عرض ڪيائون ته ٻيڪانير جي
ماڻهن کان جي ڳالهه جوڳي هجن سي ٻڌڻ ۾ نه آيون
حضرت محمد همايون بادشاه سمندر بيگ کي جو ڏاهن
مان چونڊيل هو مالديو ووت موڪليو ان پڻ سگهو موٽي
اچي عرض ڪيو ته جيتري ڪيتري ڳالهه سچائي
جي بکتر جن تي پرچا ٻجي ته تو منجهن ڪا سچائي
نه آهي جڏهن پاتشاه بهلودي گوٺ کان جو مالديو
جي جاپن جي هنڌ جوڌپور جي ناءِ تي تنهن ڪهن جي
هنڌ تي ٻڌرو آهي ٻئي منزل لنگهي ڪول جي ڪنڌي
تي پهچي چاري ڏيارين موڪليا هوا آهي وڃي مالديو
جي گيگڻ جي سڌ لهي آيا چياءِ ته شير شاه جي مهن
پير پلن ٻولن سان ۽ هن جي ڏاڍائي جي ٻڌ
کان اهڙو ڌڪ ڪري ڪنڪ نهرايو آهي جيئن ته آهي

اڳ ٻڌي اچي وڙهڻ، پاتشاهه اهڙي ڳالهه ڪان ڏاڍو مرچي پهچي
وڃهڙ تنهن سان رِٺ ڪرڻ لڳو، هنن جي مت هن ڳالهه تي ته
پاتشاهه جوڌپور ڪان پهچي ڳوڙهي جي واڳ موڙي وڃي
پاتشاهه ٻهلوڌي ڏي وڃي، ٻهلوڌي ڪان موٽي ساتلمير ۾
اچي پهتو، جامنڪي مالديو جي ماڻهن جي هٿائن لٽائي آيا
۽ ابراهيم ڪوهيو ڪنڪ ٻئي پاسي ڪان پڌرو ٿيو، پوءِ پاڻ
پاتشاهه ڪيترن ماڻهن سان جرهي ڪري، سو رهائي جو
سنڌ رو ٻڌي انهنکي هيٺ مٿي ڪري، جڏهن پوءِ سگهائي
سان جيسلمير ڏي سنيو، جيئن ته جمادي الاول مهيني جي
پهري تاريخ نوي سئي اوڻونجاه ورهه ۾ جيسلمير وچي پهتو
ان هنڌ مرچي ماڻهو نپيتي رهيا هوا، ٻي سڀئي اچي ڳڏيا
پرکي گهڻا ماڻهو هجي ويا، سونڪرو تالي جيسلمير جي
ٻيٽ آئي، ڪري ڪوٽ جي پاڻي نيسم جهل رکي، پهچن
تنا تهنجي ڪوٽ جي سنپال لاءِ هن ڪادن رکي جڏهن پاءِ ته
هو پاتشاهي ڪنڪ جنهن ڳٽو ڏکرءِ ڪشالو ڏنو، هو سو
پاڻي جي ڳولڻ لاءِ ڏکويل رهي، پوءِ ڪيترن ماڻهن جامن
سپاهين ويڙهه ڪري سونڪرن جي ماڻهنکي هٽائي
جڏهن پوءِ ڪنڪ ڪوٽ جي ڪنڌي تي لهي اچي ڪشائي

ڪان پوءِ نِڪولڏو ۽ اُناهي عمرڪوٽ ڏي هليو جتي ترمٿي
وَرِهَ جي جمادي الاوّل مهيني جي ڏهين تاريخ ۾ ڪاهه جي
اوڪائيءَ پاڻي جي سوڙ هائي ڪان عمرڪوٽ ۾ اچي پهتو
راڻا ويرسال پهنجن ماڻهن سان اڳوات ۾ اچي پاتشاه جي
رڪاب سان هڪ بنو ٿيو ۽ ڪوٽ سگهو ڪيائين ڪنيزادينه
پاتشاه عمرڪوٽ جي ٻاهر لشڪر هو بيت حميده بانو بيگم کي
ڪوٽ ۾ موڪليائين ان ڪوٽ ۾ آچر جي رات ميتي ورهه جي
رجب مهيني جي پنجين تاريخ جلال الدين محمد اڪبر پاتشاه
ڄائو محمد همايون پاتشاه پٽ جي ڄاپڻ ڪان جهجهو سرهو
ٿيو ۽ مرزا يادگار ناصر مرزا شاهه حسن جي ٻول ڳنڍڻ تي
گهڻو ويساهه ڪري نوي سوي اوڻونجاه ورهه محرم مهيني
جي پهرين ۾ پاتشاهي ڪٽڪ ڪان ٿري سڪر ڏي جو ٺٽي
جي پاسي آهي لنگهيو پر اهو ٻول مواعيد عرقوب وانگر يعني
ڪوڙن ٻولن سان هڻيل هو تنهن ڪري ان مجهان ڪي جهجهم
ٿين ٻڌو ۽ مرزا يادگار ناصر ڪنيزا اتوهجيءَ ورهه هند جي
سا ٿيو هوا مرزا شاهه حسن جي جامو سان جي ٻکر جي ڪوٽ ۾
هو اهاله ۽ عمر شاهه نالي جي سندس جگو هم ٻنده هو اڱڻ
اُن ... ڪوٽ ۾ موڪليائين ۽ مرزا شاهه حسن همايون پاتشاه

جي اوچه ڏانهه اچڻ جي سڌ پئجي سگهائي سان ٻڪرم
آيو. جام سگهائي سان اڳوان جي وات ۾ ٺٽي کي ڪم آندي
مرزا شاه حسن جو وهي تاريخ محرم مهيني جي مٿي وره
۾ ٻکر ڪوٽ ۾ لٿو پيو هو، سلطان محمود خان کي اوپاڻو
ڏنائين ته ڇا ڪاڻ سو ۾ سات مهيني ڦڻائي آڻيو ۽ ملا ددو
محمد انبار دار کي سلطان محمود خان جي گهر جي سامهون
ڦاهي تي چاڙهيائون. هالهه ۾ عمر شاه لاڪرين کي سکر
جي در جي وچ ۾ ڪلاريا، وڃين همايون پاتشاه جي ميلاپ
ڪان پوءِ جي مالهور وهڙي ۾ رهيا هوا سي ڪين پاسن
هليا ويا. مرزا شاه حسن ربيع الآخر جي ڏهين ۾ سيوهڙ
۾ آيا، هڪڙو هفتو سيوهڻ ۾ ترڪي هڪسار ۽ پنجيڪوٺ
جي ڪي جوڙائي ڪيڙا ڏيڻه سن جي ٻهراڙي ۾ وڃي
ٽڪيو جنهن ۾ همايون پاتشاه جي موٽڻ جي سڌ پڌاءِ
ته هي ٽڪرو ٿي ڏانهه هليو ويو. عمرڪوٽ ۾ ڪهڪ
جي رهڻ جو هنڌ نه هو پوءِ ٻڪر پاتشاه جي جام جي
ڏاهپ سند ڏانهه ڏوڙي ۽ ٿوڙي ... جون گوتم
اچي ٻهنا ادا ... سند جي پاڻي جي ... نڌي تي هيٺ
۽ سند ڏيڻ ۾ هو هند هر پاڻي ۽ ولڻ ... سرن ۽ پڻ ...

چڱا سينم پڌرو هو ۽ ڪي ٻي رٿ پڻ ان هنڌ ۾ ڪري هئي
هن لاءِ ڪي ڏينهه جون ڳوٺ ۾ ترڪڻ پيو ۽ مرزا شاهه حسن
پڻ آنيارو ۽ سانيارو گاڏاپي سان اچي لٿو ۽ ڪيترن ڏينهن
کان پوءِ پاتشاهه کي اچي ويٺي ڪياءِ ته ٻنوهري ۾ هڪڙو
ڪوٽ جو سو رسات سان پريل آهي سو سگهو ئي وٺي
سگهو پاتشاهه شيخ علي بيگ ڏولاڏ يڪاريندڙ ۽ تيمور
سلطان جام کي نهرايو مرزا شاهه حسن چاهيندڙ ٿي مرزا
عيسيٰ ترخان کي نائي هنيل ڪي ۽ مرزا ان ڳالهه مڃڻ کان
منهن ڦيرايو جڏهن مرزا عيسيٰ کي مرزا شاهه حسن جي ماهر
پاتشاهه جي موچارائي گهرڻ لاءِ ڪوڙ چايو ڏوهن ڪري
مرزا شاهه حسن پڻ مرزا عيسيٰ جي مرڪلڻ ۾ هوڏ ڪري
۽ سلطان محمود خان کي جو گهڻن ڏينهن کان ان نائي ڪيل
۽ ان باجهه کي ڪنڌ ۾ اجها ميل پيو هو ڪو نائي جس ڏيئي
هن ڪم تي نهرائي ملا بهلول ۽ مبين جي واهر لاءِ جي
ان ڪوٽ ۾ هئو ابهاريائي ۽ جون ڳوٺ جي پاسي ڪنڌ ۾
سدا ۽ ارغونيه ۽ دائي جي ڏڪڙ ۾ ونڊ ه ٿيندي هئي
۽ مرزا شاهه حسن جون ڳوٺ جي برابري ۾ پٽ ۽ درياءِ
ڪنڌ سنواري سامهون ڪيو هڪڙي ڏينهن تيمور سلطان

۽ شيخ علي بيگ ۽ تردي بيگ خان ۽ ڪنهن ٻولي ٻيءَ ان ڪوٽ
ٻي جوان سان پڙيل هوڪاه جو سانيا هوڪيو ۽ چوڻي سلطان
محمود خان ٻڪري ۽ ٻين گهڻن ماڻهن جي ان ڪوٽ جي وچهو
اچي لٿا هوءَ اچانڪ ٿي لنڊن ۽ ميندرن ۽ ساڪرن ماڻهن
کي پاڻ سان گڏي هيڪڙي آپدا هنن تي وڌي ۽ تردي بيگ خان
وڙهه ۾ سهنجائي ڪجي ۽ شيخ علي بيگ پهچي ويا ۽ سوڌو ڌڪ
ڪري انهي پٽ ۾ ماريو ۽ شيخ علي تاج الدين لاري سوڌو
ڦتجي مري ويو ۽ ٻيا گهڻا ان سو مرا ٿهي وڙهه ۾ مُوا ۽ مرزا
شاه حسن جا پڻ ماڻهو ڦٽيا اهڙي پڻ ڪان بادشاه جو هون
گهڻو ڦٽيل ٿيو ۽ ڪي ٻيا ڪمرن وچ اچي پيا ان سرندي
سند ڪان هٽ ڪئي ڦندهار ڏي وڃڻ جو ساڻيا هوڪيا ۽
۽ هنن ٻڌرن ڏينهن نوي سئي ٻنجاهه وره جي محرم مهيني
جي ستين تاريخ بيرم خان گجرات جي سنڌ ڪان هيڪلو
پاڻ کي بادشاه جي ٻيلپي ۾ پهچائي بادشاه جي هني جي ڦٽ تي
ٻڌي رکي ۽ پرچاء جون ڳالهيون پڌري ٿي مرزا شاه حسن ان
ڳالهه کي چڱو پرو ڙتي ريند وسو هزار روڪڙا مثقال ۽ مڙيو ئي
آسباب مسافري جو جوڙائي ٽن سون گهوڙن ۽ ٽن سون اٺن
سان بادشاه جي ٻيليپ ۾ موڪليو ۽ هيڪڙي ٻند جون جي

برابري ۾ ٻڌائي ۽ پادشاهه کي پرچاءِ ٻنڌ ٻڌڻ جي تاريخ جو
الو صراط مستقيم ملڻ وارن هي ناليءَ مان ٩٥٠ انگ جو ورهه نڪري
ٿو ارغونن کي سنڌ جي رهڻ ۾ جي ٻرني ورهه لانگاهن جا
ٿڪا گذريا هوءَ پادشاهي ڪٽڪ ڪاڻ اهڙي چڱي سڌ پرچاءَ
جي ٻڌڻ ڪاڻ جهڙي سرهائي ملي ۽ ان ڳالهه کي گهڻو مطلب
۽ آڻ آس ڪيل جا تو هواءُ تنهن ڪري پري پري جا عذر گهرياءِ
۽ مسافري جي گهر ٻيل وٽن کي هيڪيو ڪرائي موڪلياءِ پادشاهه
متي ورهه جي ربيع الاخر مهيني جي ستي تاريخ جون ڳوٺ
جي ٻنڌ ڪاڻ لنگهيو ۽ ٻن ڏينهن ۾ سنڌ ڪٽڪ پڻ پار
ويو ۽ ناءِ تاريخ قندهار ڏي هليا

ٻجنشي لنگهي جي اچڻ جي ڳالهه جو نروار

جڏهن ٻجنشو لنگهو جو نئون ڳوٺ جي اميٽي سامهون ملتان
جي چوڌاري ۾ ڪوٽ اڏائي ۽ ملتان کي سهيو ڪري ماڻهن
کي ڪوٽ ۾ آندو جڏهن اچرج جهڙو ڳاڏا پوهٽ ۾ آئي
سو ڏاسنساهي ڏوڙ آيا تي ۽ لنگهاءِ ٻروچ ۽ ناهر ۽ جتي
ڪويري هو سنڌ ۾ گهيرا ۾ اچي گڏيو ۽ بگر جو ونٽ هرائي
سڏ ۽ ماڻهن ۽ چارڻ کي سنيال لاءِ موڪليو تڏهن هڪ

مرزا ٻيو آهي سگھيو ڪوٽ جو نگر تر نئونس تا پُڇيا ٻيئون ٻيءَ
شاه حسن ٿيو م آهي ۽ اُنجي ڪنڪ جا مڙيئي جام اُتي مڙ ٻا
آهن تنهن سنڌ جي بند ٿيڻ ڪنڪ جي ٻيڙين م چڙهائي
ورهن لاءِ ياجرڪي پر پنجاه ٻيڙين کي پاڻ ڪان اڳي هر ائي
چيائين ته اوهي سگهائي سان وڃي اذرات جو ڪوٽ
جي پاسن م ر سي پاڻ کي ٿل ۽ ڪوٽ م پڇيا يو ۽ ڪوٽ
جي ٻنهي کي سو ڪوڏ ارڻ ۽ کهاريون ماڻهن ڪان پنائي
چڏ جو انهن اذرات جو وڃي جمادي الثاني مهيني جي
پنڌرهي تاريخ هل مچايو ۽ ڪوٽ جي ڪنڌي تي اچي
ٻنهي سامهون سگر جي پاسي باه اُجلائي دانه ڪي ڪو
جا ماڻهو هل ڪان جاڳي ٿل ۽ ڪوٽ تي نڪري ٻهن ۽ ڪا
اُجلائون لڳا جڏهن اُتي ڪنڪ توور وهوتڻ ته سلطان
محمود خان جي ماءُ تيهي وير ڪوٽ جي در تي چڙهي ٿوني
۽ ٿو اگيه سان سيٽيا ڪري ۽ ٻاري انهن ماڻهن جي
متي تي اُجلايائي جڏهن سنڌن وچم جهيڙي جي باهه ٻر ٿي
لنگها ماڻهو اُجهاميل تي ٻيڙين م وڃي چڙهيا تنهه ڪان
پوءِ ميرزا جاني ترخان ۽ جُمن بيگ ۽ قاضي قاضن جي پٽ
قاضي عيسيٰ چگا اد م ڪيا ۽ جي ماڻهو اُگهم آيا هوءَ انهن مان

ڪن کي باهه ۾ ساڙيائون ۽ ڪي پاڻي ۾ ٻڏا ۽ ڪي بچي ويا ۽ ٻئي
ڏينهن ٻهڙي جو بخشو لنگهو نغارو وڃائي پيدل ڊوڙيو ۽
پائيناءِ ٿي ته مهيني ماڻهن ابنديءَ ڪوٽ ورتو هوندو وڃڻ
ڪوٽ جي ويجهو پهتو ڪوٽ وارن توب ۽ بندوق جوڙي
جاتاءِ ته سندس ماڻهن مان ڪي نه ٿيو آهي پاڻ کي ڏوهري
ڏي بچايائين ۽ ٻي ڏينهن ڏوهري ۾ ٿڪي بکر جي پاسن کي
ڦري موٽي ويو جڏهه اهيا سڌ مرزا شاهه حسن کي پهتي
تڏهه مير شاهه محمود ارغون کي بکر جي سنڀال لاءِ ٺهرائي
قاضي قاضن جي هٿان موڪليائين ۽ اهو ٿيڻ جمعي جي رات
جمادي الثاني مهني جي جوڏهين تاريخ نوَ سئي پنجاهه ۾ ٿيو هو

مرزا ڪامران جي اچڻ جي ڳالھ جو نروار

جڏهه نوَ سئي ايڪونجاهه ورهه جي پهراڻي ۾ همايون بادشاهه
پائرن جي ويڙهي ڪارڻ عراق ڏي ٿي سنبريو تڏهي مرزا
ڪامران شيخ عبدالوهاب پوراني ۽ مير الله دوست ۽
بابا چوچڪ کي ڀنياپي آيندڙ ڪري مرزا شاهه حسن ڏي
پهنچي لاءِ سندس ڏي جي مڱ ڪاڻ موڪليو هو مرزا
شاهه حسن مرزا ڪامران جي اچا مڃي شيخ کي ورتي موڪل ڏني

هُتي جنهن وير همايون پادشاهه عراق کان موٽي قنڌار ۾ پهتا هُئا مرزا عسڪري قنڌار ۾ ڏاڍي بند ۾ ڦاٿو هو، پادشاهه جن ڪابل ڏي هليا هُئا، تنهن وير مرزا ڪامران وڙهڻ لاءِ آيو هو، تڏهن سنڌ ۾ جام قطار کان ڦري پادشاهه جي ٻيلپ ۾ آيا هُئا. پوءِ جهيڙي جي سگهه نه ساري پٽ کان واڳ موڙي ٻچي هزاري جي وات کان پاڻ کي سنڌ ۾ پهچايائين. جڏهن مرزا شاهه حسن جا انڌر ٿيو، پاتر جي گوٺن ۾ اچي ٽڪيو تڏهن درويش محمد ۽ دولتخان کي مرزا ڪامران جي ڪوٺڻ لاءِ موڪليائين. اُنهن سان مرزا ڪامران ماڻهن سوڍو پاتر ۾ اچي پڳڻ ٺجي اچا ڪيئي. پوءِ مرزا شاهه حسن مير فرخ ارغون کي ننهه ڪم جي جوڙجڪ لاءِ پاتر ۾ موڪليو، جو جڏهن بيگم نالي مرزا شاهه حسن جي ننيائي کي مرزا ڪامران سان پرڻايائين مرزا پرڻجڻ کان پوءِ ٻي مهينا ٽڪي ڪابل ڏي موٽي هليو. مرزا شاهه حسن هزار گهوڙي جي ڄڻ هٿيارن سوڌ مرزا جي ٻيلپي ۾ سونپيا. مرزا کي ٻچن کان ساجوڪري موڪل ڏني مرزا ڪامران غزني ۾ ٻي غزني جو ڪوٽ هٿ آڻي وٺڻ لاءِ اڳتي ڪابل جي ڪوٽ ۾ اچي پهتو. اُنهي ڏينهن ۾ همايون پادشاهه بدخشان ڏي هو، ڇهن مهينن کان پوءِ

مرزا شاهه حسن جا گهوڙا چڙهي موٽي آيا ۽ پادشاهه بدخشا
ڪان جلدي گاڏي سان ڪابل کي گهيرو ڪري ويٺو، تڏهن مرزا
ڪامران گهري ڪان اٺ وسيلي هندستان ڏي منهن رکي
اسلام شاهه پٺاڻ جي گڏجاڻي ڪري تنهن کان پيش پيو. گهريو اسلام شاه
مرزا جي جهلڻ لاءِ ڪشالو ڪيو مرزا جي کوکر نيزا آيو، کوکرن
ماٺهن مرزا کي ڪيترا ڏينهه پاڻ وٽ ترڪايو پنهنجي پادشاهه جا
نه مرزا ڪامران کي ڪوڙا اسنسا آهن هن لاءِ مرزا کي ڪنهن
گهرڪ ساڻ هٿ آندائين. پوءِ مرزا ڪامران نوني سيءُ سنوئي
هيڙي ورهه ۾ بکر ۾ آيو تڏهن مرزا شاهه حسن ڪيترا ويلا مرزا ڪامران
کي شاهه بيلي جي ڏونگر ۾ جنهن کي هاڻي ساڌ بيلو چون ٿا ۽ بکر جي
لهندي پاسي جي وچ ۾ آهي ترڪايو تنهن کان پوءِ بنوره پرگني
جي ابت مرزا جي رنڊي جي ڪاپي لاءِ هر آيا ۽ فتح باغ لنگهي
لهڻ لاءِ سنوار ٻاءِ مرزا ڪامران اتي تڪي حج جي وڃڻ جو
سانباهو ڪيو مرزا شاهه حسن جي ڏي پهچي پي کي چيو
ته منکي پڻ موڪل ڏني ته مرزا سان وڃان پي پهچي ڏي
جي موڪل نه ڏني گهڻي هوڏ ڪري نيٺ ڏيٺس پي جي آڱ
موڪل وٺي بيٺري ۾ ويٺي ۽ پانشاءِ ته هيڪلي مرزا ڪامران
ڏي وڃي سلطان محمود ڪهڙا داءَ پيچ جا ڪنديرن انجي

اُتي رهي اُن کي ڦرايو مرزا شاهه حسن پاڻ ڏي جي پيرن ۾
اچي هو ڏئي زاري ڪئي اُن مان ڪين ٿيو چوچڪ بيگم
کي ونيءَ ڪري ڇيو جن ڏينهن پاتشاهه ڏسندڙ هو تڏهن
تو منکي اُن کي ڏنو هئائين جڳ جاما ٺهو ڇا چوندا ته مرزا جي
ڏي مرتس پهچي ڪان ڦري ونئي ۽ منکي خوار ڪندا مرزا شاهه
حسن کي هيءَ ڳالهه چڱي وڻي آسرندي اُن کي چڱن وسيلن ۽ مددي
سان موڪل ڏني پوءِ مرزا ڪامران ۽ بيگم حرمين ۾ رسي پهتي
ورهه مڪي ۾ تڪيا مرزا ڪامران جي جيئن جو سچ حج جي ڏينهن
پوڄائي جي تائين عرفات جي بيهڻ ڪان پوءِ لنڌو چوچڪ بيگم
مرزا جي مرڻ ڪان ستن مهينن پڄاڻان سڀي جڳ ڏي
هلي ۽ اهي پيڻ نوي سئي ست هڪ وره ۾ ٿيا هوا

ارغونن جي ڦرڻ ۽ مرزا شاهه حسن جي مرڻ جي ڳالهه

مرزا شاهه حسن جي پوين ڏينهن ۾ جڏهن سنڌس ادبت
سکي پيو هو تڏهن گهڻن لچن ۽ حرامي ماٺو بيليي ۾
سگو راتي ارغون ۽ ترخان ۽ ٻئن وزيرن کي مرزا شاهه حسن
جي بيليپ کان نراسي ڪري پهچي هندن تي رهندا هوا
۽ ڏهاڙي ڏشارتي اُن لچن زور ورتي مغلن سان گهڻي جني

اُنڌ نير ڪياڻي ۽ نوي سئي ستر ورهين جي پهرين ڏينهن ۾
ننگر ٺٽي جي صاحبي عربي ڪاهي نالي کي ملي ۽ رعيت جي
ڪمن جي واڳ اسماعيل بنياري جي هٿ ۾ رهي. انڪري ڪاڻ
ماڻهو گونڊر پيريل ۽ نراسي تي گهڻا جيترا ڏينهه ٿي ۾
اُجهه ۾ رهندا هئا. اوسي توڙي تہ عربي ڪاهي جي پُٽن اُنڌ
جو هٿ ارغونن ۽ ترخانن جي ڏک ڏيڻ لاءِ ڊگهو ڪيو. اُنهن
ڏينهن ۾ هڪڙي رات ارغون جي زال کي خواب ڪل هئي لت
هئي تہ جو گپ ڪيرائي وڌو. اها ڳالهہ ارغونن مرزا شاهہ حسن
کي وڃي ٻڌائي. مرزا ان ڳالهہ تي هنئون نہ رکيو، جنهہ ڪري گهٽاڻ
پرا پڇا نہ ٿيس، تنهہ ڪري ٿوڪا گر شيخ ميرڪ پوراني ڏانهہ
جو ٿي جي مسلمانن جو وڏيرو هو، هئي لکيا ۽ تہ هن ڏگهي نڪي
شرع جي وات سان چئائي، ڪان پوءِ جيڪي سچ ٻڌ رو
ٿئي سو ڀلائي جو. مرزا شاهہ حسن نصرت آباد جي ڪوٽ جي
واهپ شنبہ ۽ رفيق نالي کي جي سندس پٽسن گڏ ل ونساهہ
وارا هئا هوا سوني پاڻ سانيا هي جي واڳ ڪري ڏي موٽري
۽ گهر پنڌ ڪرڻ ڪان پوءِ مٿي ورهہ جي ذي حج مهني جي
پڇاڙي ۾ ٻہ ٻلي جي باغ ۾ اچي پنج ٽيہ ڏينهہ اُتي ٽڪي. محرم
مهني جي ستين تاريخ نوي سئي ايڪهٺ سن جي ورهہ ۾

بکر جي ڪوٽ منجهه آيو ۽ سوير کان سانجهي توڻي ديوانخاني
۾ گذاريندو هو جنهن ۾ ارغونن ۽ ترخانن جا ماڻهو لڇن ماڻهن
جي ڏاڍائي کان جي مرزا جي بيليپ ۾ چڱا هوا ڪو مائل ٿيا ۽
ڪم جو بلورگو انهي وڃائڻ لاءِ ڏناءُ ٿي تنهن ۽ وڏيرن ماڻهن
مير شاه محمود لاڙ جي گهر ۾ جو بکر جو حاڪم هو مرتيي بکرن
جي ڪمن جي مت وچم آئي مرزا جي خاص خليلن ۽ بيلين جي
گلاءِ ڪئي ۽ سچائي سان پڌرو ڪيائون ته اسانکي پرديهي ٿين
گهر جي يا انهن ماڻهنکي وڻائي جڏن گهر جي هاڻي مڻکي هجي
مت ڏسڻ ۾ اچي ٿي مرزا شاه حسن جا هٿ ڏکن ٿاءِ
جڙ هي پڻ نٿو سگهي پر آسمان ۾ قري ٿو ۽ اسان کي هن
ڪو تمر ڪئو ادنن ۽ آسان بهنجا پٽ سندس بيليپ ۾ جڏيا
۽ جي ڪمينا ماڻهو ورتن مرتيا آهن انهن سڀني کي مارئو
مير جا بيترخان جو انهن ماڻهن جو ٻيو مرس مسلمان جو هو
ورائي ڏنيس ته مرزا شاه حسن مرنگ اهي جو گونتو پانيان
ته پچائي ۾ پهنجي جمار کي بچترو ڪري ڪيترن ورهن
کان تڪن تا هڪتر ۽ بوره بيوپو ڪشالي سان لنگهائڻ
گهر جي ترڏسجي ته گجهه کان چا تو پڌرو ٿئي اپلقلي چڙيو
۽ بي تولي سا تاري کان اپي هلي ۽ ديوانخاني جي پٺي

تي وڃي گھوڙو ڪري سڪندر ٿن ماڻھن کي ماري ۽ ڦٽي
پانياءِ ته مرزا کي منجھه رکون تنھن ڪان اڳ ئي پڇن مرزا شاه
حسن ديوانخاني ڪان نڪري پيڙي مروھي ۽ باغ ھليو ويو
۽ ٽن ڏينھن ڪان پوءِ ٺٽي ڏي ھليو مير شاه محمود ارغون
جو بکر جو حاڪم ھو تنھن مارن ۽ ويڙھه ڀڄو پوري ھئي جي ٺٽي
تي لکي ٻڌي پر وچن ماڻھن جي ميڙن لاءِ ادم ڪيو ايري
م سلطان محمود خان جي ماءُ جا گھڻي ڏاھي ھئي انھي
ڦريل پور ڪان جانب لئي ڀھنجي پاڻ تن مير محمد ملڪ ۽ مير لطفي
ڏانھ جي اباوڙي ۽ ماڻيلي م ھو ماڻھو ڪوٺن لاءِ موڪليو
انھن سگھائي سان پاڻي ڪوٽ م پھچايو ۽ مھر علي مرزائي
ماڻھو گڏ تي ڪوٺوالن ۽ ٻين ماڻھن کي جي مير شاه محمود
سان آيا ھوا ڏ بچار بيو ۽ سيڪٽ ڏني اھي مرتبي ماڻھو ڦري
پيا سپاکو ھڪر ٿو وات وڃي ويو ۽ اھو سماءُ مرزا شاه
حسن ڏي لکي موڪليائين مرزا شاه حسن انھي وقت حمزه بيگ
درويش محمد ۽ شير محمد کي مير شاه محمود جي سڌن لاءِ بکر
ڏي ھين جوائي موڪليو ته اسانکي تھنجي ساري تي آھي ڪا گو
جي رس وير اچو مير شاه محمود کي پڙ وجھي ڪان ڏارائ
ڪو ٻيو ٻيلو نھو مير حميد سان گڏجي مرزا ڏانھ ھليو ۽

سن ڳوٺ جي آمهون سامهون پانشاهت جي پيليپ ۾ رهي
ڀهوڻ پر پاڄهن سان ۾ ڪندڙ ٿيو انهن ڏينهن ۾ سلطان
محمود خان سيوي ۾ هو جڏهن شاهه محمود جي قرب جي سڌ
ڪيس پهتي ته ٿيا ۽ ترپاڻ کي ٻکر جي ڪوٽ ۾ پهچائي ڇاڪاڻ ته
ماڻس ۽ سنڌس ماڻهن ٻکر ۾ هوءَ ۽ پاڻ سيوي کان نڪري
گنجابه جي جوڌاري ۾ دهنو ته سنڌس نوڪرن ماڻس جو
ڪاڳر ائي واٽ جي وچ ۾ پهچائين ته شاهه محمود ڪوٽ ۾ پورو
هئي ۾ هاڻ ٿو هوئي ته انکان اڳ ته هو ڪم ڪري ڪم ۾
پيو هائي ميرزا جي پيليپ ۾ آهي ۽ تون هن ڪارڻ کان ڏلجاءِ
ڪري پهتي گهر ج جي ڪمن کي سنوارج سلطان محمود خان
پانيو ته انهي هند کان موٽي جڏهن ڄامن کي سڌ پئي ته
سلطان محمود خان موٽي ٿو وڃي ويتر اچي ڇيائونس ته
موٽڻ جو ڪارڻ ڪهڙو آهي هن پهتي ماءُ جو ڪاڳر
ڪيٽن ڪيدي ڏيکاريو ڇيائون ته ٻکر جي حڪومت جي
اوهانکي مبارڪ هجي اڳتي پير رکي انجي ڳالهه جوڙ گهر جي
سلطان محمود خان چيو ته اڄ موڪل ڏيو ڪوئن وڃڻ
نگهر جي ڇيائون ته هاڻ سگهو پاڻ کي ٻکر جي ڪوٽ ۾
پهچائيو جيڪڏهن شاهه محمود دست مٿي هڻ ته وڃي ڳم ۾

اوڪائي هئي سو ڪوٽ هن اسان کي ڪوٽ هٿ نه ڏنو هائي پاڻ کي ڪوٽ سگهو پهچائڻ گهرجي ان مرزا شاهه حسن ڏي لکي موڪليو ته مون هي سڌ ٻڌي آهي تنهن لاءِ ڪهڙو ڏڳو آهي جنهن ڏينهن ته سلطان محمود خان ٻکر ۾ پهتو هجي پهچڻ ڪان مرني ڏينهن اڳ ٻکر جي حڪومت جي ڏڳي جو ڪارو مير ملڪ محمد ۽ مير لطفي جي نالي لکي ويو ڏڳي جي ڪاڳر ڏسڻ ڪان سلطان محمود خان ڏمر جي اهڙو گوندر پيرئل تيو جو دست آيس ۽ دستن جي الهاي ۾ ونتل تيو جنهن مير ملڪ محمد ۽ مير لطفي جنجي هٿن حڪومت ۾ پائيواري هئي پر گهڻن کي وراهيو ڏي سلطان محمود خان لڄ ڪان وس نه رکي به ماڻهوان ڏانهن ڏياري موڪليا ته اچي ڪوٽ ڪان ٻاهر اهيان مٿڪي نروسار جو مير ملڪ محمد ان ڳالهه ٻڌندي پٽن پهنجن کي چيو ته ڪوٽ جون ڪنجي سلطان محمود خان جي ماڻهنکي ڏيو مير لطفي چيو ته هلڪائي ڪرڻ نه گهرجي ۽ حڪم کي ٻڌجي مير ملڪ محمد ڏاهو ماڻهون هو مير لطفي جي ڳالهه نه مڃي ڪنجي ڏياري موڪلي نوي سوي ٻاهڻ وره جي محرم مهني جي پهرا ۾ ٺٽي منجهه ارغون ۽ ترخان جام مرزا عيسي ترخان سان ميلاپ ڪري ۽ گڏ جي مرزا شاهه حسن ڪان

منهُ ڦيرائي ڦري وياءِ عربي ڳالهيءِ شنبهءِ ترقيءَ جي مرزا شاهه
حسن جي وچ ڇهاهوءَ امارت جي وياءِ ماهه بيگم نالي ڪي جو مرزا شاهه
حسن جو ڏيڙو هو باندي ڪياءِ ڪاپي جو هٿ خرابي ۾ پگهو
ڪري گهٽان پيسا ڪنت ڪي ڏناءِ مرزا شاهه حسن مير محمود
ڪي سنڌي جي حڪومت لاءِ نهرايو هو جڏهن هنجي پڇڻ ڪان
اڳ مرزا عيسى سان ماڻهن جي محبت هل هئي سنڌي گود وڪوڙي
بيليب ڪي مير شاهه محمود پڻ ان سرنديءَ گود اکوڙي پين
ماڻهن وانگر مرزا عيسى جي بيليب باسي جڏهن ته اها سڌ مرزا
شاهه حسن کي پهتي تڏهن گهوڙ مرئوءِ ڪو ماڻهو سلطان محمود
خان ڏانهه سگهائي سان هئي ڏيارڻ موڪليو ترا ارغونءِ
ترخان ماڻهو جي نکر مآهن مرڻ کي باندي ڪري پاڻ سان
وٺي آچي جڏهن ته انهن ڏينهن مرزا شاهه حسن جا هٿ ڏڪندا
هوا گهٽو ڪري لهتي ميجالي جي مارڻ کي دارون سان
ڪو سوڙ ڪندو ڪنيو رهندو هو خاصخيلن سڀهه لهي بچڙي
ڳالا ئءِ چغلي هڻ لاءِ رات ڀتي هني جيو ترا ارغونين
… آمي ڪري انهن ڇپجيرن خاصخيلن کي جن سڀجي
… ماد بيليب ۾ گڏ آري همٿي ان ڏره ماري وڌو تنهن لاءِ پادشا
… ڪمن جو جوپ … ڪري … جي ترڪين

ٻمڪر امن کي ٻڌر ملي هاڻي احمد ولي نالي جو لچائي مرتا ۽
هتي هڪيو آهي تنهه کي ٻانڌي ڪري ٺٽي گهر جي ۽ هن ڳال مڃڻ
لاءِ گهڻن وينتي ڪري سيوهڻ جي ڪوٽ ڏانهه ڏياري موڪليو
۽ علي حسين ارغون کي جو احمد ولي جو مائٽ هو مارائي
اُن جي سسي وڍائي ڀالي مٿنبي ارد جي چوڌاري ڦرايا ۽
هن سڌ جي ٻڌڻ ڪري ارغوني جو ڦرڻ چوي تن ڏهو
ڻي پيو جنهه مرزا شاه حسن ارغوني جي سوڙهيائي ڏوهن
۽ چارهائي جي نبر مڙني تنڊه هڪڙو ڪاگر ٺڪر جي ڏڳي هلائين
جو سلطان محمود جي نالي لکيو ۽ پڻ ارغون ۽ ترخان جي ڪهڻ
لاءِ ڏگو موڪليو سلطان محمود آهي ٻئي ڏڳي جاڪاگر ٻهنجي
مانڊت ڪئي ۽ جي ٻڌايا ماڻس جيئو ته نگر جي حڪومت ملڻ لاءِ
اومانگي مه ... هجي پرموڙهجي هن ماڻهن جي مارڻ تڪرار
نه ڪري ۽ انهن کي ٻانڌي ڪري سرزا ڏانهه ڏياري موڪلي جيئي
مرزا اکي وٺندو سو ڪندو ۽ پوءِ سلطان محمود خان مير جاني ترخان
احمد ترخان حمزه بيگ ۽ مراد حسين بيگ لاڙ کي گهڻو جيترن
سان جي ٺڪر م هو ٻانڌي ڪري پاڻ سان وٺي ويو ۽ يادگار
محمد ڪوڪلتاش جو مير شاه محمود جو ويري هو مارايا ۽ قاضي
قاضن جو وڏو ۽ جنهن تو ڪو ماڻهو مرزا جي مان ڪوٺيو رهيو هو

سين کي ٻاهر ڪڍياءِ ڪوٽ پهچي ماءُ ماڻهن کي سونپي
مرزا جي ٻيلپ ڏانهن ڪڍيو جنهن بکر کان پري ٻن منزلن تي
پهتو تنهن سيد جعفر مشهد کان اُتي اچي رسيوءِ جوڙي نغارن
جي جا حضرت علي جي پاسي کان اُنکان اڳ سلطان محمود خان ڏانهن
موڪلي هواءِ سا پهچائي سلطان محمود خان ان ڳالهه کان گهڻو
سرهو ٿيو پاتشاهت جي فال وجهي گهڻا پئسا سيد کي ڏناءِ
ٻاره جوڙي نغارن جيءِ نو جوڙي پيرن جي هٿ مرائي لڌ
پٺيان لڌ سنئين هليوءِ مٿي ورهه جي محرم مهني جي ٻارهين
تاريخ مرزا شاهه حسن جو مجرو ويري پهچو ڳاڏ اپو ڪٽ
ڏيکاريائين سو ڏينت چڱو مبريو هواءِ ان ڳالهه کان مرزا جهو
سرهو ٿيو ڏاڍو هيني وارو تيوءِ ويڙهه لاءِ تني ڏي سنيو جنهن
سا نياه جي گوٽ مر پهتوءِ ٻنهي پاسن جي ڪٽڪ جنهن هڪ
ٻئي کي ڏٺو تنهن ٻرٺي پيرا ٻاٺم ورٺ هياءِ ٻنهي پاسن کان
گهڻا ماڻهو موا پر جنهن انهن جي وچم باه جي ويڙهه چڪي
جيءَ ڪي تنهن مرزا عيسى ترخان هڪڙو ماڻهو لڪائي سلط
محمود خان ڏانهن ان ڳالهه سان موڪليو ته آس گهرج ڪري ٻڙ
ڪريون تا هاڻي چالاءِ ورٺ هون ڏهاڻي گهڻا ماڻهو مار جن
تا جيڪن ٻئي پاٺم هڪ ٻئي سان پرچاڻي ڪري ٻکڙتي کي

ڪريون ته نڪي چڱو ٿيندو ۽ پوءِ اتراٽ جو ٻنهي پاسن پاڻ
گڏجي پرچاءَ جو آهر نيٺ ڪيو ۽ گهڻن ڳالهين ٻولين کان پوءِ نيٺ
هيئن ٺهيو ته مرزا شاهه حسن گهٽ ڏينهن تائين اسان وٽ نه ٽڪندو
تنهن ڪري پرچاءَ جي وات کلي آهي ۽ هاڻي من ۾ توکان ڌار
ڪو ٻيو وچن نه آهي جهڙي پر جي مت هجي اهڙي پر ڪو
جي ميلاپ سان پادشاهت کي هٿ آئي انڪري نه قرون ۽ انهي
صبح اجان راتو ڪي سد پڌري نئي هئي امير سلطان ۽ امير
ابوالخير گهٽ ٿولين پانهن ۾ سوٽن ۽ پين ماڻهن سان لانگهائي
ٿي وچي چونڪي جي ماڻهن سان جو بيگ محمد ڪوڪه ۽ ايلغار
نالي چڙهيا هو ادا ايدي ويڙهه ڪي گهڻا ماڻهون مرزا
عيسيٰ جي پاسي جا ماريا جنده انهن جي سسي مرزا شاهه حسن
ٽئي انهن ۾ ڪيترين سسي مغلن جي ٻڌي هئي انهن جي
ڏسڻ کان مرزا شاهه حسن جي اکين مان پاڻي چڙهي ويو
سلطان محمود خان وٽس گوڏا کوڙي اڳي وڌي چيو ته
جينڪڏهن ڪو اسان مان مارجي ته نه او هين گونڌر ريلائي
رو ٿو ٿا ۽ جينڪڏهن ايئين اسانجي هٿان ڪو مرندو ته ڏهه پڻ
اکين ۾ پاڻي آيو اهڙي ٻڌڻي جي ڪري مرزا آهيون ۽ ان
ڪن جي پرورش لاءِ منهنجو (پوءِ اسان جا ڪري) ايتري ۾ شيخ

عبدالوهاب ۽ مرزا قاسم بيگ لاڙو چيم اچي مرزا عيسيٰ ترخان
جي ڏوهن ۽ چڱن جي معافي گهري ۽ سلطان محمود خان ۽ مير
شاه محمد ۽ مير شاه حسن تڪڙ ڪري سڄو هلي اچي ويٺي جي
تر مرزا عيسيٰ اهو عوض ماڻهن جي ڀلائي ۽ ڀڄڙائي ڪري جا
مرزا جي ٻاهرين سان پڌري ٿي ان آهر ڪري ڦٽڪو ۽ لچه
پر بل اهي جيڪدڙه انهن جي ڏوهن ڪي مرهي ترخاني ماڻهن
ڪي بند ڪان ڇڏايو تنهن آساءَ ٻاجهه جو پلپ ۾ اچي مرزا موڪل
ڏني پوءِ مرزا عيسيٰ ماه بيگم نالي ڪي مرزا جي خاص خليفه سو
موڪل ڏني مرزي ڪي اڙدم پهچائي ڏنو ۽ اهو پيتر سنه ٩٦٣
ورهه جي صفر مهيني جي پڇاڙي ۾ ٿيو ۽ ربيع الاول مهيني
جي پهرا ۾ شيخ عبدالوهاب پوراني ۽ مرزا قاسم ترخاني
ماڻهن جا ڏوه معاف ڪري انهيڪي ٿي ڏنائه موڪلايو
۽ مٿي مهيني جي ٿي تاريخ مرزا عيسيٰ ترخان ۽ سلطان
محمود خان جي گڏجاڻي ٿي ۽ ٻنهي سڳوري قرآن تي
هٿ رکي هٿ ڏنا ۽ ٻول ڪيو تهاس پانهنجي عهد رکي ويٺا
ڪان پاسو ڪري ۽ جيئن مرزا شاه حسن جي قوت نه هو
تين انهي محبت مرزا هي ڪو جهيڙو جهڳڙو ۽ تڪرار جيستائين
مرزا شاه حسن گذاري نه مري ويو ته سنڌ ڊيه ۾ ...

اڌوا ڌ ڪري ور اهيندا اُن لکي ڪان مٿي سلطان محمود خان
سان ۽ لکي ڪان هن پاسي مرزا عيسى ترخان جي هٿ هيٺ
رهندو، انهي ڳالِ کي ڏسي ۽ پاسي ادمرلا ۽ هڪڙو ٻول جو
ڪاگر لکي ڀيڄي مُهر ۽ وڏن جي مُهر اُن هيٺ هڪ ٻئي
سان چڱي پرگڏ جاني ڪري موڪلائي ڪي ۽ اهو ٻول
ڪيائون ته ٻئي پاسا هڪ ٻئي وٽ اچن وڃن ترهني جو ڪٿ
لهي وڃي پوءِ ڏينهن مرزا قاسم بيگ لارُ ٺٽي ڏانهن وڃي عيسى
ترخان جي پٽ محمد صالح ترخان کي گهڻو جيترن سان مرزا
شاه حسن جي ڀليپ مُرني آيو ۽ محمد صالح ترخان چڱي
سو ڪرتي مرزا کي ڏني ۽ هن پاسنڪان شيخ عبد الوهاب
سلطان محمد خان جي پاءُ امير سلطان کي ٺٽي مُرنئي مرزا
عيسى ترخان کي نوڪري ڏني ۽ مرزا شاه حسن گهوڙو ۽ ٻرها
مرزا صالح کي ڏنئي موٽ جي موڪل ڏني ۽ مرزا انغاري جي
جوڙي ۽ چڱي پاراه سان ملايا ري جي هٿان مرزا عيسى
ڏانهن ڏياري موڪلي ۽ پوءِ ڏينهن مير ذوالنون جو جهنڊ سلطان
حسين مرزا امائتي ڪري انڊ وهوا هو مرزا شاه حسين
نغاري ۽ طوق سو ڏو سلطان محمود خان کي ڏنو ۽ مهر
ڀيڄي پر سلطان محمود خان کي ڏنا ۽ انهي ڏينهن امير

سلطانُ نئين ڪان اڳي پڻ ارڏ دم گڏ ٿيو ۽ ارڏ داڻي ڏي لچاءِ سان
پيئي گھميا شيخ عبدالوهاب ڀنهي جي ڪم ۾ گھٽو ڏاهو هو
مرزا شاه حسن جو سماءُ پڇڻ لڳو ته مرزا جو مرض گھٽو
وڌندو وڃي جڳائي ته هاڻي پرچاءُ ڪري سيوهڻ ڏانهن سيري
ته ويلي ماڻهو پڻ پهچي گهر وڃڻ سلطان محمود خان اها ڳالهه
مرزا شاه حسن کي ٻڌائي مرزا شاه حسن پڻ لڏڻ جو ڏڳ
ڏنو ۽ اڳي ٻي ڏينهن سوير جو اٿي لڏي هليا انهي ڏينهن مرزا
جو مرض ڏاڍو ٿيو گهڙي گهڙي وڌندي ٿي ويو ٻئي ڏينهن
منڍ ورهه جي ربيع الاول مهيني جي ٻارهين تاريخ علي پوتري
جي ڳوٺ ۾ اچي ترڪيو اڳي ٻي ڏينهن جو سومر جو ڏينهن هو
سانجهي جي ويلي مرزا شاه حسن جي ساه جو پکي پهچي ته ٻي
جي ڪنگڻ جو سنڌ ٽپي بهشت جي وڻ ڏانهن اڏامي ويو شيخ
عبدالوهاب ۽ مرزا قاسم جو انهي ويلي مرزا جي سيراندي پاسي
هڪ ٻيا بيٺا هو ۽ اها هر ڳالهه ڪيتا ۽ سلطان محمود خان انهي جي ميلاڻي
سان منجهه وڃي سڄائي پيئڻ جي ڳال جاتي ۽ اڙم اچي جا ڦڙا اکين
ڪان هاريا ۽ هڪ ٻئي پر ڪان پيو ۽ مرزا جو منهن پڻ ڌاري
۽ سيزاري ڪري پيڙه ۽ مرزا جا چمي پيرن جي هيٺ ويهي
رهيو سڀني شيخ آهي ۽ مرزا قاسم ڏي تعالى جي اڳيون

مُهنجا شاهد هجو ته مون سڀني جمار مرزا سان کا ٻڌ نه ڪي
آهي ۽ هن ويلي تو ٺٽي سنڌ ۾ نمڪ حلالي تي رهيو آهيان ۽
اهڙي موچاري منکان ڌاران ڪنهن ٻئي جام کي نه ملي
انکان پوءِ شيخ عبدالوهاب انهن جا هٿ ونئي ماه بيگم وٽ
ويو ۽ انکي چيائين ته اهين ۽ سلطان محمود خان پاڻ هڪ ٻئي
سان ميلاپ ڪري پوءِ ته آءٌ مرزا جي غسل ڏئي ۽ ڪفن ۽ پورڻ
لاءِ رنبيل رهان شيخ عبدالوهاب اهي مٺيون ڳالهيون پوريون
سو مهني جي ويلي مرزا جو مرده محافي ۾ رکي شرع وانگر
جنازه جي نماز پڙهيائون ۽ سلطان محمود خان کي ڪجهه
پئسا جي مرزا سان هوا ڪٽيا ۽ جيڪي وسلا ۽ هٿيار ٻيا
۾ هوا اڳهو ڪري تن کي ڪيائين. لکو ۽ ماه بيگم سان هي هوڏ
ڪيا ۽ ته متان ارغون ۽ ترخان اوهان جي پاس ڪري مان
ٻي رسمن ۾ ڪونه ڪن ۽ نڪر ملچن ۽ مرزا جو مرده پڻ
پاڻ سان نئون ماه بيگم چيو ته مرزا جو مرده مڪي ڏانهه
شاه بيگم وٽ نين ڳهرجي ۽ انهاوات ننجي ڪان وڃهي ۽
نڪر ڪان پري آهي ماه بيگم اي ڳالهه نه مڃي تو پرهن پي ڳالهه ٻئي
ڏينه جي سوير ۽ ماه بيگم ۽ شيخ عبدالوهاب ۽ مرزا قاسم
۽ خواجو محمد حسين مرزا جي مرده ميٽ لاءِ ڪولاند ته تيا

۽ سپاهي جو سلطان محمود خان لڏي ٻکر ڏي هليو ۽ انهي
ڏينهن ٺٽي ۾ سڌ پهتي مرزا عيسيٰ ترخان گهڻن گهوڙن ڀي
چڙهي سان چڙهي پٽ ڪري ويو سلطان محمود خان ڏي
پوءِ نقاري جو سڏ پهچي پاسن کان پٽي سلطان محمود خان
ڪنهن کي صف سنواري بيٺو، مرزا عيسيٰ ڏانهن ماڻهو
موڪليا، ته توهين اچو جو ڪارڻ ڪهڙو آهي جنهن ڪري
وڙهڻ جي سيري آيا آهيو جاتا ۽ ته پاڻ وڙهون مرزا
عيسيٰ ورندي ڏني ته مونهين اچڻ جو ڪارڻ هي آهي
ته ارغوني ڪان هي ٻڌم جو مرزا جو سرڪار ماه بيگم ۽ سلطان
محمود خان تي تون جڳائي ته هتان پڻ ٻکر ڏي ٻين ٽنو
پڻ مرزا جو آهي هاڻي جانم ته ماه بيگم مرزا جو جنازو ٺٽي
ڏانهن سنيون آهين، ڏيکاري ڪري ته ٿي ٻکر ڏي سنڌيو
سلطان محمود خان گهڻي سگهائي سان سپاهه مرهيو
مرزا شاه مسعود ۽ مير شاه حسن تڪڙي ۽ مير ابوالخير
۽ مير حميد اوني ۽ خواجو باقي ۽ بيا گهڻا جيڪڙا هن گڏيا م
پيا ته سنئون مرزا عيسيٰ ۽ بکر سلطان محمود خان ۽ سنئون ۽
سپاهه کي اسر وقت جيئن وڪيترا سلطان محمود هو ڏي
ڪيترن کي ڪوٽ ڏنائون ۽ ٻئي ڪوٽ جو بيٺوڻ ٿي بيٺا

سلطان محمود خان مير ابوالخير ۽ مير عبدالحميد کي ڪوٺائي
سنيائي جي واڳ بکر ڏي موڙي؛ ميرزا عيسيٰ ترخان انهي
پٺيان لڏيندو ويو. آيو جڏهن سن جي ڀرواريءَ پهتو ته جاءِ
نه هئڻ ماڻهن ڪوٽ جا در بڌي سلطان محمود خان کي
ميڙهه اچڻ نه ڏنو ۽ محمد صالح ترخان پهنجي پٽ کي ڳچه
جيترن ماڻهن سان اچي گهيري ڪرڻ لاءِ موڪليو ۽ پاڻ
پڻ پٺيان پهتو. ڪوٽ وارن تي گهڻو اوکو ٿيو ته سيد
مير ڪلان جنهن ڪتاب جي جوڙيندڙ جو ڏاڏو هو ۽ جهم
اچي پرچاءُ ڪئي ته ڪوٽ وارن سک گهريو. سنبوهن جو ڪوٽ
پڻ مرزا عيسيٰ جي هٿ ۾ آيو ڇه ڪاڻ انهن ماڻهنکي سگهه
تڪڙ جي نه هئي. ان لاءِ حج جي موڪل وٺي پار ڪري جي وات
کان گجرات ۾ آيا. تنهن کان پوءِ هندستان ۾ ريسي منعم خان
جي وسيلي ۾ رهندا هوا ۽ مير حميد پڻ موڪل وٺي هندستان
ڏي سنئين پوءِ مرزا شاهه حسن جو مرڻ ۽ جوڻي ۾ نياڻون
ڀرءِ مير احمد ولي جي حويلي ۾ جاڏي ياجي جنهن ڏي ني
هئي ڏر اوت ڪريو ۽ جي رکيا تنهن کان پوءِ هڪڙي
جڳي اڏاوت سکلي جي جبل ۾ جوڙيا. تن مهين کان
پوءِ مرزا علي اچي ان هند کان ڪئي ڳچه جيترن ارغون

۽ ترخان سان ماٺي وڳو ڏکي نابوت سان پيئر پيا ورچي
مقام ۾ پوريا پيا. پنج ورهين کان پوءِ اُنا آهين وري ڪڍي مڪي
نيئي پٽس جي قبر جي پاسي ۾ پوريا ۽ سڳوري مڪي ۾ هڪ ٽڪي
جهلي اڏاوت اُتس جوڙايائون. اها اڏاوت پڌري آهي

امير ذوالنون ارغون جي پوٽي

شاه بيگ جي پٽ مرزا شاه

حسن جي تورڙي ڳالهه جو نروار

سورهائيءَ ۾ جهڙس ڪونه هو ۽ ننڍائي کان اُهي ٿين ٿو پي
سين معرڪن ۾ سوڀ ۽ جيت سانئس بيليپو ڏيندا هئا ۽
چڱا چڱا ڪم پڌرا ڪيائين. سنڌ سان جا پڻ سنئين چاهت
وره ۾ ٿئو هو ۽ جيا هت ورهن جير ۾ هو سدا ۽ پڙهن
پنيل رهندو هو. سنڌ سندس علم جي ڪيتي ۽ فيض مان
لاءِ گهڻي ڳهر ڪندا هئا. منقول علم ۾ هير گهڻي هنر وذي
حڪومت جي هلائڻ تڪڙي پڻ جيڪو سبق پڙهندو هو
ان کي فارسي ۾ نظر ڪري لکي ۾ آڻيندو هو. لکندا هئا
ڪتاب جو جيئي ٿو من ڏهه جزون جو مٿي مرزا ڪهڻي هٿ سان

ڪيترن سنڌس سبقن جو فارسي ۾ نثر وار ڪري لکي هئي
اهي قاضي ڏني سيوهاڻي جي ڪتاب خاني ۾ انهي ويلي ۾ جڏ
انهن جي وچ ۾ سرهند وهوس ڏني هئي ۽ جنهن کي اڃان
قاضي مرحوم جي وياءوت اهي جزون هڪ هوندي
شعر جو پروڙياءِ ٿي ۽ ڪڏهن ڪڏهن پاڻ مٿو پڇا ڪا
هيندو ۽ هو جين ترجمو پيندو هن ڪتاب جي اهن
مان سنڌس هت اکري جي بيت لڌا هوءَ اهي انهي هن
جي وچ ۾ لکيا آهن جيڪڏهن کي بکيرا اٿيندا هو اسي
۾ مو ڪليندو ۽ هو ۽ سيدن ۽ شيخن ۽ عالمن وٽ ڀني
مان سان ايندو ۽ هو ۽ انهن تنهي متين ٿولين جي
وير ڏين ۾ ڪي وڃو نر ڪندو ۽ هو سي ڪنهه کي
انهن جي جوڳائي وانگر شاباس ڪندو ۽ هو ۽ جهڙي
جڳائي اهڙي پرپاتشاهت جو جوش ڪري نمائن
تي اندر جو هت ننڌ و ڪيو هو ۽ ڪنهه تي اند پيڙ نر
ڪندو ۽ هو ۽ ڏينهه تي ڇگي پر ڏگو هلاياءِ ٿي ۽ چوٿيه ورهَ
ڪاڏي تي ونتو هو ۽ پهراي ۾ قندهار ڳان بابر بادشاه جي
بنليب ۾ ڪابل منجهه وچي به ورهَ انجي جاڪري ۾ گذاريا
هو ۽ بادشاه سدا ۽ انکي جس چوندو ۽ هو ۽ چياءِ ٿي تہ

شاهه حسن مهنجي ڀليپ لاءِ نه آيو آهي بلڪ اڌبن ۾ پاتشاه جي پرڏيتن
سگهڻ لاءِ من وٽ آيو آهي، انهي ۾ مرزا شاهه حسن ٻه زالون نڪاح ڪيون
پرڻيون هيون، هڪ ماه بيگم نالي مرزا محمد مقيم ارغون جي ڌيءَ جو سندس
سڳو چاچو هو، ان مان ڄاڄو چوچڪ بيگم نالي ڌيءَ ڄائي، هن سا
مرزا ڪامران پرڻي هئي جڏهن سنڌ ۾ آيو ته چوچڪ بيگم
مرزا ڪامران سان گڏجي ڌي وئي اٿي مئي، ٻي ماه بيگم مرزا شاهه
حسن جي زال ٺهراءِ قاسم ڪوڪه پرڻيو هو، ان کان پڻ هڪڙي
ناهيد بيگم ڌي هئي ته ڪان پوءِ ڪو ٻار نه هيو، مرزا شاهه
حسن جي مرڻ کان پوءِ ماه ماه بيگم مرزا عيسيٰ ترخان سان
پرڻي هئي، گهڻا ڏينهه انسان گذاريا، مرزا عيسي جي مرڻ
کان پوءِ اُبتو ڪري مرزا باقي جي بند ۾ پيئي، انهي بند ۾ مري
وئي، ٻي زال گلبرگ بيگم نالي مير خليفي جي ڌي جا محب علي خان
جي ڀيڻ هئي، مرزا شاهه حسن سان ٻن نڪاح و ڏو هو، جڏهن انهي
وچ ۾ سنڌ ۾ ميلاپ نه ٿيو ٻن ورهين کان پوءِ ويچو پيدا ٿو
ٿيو، ماه بيگم پاتشاه جي هيٺائي کان اڳ هندستان ۾ وڃي
هوءَ اچي، گهڻو موت جي خرابي واري ڪي سونپي ۾ سند ۾
جين جي تڏي جاين فنا جي جهولي سان چٽي پيا، انجي ٻڌي
دهلي ۾ آهي مرزا شاهه حسن کي هڪڙو ٻٽ ابو المنصور نالي هو

سوَين ورهين جي وهيءَ ۾ مري ويو ۽ مرزا شاهه حسن کان اڳي گذري ويو

جي مرزا شاهه حسن جا سنگتي هُوا اُن سيدن ۽
شيخن ۽ فاضلن ۽ شاعرن جو نِروار

هن گهراڻي جو وڏيرو مير محمود جو ابو سيد پوراڻي جي پٽ شيخ مبارڪ جي نالي تي بدر رهيو آهي ۽ ذاتي پاسي کان عرب جي سيدن جي پادشاهن سان لاڳاپو رکي ٿو ۽ شيخ ابو سيد جي ماءُ شيخ جلال الدين پوراڻي جي ڌي آهي ۽ شيخ مبارڪ ڏاڍو ڏيرم ۽ پرهيزگاري ۾ ٻين گهڻن سيدن کان مرڪندڙ تي سنڌ ڏيهه ۾ شيخ اسلامي جي درجي تي گهڻان ورهيه گذاريا ۽ اينڌڙن ويندڙن ۽ پانڌيئڙن ۽ رهندڙن انجي ٿورن جي خوشيءَ مان ڳاڻو ڳائيندو ٿي گهڻن سکندڙن ۽ ڏاهن انجي موچاري اُدم کان علمن ۾ فائدو ورتو ۽ هو پنهنجي ماڻهن ۾ اڳرو ۽ هو ۽ سنڌ ۾ اڳر چڱا نهندا هوا خاص مشقي اڳر ۽ نوي سٺي ٻاهٺ ورهه جي عمر ۾ هن سنج جڳ ڏي هليو ابو سيد پوراڻي جا پوٽا مير بايزيد جانشين ۽ شيخ مبارڪ جا ناٺا شيخ مير محمد ۽ شيخ عبد الوهاب نالي سڀني جي وڏيرن ۾ جام هوا ۽ شيخ عبد الوهاب چوپارين پرين ۽ چڱين ريتن وارو ۽ گهڻ ڳڻو ۽ ساٿاري ڪي

سنوار هيندڙ هو ۽ بيت سمجهڻ ۾ گهڻو ڏاهو هو. شريعت ۽ پرهيزگاريءَ کي گهڻي رکي پادشاهن نصيحتن ۾ سعيو ڪري بڇڙائي ۽ اڌيرجي وڃائڻ ۽ ڦٽائڻ لاءِ گهڻو ڪشالو ڪندو هو ۽ نوي سئي ستر ورهيه ۾ شيخ مير محمد ۽ شيخ عبدالوهاب جاڏيجه پناهه فتوائن جي مسئلن جو فقه جي علم ڪري نيٺي ۽ ٻڪر ۾ پيدا ٿيا آهن سي شيخ عبدالوهاب پوراني جي نالي سان ٻڌل آهن شاهه طيب جو پوٽو شاهه محمود جو پٽ شاهه قطب الدين خراسان جي وڏن سيدن مان آهي ۽ ترڪماني جي هيسائي کان پوءِ سنڌ ۾ اچي ٻڪر جي ڪوٽ ۾ رهيا ۽ جميع جي ڏينهن ماڻهن کي حڪمن ۽ نصيحتن سان واتان ڏيکاريائين ۽ اُو پاڻ گهڻو پرهيزگار هو ۽ نوي سئي ستهتر ورهيه جي پڇاڙي ۾ هن ويل سڀني کان لاڏاڻو ڪيو ۽ انهن جي مرڻ جي تاريخ واعظ اڪبر کان پڌري ٿي ٿئي

مير سيد ڪلان جو نرواره

ڪربلا جي وڏن سيدن مان آهي ۽ انجا ڏاڏا اسڳوري گهر کان آيا هوا ۽ جڏهن سيد مير ڪلان ننڍا هئا ته پهتو تن ته مير شير قلندر سان جو ڪرامتن ۽ ڏاڍن ڏين مريدن وانگي انجي نالي لڳي متي

لڪيل ٻيءَ ٽنجي تربت اسڪلجهہ جي ڳوٺ ۾ جو قندهار کان
اُتر ڏي پاسي نون ميلن تي آهي ٽڪندو هو ۽ سنڌ جي سُوبي کان
پوءِ مير ڪلان قندهار کان سنڌ ۾ اچي سيوهڻ جي ڀر واري ۾
ٽڪيو ۽ گھڻو ڪري مخدوم لعل شهباز قلندر جي قبي ۾ گذاريندو
هو ۽ پرهيزگاريءَ جي ڪمن ۾ جهڙس ڪو نه هو ۽ نماڻن ۽ پنهنجن
جي گھڻي پاس ڪندو هو ۽ سنڌ ۾ وياءُ گھڻو رهيو ـ

مخدوم محمود فخر پوٽري جو نِروارُ

ڏاڍي جو ڄاڻندڙ هو علم جي پڙهائي سنڌ ۾ اُن کان ٿي ڳجهه
پڙهائي جو ڄاڻندڙ هو شيخ الاسلام جي سنگت ۾ واڌارو لڌو
هوءِ شيخ الاسلام جي مرڻ کان پوءِ پنهنجي ڳوٺ ڏانهن وڃي ڪاهان
جي ڳوٺ ۾ سَتن ٽڪن جي وچ ۾ حضرت خضر سان جنهن اُتي سلام
هڪ بيت ڪندو هو ۽ جي پڙهندڙ ڪو نه سگهيا هو اُتان
سَتن ڏي وڏي ڄاءِ لڌي ۽ جنهن ويرهرات کان سنڌ
ڏنه ۾ آيو وات ۾ سنڌ ۾ ڏانهن ڏين جي ڳالهه پڌري ٿي

مخدوم بلال جو نِروارُ

تلٽي ۾ ٽڪندو هو حديث ۽ تفسير جي علم ۾ گھڻو ڄاڻندڙ هو

۽ سلوڪ ۾ سگهورو هو ليڪن ڪي ڪهڙي سگهه جو هن جي
اڳهائي جو سماءُ سندس مرتبي اُهڃاڻ لڌي سگهي نٿي سنئين
اوڏيهه ويره ۾ صرفي ويو ڳالهه ڪن ٿا ته هڪڙو ويڙهو تلني کان رڳو
محمد ومر شهباز جي اشاري سان سيوهڻ ڏانهن ويو پٽن لنگهڻ
لاءِ پيرتيم ويٺو مهاڻا پهچي رهيت وانگر جڙ ته هندرئن لاءِ بڪ
بڪ ڪرڻ ۽ گاريون ڏيڻ لڳا محمد ومر جي بدن ۾ آيو پر پنڌ ره
محمد وره پهچي پيلي ڪي ته مهاڻي جي ڏيڻ لاءِ هڪڙي ٿوٻي
ڏني ۽ انهي ويلي جڳين ڳالهين جوڻ لاءِ قرآن جي آيتن ۽ تفسير
پڙدا هيڪري ۾ وات پنيو سڀي پيڙي وارا اچرج ۾ پياءِ چياءَ
هان مسئل جي هني ڪي جيرو ڪن ٿا

مولوي عبدالعزيز هراتي ابهري جو نروار

بن پٺن سان شيخ السلامي جي مرڻ کان پوءِ هرات، کان ڏين
جي پڙهڻ ڪاري لاءِ سنڌ ڏيه جي پاسي ۾ آيا ۽ ڏکاهان جي
گوٺ ۾ اچي ٽڪيا ان گوٺ جي پڙ هندرئن لاءِ گهڻو ڪشالو
ڪيا ۽ گهڻو شرعي معقول جو علم انهن کان پڙهيو ۽ اُت
ويلي جاڏگي ڏين وارا سندس جهڙي پاس ٿنڌ اهو ۽ ا

قاضي ڏني سوهاڻي جو نروار

اُنجو سنگ پنجي پيرِ هئي کان قاضي صدرُ الدين سان جو ڪيتي جي
پرگڻي جو قاضي هو لڳندو آهي ۽ گهڻن چڱن ماڻهن جي سنگت
کان سکو ۽ ٻي علم پڙهي سنوارڻ جي وات اوسي نو ٻي مجاءِ
جيسي تر پهنجي پي قاضي شرف الدين نالي جي ٻيلپ ۾ جو
مخدوم آهو جي نالي ٻي بدر وآهي فائدو ميرت يا ۽ تفسير
حديث جو علم مخدوم بلال جي ٻيلپ ۾ ٻيا گهڻا ان علم مخدوم
محمود فخره پوتري ۽ عبد العزيز هراتي وٽ پڙهيا ۽ آمر
تفسير انهن منجهان ڪي ٿاري جي وات کان ۽ ڪي ٻر ڳادي
پڙهيا هوءَ ۽ ٻئو هنڪان واڌو پرم سندس نالي ڪي جيڪي ويو
آهي ۽ وٽس ۾ ٻئي چڱا هندا هوءَ ۽ ترڪي اگرچگي پير
پڙهندو هو ۽ جفر جو علم ۽ ٻيا گهڻا ان اجرج جهڙا علم جاڻندو
هو ۽ ڳجهه پڙهو ترتيندو هو ۽ گهڻي عبارت ڪتابن جي ٻاڌ
پڙهندو هو سندس پي سلوڪ ۾ پڙهو هو مرڻ کان پو ۽ ٻيت
ڪي مخدوم بلال جي سنگت ڪرڻ لاءِ جيئي ويو هو ۽ مرزا شاه
حسن ڪيترا ايترا علمن جي فائدي لهڻ لاءِ ان قاضي جي ٻيلپ
۾ ويندو هو ۽ گهڻو مان ۽ ڏائي مرزا شاه حسن انجي ڪندو
هو ۽ گهڻا ان پيرا ٻاڻ ۾ ڳڻ جي وهندا هوءَ ۽ علم ۾ ——
ابتدا ۾ حبا الله سان ويجهو ٽو ڪندا هوءَ ۽ تن ڪمين تري

پڻ علمن جو فائدو انهن جي پڙهي کان پڌرو ٿئي ؞

مخدوم رڪن الدين جو مزار

مخدوم مطوع جي ناليءَ تان پيءُ هو. مخدوم بلاول جي خليفن جي ڏاڳي مريد ٿيل هو. سدائين ذڪر جي پيالي ۾ گهڻي سرور هائي رکندو هو. وات ويندي پرهيزگاري جا گهرندڙ سنئي وات جان جو گهڻو ويساهه رکندا هوا. حديث جي علم ۾ گهڻو پڙهيل هو. شرح جو ٽون ۽ شرح ڪيلاني ۽ بيا ڪي رسالا مخدوم رڪن الدين جوڙيا هوا. گهڻو پرهيزگاري سان سنواريل هو. گهڻن چڱن ماڻهن جي سنگت ڪئي هوائين. گجهه جا ڄاڻندڙ هو ۽ سدائين پنهنجي جمار ذڪر جي بندگي ۾ گذاريائين. هو تفسير ۽ حديث جو علم گهڻو ڄاڻندڙ هو. گهڻن هنڌان علم پڙهيو هوائين. فرايض جي علم ۾ گهڻو ڏاهو هو. ان جي جگجو حين ڏڻ نوي سنئي اوٽو نجاهه ورهيه ۾ پادشاهه جي جين ويلي ننگر ٺٽي ۾ پڌرو ٿيو

قاضي قاضن جو مزار

قاضي رڪن الدين بڪري جو نڀاڻي ابو سعيد جي پٽ سندن ڏاڏ سيوهڻ منجهه تڪندا هوا. انجو ذڪر ڏاڏ قاضي ابو الخير جو

گهڻو ڏاهو هو. بکر ۾ ٽِڪندو هو ۽ قاضي فاضل علم جي ٻين ٻين
چڱين وارن جي وڳي سان ڍڪيل هو ۽ ياد حافظ هو ۽ رهيت وانگر
قرآن مجيد پڙهندو هو ۽ حديث ۽ تفسير ۽ اصول ۽ فقه ۽
تصوف ۽ ٻين علم ۾ گهڻو ڀيرو هو ۽ لکڻ جي وات ۾ اُن جڳ
جو هِڪُ منشي هو ۽ سياڻن جو علم ٻن چاڻندڙ هو ۽ سلوڪ
۾ گهڻو ڪشالو ڪيو هو ۽ سيد محمد جونپوري جو ميران
مهدي جي نالي پڌرو آهي اُنهن جي مريدن ۽ پيساه وارن
جي ڏاڳي ۾ پوتل هو، اُن ڪري شرع جي عالمن اُن کي مهٽائي
ڏنا ۽ شاه بيگ جي مرڻ کانپوءِ مرزا شاه حسن جي ڀاڄهن سان
مرڪنڊڙ تي بکر جي پاسي جو قاضي ٿي اوڏانهن وڃي ٽڪيو -
جيڪڏهن ڪو ڳوڙهو شرعي وثو ايندو هو ته ٻين مذاهب ۽ دين
جي وات سان نبيريندو هو ۽ پوءِ ڀاڻي ڀرهن ڪم کان موڪل
ورتائين ۽ اهو ڪم سندس پٽ قاضي نصر الله کي مليو ۽ قاضي فاضل
جو چالاڻو نوي سني اٺونجاهه ھ ۾ ٿيو.

مخدوم ميان جو نروار

يعقوب جو پٽ هو ۽ اهو ڀيئين چڱين عادتن ۽ سو چارن ۾ هلڻ
ڪري پڌرو هو ۽ معقول ۽ منقول جي علمن ۾ چڱو گهڻو

ماٺ هو ويٺس پڙهي اٿيا هوا ۽ محمد علمن ۾ گهڻو ڏاهو هو ۽
گهڻن ڏينهن ۾ مرزا شاهه حسن کي پاڙهڻ ۾ فائدو بخشيو هوا ۽ ۽
نوي سني اوڻ ٽنجاهه ورهه ۾ ٺٽي منجهه سنڌ ۾ جمار جو جهنڊو
سيجي جڳ ڏي کڄيو ۽ تاريخ انجي وارث الانبياءِ جي اگرمان پروڙجي ري

مولوي ضياءُ الدين جو نروار

محمد مصدر الدين راهو ٻني جو پٽ هو پٽس فضيلتن ۽ رسلن جي
هنڌ ۽ شرعن جي علمن جي هنرن سان پريل هو ۽ پهري جمار
مردن جي علمن ۽ يقين جي سچائن ڏانهن ٻيهڪ هيس ۽ پوءِ
وهي ۾ بندگي ۽ قرآن مجيد جي پڙهڻ منجهه ڪندو ڏينهن ٿي
ٿي ماڻهن جي اچڻ وڃڻ جا در واراپائڻ ٿي ٻڌا ۽

قاضي عبدالله جو نروار

پٽس قاضي ابراهيم ناڻي جو وڏن جانڊرٿن ۽ پرهيزگارن
مان هيڪڙو هو فضيلتن ۽ وڏائن جو هنر محمد عبدالعزيز
هراتي ابهري کان سکيو هو سنڌ ۾ طبع جي ٻڪائي نڪر لڳي
هئي ۽ پرهيزگاري جهڙي ڪندو هو پهرا ۾ پاڻ ٻيلي
جي گوٺ ۾ ٽڪندو هو جڏهن ويرشاهه بيگ سنڌ جي سوٻ

٩٣٣ تَڏِهن ڪيترا مهينا باغبان ۾ پڻ ٽِڪِي نه سگهيو جو تنهن ويره ۾
سنڌ کان گجرات ڏي وڃي اتان پڻ نڪري مدينه منوره
۾ اوس تائين ٽڪيو جنهن تائين تهن جڳ کان لڏي ويو ۽ ڪناس
سنگا پٽ شيخ صالح ۽ شيخ رحمت الله ۽ شيخ حميد نالي رهيا
شيخ رحمت الله سنڌ ۾ دفن ٿيل هو ۽ ٻي ڪتاب حج جي ڇڳن ڪمن
لاءِ جو تيار ڪيو هئائين ڪتاب ڪم ڪيل آهن ۽ پاڪ ڌرتي
۾ پونڊيل آهن ۽ شيخ حميد فضيلتن جي وڳي سان ڍڪيل
هو عقلي ۽ نقلي علمن ۾ جهجهو ماهر هو ۽ هوئس ۽ تفسير ۽
حديث ۾ سنڌ ۾ هٿ پاڪ هو ۽ جڏهن سلطان محمود گجراتي
جو پٽ سلطان مظفر شهاب خان ٿي جو بادشاهي جام مان
نهڪري وڃڻ ڪري ڦادو ٿي احمد آباد لي انجي هٿ ڪناڪبي
ونيو هو تڏهن نواب خان خانان گهڻن موچارن وزيرن سان
وڃي سلطان مظفر کي ڀڄائي ان شهر کي وليڻ جي هٿ ۾ ڪري
آندو ۽ هن ڪتاب جو فارسي لکندڙ پڻ جام منجهان هڪڙو
جام هو ۽ ان پاسي جي سوڀ کان پوءِ انجي ٻنليب ۾ وڏائي
مشڪات نالي ڪتاب کي پڙهائيندو آن ونئي ڀڄائي ٽوڙي پين
حديثن جي ڪتابن سوڌو انهن وٽ ٻني موڪل ونتي ۽ شيخ
مٿيون نواب خان اعظم سان جو عزيز ڪوڪي جي نالي تي پڌرو

آهي ڪعبي ذاته سنيري ۾ ڪي مروجي تڪيو احمد مڪي جي عالمن ۾ حديث وارا اُن جي پيءُ ريءَ تي آهن

قاضي شيخ محمد اوچه جو نزوار

شيخ يعقوب جو پٽ شيخ محمد نالي وارن عالمن مان هو اوچه ۾ ملتان جي هيٺ ڪان پوءِ بکر ۾ اچي تڪيو ڪيترن ڏينهن کان پوءِ بکر شهر جي قضا جو ڪم مليس شيخ دين جي علمن ۾ گهڻو پڙهيو هو عربي گهڻي ڄاڻندو هو قضا جي ڪمن کي جهڙو سنڀاليندو هو مرزا عيسىٰ ترخان جي حڪومت جي پهرائي ۾ قضا جي هٿ سنڌ ۾ جيئن جو ڪاغذ ويڙهيو

مولوي مصلح الدين لاڙي جو نزوار

گهڻو ذاهو هو پڙهو عربي علم چڱي پر پڙهيا هوا گهڻا ڏينهن مرزا شاه حسن کي پاڙ هٺ ۾ فائدو بخشو هوا ۽ نوي سنئي ايڪهٺ وره ۾ حج ڪرڻ جي موڪل وٺي مڪي ذاته هليو شرح شمائل نبوي ۽ حاشيه تفسير بيضاوي ۽ شرح فارسي منطق ۽ بيا ڪتاب تايا هوا ۽ اهي ان جي نالي تي پڌرا آهن

شيخ عبدالله پرهيزگار جو نِروار

مولوي سعد سنڌي جي پٽ انهي شيخ پيلي گوٺ منجهه ڪڙو علمن جو مڪتب رکيو هو تفسير ۽ حديث جي علم ۾ ان ويلي منجهه جهڙس ڪو نه هو ۽ نوي سني ستيتاليهه ورهه منجهه سنڌ کان گجرات ڏي ويو ۽ قاضي عبدالله جي سنگت ۾ وڃي رهيو ۽ قاضي قاضن سان گڏ جي گهڻا ڏينهه مديني ۾ گذاريو هو ۽ سني علمن ۾ سنڌس گهڻا ڪتاب جڙيل آهن

مولوي يونس سمرقندي جو نِروار

علم جا تندرڙ ۾ جو ندي يل ۽ ڏاهن ۾ ڏٺل هو ۽ مرزا شاه حسن جي پاتشاهي جي ڏينهن ۾ ماوراءالنهر کان سنڌ ۾ اچي ڪيترا ڏينهه شرح مواقف ۽ ٻين علمن ۾ مرزا شاه حسن سان رڇيل هو ۽ سندس چالاڻو نوي سني اٺونجاهه ورهه ۾ ٿيو ٩

بکر جي صحيح النسب سيدن جو نِروار

اهڙا ئي سيد پاڪائي جي درجي ۾ هو ءَ اهي ٻيئي سيد مٿن ٻين سيدن کان ظاهري ۽ باطني ڏاهپ ۾ واڌو هو ءَ اهائي

بڪر جي سيدن جي پاڪائي ان تي وڌن سيدن جي سگهوري ڏيا وسان لاڳاپو رکي ٿي ۽ انهيءَ ويائو بڪر ۾ گهٽ رهيل آهي

سيد حيدر جو بزرگوار

سن گوٺ منجهه رهندو هو ٿي ورهين جي جماري ۾ مولوي عمر هليه ۽ مخدوم بلال وٽ وڃي سکي وڏن درجن کي پهتو ۽ ڪرامت ڪندو هو ۽ نوي سني ستنيه ورهه ۾ بهشت ڏانهه ڀليو

مخدوم يوسف طبويا جو بزرگوار

سنڌ جي سمي جهرس کو بندگي ڪندڙ ڪونه هو ۽ قراءَت جي علم ۾ گهٽو پيڙهو ۽ جهجهو ڪشالو ڪندڙ هو ۽ ان جي ڪرامت پڌري آهن ۽ نوي سني ات نيهه ورهه ۾ هن جڳ کان لڏي

مخدوم عربي هالڪندي جو بزرگوار

گجهه جو صاحب هو داؤد جو پٽ مولوي ابوبڪر جهڙو سلوڪ ٻيو ڪونه هو ۽ گهڻا ڏکه ڪيدي وڏي درجي رسيو هو ۽ مرزا جي حاڪم سنڌ بيليب ۾ رهي گجهه جا شندر شيا ۽ انهن مان هڪ ڏ مخدوم نوح هو

شاهه جهانگير هاشمي جو ورا

شاهه طيب هراتي جي وياءَ مان مني گالاڻ وارو ۽ گهڻو موچارو شاعر هو مرزا شاهه حسن جي پادشاهت جي پهرئين ۾ خراسان کان سنڌ ۾ آيو. نڪيو هو ۽ شعر جو ڏاڍو ويلي جهڙس ڪونه هو ۽ تحفة الاحرار جي ورانئي ۾ مظهر الآثار ڪتاب سنڌ ۾ نهيل آهي ۽ هڪ ديوان هاشمي نوي سني جا ئيتاليه ورهه جي اڌ ۾ ڄڃ ڏي سنڌ ويو ۽ ڪيچ مڪران جي وات کان هليو. وات جي وچ ۾ چورن جي هٿان شربت موت جو چکيا ۽ ڇ

تڪدري جو ورا

مرزا شاهه حسن جا من جي ڏاگهن ۾ پوتل هو ۽ طبع جي تکائي ۽ ذهن جي سگهائي کان عادتن ۽ ادبن ۾ موچارو ۽ ان ويلي جي وڏيرن ۾ وڏيرو هو ۽ شعر ۽ تاريخ جي هنر ۾ ڄڻو پڙهو هو ۽ روضة السلاطين ڪتاب ان جي جڙيل ڪتابن مان آهي ۽

مير شاهه مسعود جو ورا

مرزا شاهه حسن جو منتاوُن وهندڙن ۽ علم جو گهر بندڙ ۽ موچاري طبع وارو هو ڪنڊه شعر پڻ چوندو هو

مولانا فخري جو بيان

گھڻو موچارو ذھن ھو ۽ وڏو شعر پڻ چيائين ۽ سنڌ ۾ جي تصنيف ڪار نگري ۽ عجيبائي ۽ عروض ۽ قافيه ۾ آھن

حيدر ڪلو جو بيان

پڻ شاعر آھي ۽ ھڪڙو ديوان جو آتش آن منجھان ھي ھيٺيون بيت آھي

پارسي بيت

دلا مجنون صفت خود را خلاص از قيد عالم ڪُن ☆ به صحرائي محبت گير رُو در وادي غم ڪُن

مٿين بيت جو سنڌي بيت

ھيان مجنون وانگر پاڻھي جڳ کي ڇڏي ڏي ☆
اُتي وڃ وات ڏکه پٽ جي رکيو وڃه مُنه نه ڏي

۽ جي ماڻھو سنڌ ۾ آيا ھُوا ۽ انھن جي تبر پاتر جي گوٺ ۾ آھي تنھنجا انالا ھيٺين لکي وانگر آھن ملا مير محمد سونارو ۽ ملا جاني بندري ۽ ملا ظھوري

مرزا عيسى ترخان جي پھري سماء جو بيان

عبد العلي ترخان جو پٽ مرزا محمد عيسى نندپڻ کان شاه بيگ

وٺان سڪيل ھو، ۽ وڏن جامن جي قطار ۾ ھو. ملتان جي ڪنڌ
۾ جڏھن ويرا امرا آمرائي ٿيڻ جي ونڪاءِ ڪاڳالِ ٻولِ ڪيو ۽ جي
جام مرزا شاه حسن جا نائب ۾ ھوا، تن شاه حسن ڏانھن ماڻھو جي
ھٿان سماچار ڏياري موڪليو. مرزا عيسيٰ مرٿ سائي جي وڪيري
انھن جي ارادي کي مناڻي ڇڏيو، ۽ ملتان کان سگھو لڏي ٿي
جي جوڏاري ۾ اچي جلدي ويڙھ ڪيائين. انھن ماڻھن جي
ڳاڏائي کي ڏسي گھڻن کي ماري وڌائين. ان کان پوءِ جڏھن مرزا شاه
حسن اتي آيو، تڏھن آمرا امرائي چاليھه ھزار ماڻھن سان جھيڙي
جي ڳت کي سنواريو، ۽ ڏھ ھزار ماڻھو انھي ڳت ۾ نھنجا مارجي
ويا. مرزا شاه حسن جي مرڻ کان پوءِ نوي سنئي ايڪھٺ ورھه جي
ڀراءِ مرزا عيسيٰ گادي تي ويٺو، ۽ ارغونن ۽ ترخانن ماڻھن محبت
مجي واڳ جوڙتڻ ٻڌڻ ۽ گنجي ۽ جي جي تيھي جوڙ ٿل امير جي
ھٿ ۾ ڏني. مرزا عيسيٰ ترخان مڇار ائين ۾ واڪا ٿل ھو. سدا
رعيت ۽ سپاھين سان ڪنوار ائي ۾ رھي سيڪنه جي جوڳي پار
رکندو ھو، ۽ ھڪڙي ورھه جي گذرڻ کان پوءِ ارغونن جي
رنجھائڻ کان سلطان محمود خان سان ڦري پيو، ۽ جھجھي
ڳاڏائي سان ٻکر جي جوڏاري ۾ اچي، ۽ نوي سنئي ٻي ھٽ ورھ
جي ربيع الثاني مھني جي ڀرائيم ٻکر جي آمھيڙ سامھيٽ لھي

پنڌرهه ڏينهه ويڙهه ۾ گذاريائين ۽ سلطان محمود خان ڪوٽ ۾
ڏاڍو ٿي ويو هو هڪ ٻه ڀيرو ٻنهي جي وچ ۾ ٿوهڻ ۾ مار ۾
جو ويلو پيو ايتري ۾ فرنگ جي ٽولي جا گوده ڪوٽ کان مرزا
عيسيٰ ٻيلپي لاءِ گهرائي آها جي ٺڪر ٺٽي کي ڦري ۾ ڪوٽ کي باهه
ڏيئي ماڻهن کي ٻانهي ڪري ويئي ۽ جنهن وير ۾ پاٺياڻي ته
ٺٽي کي ڦرڻ تنهن کان هڪڙو ڏينهن اڳ ۾ ساڙڻ جو دارون
دريائي هار ياءِ ۾ ان کي باهه ڏناءِ درياءَ کي ڇيڙو لڳو هن سڌ
جي ٻڌڻ وير موٽي هين گهٽو سگهو مرزا عيسيٰ موٽيو ۽ سلطان
محمود خان ٻئيان پٺيءَ سنوهڻ ٽوٽي پهچي گهٽو ڪري ان پاسي
جي ربيع جي پوک وڃائي ۽ قتائي جدي ۾ سيد مير گلان
وچ ۾ آچي پرچاءَ ڪيو ۽ نٿو پول نهرايو ۽ سلطان محمود خان
بکر ڏي موٽي ويو ۽ نوي سني ستهتر ع جي پهراءِ ۾ مرزا
عيسيٰ ترخان جي پٽن مرزا محمد باقي ۽ محمد صالح ترخان ناالي
پاڻ ۾ ويڙهه جي باهه ٻاري ۽ مرزا عيسيٰ ترخان محمد صالح
جي پاسي ڪئي ۽ وڙهڻ کان پوءِ مرزا محمد باقي هار آئي ونگي
ڪوٽ ڏانهن جو سوڍن جي رهڻ جو هنڌ آهي هليو ويو ۽ جي
ماڻهو ارغونن مان ساڻس نهيل هوا اڳ جي عمرڪوٽ ڏي
ويا ۽ مرزا محمد باقي جيسر مير جي وات کان ٻکر ۾ آچي سلطان

محمود خان سان گڏ ٿو خان مٿيون پاڄهن جو پاڪر وجهي
گڏجن لڳس ۽ هڪڙو ڏوڙو بکر ۾ رکي سنڌ ۾ جهجهي پاس ڪياءِ
۽ پڻ هنو ما ٺهيو ٻجاءِ آنداءِ مرزا عيسى محمد صالح ترخان
جي دل ڪري مرزا محمد باقي کي پرٿي ڪان آماڻي بکر ۾ موڪليا
جيتر وڪيتر و مرزا محمد باقي ادم ڪيو ته هندستان ڏي
وڃي پر سلطان محمود خان پاڻيو ترمتان ڪوڪڻ هندستان
کان هن پاسي آئي ۽ ان وير اسرندي انهن ماڻهن جو لانگهاهو
بکر کان ٿيندو ۽ ڪو بکيرو پادشاهت جي جوڙ جڪ ۾ نوي
نهن ڪري ان کي هندستان جي وڃڻ کان جهليا ۽ نوي
سني ستر وره ۾ مرزا محمد صالح ترخان جو ماڻهن جو جا
هو ۽ گهوٽ ڪري ويتر هين ۾ سو ر هائي ۽ مٿ ساڻي ڪري سو
تيي هوءَ ۽ گهٽاڪو ڪامرزا ڪامران ۽ مريد نالي وانگر ۽ بيا
ان جي پيليت ۾ هوءَ ۽ مريد نالي ٻر وچ ۾ هيت ان جهنجو پي
ماريو هوءَ ۽ شهادت جو شربت چکياءِ

۽ هي بيت فارسي انکان چيل آهي

بران عزم که در ره گشت جنون از سر قدم مانم — متاع هوش دانش را ببازاري عدم مانم

مٿي بيت جو سنڌي بيت

آڌ م هي قصد هن جڳ کان ڏيان هٿ ❊ ❊

عقل ڏاهپ جي وٽ جواءِ پڌ ان هٿ

سلطان محمود خان مرزا محمد باقي جو ڏوهٽو مرهيو مرزا عيسى پٽ اُنس ٻاجهه کي، ۽ شيخ عبدالوهاب پوراني ۽ ميربا ڳ محمد ترخان کي جي سنڌ سڀ ٻاڻجا هو انباني ڏينديرڙن وانگر سلطان محمود خان ڏي موڪلي ۽ تورن جي ٻاسڻ جي ڳالهه پڌري ڪرائي پهنچي پٽ جي ملڻ لاءِ گهر ڪياءِ تڏهن سلطان محمود خان مسافري جو سامان جو پاسناهن کان تيند واهي تيا ڪري مرزا محمد باقي کي ٿئي ڏانهن موڪليو ۽ اهو پهنچي پي سان وڃي گڏيو پٽس سيوهڻ جي جاگير ڪئي، ڏٺي موڪل ڏني سيوهڻ جي رسڻ کان پوءِ ارغون ماڻهن مرزا عيسى کان ڦري ۽ ڏوهن ميرجي سورهائي جو نيرو ويرڙه جي پٽ مرکيو نيت نغارو وڄاءِ جو وجوجهه ويا ارغون ماڻهو پائي کان لنگهيا ٿي ته وير مرزا عيسى جي ماڻهن دارون سان ڳرو گهڻا ماڻهو انهن مان سرڻي وياءِ ٻاجي ارغون ماڻهو گهڻا ن بچڙا ۽ اجها ٻيل ٿي بکر ڏي آيا ۽ سلطان محمود خان جي ٻنليپ برسي موقعي سڀ ڳالهه ڪري ٻڌايا ۽ پهرآيم سلطان محمود خان انهن ماڻهن کي بان ڪري نيت ماڻو جي جيءُ وانگر بان کان ڪيڏي دلاسو ڏنيءَ ۽ سيڪنه کي گهوڙي ۽ ٻهراءِ سان

مرڪائي ڪيترا ڀيرا ماڻهو هنن کي ڏيئي سيوهڻ ڏانهن ڏياري
موڪلياءِ سلطان محمود خان جي ماڻهن ارغونن جي ميلاپ
سان سيوهڻ جي ڪوٽ جو گهيرو ڪيو ۽ هڪ ٻرپيئي ڪوٽ
تي آيا پر ڪجهه ڪين ٿين ۽ جنڊ پاڻي چڙهيو مرزا عيسيٰ جڳي گاڏا
سان اچي انهن ماڻهن کي هيڏانهن هوڏانهن ڪيو ۽ فيلن جي
گوٺ ۾ ٻنهي پاسي باهه ويڙهه جي ڀري ۽ سلطان محمود خان
جا جڳا ماڻهو مري ويا ۽ مرزا عيسيٰ ترخان ڏهه ٻيله جي گوٺ
برابر ٻيهي ويڙهه جي ڪمن تي ٻهڪي ۽ سلطان محمود خان
پهنجا جام ۽ ماڻهو ٻن موڪلياءِ هنن ماڻهن ڏهه ٻيلي جي گوٺ
ڪوٽ جو ٿي ويڙهه جي راتين ٿي هلت ڪئي ننڊ شيخ عبد
الوهاب ۽ ماه بيگم جي ڏسڻ ڪري پر چاءِ ٿيو ۽ مرزا عيسيٰ موٽي
ٺٽي ڏي ويو سلطان محمود خان جا ماڻهو موٽي بکر ۾ آيا نوي
سني جو هتر ورهه ۾ مرزا عيسيٰ ان ويل جڳه مان لڏ جي ويو ۽
لڏڻ جي وير هجي سد ڪجي هوءَ ۽ ترنندي پٽ بابا ترخان کي
گادي جو ڏني ڪري پر ماه بيگم سعيو ڪيو تروڏو پٽ محمد
باقي نالي گادي جو ڏني مرزا عيسيٰ استغفار پڙهي ۽ ڏور آهي
ڪري چياءِ ته هو ماڻهو اندير آهي کهوڙ ڪر ۽ ايذاءِ ماڻهن
ٻيهجا ايندو ۽ ٿن پر اڇي هت ڪان مرندي ننڊ اعتنق

جيئن ان جيو ڏيه جي چڱائي لاءِ مرزا عيسيٰ جي سڌ ڪيترا ڏينهن
اوس ناءِ گجهي رکي هوءِ جيئن مرزا محمد باقي سيوهڻ جي
ڪوٽ کان نڪتي مرو ري آيو ۽ ٻئي ڏينهن سوير جو مرزا عيسيٰ کي مقام
۾ ننڍي جتي سنڌس قبر جوڙي هوءِ اتي پوريائون. مرزا محمد
باقي کي گادي تي ويهاريائون ۽ پڻ وس جي واڳ مرزا قاسم ۽ مرزا
ڪوچڪ ارغونن کي سونپيائون. ارغون ماڻهو گهڻو اڳ ٿي
وارا هوا ۽ ٻي قدر ٿي گهٽي ٿي ڪيائون ۽ بادشاهت ٻهري هئي
۽ حڪمراني ۽ انڌير جا هٿ گهٽان نه ڏنا هوا ۽ ٻئي ۽ ڏپ
اڃان انهن ۾ نوبت هو ۽ منهن جي چورڻ سان ٻچڙن
ڪمن کان هٿ نه ٿي ڪنيائون. نهن ڪري مرزا محمد باقي ڏيه جي
چڱائي ۽ جوڙ جڪ انهن جي ڦتاين ۾ ڏسي الوڏ مر ۽ حڪمراني
جو ٻاري هنجي مارڻ ۽ پاڙ پٽڻ ۾ ادمروار وٺيو انهن جي
وسلن قرڪ ۽ مارڻ جو جيئي ڏڪو ڏنائين تر انهن جا بارا ٻچا
سنڌي ۽ ميوه ماڻهو قرن ۽ لٽين ۽ جنڪ وٽين سوڪن
۽ پاڇي ٻچل پر ڏيهي ٿي اچي بکر ۾ پهتا محمد باقي جي گادي
وهڻ جي پهراءِ مرزا عيسيٰ جي مرڻ کان پوءِ ماه بيگم جي
نياڻي ناهيد بيگم نالي هندستان کان ٻنليپ ڪرڻ لاءِ
پهتي ما ۽ وت آئي سلطان محمود ارغون جي جامن جي

ڇهائڻ ڪري محمد باقي جي وڙهڻ لاءِ سنبري ٿيو ۽ نصرپور
جي ڪوٽ وٽ پهچي ان کي گهيرو ڪيو اينتري ۾ سڌ پهتي
ته پاتشاهه شيخ فريد جي پٽ ۾ اچي ملتان جي پيرن جي
زيارت جي سڌ رکي تو سلطان محمود خان ڪيٽي ڪرهي
پيرين پهنجر کي ساڙهي لڌ پيشون لڌ موٽيو ۽ مرزا جاني بابا
محمد باقي جو ٻيو پٽ مرزا شاهه زمان جو سيوهڻ مان محمد
باقي جو نائب هو پڇي جي پاران سلطان علي امير ذوالنون ارغون
جي پٽ ۽ مير سيد سان پڻ جهنڊو ويڙهيپ جو ڪئي بکر ۾ پهتا
سلطان محمود خان انهن پاڄهه ڪري سيڪنه کي ترقي ڏئي جنس
۽ سر پاءِ گهوڙو ۽ سو ڏان ڏنو ۽ جاگير پڻ ڏنائين جڏهن انهن
ماڻهن واهه ۽ سيلسو گهر ٿيو تڏهن انهن جي گهر ۾ گهٽان جگا
ماڻهو سان ڏناءِ جڏهن نبي جي پاسي ۾ پهتا تڏهن مرزا محمد
باقي جي ارڏجي آمهٽي سامهٽي گاڏي ڪنيائين ارغون جي جام
ابتر ڪري مرزا جاني بابا کي قيد ۾ ڪيو مرزا جاني بابا ڪيترن
ٻين جي ماڻهن سان گڏ جي انهن ماڻهن گان ڏار ٿيو ۽ پاڻي
جي جاتراه ڪري سلطان محمود خان جا ماڻهو ڏڪ نه جهلي
موٽي ويا ۽ نوي سٺي جا هٿ ورهه ۾ مرزا محمد باقي ترخان
ٺٽي ۾ ڏئي سڀ جو سڀ ملڪ پاتشاهي ڏيرن سان ڪري ڏياري

موڪليو، جهجهي وٿ ۾ ملتان ڪيترا اسپيڪنه پڻ جاچي
پاتشاهي ڪارخاني جو ڪاهن هڪيا ڪري مڪائي، اها پيليب
مرزا يادگار مسڪين ترخان جي ذمي ٿي ڇڏيائين، ڪي جگيرا
۽ ڪجهه جا سندس پهچا ساڻس ڪيائين، جڏهن اهي لکي جي پاسي
پهتا، مرزا خان بابا پڻ اتي اچي ڪڏهن هن ماڻهن جي موڪلڻ
کان اڳي مرزا محمد باقي ونڊ ڪري انهي ڏي رابعه بيگم نالي
جا اگٿهين مرزا انجابت خان سان پرڻي هئي، ۽ ڪنهن گال ڪري
مُرتس ۽ جوءِ جي وچم ڪاگاپيه ٿي هئي تنهن سان نڪاح
ڪيو. مرزا محمد باقي ۽ رابعه بيگم انهن ٻنهي جي وچم گهٽي
پريت لڳي ناهيد بيگم جي پاسي کان مرزا جو هنئون سُڪه وارو
ٿئو بيٺ جاڙ، بابا ترخان سمي جي ۽ سوڍيجو ڪنڪ گڏ ڪري
مرزا محمد باقي تي راتاهو ڏنو، مرزا محمد باقي بيڙي جي
پاچل کان ٽپو ڏيئي پاڻي ۾ پيو ۽ اتان هو وڃي ڏونڊي ۾ چڙهيو
۽ سميجن ٻيڙي ۾ اچي رابعه بيگم کي ماري وڌو هن پڻ
ٿيڻ جي هڪ ورهه کان پوءِ ناهيد بيگم هندستان ڏي سڌيري
مرزا محمد باقي ناهيد بيگم ۽ ماه بيگم کي پهچي ڏي سان
يادگار مسڪين جي جوڙي جيڪسان هندستان ڏانهه موڪلي
۽ يادگار مسڪين ۽ مرزا خان بابا هڪ ٻئي سان گڏيا پوءِ بيگمن

کي پاڻسان گڏ نٿو، انهن کي چيائين ته هي کهڙي ڳالهه آهي
سنڌ کان نڪرڻ، مرزا محمد باقي ڏاڍائي سان سنڌ ۾ حڪم
هلائي ٿو ته ڪري ڏاڍ جو سوکرڻ جي وقت ڪڏهن ڪي وراهي
ڏنائين، مرزا محمد باقي جي ويٺڙه لاءِ سنئين پاڻ ٿو ڀرڻ ڳالهه ماه
بيگم هاٿي تي چڙهي ويٺڙه جو جهنڊو ڪنيو وڙهڻ جي قطاءِ
جنگ جي پٺ ۾ سنوار رباءِ اوچتو ٿي ته وڙهي وير مرم سو پيءِ جي
هير مرزا محمد باقي ڏانهن لڳي، ڪڏهن ماه بيگم جو پڄي رهڻ
پهنجو پچڻ سان مئي اُتي پڳاءِ مرزا جان باباءِ يادگار مسڪين
پهري ڪاه مڪڪرائي ڏي جو سمند جي ڪنڌي جام مهر
جي ٽڪن جو هنڌ آهي پڄي وياءِ ماه بيگم پاڻ ٿي، ناهيد بيگم
پڻ ٽوڙ رڻ جڙڻ سان نڪري ڏي نڪري ويئي مرزا محمد باقي
ان سو پي کان پوءِ نٿي ڏانهه موڪلي اچي ماه بيگم کي ڏوراپو
ڏنو ابتري ۾ سلطان محمود خان هڪڙي وڏي ڪتڪ سان
نٿي ڏانهه رسي مرزا محمد باقي ۽ ميان سيد علي شيرازي
جي نٿي جا بزرگ هئا اوچرڻ جي مرزا جان باباءِ يادگار مسڪين
کي پڇاءِ سان هٿ ۾ آئي مارائي ودو، ماه بيگم پڻ سنڌ جي
ڪنڌ کان نڪري قبر جي ڪنڌ جا ٿيڙا ڪيا ان ويلي ۾ سلطان
محمود خان پهنجو ڪڏهن ميڙي نٿي ڏانهه سنئين تي جي

ساموهون اُٿي وڃي ويهي رهيو جڏهن مرزا محمد باقي ٻيهر
هٿ ۾ پاڻهون وڌي هئي تنهن لاءِ جهيڙو ڪري نه سگهيو اُوهي
ڏُکُ پاڻ تي سهي جو شاهه محمود خان جي ڪٽڪ ۾ سنڌ ۾ وڃي
هو سنڀاليائين ان وچ ۾ سلطان محمود خان جا ماڻهو ڪيترا
پيرا وڙهيا ۽ ان ويڙهه ۾ مرزا عيسيٰ جو ناتي فقير محمد ترخان
نالي ۾ سلطان محمد ترخان مارجي ويو ۽ ان ويڙهه ۾ سلطان محمود
خان پيرا ارجي گهوڙ ۾ وڃي لٿو سڌ هئي ته ترسو محمد ترخان
جي پاڻ رن ۾ اچي اوچتي ڪوٽ کي گهيري هٿ ۾ ڪيو آهي ان
ڪري سلطان محمود خان ڪٽڪ ۾ چڱائي نه ڄاڻي موٽ جي
واڳ بکر ڏي موڙي ۽ مرزا محمد باقي ڪيترو وقت ٺٽي جي
حڪومت ڏاڍائي سان ڪئي ۽ نوي سن ۽ انهتر ورهيه ۾ ٻهر
ڏاجهه سو ڪرڻ جي وٽ هئي ڪري ٻهڄي ڏي ڪي شيخ عبد
الوهاب جي پٽ شيخ عبدالغفور ۽ ملا ترديبيگ جي هٿان
پاتشاه ڏانهن ڏياري مڪليا ۽ اهي مرتئي پادشاهي دربار ۾
نه لڳائي موٽي ٺٽي ۾ آيا ۽ مرزا محمد باقي پوئين جمار ۾
وري اُرغونن ماڻهن کي سنواري پهچي پاڇي ۾ رکيو ۽ ارغون
ماڻهو جي ڏٺهن ۾ پامال ٿيا پاڻ ٿي وياهو ۽ اسي مرتئي گڏ ٺٽا
۽ سيني جي حال وانگر ورهيه جا گيرتا هي ڏانهن ۽ نوي سن ۽

ٻيانوي ورهه ۾ سلطان خواجه جو ۽ شاه خواجه نالي هرمز جي
وات کان جنهن ونيرجي کان موٽي هو ٺٽي ۾ پهتي شيخ ميرڪ
جي پٽ شيخ عبدالرحمن جي گهر ۾ اچي ترسيو ۽ عبدالرحمن شاه
خواجه باقي جي ٻهون پرسيليپ ڪئي ۽ شاه خواجه درٻار جي
رسن کان پوءِ نجاتڪاڳر ميرڪ ذاته موڪليا ان ڳالهه کان ان
وڏيري جي سارڪ جو ڪارڻ ٿيو ۽ نوي سني نيانوي ورهه ۾
مرزا باقي جو پوٽي پيو ۾ پهتي مارڻ لاءِ ستيري تڙا ڪناري
جي تڪي سان پاڻ کي ڦٽي پهتو ساه جي ڏٽي کي سونپيائين
۽ ان جي مرڻ کان پوءِ سڪه ۽ چين نٽي ۾ پيدا ٿيو ۽ جام
وزيرن گادي وهي جو ڏار ۽ مرزا جاني بيگ جي نالي اچليو
باوجود ان جي سگهن پٽن هن سان هو ٽڪي پر ان جواني مرڪگي
ياڪ جي سگهه سان گادي تي ويٺو ڪڪر وانگر پيسا ۽ امل ماڻ
جو گهڻن ورهن کان سنڌ س ڏاڍن ميرتيا هو اسي چڳن متن ماڻهن
تي وسايا ۽ ان جي ڏينهن ۾ سپئي ماڻهو جهجهو سرهاتيا
۽ جن سپاهين ۽ رعيت ماڻهن مرزا محمد باقي جي ڏينهن ۾
سرهائي سان ڪڏهه ننڊ نڪي هئي انهن هن سپاڳي جي
ڏينهن ۾ سڪه جي پينگهي منجهه سمهي ننڊ ڪئي

مرزا عيسيٰ ۽ مرزا محمد باقي جي پڙه هوائتي ڳالهه

شيخ ميرڪ پوراني جا پٽ ميرڪ عبدالباقي ۽ ميرڪ عبد
الرحمٰن جي ميرڪان جي ناليءَ پيدا ٿي آهن سي گهڻا ڏاها
۽ پرا هوا ۽ علم ۽ ڪاريگريءَ جي هنر ۾ هڪ هوا انهيءَ جي
صفائيءَ ۽ وڏائيءَ ۾ ماٺهو پنهنجي ۾ جهڙن ڪو نه هو ۽ ٿوري
وڙ وقت جي هنر ڪري پڻ اينداڙ ۾ وينداڙ ۽ واتاڙ ۽ تڪند
ان جي بني مان ڪا ٿيندا هوا ۽ سندن گهر ۾ چڱا ڪا جهڙ ٿندا
هوا خاص محي جهڙ جهڙو سواد ڪو نه ٿو جاڻي ۽ مُربا
پڻ پرين پرين جا جوڙ ٿيندا هوا ۽ گهڻا چڱا ٿا هيندا هوا
۽ هن ڪتاب جي مارسي ناهينءَ ڪي چاڻ ۾ آيو ته ميرڪ
عبدالباقي تصوف جو عام خاص نصوص جي علم ۾ جهڙو ٻيو
ڪو نه هو ۽ ميرڪ عبدالرحمٰن مرثين علمن ۾ پڙهو پر
گهڻو ڪري هيئت ۽ حڪمت جي علمن ۾ جيئن ته مولوي عبد
الخالق گيلاني جو مرزا جان ۽ شاه فتح الله جي ماڻهن مان
هو ونس آهي سائنس علم جي هو ذڪي ۽ جي شڪ ۽ اوڪه جي
ملا عبدالخالق کي رهيا هوا سي هن ڪان حل ڪري ونا
اقليدس جا چٽ ۽ گهٽي شڪلي شڪلين ڪان اهڙي پر
جوڙ ياءِ جي سيب ولي آهن ۽ شعر جو پر ٽيڙ هو ميرڪ عبد
الباقي جو لاڏ اٺون نوي سني تياسي قبر ۾ پيو ۽ ميرڪ عبد

٢ ته ۾ لهرتي پر حاشيي ۾ ڇهندا هوا جنهنجي لذت تڪه ڪي ياد نه آهي

الرحمان جي شهادت نوي سنئي ايڪانوي ورهيه ۾ رمضان جي عيد ڏينهن ٿي ۞

مِيان سيد علي جو سنڌ وارو

شيرازي جي اُنجوي سيدن مان آهي ۽ اُنجا ڏاڏا اُتا آهي اُچي سنڌ ۾ ٽڪيا ۽ ميان سيد علي ٺٽي ۾ هُدوارو ۽ سخي هو ۽ ربيع الاول مهيني جي ٻارهن ڏينهن ۾ سڀڪنهن ٻارهي منجهه گهڻا ڪاڄ نمائش ۽ نعمتن کي پيغمبر جي نالي تي ڏيندو هو ۽ مڪلي پيرن جي تربتن ۾ سماع هلندو هو ۽ ايتري وقت ۾ هو جو قاضين ۽ مفتين ۽ محتسبن کي سماع هڻڻ کان نه جهليندو هو ۽ سنڌ ۾ سماع هڻڻ جي وات هيءَ آهي ته ڪيترا اماهو گڏ ٿي پهنجي ٻولي ۾ بيت ڳائيندا آهن منجهن جو پهريون چوندڙ اهو الاپي ٿو ۽ اُنهن ۾ ٻن مان ڪن جو اهڙو حال ٿئي ٿو جو گهوڙي وانگر هڪڙو ميدان جو ٽپن ٿا ۽ مست ٿين ٿا سڀڪو هڪڙو هڪ ٻئي جو سندرو جهلي هٿ ۾ رکي ٿو ۽ نچن ٿا ۽ وات کان زور وڏو آواز ڪن ٿا ۽ هي ني هزار ٻه سا آواز هڪڙي هندا (١) نڪرن ٿا ۽ اهو اڄرج وانگر آواز ٿيندو آهي ۽ اڌڪه ني يا رکي ٻراهون آواز ويندو ۽ ميان سيد علي جو لاڏاڻو نوي سنئي

اينڪَ وري ٺٽي ۾ سنڌ ۾ لاڏاڻي جي تاريخ جو اکر "فات الحاتم" آهي، انهن جي سڳوري سيد جلال الدين پٽ پاڻ کي پرهيزگاري جي وڳي ۾ سنواري ٿي واڳ سنڀالي، وات تي پيري ڪيو، شرح شريعت کان پوءِ سيد جلال پڌرو آهي

عبدالرحمٰن مولوي يحيٰ جو پٽ

نقلن جي علمن ۾ اڳڀرو هو، هن جي سمورن دينن جي علمن تي ڪپايا.

مولوي ڪريم الدين جونروارو

فضيلتن ۽ ڏاهپ جو ماڳ هو، زهد ۽ پرهيزگاري چمڪندڙ ۽ وڳو ڪندڙ هو

مولوي عبدالخالق گيلاني جونروارو

مولوي عبدالله يزدي جو سينگاريل هو، نوي سنئين بيانوي وري جي بهراءِ ۾ قند هار کان ٺٽي ۾ آيو، هن ڪتاب جي فارسي لکندڙ جي گهر ۾ ڪيترن ڏينهن تائين پاڻ رهيو، ۽ هو ترن ڏينهن کان پوءِ ٺٽي ۾ ڏي سنئين ۽ مير ڪلان شيخ مير ڏي سنڌ ۾ ملڻ مان سگهو ڪري لڏي ويو، هي جڏهن نه ڪيترا ورهيه انجي گهر ۾ ٽڪي علمن جي پاڙهڻ لاءِ رهيو، هو گلستان تي جا

قابل انجي شاگرد ۾ رهي ٿورن ڏينهن ۾ پنهنجي علمن جي پڙهڻ جي آس
پچائي پار جيڏن کان وڌي ويا ۽ متي ورهه جي پچائي ۾ ڏکڻ ڏي ويو
۽ انهي ڏينهن ۾ گهوڙا ليوار ۽ ٿيو ۽ پڻ اوڏاهين سنڌ ۾ جيئن جو
سچو لٿو ۽ انجي پڙهيلن سڪندر ٿن مان قاضي محمود ٿي ۾ آهي ته
قاضي جي کهڙي سارا لاڪي جهنجي ذاهب ۽ قابليت واکان کان باهر آهي

مولوي يوسف جو بزروار

گهڻو علم وارو ۽ پرهيزگار هو ۽ شريعت جي علمن جي
هنرن ۾ جهڙس ٻيو ڪو نه هو

محمد فضل الله جو بزروار

عمل ۽ پرهيزگاري جي ويڳي سان ڏکيل هو ۽ سدا ۽ دينن جي علمن
۾ رنيل هو ۽ قاضي شيخ احمد ۽ قاضي ڪاشاني پڻ ان جهڙا هوا

پهريون حال کان وٺي مرڻ تائين سلطان
محمود خان جو بزروار

عادل خواجه اصفهاني الاصل جو پوٽو مير فاضل جو پٽ هو ۽
سنڌ ۾ ڏاڏو خراسان ۾ رهندا هئا ۽ پڻ هي سنڌ ۾ جيئن ٻين کا
گادي جي هند اصفهان ۾ هئي جنهن وير امير تيمور کان ۾ ڪان ۽ راڻ
جي ورتل ۽ سنه هوندو ۽ اصفهان جي گديءَ مان هن ڏاڏي کري

جنهن کان متوفير ٿيو پوءِ متي امير پڻ ماڻهن جي قرن مارڻ ۽ پان
ڪرڻ لاءِ ڏگوڏنو ۽ اِن لاءِ هڪڙو ڏاڍو ڪٽڪ ڏهرايو انهي ڪاله ۾
عادل خواجه جنهن جو پيءُ احمد خواجه مير حسن بصري جي هٿ ۾ جو
امير ذوالنون جو پيءُ هو آيو انهي مير ته کي پهچو ۽ يا ڪري سنگارڻ
۽ پاس جي ڏيکاريس ته ڪي ۽ احمد خواجه تن سڀني سان ملڪ محمود خان
کي پهچي ته ۽ ملڪ محمود اصفهان مرداڻ ۽ سخاجي گهٽي ڏين ڪري
پڌرو هو جو ٿاتر اهوا وٺهين سڀني سان حاتم طائي جي
پٽ بعدي نالي کي رسي ته ۽ پيو گجهه کي ڏٺي جائي ته سچو سلطان
محمود خان وٽ پهچو ڏاڻ ڏنل هو ۽ احمد خواجه کي ٻه پٽ
هڪڙو عاقل خواجه ۽ ٻيو عادل خواجه هوا ۽ عادل خواجه هڪڙو
پٽ ۽ هڪڙي ڌي جني ۽ مير فاضل کي پنج پٽ ٿيا بابا احمد
سلطان محمد جان مير ابوالفتاح امير سلطان مير عبدالواهب
سڪينه جي ماءُ ڏار ڏار هئي سلطان محمود خان جي ماءُ ڪاسي شال
۽ نيستنڪ جي پٺاڻ مان هئي ۽ ڪانس جو ڏهن ورهين جي ڄمار
مگهڻان قيرايد راتيا ۽ مير شاه بيگ وٽ جو بدئل ۽ باجهل شوجهه وير
شاه بيگ سند ون جو سانيا هو ڪيو ته ۽ باغبان ۽ ڪاهان
۽ تلتي ۽ نبي جي گوٺن تي ڪاه ڪرڻ وير جهيڙي ۽ ونڌه مرٻن سيني
ڪنت تلتي سڪان سور هياني ڪي هوا ۽ بکر ڪوٽ جي سوپ کان پوءِ

قنڌهار ڏي موٽڻ وير شاھ بيگ جيترو ڪيترو ٻهنجي جامن کي اُن
هند جي ٽڪڻ لاءِ ڇيوپر ڪن نه ٻاسئو ۽ ڪن معافي گهري پر ته
نيدائي هٿن ڪري پڻ سلطان محمود خان اُن هند جو ٽڪڻ ڇڏي ٻاهن
مصين توٽي بکر جي ڪوٽ کي ستر ماڻهن سان سنڀالئو ۽ گهڻي وڙ يا ما ڪي
۽ مُڙ سائي ڪري ويرين جي گوڙ کان اوسي توٽي ٻهنجي هنيي ۾
ڪي سنئون نه آندا ۽ جيسين شاھ بيگ قنڌهار کان موٽي سنڌ ۾
آيو تيسين توٽي ڪوٽ جو ڪيال هو ڪيتر آهير اتو ماڻهو پاڻ سان
وٺي ڏاهڃن ۽ سوڍن جي ڪٽڪ سان ويڙھ ڪري سڀني مٽي ڪن
۾ سوٽ وار و ٿيو هو ۽ نوي سڀني سنا ويھ ورھ ۾ مرزا شاھ بيگ
واڳ سانيا هي جي پواڏي موڙي ۽ مرزا شاھ حسن گادي
جو ڏني ٿيو سلطان محمود خان آمرا مراني جي ويڙھ ۾ ڏادي
سور هيائي ڪري نراهي ڪهي ۽ اوچه ۽ دلاور ۽ ملتان ڪوٽن
جي چوڌاري ۾ ڪهي وڙيا مائي سان موچار اڪم ڪيا هُوا ۽ نوي
سڀني جو ٻئينا لبھ ورھ ۾ ٻهنجي هڪڙي ڪٽڪ سان سا تلمبي
ڪوٽ جي ملهن تي ڪاھ ڪي هُوا ۽ اُنهن ماڻهن جي قرڻ ۽
ٻان ڪرڻ کان پوءِ وات جي وڃم آڇي لٿو ۽ ماڻهن راتا هو ڏيئي
ٻهنجن ماڻهن کي جدا اِئي ويڙھ ڪرڻ لڳا ۽ سلطان محمود خان
نند کان اُٿي پاڌر ڪان پيدل نڪتو ۽ ٻڪڙي سند س ميتي تان ڪري

ٻنهي جڏهن سنڌ ۾ بکري اڪيلي هئي تڏهن هڪڙو مٿو بکري جو
سنڌ ۾ هٿ ۾ ۽ ٻيو مٿو بکري جو جگمال جي هٿ ۾ جو سوڍن
جو جام هو آيو سلطان محمود خان بکري ورتي هيڏوان ڏانهن ويو ٻوڙي
۽ جي ورا بکري ۾ پياتي سي سمجهايائين تي جڏهن هڪ ٻئي جي ويجهو
پهتا سلطان محمود خان وٽ ڪو هشيار نه هو تنهن ڪري واري جي
مٺ ڀري اُنهن جي اکين ۾ هنيائين ۽ انهي هٿ پهچن اکين تي ڏنا
سلطان محمود ٻڪ مٿي تي وٺ هي ٺڪري ۽ ٿوهن ڪتاب جي
فارسي لکندڙ سلطان محمود خان کان پڇيو آهي ته انکي هڪڙو
ٿوناري وچاٻيندڙ گڏ توهو ٺهنکي ٿو ناري وچاڻ لاءِ چيو هوا
ڪيترا سپاهي ته وٽ گڏ ٿيا ۽ حسنعلي پوراني پهچو گهوڙو سلطان
محمود خان کي ڏنو وري اُن ساٿيا هو ڪري تن ماڻهن تي اهڙي
ڪاهه ڪئي جو گهڻن کي ماري وڌائين ۽ اوجيڪي اگهرو سلا ۽ ماڻهن
پان ڪري آيو هو پٺ ڪجهه جيترن سان وري اهڙي هٿ آندائين
گجرات ۽ لنگاهه شهرن جي وير هين ڏاڍي وڏا يامائي کي هوا
۽ ڪنهن ويڙهه ۾ ڏوهه ڪرڻ لاءِ سر هو نه هو ۽ پڻ جڏهن بادشاهه سنڌ ۾
آيو هو تڏهن جمن جو پير مرتسائي جي ٻلو ۾ ويڙهه هي ڪوٽ نگر جي
نگر ۾ جاڳائي ۽ ڏاهپ گهڻي ڪئي هوا ۽ ٻنهي ڪوٽ گيري جي آمهون
سامهون تيمور شاه ۽ شيخ علي بيگ لوڏيندڙ جي پاتشاهه ڪئي

سان ويڙهه ڪري لڳو ته ويڙهه ۾ گهٽي سور رهيا، ڪري شيخ علي بيگ
کي پهچي هٿ سان ماريو. ويتر ٿوري سنئي پنجاهه ورهه ۾ مرزا شاهه
حسن سيوي شهر جي حڪومت کٽس ڏني هئي. انهي سندن ۾ ڪيترا
ڪوٽ ٻروچن جا جي گهٽن ورهن کان انهن جي هٿ ۾ هوا، ورتا، ۽
لچن ۽ جبل جي قريلن کي ڪن مروٽي ڏيئي پهچي هٿ هيٺ ڪيا.
۽ ٿوري سنئي ايڪهٺ ورهه ۾ ارغونن ۽ ترخان مرزا شاهه حسن سان
جهيڙي ڪرڻ لاءِ سنبريا هوا، ته هي پڻ انهي خان چڱي ڳاڏائي
سان سيوي کان اچي انهن مٿان سان چڱي چيٽي ڳاٽي دٻائي
هٿ هيٺ ڪيو هو جنهن ۾ مرزا شاهه حسن اڌيت جي سگهه ڪري
چڙهه کان رهيو هو ته ويرڻ سلطان محمود خان مرزا عيسى سي
ٻرچاءُ ڪري هڪ ٻئي جي وچ ۾ ٻول ۽ نهرا ڪيو هو. پر مرزا شاهه
حسن جي مرڻ کان پوءِ ٿوري سنئي پاهٺ ورهه ۾ بکر ۽ ماٿيلي انجي
اوسي پاسي جي هندن جي حڪومت سند سر هٿ ۾ آئي ۽ مٿي ورهه
جي ربيع الثاني مهيني ۾ بکر منجهه اچي ماتم داري جي رسم بجاءِ
آڻي ڳاڏيٽي ويٺو بکر جا پاسا ٻروچن ۽ سميجن ۽ ميٽن مٿان جي
انڌير کان قتل هوا سي ٿوري ڏي، ويلي ۾ رسجي پيا. سلطان محمود
اهڙي پر ويرين ۽ قتلن کي مات ڪري ويٺو هو جو سند سر جنهن کي
ٽوڪي اهي ماٿو بيٺليب مجينداڙ هوا ۽ ٿوري سنئي نيهٺ ورهه ۾

بهادر خان، ٽيا خان، يعقوب بيگ، شاهه يزدي بيگ، مظفر خان ۽ ترسون محمد خان
قندهار کان ٻڪر ۾ آيا، تنهن کان پوءِ سلطان محمود خان ڏانهن پيغام موڪلي انهن کي
ڳهٽي وٺڻ جو ڏينهن ڏيکاريو ويو. سوگهو بوهرو سون تن لاءِ هڪيو؛ هندستان ڏانهن موڪلڻ
۾ مٿي وري ڪجهه به ڇٽائيءَ شاهه ابوالمعالي کي ٻاهر ڪري ڀڪر ۾ آندائون. اهو سٽن مهينن
تائين ٻانڌي هو، جنهن مهل بادشاهي فرمان انهيءَ جي ڇڏڻ لاءِ آيو، هو ملتان جي واٽ
کان ٿيندي اوڏانهن ڏياري موڪليائون. ٻئي سنتي چوهڙ وري جهنڊي مان مرزا
مرزا عيسيٰ ترخان ارغون جي ٽيرائن کان ڳهٽي کاڌي سان ٻڪر ۾ آيو. پنهنجي
ڏينهن مسڪين ترخان جي کاڌي برابر وڃي ويٺو. ڪري کوڙ انهن مرزا پنهنجو
ايترن ڏينهن ۾ هڪڙو ويرو وڌيڪ جهڙو سلطان محمود خان کي مرزا شاهه حسن
جي ڇامڻ ٿيڻ جي انهيءَ پنهنجي پنهنجي ساٿين سنسڻ وار وڪيو. مرزا عيسيٰ
انهن ماڻهن جي ڪوٽ لاءِ آيو هو. هن بابت ماهه بيگم بڻ جي لکيو هو ته ڪري
سلطان محمود خان ٻاهر ڪوٽ ڪان ٻاهر نڪتو. انهي ويڙهه ۾ جو ماڻهو
مرزا عيسيٰ جو هٿ آيو ته کي سلطان محمود خان ماريو. جو ماڻهو سلطان
محمود خان مرزا عيسيٰ جي هٿ ۾ پيو ته کي ان وري ڇڏي ڏنو. مٿي وڃڻ کان
پوءِ مرزا عيسيٰ مير مقصود ٿيٽي کي فقير ڪري موڪليو. سلطان محمود خان
جي ماءُ ڏي اهو ڪاڳر لکيائين، ته سلطان محمود خان مونکي ڏسي ته اچي
ڪٽ لاهي موٽي ويندس. سلطان محمود خان ان ڳالهه کان گهوڙي مرچي هڪڙي
ڏاڍي ٻيڙيءَ ۾ ٻه ٽي لکي مير حاجي جي هٿان جو شاهه قطب الدين جو ناڻي

هو مرزا عيسيٰ وٽ موڪليائين. انهن ڏينهن ۾ ملا محب نالي جهرڪي واڪ
وڪيل هو، تنهن جي چغلي ڪري مير لطفي ۽ درويش محمد پٽ سونڌو ۽
شير محمد ۽ احمد غزنوي ٽئي سونڌا ۽ ملا منشي اهي سڀ مارجي ويا
انهيءَ ڏينهن ۾ فرنگين جي ٽولي جا مرزا عيسيٰ جي بيليپ لاءِ گهرائي هئي تنهن
۾ پهتي. جمعه جي ڏينهن تنهن جا ماڻهو ٺٽي اوڏا جامع مسجد ۾ هڪيا هوا
انهيءَ ۾ فرنگين اچي مسجد گوٺ جي ڇهن گهٽين ۾ پاڻ کي پهچايو ۽ سڀني
پاسن کان گوٺ کي باهه ڏنائون. گهڻا ماڻهون جي مسجد ۾ هوا مارجي ويا
۽ گهڻا ماڻهو گوٺ جا سڙي ويا. گوٺ کي گهڻو ڦريائون — ۽ هن سڄي
بدڪارن مرزا عيسيٰ ڏمر جي موٽ ٿو هڪري هئي ڪانپوءِ سلطان محمود خان
ٻکر ڪان ڏاڍي سان نڪري ٻنيان پيو سيوهڻ ڪي ٽولي پهچي ٻنهي ڪنڌين
جي ربيع جي پوک ڦٽائي وڃائي ڇڏيائين. ۽ پانيائين ٿي نر سيوهڻ جي پاسي جي
ماڻهن کي بند ڏکو ڪري بيٺ. سيد مير ڪلان جي جو تڪي سان جو هن
ڪتاب جي فارسي لکندڙ جو ڏاڏو آهي هن ڪم کان هٿ ڪڍيائين ۽ عبدالوهاب
پوراني جي موٽڻ وير مرزا عيسيٰ سان گڏجي ٻارهون ۽ رٿي پرچاءِ ۽ سکيب
جي ڏاڍي ڪري اهڙو نئون ٻول نهرائين. ۽ ڪاگر لکي مهر هڻي پهچائي
ڏنو ته اڄ ڏينهن کان پوءِ ٻول جي ڪاگر جو جيئون نرتي متي وره جي پچائي ۾
خواجي معظم کي بيرم خان اٿي ٻکر ۾ پهچايو جهڙي مهني کان پوءِ جرات
ڏيئي موٽي وڃي موڪل ورتي. انهي وره ۾ شاه محمد خان ٿند هاري

قنڌار جو شهر مرزا بهرام جي پٽ مرزا سلطان حسين کي ڏيئي پاڻ
هندستان ڏي سنئيون نوي سنئي پنجاهه ورهه ۾ ولي بيگ خان جهان جو
پي بکر ۾ آيو ۽ سلطان محمود خان جگي وات ناهي پر پيت جو هند پکڙيو ۽
انهي ورهه ۾ شاهه بردي بيگ جي ڌيءُ گوهر تاج خانم نالي بيرم خان جي مائٽ
ولي بيگ جي ڪشالي سان سلطان محمود خان جي نڪاح ۾ آئي ۽ اچرج
جهڙي نيت ڪري شهر ۽ بازار کي آئين بندي سان ناهي قبادا ۽
۽ جگي سا تاريخي سنوار جي پر پر جادل لگهر باسوا ڏوڻ ۾ لگا ۽ انهي ورهه ۾
خطاب خاني جو درجو ۽ جهنڊا ۽ نغارا شاهي ۽ ڪپڙا ۽ گهوڙا وڙ شاهه
طهماسب بادشاهه جي دربار کان لهي مرحمت ٿيو ۽ نوي سنئي چاونجاهه
ورهه ۾ ملا محمد علي وڪالت جي وات سان دربار ۾ وڃي اچڻ ۽ هجڻ ۽
اهڙي ۽ نتي ۽ امين هجيا مرتبي گوٽ برو چن جي لڏڻ کان سلطان محمود خان
کي جاگير ڪري ڏنا ۽ جنهن سلطان محمود خان ۽ خان ناهر جي مائهن جي
وچم ڏين وڏي جي ڪم کان جهيڙو پيدا ٿيو ته ڪري سلطان محمود خان
نوي سنئي چاهٺ ورهه ۾ خان ناهر جي سيڪت ڏيڻ لاءِ سنئيون سيت پور
جي ڪوٽ ڏانهن هليو ۽ ان ڪوٽ کي ٻن مهنن تائين گهيري ويٺا ۽ گهٽان
ناهر خان جي پاسي جا مار پلجڻ ڪوٽ وارا ٿڪا پيا ۽ خواجي ڪلان
مسڪين ۽ مودودي ۽ مولوي عبدالله مفتي ۽ مير يار محمد صدر انهن
مرن جي اچڻ سان ناهر خان ترار علي بند ڪري ڪوٽ جي پاهين ۽ ني

چڙهي نيزاري سان ڳالائي چار لک مڻ اماڻي ڪري سلطان محمود خان
تي چاڙهي ڪري لکر ڏي موٽي ويو. متي ورهه ۾ پهچي پاڻ انهي سلطان نالي کي
جڏهن ڪان سنڌي ۾ همند وهو هندستان ڏي وڃي موڪل ڏني. سنڌ
مائٽ مير ابو الخير موڪل ڏاران هندستان ڏي هليو ويو. نوي سنڌي پاهه
ورهه ۾ سماءُ هئو ته بيرم خان مڪي ڏي وڃڻ لاءِ هن وات ڪان سنڌ نواهي
تڏهن سلطان محمود خان بيرم نوجي چڻن پاغن جي ڦٽائڻ لاءِ هن سنڌي ڪان
ڏگونو سو ڪوٽه اهو هند پاتشاه کي چڱو نه ٿيو هوءِ اوس ٿو ٽي اپيرا ڏنيه
اٿي ٿڪيا هوا جيس ته اتي اهڙي سوڙهائي ٿي هئي ته جو ڀاڄ جي ٻدران ماڻهن
موٽي ٿي کيا. ياءِ گهڻا ماڻهو اڃ کان مري ويا هوا. متان بيرم خان کي
اهو هند وٽيءَ اٿي اچي ٿڪيءَ بيرم خان پاڻيو ته سلطان محمود خان
سدا اڪبر جي وات ڪان وڃڻ هن لاءِ ته سلطان محمود خان جي ماڻهي وڪيل بيگ
سان هئي پراڻ ڳال جي ٻڌڻ ڪان سلطان محمود خان بيرام جي چڻ پاغن
کي ڦٽائي وڌو ته ڪري بيرم خان پٽو ڪان گجرات جي وات هليو ويو.
نوي سنڌي انهن ورهه ۾ مرزا محمد باقي ترخان ماءِ ٻي ڪان ڏمر جي ڪرم ايو
ءِ سلطان محمود خان اٿي گهڻي پاڃم ٿي تي ءِ [illegible] چڱو [illegible] ماڻهو
ٻي وانگر ساڻس هلت ڪئي ءِ نوي سنڌي اوٺا [illegible] ورهه ۾ شاه ڏلهما سبب وڪان
وڪيل جو ٻرڏي بيگ نالي موٽين جو ڪر [illegible] جڳ [illegible] ۾ [illegible]
ڀرائي ءِ ڳار [illegible] ياتشاهي ڏانهن سلطان محمود خان اگوان

سگهائي ڪري پادشاهه جي وڏائي کان سگورو ٿيو ۽ حق بردي بيگ کي هڪڙي
ڏيره تائين ٽڪايائين ۽ پڇي ورتائين ته جيڪي سوکڙيون هجن ڪري سيد ابوالمڪارم جي هٿان
عراق ڏي موڪليائين ۽ پڻ شاهه طهماسب حق بردي بيگ کي سيد ابوالمڪارم
جو ساٿي ڪري سلطان محمود خان کي خان خاني جي درجي ۽ پڻ جهجهن پاڇهن
سان نوازيو ۽ نوي سني ستر ورهه ۾ ميرزا محمد صالح هڪڙي ٻروچ جي هٿان
قتل ٿي شهيد ٿيو ۽ انهي ورهه ۾ عبدالله مفتي ۽ مير عبدالمجيد کي ميرزا محمد صالح
جي فاتحه خاني ڪرڻ لاءِ ميرزا عيسيٰ وٽ موڪليو ۽ ميرزا محمد باقي جي ڏوهه جو
مرهڻ گهريائين ۽ ميرزا عيسيٰ ان وسيلي شيخ عبدالوهاب ۽ مير يار محمد ترخان
کي سلطان محمود خان وٽ موڪلي پنهنجي ڪنوار اٿي ڏيکاري ۽ نيت مون وير
مولوي عبدالله ٻئي جڳ ڏي اسهيو وڏائين جي پهچڻ کان پوءِ ٻڪر ڏانهن سلطان
محمود خان ميرزا محمد باقي کي جهجهي وڏي شان سان ڏيارڻ موڪليو نوي سني
تي هتر ورهه ۾ راڻو غوبيه ميرزا عيسيٰ سان ويڙهه کي هڪڙي مهيني جي ٻڇو ترڪ
۽ ٻڪيٽي جي مرهيا سب ويڙهه ۽ ڏڙ ٻڪير جي ٻاهه کي وسائيو ۽ ٻول ٿيو ته ڪيترا
ٻرڪينا راڻو غوبيه جي هٿ ۾ هوندا رهڻ ٻائي جي لنگهڻي وچ ميرزا محمد باقي دارون
سارا ٿيو ته وچ گهٽان قتي ويا ۽ ٻچ جيترا ڏيهي تي ڪيڏڪ عوض شاهه منصور
تيمور ۽ مراد حسين سان گڏ جي ٻڪر ۾ آيا هرا اچي وير سلطان محمود خان مٿن
کي پاڻ ڪيو نيت ماءِ پڇي جي سان مرڪندي پهرائي ۽ عراقي گهوڙا الهنگي
ڏيئي اُن ٻاجهه ڪري انهي جي وانگر پنهنجو ڪنگ ڪوٺي تن سان گڏ جي سبوهڙ

وڃڻ گهرجي ۽ بادشاهہ ڏانهہ هڪڙو عرضو موڪلي واهر گهرائجي ۽ انهن ڪيترن
اميدن ۾ قلبخ بهادر اوزبڪ پڻ تن ماڻهن گڏ هو تہ ڪانءِ مٿ ٻجهائبہ ٿهنجي
هن مرڪهڙي رت آهي جيءَ تي آءُ وانا ۽ واهيان جيڪا او ٻهانکي وٽي ساڻ
مجيند ۽ اهيان جڏهن گهڻي هو ڏڪيا ۽ ان جيو جيڪڏهن منڪان ٻجهو تہ تنہ آءُ هي پيا
اهيان ڳچ جيترا ماڻهو منکي ڏٺو تہ آءُ اڳي وڌي وڃي هڪڙي ويڙهہ سلطان
محمود خان جي ڪنڪ سان ڪريان جڏهن آءُ مارجي وڃان تہ هنڪان پوءِ اوهين
ڀروءِ جيڪڏهن سوڀ ٿي تہ سڀني آس اسانجي پوري ٿي مجاهد خان مرشد
هو جياءِ تہ گهڻو چڱو ۽ ان وانگر جونڌي جڏهن ارغونين منجهان ٻجهو هين ماڻهن
ويڙهہ لاءِ هان ڪري جيو تہ اس اڳي ويندا ۽ اچي مرتي تہ ماڻهو مرماجو مان
اچي ويڙهہ جو بول ڪري ڏوڙ ماسئو ۽ نہ ماڻهو بانيتي پيا اهيو هراءِ ڪري آباد
ڪان لڌي ماتيلي ڏي ويا سلطان محمود خان جو ڪنڪ ٻن هزارن گهوڙن جي
جي وچهو ماتيلي جي ڪوٽ ۾ مبارڪ خان سان جو سلطان محمود خان جو ماڻهو
هو گڏجي ٻاهر نڪري ويڙهہ لاءِ سنئون مجاهد خان انهي تنهن سپاهين سان
هنجي پول تيار جي ويڙهيو مجاهد خان ۽ قلبخ بهادر ڪاهيو جڳي مارا مار ڪئي
ڏني انهنکي سوڀ ڏني مبارڪ خان ڪنڪ سوڌو ڀڄي ماتيلي ۾ ويو ۽ مجاهد خان
انهن تو ماڻهن سان جيت ڪري جين ٽري ٿولي جو وارو ٻهنو آيا ڏنڊ ...
ڏنگي سان ٿو ڙن ماڻهن هارايو گهڻن ماڻهنکي هي ڳالهہ انجي پد ٿي آ ...
خان ماتيلي ڪو نہ ڏادوئي ٻهنجو سماءُ سلطان محمود خان کي لکي ڏنائين لبو

سلطان محمود خان سلطان زين العابدين کي پنهنجو همراز ڪري ٺٽي جي ڀرسان
ماٿيلي جي ماڻهن ۽ اهم ڌرين لاءِ ڏيا ۽ موڪليو ، جڏهن زين العابدين لنگاهه
جي گونيءَ جو بکر ڪاسائي ٿو هي ڪو هي تي آهي پهتو ته مجاهد خان کي سندس
انوچم ابو الخير اند ۽ جو سلطان محمود جو مائٽ هو گهٽي مرتسائي ڪري ملتان
آچي مجاهد خان سان گڏ ٿيو ۽ انکي ڏيندي سڌو گهوڙي جي ڀرسان زين العابدين
جي ويڙهه لاءِ موڪليو سلطان لنگاهه ڪانيا نيسو ۽ لڏي ايهي مير ابو الخير
جي اچڻ جي سڌ پهتس ته پهنجا ۽ سلا لنگاهه جي ڪوٽ ۾ جڏهني کوهي
تي آگواٽ ابو الخير جي ويڙهه لاءِ آيو ، انهني ۽ چمڙي ويڙهه ۾ ابو الخير جي ڪاهڻ
وير سلطان زين العابدين جا ماڻهو ڀڳا ۽ پاڻ سلطان ڪيترن ماڻهن سان
بهي ويڙهه لڳو ان ۽ جم حيدر بيگ نالي هڪڙو جوان جو سلطان محمود خان
جو مائٽ هو ته ويڙهه ۾ جهڳي ۽ ڪه پيري باڪي اُني مارائي جڏ پو سلطان زين
العابدين ڏٺو ته جوالغار ۽ برالغار گهٽيا ، غول جا ماڻهو ڀڄي ويا ۽ ڪو
سازش نه هيو موتي لنگاهه ۾ آيو مجاهد خان جا ماڻهو جهڳي سو پڪري ويش
آيا ان ڦار ڪان ماٿيلي جي ڪوٽ جي وهندڙن جا هئا جي پيا ۽ صفر
مهيني جي پهرين تاريخ نوي سني تيهي ويه ۾ مبارڪ خان شام ڳهري
شوق ڪان باهر نڪتو مجاهد خان ڪو تمام اچي ماٿيلي جو پرگڻو ورتو ۽ مٿي
جي ... نالي جهڳي بادشاهه سلطان محمود خان جي
... پڇو ان بادشاهي سر ۽ باجرا ۽ دڪار ۾ قرار

سوني ۽ گهوڙو ۽ ٻيو سامان ساڻ ۾ چاڙهائي آندا سلطان محمود خان ڏاج ۽ ٻين
۽ پادشاهي ڪپڙن جي جوڙن جي تياري ڪرڻ لڳو جنس ۽ طرح طرح جا نفيس
ڪپڙا ۽ پري پري جا جواهر ۽ سون جا گهڻا ڪيا ڪرائي چڱي نيت سيتي سنڌ ۽ سرهائي
جو هڪ ٻيو ڪپڙي عام ڊڙ تيار ڪيا ۽ جهجهو ڪاٺ ٻيڻ ماڻهن لاءِ ڪيا ۽
پنڌ ڪري ڏينهن ٽولي پيرويلو ڪا جو مرڻ کي ڏنا ۽ ڏهاڙي پنج سوڻ جي
ويجهو سنڌ جي چلهه تي ڏورڙي ڏنا هوا ۽ جه ڏينهن نڪاح تي پيو سيد ۽ ڀرهل
۽ شيخ ۽ وڏيرا اڳ ڏتي سيڪه هڪڙي چڱي رتي ڪڍي ۽ گهٽي وٽ ڏيوانخا
جي اڳ جي ڪر ڏٽن ۾ جو تري وڌ هايا ۽ اعتماد خان کي تيه هزار ڀيا ۽ ڪرا
۽ جنس انعام ڏنا مٿي ويڙه جي رجب مهيني جي ٻارهين تاريخ ڏيڻ ڪي زين العابدين
سلطان ۽ نور خان ۽ مڙني وسيلا وارن ۽ پرڏي وارن ڙالن ساڻ گڏجي
جيتسمير جي وات کان موڪليا ۽ جڏهن ادا سڌ جيتسلمير جي ماڻهن کي پهتي
انهن ڏينهن ۾ پادشاه جاما ٺهونا گور شهر ۾ وڃي ۽ مير محمد خان اتڪي
سهرو جي وٽن لاءِ موڪلي انجي سماء پهچڻ جي وات تي ڏني اوچتو ڀيرا ۽ جيو
وڪيل وانگر اچي ڪنار ۾ مير محمد خان کي هي قتي جڏ نو پادشاه سلهوئي
سانباڻي جي واڳ ان سنڌ ڏي موڙي لڏ پنيان لڏ گجرات وٽن لاءِ ونو ۽
سلطان محمود خان ان ماڻهن جي موڪلڻ کان پوءِ ڪهڻ ونساه مبارڪ خان
ني جرد کي پهچي ڏيه جي جو تڙ ٻڌن جي واڳ سوني هوا ۽ ڪيو انکي ڏيڻ
ڦرا ۽ ٽيا دان گهوڙي چڙهي ساڻ چڱن هٿيارن سو ڏوالو ڙي ڏي نهرايو

هن لاءِ تہ ڪنهن سو ڏوائي رهي ويڙهن ڪي سڏاءِ هٿ ڪري جيڏي پرڏي
جي گهر هجي هئي تہ سلطان محمود خان جي حڪومت جي ماڙتيءَ ڏهي تہ
ڪري اهوئي ڪنهن ويڙهن سان گڏجي ۽ قري ويڙهه ڊهڻ تي سنيو

سلطان محمود خان جي وجوتري ۽ اجهامڻ

۽ هنو بلن جگه کان سندس لاڏاڻو تنجي ڳال

هن ذڪر جي گهر جي جتاءِ بوبي سج وانگر سگهو هلندا ۽ وڏائي جو سجو نيندڙ
وجهه جيڪر جي پاڇي وانگر آهي جڏهن ڏني جي گهر جا بڪي وڏائي جي قيراڻن
لاءِ جهنجو وتن ۽ بهڪڻي ڪنهن سان لڳل آهي تي ۽ جهه ويرڏيه تي جو
ارادو ڪنهن جي وجوتري ڪرڻ لاءِ لڳل متي ۽ انجو گاڏا پو عقل جي رٿيءَ
سنڀالڻ لاءِ يڏ رائيمر ملجي وجي جڏهه ڏني جو ارادو ڪهه جي قيراڻن لاءِ ٿي
تو پوءِ سو ڏنيت جو جي قضا نري منجي پوءِ ڪهر تي پرڏيه جو جتاءِ سا جي
حڪمر ڏاران جهه ڪي ٻرٿ ۽ دليل منتو رسي يعني سگهه واري ڏني جي هن
پهاڪي جو برو ار سلطان محمود خان جي وڏائي جي جين جي پار جي يتن سان
لڳل هوهڻن ماهڻ ۽ وسلن جي هٿ ڪري زين العابدين سلطان ۽
نور مغز خان ڪي جي جو بدل هو اهنجي ڏي سان پادشاهه ڏانه ڏياري موقلو
۽ نهنجي حڪومت جي ڪمن جي واگ مبارڪ خان ۽ انجي پٽ بينگ لوغلي جي
هٿ ۾ سونپي ۽ مبارڪ خان جي جو ۽ توري گال تہ گهني ڏاهي هئي پر

اُن مُسافرن سُلطان محمود خان جي ڏي سان ٻڌايائي هُئي ته بيگ اوغلي سدا
دارون پيئندو هو ۽ ڪيترن ماڻهن سڀني وٽس گڏجي ڪٺو ٿيا آهن جي سلطان
محمود خان پوتر هوندا اهي جيڪڏهن اهو نه وندو سو ڏيٿ اُو هي ڏينهن ڏٺو جاڏي
تيندا ٻيئي اهو نمڪ حرام تي پهچي سالئي جو سارڻ هئي مروهاڙي سلطان محمود خان
جي ڪيترن ماڻهن کي پاڻ سان گڏي پوڄ ته تورا ڏينهه گذريا هئي سو پڌري
ٿي ته هيڪڙي تماچي ٻاڻي جو سلطان محمود خان جو سيلي هو ان بيگ اوغلي
جي گالهه جي خيانت سلطان محمود خان کي ٻڌائي اوغلي پڻ اهي گالهيون سڀي ساڃي
جي ٻمار جي ٽائي خواجه خضر جي ٻني ڪان جو اهي ملي جي لاءِ نهر ايئرهو جهو
۽ پڻ پهچي ڪي وڃي ٻاهر نڪتو ۽ راتيان رات مبارڪ خان سان جو آئي
مرهوبي جي گڏ يو ۽ اٺڪي هڻ جيا ته سلطان محمود خان مهينو ۽ ٿهڻي مان
لاءِ پيو آهي ۽ آءُ هياسڌ لڳي هئي ايو اهيان هئي جو تنڪو ڪرپ ٺهري جي
ان رات ته نياڳي ڪهڙ تيا ڪهڙي سپاهين کي ڪهڙائي سلطان محمود خان
جي اُبت ڏونتار بوئي مبارڪ خان رشوتر پاڻ کي ٻاهر نڪتن سو ڏونا اُو ر ۽ پهتيا
اُنا هي پاتشاه جي سليپ ۾ ڪري ۽ ڪن انڪي هئي جيو تر هي ڪرڏانه
ڏجن گهر جي ۽ سڀئي ماڻهو تو سان گڏ يل آهن ۽ سلطان محمود خان کي باف
ڪري ڏيريم وهاڙن نگر جي ۽ ته ڪان حڪومت جي واڳ هٿ ۾ وٺن نگر جي
ٻئي ڏينهه سوير جو مبارڪ خان چڙهي نغارو وڄائي نرتهريم اچي ڪٺو
سنوار ڪيا ڪو ٻئي سپاهي ڪري لاءِ اچي ٻيئو سلطان محمود خان پڙو انو مبارڪ

جي نالي لکيو متو کي بن سون لاءِ جي ٽڪرن تي گهڻي هيتري ويڙهه ائي تي پهچايو
اتي هاڻ نون نمڪ حرام ٿيا آهين مڃايائي تہ ڪجهي ڏانهن وڃي پهچي ڏوهن
جي معافي گهري ۽ بيگ اوغلي ابتي ورائي لکي موڪلي ۽ ڪري گهري ڪان پو
سلطان محمود خان جاما ٿهو تهنڪان ڏامر تحفا جلين جلين وانگر پاڻي جي
ڪندڙي ڪان ڪوٽ ڏانهه هليا ۽ اهو ڪوٽ نيائيل تي گجرات جي رستي ڪري
الور ڏي ويو ۽ ڪنڪ پرٽ ساٿ گڏجي الور ڏي ويو ۽ نو سنه اسي
ورهه ۾ رجب مهيني جي پاڻهين تاريخ بيگ اوغلي ڪيترن ماڻهن سان محب
۽ مجاهد خان وٽ وڃي سلطان محمود خان جي ابت جي ڳالهه پهچي محب
انهن سان جي محب علي خان ۽ مجاهد خان بي ڏينهه چڙهي پهچي ماڻهن سان
روهڙي ڏي سنيڪيو مبارڪ خان سنڌ الواتايو ڪنڪ جي ڏس ڪان
پو محب عليخان ۽ مجاهد خان روهڙي ۾ اچي لٿا سلطان محمود خان ڪوٽ
جڏي تي ڪاڏا ۽ سپاهي ڪنهي بکر جي ڪوٽ لاٿو ۽ اهو ڪوٽ ڪنڪ ۽ ٻين
ماڻهن سان بکر جي سوڙهو ٿي ويو اُن ويلي نواب سعيد خان سکر روهڙي
جي گوٺ ۾ هڪ تو ڦي جيتر ويٺا ۽ نه اچي لٿو ۽ اڙتون ماڻهون مبارڪ خان ۽
بيگ اوغلي ڪان گهوڙن کولڻ سوا محب عليخان ۽ مجاهد خان کي پڌرو ڪيا
۽ سعيد خان مبارڪ خان جي ڪوٺڻ لاءِ آيو هو ۽ آخرت مبارڪ خان هٿان
نڪري انهي تيد ويري ورهان لاءِ ڪا چڱي تہ تيڏي محب عليخان
۽ مجاهد خان انهن کي گورڪي بند ۾ ٿائڻ پي جڏي وٺي ۽ رسولن انهن کي

گماشتي کي سونپيائون جڏهن ڪوٽ ڏٺي ۽ ڪوٽ وارن جو ڪم ڏاڍائي ۾
ڏکر ۾ پهتو انهن ڏينهن ۾ مير عبدالخير جهنجو ۽ ٻيو سلطان محمود خان جي
گهر ۾ هو تنهن گهوڙي چڙهه سان سيٺ پونر جي واڻڪان ڪنجابه ويو توڙي
ڳالهه جو سامان هٿ ڪيا ۽ مجاهد خان انهي اچڪان گهٽي ۾ پئي انجو پراهون
ڪرڻ ٻڪر جي ڪونه موچارو وجهائي تنهي پاسي سنڌي ويو ۽ محب علي خان
ڪوٽ جي چوڌاري تمر ڇڏيائين ۽ مجاهد خان جي ماءُ صاحبه بيگم نالي
اندرين جو هٿ ڏکو ڪري جي الهاماهون ڪوٽ کان نڪتائي تنهن ٻيٽ
ڦاٽڻ ٻيٽ جي گولا ڦولا ڪئي ته جڏهن ڪوٽ وارن اهو حال ڏٺو پنهنجو
مرڻ ڪوٽ منجهه جلو جاتونئي ڪوٽ منجهه ٻهڪ ڪرڻ لڳا جڏهن ڏينهن ڏينهن
سلطان محمود خان جي الهائي وڌندي ٿي ويئي تڏهن ڪن ويڄن ڪلس جو
تي ترهن لاءِ انگوري دارون ڏيڻ جو اهي ٻيءِ انگوري دارون هتم انداءِ
سيدن ۾ ڏاهنگي گهرائي جيا ۽ جاليه ورهه تيامن دارون کان توبه ڪي آهي
هاڻي پڻ سيڪنه پرجيڻ انجو موچارو تو جاما ته ڪري انهي ڪم تي نر
هليو ٻوءِ اهڙي گهڻي الهائي تيس جو هٿ پرسوس ۾ هٿئي تولي سوچ
پهتيس نيٺ جينجهه جي ڏينهه صفر مهني جي اٺين تاريخ نوي سنئي ٻياسي
ورهه ۾ ان ويل سمي کي جڏهن جنيدن جڳ ڏي هليو اهيا سد محب علي خان
کي پهتي گاڏ اپوڪري پير تم جرهي ڪوٽ جي چوڌاري اچي نڪتو ڪوٽ وارن
گهڻي مڙسائي سان جنگ ويڙهه ڪري انگي موٽائي ڪيڏيو جامن ۾ سيدن ۾

ذاهن ۾ شيخن ۽ وزيرن اهڙو سنه ڪاڍو، ته محب عليخان ۽ مجاهد خان کي ڪوٽ
نه ڏين ۽ جيڪو دربار مان اچي ٿهنگي سو پين جدا ڪرائن. مير بدي ڪئي ته
ڪنڌ ڪيو مهينو خزاني مان ڏيئي ڪوٽ نه ڪيم پاڻيتي اوس توڙي گهڻو ڪشالو
ڪيائون جنهن ته سومر جي ڏينهن جمادي الاول جي ٻارهين تاريخ نوي سني ٻاهر
ويڙه ۾ ڪيسو خان بکر ڏانهن آيو ۽ جڏهن ويرمستون ڪوٽ ڪان ٻن ڪوهن تي ڪسو
محب عليخان بنيلا ۽ پيڙي موڪلي ته انکي اچڪان جهلي ته وهڙي ڏانهن
۽ گڏجاڻي ڪان پوءِ جيڪي ٿيا سو ٿئي. ڪيسو خان هڪڙو ماڻهو ڪوٽ جي
جامن ڏانهن موڪليو انهن هڪڙو جگو کوٽ ۽ سنگاري اگوات موڪليو
ويڙه وارا ڪو نه آيا جڏهن ڪيسو خان ڪو نه آيو ڍهاڙي بکر جي
ماڻهن جي ڪل سيم ٻڌندي ٿي ويئي. ماڻهن جامنه ڪان ٿها تبندا ٿي ويا جڏهن
مجاهد خان محاربه جو ڪوٽ پرچاء سان ورتو تڏهن مير ابوالخير کي ڪن
جهلن جي جهلي ڪري ماري ڇڏيائون ان وچ ڪيسو خان جي اچڻ سند
بکر جي ڪو نه ٻڌي سگهيو. واڳ موٽي هليو ويو ۽ ڏي گهريو
آهي ته تني سمجهار وچي سند ۾ تائي ٻي نرو ارڪيو نه

سلطان محمود خان جي واڪاڻ جو زوار

سلطان محمود خان اهڙو حاڪم هو جو مرتبي ۽ واڪاڻ ۾ برابري ڪندڙ
۾ سو هيائي بريل بوڏا ڏيڻ ته تل هو جو ڪرائي ڪان وڃي مرٽ توڙي

وڏائيءَ ۽ نيڪرائيءَ ۾ گڏ ڪريائين تنهن ۾ سائيءَ، سخاوت ۽ همت پڻ ڏيکاري
آهي ۽ سنڌ ۾ هن جي ٻڪائي زور گهٽي وڌي هئي جڏهن ڏمريوٽي پاڻ کي
ڪهه پرستان جهلي نه سگهيو ۽ خون ڪري ٽڪرن تي ڏنو تو ٻري شڪ ۽
پوءِ پرستان ماڻهن جا لهر ڦٽايا ۽ تي جيئو ٻڪيا ۽ اندير ڪيا ۽ تي پير ٻنگلي
اندير ڪرڻ نه جڏ يا ۽ سپاهي ۽ مرتبي ماڻهو سنڌ ۾ حڪومت ۾ سگهي
هوا هزاره هيڪي پر وقرآن کي پوءِ ڪري جهلي نيت ڪي هئا ۽ ٻگر
ڪوٽ ترائين بندي ڪيا ۽ ان سپاهي جو جمرت اتي سني اتانوي وره ۾ ٿيو هو
۽ جو راسي وره ۾ گڏ ڪري ۽ هن ڪتاب جي ڦارسي لکندڙ انهي ۾ ڄڻ جي تاريخ

درهشت اسو ده جي اگر ۾ ٻاٽي آهي ۽ ڪٽرا هرو جيو لڳو
هو جو گهٽائي پيرا اهتري ولنيم مرزان شاه حسن جي حڪم سان سنڌ
پير ۾ نيل وڏا توس تي ۽ اونيلن سوڌو پاڻي ڪوٽڪان تا پاڻي ۾ مرزا
شاه حسن جي ديوان خاني جي برج جي برابر ڪان جو ٻوٽا ڏڪڻ هو وڏ
تي ۽ پاڻي جي هن پرڪان تلجبل جي برابر ڪان نڪتو تي هجي گاله
ماڻهن ڏني هئي

سلطان محمود خان جي حڪومت جي ولي
جي انجهر اڌ ها جا ٽنڊ ۽ سيد هوا نهجي ڳال

شاه طيب هراني جو پوٽو شاه محمود جو پٽ قطب الدين بن محمد ڪهڻ ڏينهن

توڙي شيخ الاسلاميءَ جو درجو رکندڙ هو، هن پياري جو
مزار، مرزا شاه حسن جي ابجهن سگورن ۾ ڇپيل ويو

مير سيد صفائيءَ جي ڳال

سيد مرتضيٰ الحسيني الترمذي جو پٽ پاڪائيءَ گهڻي پرهيز ۾ واکاڻيل هو
ڏيڻ ۽ سخا ڪرڻ ۾ گهڻو پڌرو هو، سدا ڏاهن ۽ ڄاڻندڙن سان سچيٽ
رکندو هو، ۽ اناثن ۽ مجاورن کي کناوٽن ڪاڄ ۽ ڪيتو رسندو هو، ۽ نت
ماڻهن جي ڏيڻ تعاملي جي وانگر جهجهو مان رکندو هو، ڏيڻ جي نالي ٿنڌن
۽ منڌن ۾ هيناين جي واهر ڪندو هو، قطب الدين جي مرڻ کان
پوءِ شيخ الاسلاميءَ جو درجو مليو هوس، ڪيترا ورهه چڱائيءَ ڏاڍاڻي
سان گذاريائين نوين سئين اينڪانوين ورهه جي ڏي قعد مهيني ۾ اسهوم
جو جهنڊ و نوي جڳ ڏي ڪيائين **بيت** جڏهن صفائيءَ کان سيد هئي جڳ
چلڻ پوءِ آسمان هن جي اچڻ کان پيئي برپو * اوچتو ٿيءَ هن سميڪان
هن سمي * تيو ڳالهه هنجو هليو ويو جڳ سچي * من ڳولي تاريخ انجي
وقت جي * نورگورس باد ڏي آئي هئي * ته سيد جي تور بخچ ڳائين
کان جامع مسجيت سنڌس پاڙي ۾ جڙيل آهي

شيخ مير غور ماني جي ڳال

علاءُ الدوله سمناني شيخ رڪن الدين جي وياءَ مان هو، شيخ عبد
الوهاب پوراڻي جي پيءُ سان نڪاح ويو هوءِ، مسومو جار وءِ ڳاءِ ميذر هو

۽ موسيقي علم ۾ گهڻو پڙهيل هو ۽ سلطان محمود خان جي حڪومت جي پهراءِ ۾
ٺٽي کان ٻاهر ۾ اچي ٻه ورهه گذاريائين هندستان جي گهمڻ لاءِ سڃاڻيو ۽ نوي سني
اسي ورهه جي ڄمائي ۾ هندستان ڏيه ۾ مري ويو

مولوي عبدالله مفتي جي ڳالھ

پهراءِ کان ملتاني هو ملتان جي پٽڻ کان پوءِ ٻاهر ۾ اچي دين ۽ يقين جي
علمن جي فائدي ڏيڻ لاءِ رنبيل هوندو هو سو ڏيت مولوي عقليه جي علمن ۾
گهڻو پڙهيل هو مولوي جي هنيءَ جي ٻڪائي ۽ صفائي ڏور ڏٺي هئي ۽ پڙهائي
۽ ڳجهه شوق جي جيڪ ۽ سارا ڪندو هو ۽ سدا سگورن جي تربت
ڏسڻ ويندو هو ۽ نوي سني ستر ورهه ۾ پهچي ڪني مري ويو

قاضي داؤد جي ڳالھ

پهراءِ کان فتح پوري هو جا سيوي جي برابر آهي ۽ سلطان محمود خان جي
حڪومت جي پهرائين ٻڪر جي قضا جو عهدو ڏني شرع جا معاملا نبيريندو
هو ۽ سو ڏيت اهو ان سمي ۾ جو نبڌيل هو ۽ ڪٿي ڏيندا هئي ۽ امانت ۽ پرهيزگاري
۽ فقيري ۾ رهندو هو ۽ ڪڏهن ڪو اندر ڪناڻس پڌر نه ٿيو ۽ سيڪو
ڪم شرع ۽ پرهيزگاري سان ڪندو هو ۽ نوي سني ايڪاسي ورهه جي
شوال مهيني ۾ ٻاهر منجهه سنڌ سن جين جي ڪاڳر ڀي مرڻ جي مهر لڳي

مير محمود ديوراڻي جي ڳالھ

وطن سيدن مان هو پهراءِ ۾ ڀهر جي وانڪان ٺٽي ۾ رهي شيخ بايزيد

پوراڻي جي ڌيءُ سان نڪاح وجهي ته کان پوءِ بکر ۾ اچي پهتو ماڳ ڪري
ويٺو. گهڻو پرهيزگار ۽ ڪُنڊ وهندڙ هو. ڪهه ماٺو هو. وٽس نٿي آيو ويو
۽ عيدن جي ڏينهن جي وير سلطان محمود خان جي گڏجڻ لاءِ ويندو هو
۽ نوي سنه ستهتر وره جي پهراءِ ۾ سڄي جڳ جا ڪيترا پهچي لڳن تي ڏکيا.

مير ابو المڪارم جي ڳالھ

مير غياث الدين محمود سبزواري جو پٽ ۽ مرزا شاه حسن ۽ سلطان
محمود خان جي جامن مان هو. سلطان محمود خان انکي وڪيل ڪري شاه
طهماسپ ڏانهه جو عراق جو بادشاه هو موڪليو هو. ۽ شاه کان سلطاني
درجو مليو هوس. گهڻو ڪلهو هو. علم سان سنواريل ۽ شعر چوندڙ هو.

مير يونس محمد ارغون جي ڳالھ

پهراءِ محمد همايون بادشاه ۽ محمد زمان مرزا وٽ پيليپ ۾ هو ته کان
پوءِ مرزا شاه حسن ۽ سلطان محمود خان وٽ وڃي رهيو. ۽ ترڪي ۽ فارسي
شعر چيائين. ۽ پوين ڏينهن ۾ ڪنبڏڙي نوي سنه پنجاسي وره جي مهينن
۾ هنويل جڳ کان لڏ پوءِ پرڏينه ۾ ٿي کان اڳ پهنجي مرڻ جي تاريخ هن نڪم چئي هو.

چنس هن دار ڪيهان ايدل فنائي ÷ اصل سنڌس فارسي

÷ رستم ازقيد اين وان آشيے دل ÷

مولانا يار محمد جي ڳالھ

مولوي يار محمد جي نالي تي هرات کان پڌرو هو. گهڻو ڪل ملڪ ۽ وڏوڏا هو

هُوءِ اِنشا الکُتُم اُنو يلي سَنڌِ پر جهر ۽ مُوکو نہ هُوءِ جيڪان پيتَ چونڊ ۾ هُوءِ اُنهن جي بيتن مان هي هڪڙو بيتُ آهي ٭ تهنجو سنڌي ترجمو
گجرات جو جيڪو شهر پر سڄي هُئَن سا ٭ ڏاڙا ڪهي پريار جي اهنجو هُوءِ هن ڪام
سُلطان محمُود خان اُنکي وڪيل ڪري بادشاهه ڏانهن موڪليو هو جنهن ڪنار
ڪي ڪم نه ٿيو تنهن اُتا هي مُونِي سينٽ پوري آجي تڪيو اُتهي مري ويو ٭

مخدوم قاضي عثمان جي ڳالهه ٭

منقول آهي هلندڙ علمن جي پڙهڻ ۾ مشغول هو سدائين لاهي وارا علم پڙهيندڙ
هُوءِ مُوجا پڙهڻ پڙهڻ ۾ جيڪين سارا هُن هر واڪا ٿيل هو پرهيزگار پڇهر ۾
ڪُونه هُوءِ ذاهب ۽ پُوڙهائي ڪري سُرت جهجهي ڪئي ۽ ڪرامت
پڻ هلائيندو هُوءِ جي ڪم دُنيا جي جيڏن جا ياڻ هٿ اندر هُوءِ اِسي ان
ويلہ ڪہ ٻي ماڻهو ڪانڊ سکڻي آيا ۽ سو ڏيت ڏيندڙ ماهجو جيڏنُ
تجي تخت ڪہ جي سُو ڪري ۽ ڏاڏن ونند اهوءِ سدا ۽ ڏاهن جي ٿولي
وس اِنهن ٿا هُئي ۽ اُنجي ڪارائن لاءِ جنتر وڪري سگهندو هو اُنڙو ڪشالو
ڪندا هُوءِ مخدوم جو مرڻ هڪڙي هزار ٻي ورهه ۾ ٿيو ٭٭

مخدوم عباس جي ڳالهه

هِنڌ هجوءِ سنڌِ س ماڳ پاتر جو ڳوٺ هو پرانو سنئي سيتاليهه ورهه جي
ڏِهاڙا هنگور جي ڳوٺ وچي ٽڪيو ۽ تفسير ۽ حديث ۽ فقه ۽ ٻين علمن ۾
گهڻو پڙهي ۽ صحابن جي اُونهائي ۽ سچائي جيڪي پر جاڻندو هو ۽ سنئي وانجي

ڪتابي ڪرڻ جهڙس ڪونه هو، رات ڏينهن ڌڻي جي بندگي ڪندڙ هو، هو
پڙهندي ويلي حديث کي هيئنائي ۽ بشارت سان چوندو هو، جو پڇاڙي ويلي ۾
قال قال رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم سنديس وقت مان نڪرندو هو
۽ گوڙها عبرت جا اکين کان هاريائين ۽ بندن کي حديثن جي سڻڻ جي
سگهه نه رهندي هئي ۽ گهڻي ڪڻ جاني رکندو هو، نوي سني اٺانوي
وره جي شعبان مهيني جي چوڏهين تاريخ هن ندر جڳ ڏي
اسهيو ۽ ان جي ڄمار ڇهانوي ورهين جي هئي ؛

مولوي ابراهيم جي ڳالھ

مولوي جمال الدين مفتي جو پٽ وڏو زاهد ۽ بندگي ڪندڙ شخص
هندڙ هو، فقه جي علم ۾ جهڙس ڪونه هو ۽ گهڻو ڪري فتوي گهرندا
انجي فتوي جي لکڻ لاءِ گهرندڙ هوا اسلام جا قاضي ته مفتي جي ڳالھ تي
هلندا هوا ۽ اهو مولوي وڏو پرهيزگار هو، نوي سني اٺانوي وره ۾
جيئندڙ جڳ ڏي اسهيو ؛

مولوي قاسم ديوان جي ڳالھ

ٺٽي آ ۽ مخدوم ميران وٽان علم حاصل ڪري ۽ ڪمنڪي جنڌي پهتي گوٺ
وڃي مولوي محمود نسرخ جي مدرسي ۾ علم معقول ۽ منقول جو پڙهي سند آيو
ڪيترا ڏينهن اتي دين جي ڪاهي طرح لاءِ رنبيل هوندو هو ۽ جڏهن سلطان
محمود خان ... جي حڪومت تي ٺهرايل هو مولوي کي پاڻ سان وٺي ويو

۽ ڪيئن قرآن پڙهندو هو ۽ ڪيترا طالب بکر ۾ علمن جي ڪيتي لهڻ لاءِ مولوين
وٽان پڙهيا ۽ مولوي قاسم جو لاڏاڻو نوي سٺئي ستن هتر ورهيه ۾ ٿيو ❊

پاڳون جوڻون

سنڌ ڏيڻ ۾ قنڌ ۽ سلطان محمود خان جي حڪومت
ڳڻ ڪٽڻ ۽ بکر جي پادشاه جي هٿ هيٺ اچڻ ۽ اُهي
حاڪم جي بکر جي دنگي ۾ لاڙڪاڻي اُڀار اُهن جي ڳالهه

اڳ لکيو آهي ته ڪيسو خان نوي سٺئي ايڪاسي ورهيه جي جمادي الاول مهيني
جي ٻارهين تاريخ بکر ۾ آيو ته پادشاهي دڳي جو ڪاگر سو هو ته بکر
کي ڇڏي اڌو اڌ ڪري محب عليخان ۽ مجاهد خان کي ڏيئي ٿي جي ولڙ لاءِ
سنبري محمد باقي کي هٿ ڪري ته ۽ مجاهد خان لڳايو مرهو جڏهن ڪيسو خان
جي بکر جي ڪوٽ جي لڳي ئي سنڌ ۾ سير سگهائي سان بکر ڏي سنبريو ته مجاهد خان
جي رسڙ ڪان اڳ ڪيسو خان رٿ ڏني ته سگهو نون سڪيو ڪري ۽ مجاهد خان
جي ماڻهن مجاهد خان جي اچڻ نون ئي اهيا ڳالهه ته جي ڪيسو خان پڻ اڃا ئي اُٿب
ڪينڙ نڪي سگهيو ڏانه موڪليو ۽ وڪيل خان ۽ مجاهد خان جو وڪيل هو
اُن پٽ تي جا بکر جي جو ڏاري جو تي هوا ۽ وٽن لڳو ۽ بند هي پاسڻ ڪاڻ ڪيترا
ماڻهو مري ويا ۽ ڪيترا قيد ٿيا ۽ ان پٽ ڪانٽو ۽ ٽن ڏينهن تي مجاهد خان
اچي پهچن ماڻهن کي ڀوهي ۽ نوي ۽ سگهر جا دڙتي پاسا ڪيسو خان

جي هٿ ۾ جڏهن آيا ته روهڙيءَ جا ٻکر ڀاڳيا سا محب عليخان ۽ مجاهد خان جي
هٿ ۾ هو، اهڙيءَ ريت ماڻهو جي گڏ ٿيا هوا، انگل هنن تيار ڪيو، انير ۾ ڪيترا ماڻهو ۽ عون
ٻجي ٻکر ۾ آيا. ڪيسو خان جان بابا جو پٽ، شاهه بابا جي چغلي ڪري انهن کي
مارائي وڌو. ڪيسو خان گهوڙ مرڪندڙ هو، هن ڪري ڏينهن ديوان ٻجي
تواچي تي ڏاڍائي ڪري انجي ٻيڙ ۾ نيل وڌا. جڏهن مجاهد خان بن مهن ڪان
پوءِ نٿي جي ونڻ لاءِ سنبريو، محب عليخان کي ڀڄڻ ٻارڻ تي جڏهن ٿو هو
۽ ڪيترا ڏينهن ڪنڪنارڻ لاءِ رائي ٻوڙ ۾ وڃي ٽڪيو هو. ڪيسو خان ٻکر
جي ماڻهن ٻجهائڻ لاءِ روهڙيءَ ڪندڪيدڻ جي چڙهڪي ڪئي نوي
سنئي ٻياسي ۾ رمضان مهيني جي تاريخ جمعي جي ڏينهن ڀڄي ڪيو
ٻرياڳا ڪري هن پار لنگهايو. ڪيترا ماڻهو باغ گون جي برابري ڪان روهڙيءَ
ڏانهن ويا ۽ جي پيرن سيتيو ۾ ٿي ڏهڻ وڌا. روڦن سان ٿڻ لاءِ سنبري جڏهن
جي برابري ڪان لنگهيا محب عليخان جا ماڻهو چڙهي عيدگاهه جي پاسي ڪان
نڪتا اوچتو ئي درياءَ ماڻهن سيت ٽرنڻ نڪري مجاهد خان جي ٻيڙن ۾
ٻاهه اچلي جڏهن ٻاهه جي ٽٽي گهوڙي چڙهي نڪتا هوا، سي ڦري ڀڄي هنن
ڏانهن هلڻ لڳا. اُن ويڙ ڪيسو خان جي گهوڙي چڙهي هن اگي اچي گولي ٻاهه ڏني
سيڪه هند ٻاهه لڳي. محب عليخان چڙهي آئي. ٻگوءِ روهڙيءَ جي پاسن کان ٻکر
ڀي ڪنڌا آچي اِيمتي ڦرم کي جو ساڳيو تي ڦريا ۽ جهنڊا ۽ نغارا
محب عليخان جا ... آيا جڪو ۾ ڪئي آيا جڏهن اهيا سڌ مجاهد خان کي پهتي ته هي

رهڙي ڏانهن اچي گهڻو وراڻو ڪانه لڳو پر بادشاهه جو لحاظ ڪري ڪيسو خان
کان منهن ڦيرائي ڪيائين ۽ ڪيسو خان بکر جي ڪوٺائڻ برابري ڪري جنهن ڪري اهو
ڪچي سماءُ پاتشاهه وٽ پهتو تنهن ڏيهه جي سنڀال تي سو محمد خان جي نالي
ٺهرائي ۽ نوي سني نياسي وره جي محرم مهيني جي پهرئين ۾ شاهه محمد
سيف الملوڪ جو پٽ محمد طاهر خان ۽ محمد قاسم خان ۽ مرزا محمد سلطان
رهڙي منجهه بکر جي جاگير جي ڏڳي جي ڪاڳر جو آيا ته ڪيسو خان ڏي
موڪليو پهرئين جهلڻ لڳو ۽ انهن ماڻهن کي اڙائي رکيائين جنهن ڪاڙهي ٻولهي
وچائي تنهن ڪيسو خان سيد صفائي ۽ بکر جي مخاديمن کي انهن سان
گڏ ڪري موڪليو ته طاهر خان ۽ قاسم خان ۽ مرزا محمد خان کي نصيحت ڪن
خانن ۽ مخاديمن کي ڏٺي ڪان گهڻي هن لاءِ هيڪڙي هنڌ وهاريائون ته
سيوئي سماچار محضرنامه جي لکي وانگر لکي بادشاهه ڏانهن موڪلين مخاديمن
نان کي ۽ مرهن نگهرايائين ۽ جيماءُ ته جيڪڏهن بي پاسا هجن ته آس لکون وڏن
خانن فرمايو ته ڪيسو خان جا وڪيل آيا آهن انهن جي سامهون جيڪي
سچا آهي سو لکو آس واڏو واوهانکي ڏڪ ته ستاڌي جنهن ڪري مخاديمن معاملن
کي شروع ڪيو ڪيسو خان اجهائل ٿي ڏنو ته ڪم بگڙ ٿي ويندو ۽ هن
معاملي ڪرڻ کان بگڙائي جي ٻاهر ٿيندي ماڻهو موڪليا ته آءُ ڪوٽ
کي ڏيان ته اوهي خصم نامه نه موڪليو خانن جوابي موڪليو ته آس محضرنامو
ڪي ڪون ٿا ڏين جنهن ڪري ته نون ٿئي کي ستوڏي ته مهر ڪري پاتشاهه جي پيليس

موڪليندا اُن ڪنيسوخان اسرندي مٿين خانن کي ڪوٺرائيندو ۽ بادشاهه جي دلي
جو ڪاڳر هين آيو هو ته ڪنيسوخان پهنجي ڀائرن ترسوخان ۽ سيدن ۽ وڏن
جي ميلاپ سان سلطان محمود خان جي ڪارخاني جو خزانو مرڻ وٽ پنهنجي چٽائي
ڪري پهنجي وچ جي ڪاڳر تي تن مٿين ماڻهن جي مهر هڻائي بادشاهه ڏانهن
موڪلي ڏني ۽ انگر خزاني جي چٽائي ڪرڻ ۽ سلطان محمود خان جو ديرون ڏرباري ڏي
سنبر پو ۽ جهانخان جي پٽ جو سلطان محمود خان جو وڏيرو هو ڏنو ۽ انگره هو
ڏي سنبر پو ايترين ۾ خواجه سرا ۽ ٻيا سنگ درباريءَ ۽ بنوالي داس لکندڙ خزاني
۽ سلطان محمود خان جي ديري جي چٽائي ڪرڻ لاءِ آيا پٽ پيرو ۽ ڏهري
منجهه خزاني جو ليکو ڏسي مٿيو ۽ رهجي رجب مهيني جي پهرين تاريخ ناگوره جي واتن
هليا ويا جهه وير ترسوخان دربار مان موڪلايو پڻ ته ويڪن ورتو ۽ عرض
ڪيو ته سيف الملوڪ سرحد تي رکڻ جوڳو نه آهي بادشاهه اڪبر جي حڪومت
ترسوخان کي سونپي بکر ڪان ڦيرائي ۽ بنوالي داس جي نالي هڪ رڦو ڏني جو ڪا
هين لکي ويو ته اوپاٽڪي بکر جي سرڪار جو ڪروڙي جاني هندو ۽ ڪوڙن جو جوڙ جڪي
ڪري ته ڪان پو ۽ مير سيد محمد امروهيءَ جي ونسا ڪرڻ لاءِ مير عدل کي هزاري
در جي سان مرڪند ته ڪري بکر جي حڪومت انکي سونپي ۽ اوسيد ڏا هو هو ته
ڪري بکر جي اميرائن جي ڏنگي جو ڪاڳر پڻ انجي نالي لکي هين موڪليا ته جو انگر
سنگهه جو ڪاڄ نهرائي ڏيئي ۽ پٽي ڏبري جي رمضان مهيني جي ٻارهين تاريخ بکرم
آيو مخادمن ۽ وڏيرن کي گهوماڻ ڏيڻ لڳو پنجاه هزار جرتين جي وچهو سيدن

۽ ٿوارن ۾ شيخن ڪامورن کي سيڪه جي حال وانگر ورهائي ٺهرائي ڏنا ۽ مجاهد
انهيءَ وڏائي جي ويلي سرها هوا ۽ پر پنهنجي حڪومتي پهرا ۾ ڪنهن سيوي دانه
مون ڪليو هوا ۽ پرڳڻه ڪاڪري جا منگهڻا ماڻهو گهٽي ۾ پيئي مير عدل کي ماڻهن
سان لڙهي پيا سيد محمد ۽ مير عدل رعيت سان دستور العمل مڙادائي
ڪري ٻي جريب تي پنجين مڻ اهر ٻڌنا ۽ ان جو ترجيح وارهي ٻوڪڻ تي ماڻهو
رڪيا ۽ انهن ماڻهن گهڻي ڏاڍائي راڄ تي ڪئي نيٺ مير عدل جو ڪن
۽ ٻجران جي گونتري نجي ۾ جي هوٽڪو منگهڻا ماڻهو وري گهيري ڪيلن تي
ڪانهو مٽيه وسايو گهڻا ان چڱا ماڻهو مير عدل جا شهيد ٿيا ۽ انهن ٻيا گر
هڪڙو ڪوه جو ڪوٽ هو ته منجهن ۾ ڪافرن کي گڏي وڌو ۽ مرچي
سان پري جڏيا ۽ مير عدل هن ٻنهي ڪان ڏمرجي پنهنجي ماڻهن کي سيوي کا
سد ايو ۽ اهي ماڻهو ان پاڙي جهاتي ڪرڻ لاءِ سنبريا تو پهريان ٿيلم منگهڻا
ماڻهو پرڌيهي تي ٻجي ۽ ٻيا نيٺ تو پرن ڏينهن ۾ مير عدل ۽ پٽ سيد
ابوالفضل جو ڪنڪ جو چام ۾ هو سپ تي وچ ۾ جي واڳ موڙي وري ۽ وچي
ٻڪر ۾ پهتو ڪيترن ڏينهن کان پوءِ وري مير عدل ۽ سرحد وڏائي پرڪنا وس
ڪهورن تو ٻوءِ آن جنگائي ڪري گهڻو هيسو تيو نيري مسنئي جو اسي ويڙه ۾
شعبان مهيني جي ان تاريخ ڏنهي جي ناجهن جي ونجهو وجي نهنوٽه
جي ۾ ڪان پوءِ بادشاه ٻڪر جي حڪومت پٽس وانگر سته ابوالفضل کي
ڏني ٻئي وري ۾ ڪاڪرن جي ڏڍرن کي ٻانڌي ڪرا ۽ هڪن ماڻهن کي

هاٿيءَ جي پير هيٺ لتاڙائي نوي سني پنجاسي ورهه جي ذيقعد مهيني جي
ٻي تاريخ اعتماد خان خوجه جو درٻار جي ويساه وارن مان هو بکر جي
حڪومت تي آيو تهنجي هنيءَ ۾ گهٽو ڏمر هو سپاهين ۽ رعيت ۽ مڙني سان
ڪو چڱو ميلاپ نه ڪيائين ته ڪري مخاديم انکان ڏکوئجي بادشاه ڏانهن هلڻ
لڳا جيتري ڪيتري وارن ماڻهو موڪلي معافي گهري پر مخاديمن کي دلجاءِ نه ٿي ته
ڪري وڃڻ جي ريت ڪيائون جڏهن بادشاه جي پيليپ ۾ رسيا ته انهن اڳي
جي گلا ڪرڻ لڳا تڏهن بادشاه جي منهن کان نڪتو ته جي اُهي سڳورا ماڻهن
کي ڏکايو آهي ته هو ڪيئن جيئندو وچين ۾ بادشاه جي منهن کان نڪري ويو تنهن تي
اهڙا ڳالهه زبر سان هئي ته اهو سڌو اچي جي هيءَ کي پنهنجو ڪم چاڻي چڪن
ماڻهن سان گهٽ وڌ ڳالائيندو ته هو اثر ڏائي ماڻهنکي هلڪو ڳالائيندو
هو پنهنجي هيڪڙي ڏينهن اثر ڏائين گهڻ جي ديوانخاني ۾ هنکي نوي سني چهاسي
ورهه جي ربيع الاول مهيني جي ڏهين تاريخ ماري ويو اعتماد خان کان پوءِ پاڇا
بکر جو ضلعو مسند عالي فتح خان بهادر ۽ راجي ٽوڏرمل جي ماٺ راجا پرمانند
کي پاڻواري ۾ سونپيو مٿي ورهه جي رجب مهيني ۾ انهن بکر ۾ اچي پنهنجي ضلعي کي
هٿ ڪيو ۽ ٻن ورهين کان پوءِ راجا پرمانند درٻار جي چوڻي سان پاتشاه
ڏانهن هليو ويو ڏاڍا پريا ماڻهو مادو داس پاڻس سان وٺي تي الور جي گودام
کو نه ٻنڌ ڪيائين ونيا برتي پترا ايمنگ لڳي ۽ ٻنهي پاسي کان ماڻهو مارجي
ويا پٺيان ماڻهن گوڙ ڪيو مسند عالي فتح خان پنهنجي ماڻهنکي ويڙهڻ

جي ڦنائڻ لاءِ موڪليو، تن انهن کي ڀڄائي وڇوڙي ڇڏيو. انهن ڏينهن ۾
فتح خان درٻار ڏي سنيهو جڏهن بادشاه وٽ پهتو ته ويڙهه سنڌ ۾ درٻار جو
پڻ وڏو ٿيو، پر ماڻهن جي جاگيرن سنڌ ۾ نالي تي نهرا ڪٽي پئي، فتح خان گهڻو
پورو ماڻهو هو، پڻ سڀني جو سڄڻ هو، زباني شڪر گهڻو چوندو هو، ماڻهن
سان سلوڪ ڪاڄ جي چڱي وات رکي هوءِ. سامانه جي پاسن جي زميندارن
مان هڪڙو شهباز خان نالي سنڌ ۾ وڪيل هوا هو، گهڻوان ڪتيل ۾ جي
چڪا سيل ماڻهو هوا هو. فريد ڏهر جي چوٽي خان ناهر جي ماڻهن سان
ڌنڌ ۾ وڃي ڪوٽڙي ڪنگوٽ تي جو ابراهيم خان ناهر جي هٿ ۾ هو، جي ڙهو
ٻنهي پاسن تڏادي ويڙهه لڳي، فتح خان جا چڱا ماڻهو ان ويڙهه ۾ مارجي ويا. شهباز خان
پڻ ان ويڙهه ۾ پنهنجن پٽن سان مارجي ويو. جڏهن اهي سڌ بادشاه کي
پهتي انهي ڏينهن ۾ جاگيران جي ڦيرائي نواب محمد صادق خان کي ڏني. پاتشاه
نواب محمد صادق خان کي بکر جو ضلعو جاگير ڏيئي تنهن جي وٺڻ لاءِ ڏگو ڏنو. نواب
ٿيڻ نوي سنئين جو رانوي ويهه جي ربيع الاول مهيني جي ٻارهين تاريخ منگل جي
ڏينهن بکر ۾ آيو. ان وقت جا مخاديرءِ سگورا ماڻهو سنڌ ۾ اڳواٽ آيا هوا. اتي سڀني
کي پاڻ سڄو مان ڏنو هوءِ. ڪيترا مهينا بکر ۾ ترڪي ءِ بکر جي ڳرڻ کي صاف
ڪيائين. متي ويهه جي ذي الحج مهيني ۾ سيوهڻ ڏانهن سنيهو آيو ته هڪڙي ٻيڙي ڪنارن
سنڌ ۾ ماڻهن پاترڪي وڃي مرزا جاني بيگ جي ماڻهن سان ويڙهه ڪئي هئي
ءِ مرزا جاني بيگ جا چڱا ماڻهو جيئن ته سلطان محمود خان ٻرندق ءِ سبحان قلي

پٽ ڪو جيڪو عبدالله ڪاڪڙ جو انهي ويڙهه ۾ ماريو ويو ۽ رستم ۽ رستم جو پٽ
هٿ آيو ۽ سوڀ جي هير محمد صادق خان جي جهنڊي جي ٻيرق تي لڳي، جڏهن خان
مٿيون سنبريون ته سبحان قلي ارغون جو ڪٽڪ جو جام هو پاڻي جي ڪنڌي تي
ڪوٽ جو ترڪي ويڙهه جا هٿيار سنواري کڻي بيٺي ۽ غراب ڪوٽ جي پاڙ ۾
لڳي ڪيا، جڏهن محمد صادق خان جو ڪٽڪ اُتي پهتو ته اُهو غرابن ۾ چڙهي ويڙهه
ڪرڻ لڳو، انهي پيري ۾ ارغون جي ڪٽڪ هار ٿي، سبحان قلي جيرو هٿ آيو ۽
ٻيا گهڻا مارجي ويا ۽ ڦٽيا ۽ ٻارهن غراب پڻ هٿ آيا، محمد صادق خان پڻ انهن
سوڀن کان گهڻو سرهو ٿي پيش هلي ڪوٽ تي اچي گهيرو ٿيو جڏهن گهيرو لڳي گهڻا
ڏينهن گذري ويا ته اهڙي وڏي سرنگ کوٽايائين جنهن ۾ تر درا ۽ ڪوٽ جي
پاڻي تائين پهچايا، محمد صادق خان ڏاڍو ڪوڙ ٿو هو ته ڪوٽ ۾ ماڻهو مهنجي موڪل
ڏاران ڪو نه اچي، جڏهن ڏهون نڪري ۽ ٿو ڪوٽ وارن هٿ هٿ
سان هڪڙي پٽا ڪيرائي تون ۽ بند ۾ قلي هٿ ڪٽيوا هُا ٽولي جا گهر ۽
جيت ۽ ڪڏهن ڏالان جي ٻهو سان وار ڪري هي ته ٿي ڦٽي اچي ڪري تن
ڪي ڪوڙ ڪي نه لڳو هو اڻيتو ميرزا جاني بيگ ٿا دڙ ٿيا ۽ پٽ جي ڪٽڪ سو ڏو
مهران جي آمهون سامهون جو سيو هستن ۽ جڏهن ڪهن ٿي آهي آيو
محمد صادق خان گهيرو ڇڏي ميرزا جاني بيگ سان وڙهڻ لاءِ سنيو جڏهن لکي
جي آمهون سامهون پهتا ته ميرزا جاني بيگ جي غرابن جي ماڻهن محمد صادق خان
جي اردم اچي ٽونڻ ۽ بند ۾ قيد جو ترڪي تن ڏينهن ٽوٽي هڪ جهرتاڻي سان

پاٽمور تر هندا هوا ايتري ۾ پاڇاهه کان ڏکي جو ڪاگر پهتو ته مرزا جاني بيگ
چڱي سوکري ٿي بادشاهه ڏانهه موڪلي نبزاريءَ سڀ ڇپ جي ويٺي ڪرايا ۽ محمد
صادق خان بيگ نڪر ۾ آيو ۽ ڪجهه جيترن ڏينهن کان بعد بادشاهه ڏانهه هليو ويو
۽ هڪڙي وير کان پوءِ جاگير ڦري ۽ ٻنهي وير جي خريف جي فصلن ۾ جاگير
جي جاگيرخان مٿي ڪئي هئي مڪر آچي بيان ڪري ان جو ڏڪار نڪر ۾
پيو گهٽان ماڻهو پرڏيهي ٿي ڪن پاسن ڏي ڀڄي ويا ۽ سميجن ۽ ٻروچن
ماڻهن ٻنهي ڪنڌين کان پاڻي آڻي وس نه ڇڏي ۽ نوي سٺي جا هتر وڙهه
جي ربيع الثاني مهيني جي پڇاڙي ۾ نواب اسمعيل قلي خان کي اها جاگير ملي
۽ انجو پٽ رحمان قلي بيگ نڪر ۾ آيو ها نواب گهڻو هوند وارو هو ۽ نڪر جي
ماڻهن تي گهڻي ٻاجهه ڪئي ۽ ڪوٽ وارن کي ڪاڄ نهرائي ڏنائين ۽ نڪر جي ڪوٽ
جو ٿيڻ انجي اڄ کان وس وارو ٿيو جڏهن ته اسمعيل قلي خان ملتان ڇڏي
دربار ڏي ويو تڏهن اها جاگير ڦري شيرويه سلطان کي ملي ۾ نوي سٺي
سٺانوي وڙهه جي محرم مهيني جي پهراڻ ۾ شيرويه سلطان نڪر ۾ آيو جنهن ۾ او
سڌاءِ دارون پيندڙ هوان لاءِ پهنجا ڪم پيشن گڏن باندهنگي سونپيا
هوا ۽ پاڻ رات ڏينهن بجر ائي جي راندين ۾ رنيل هو ۽ سا تارن ۾ تور ف
وهندو هو ۽ ڪه ويريڪو ماڻهو انجي سڀجپ لاءِ ويندو هو ۽ ورڻ ۽ ڪاڄ
گهٽن فقيرن جا رنديل رهيا ۽ پاڻ هڪڙو ويترو هوندو ۽ رڳن جي نيرن
لاءِ ٻاهر اچي گچتو هڪڙي هٽ ٽي ويهي پنهنجي ڪمهن کي نيرن ڏيندو هو

۽ محمد حسين بيگ پهچي پٽ کي سيوي جي وٺ لاءِ موڪليو هو ۽ پٺاڻن ڪاڌو
ڪري ويڙهه جي قطار سنواري هئي هراول ناءِ شير ويه جي پٽ سان بلدي
بروچ هو ۽ پهرڪاه ماسو ڪيا ۽ انهن ماڻهن اڻ ڏٺي ارغونن تي ڪاهي
گهڻن ماڻهن کي ماري وڌو ۽ گهڻ جيترا ارڙهه ديڪيل باندي ٿيا ۽ گهڻن هاراڻي
قرب جي واڳ موڙي ته ويڙ ڏاڍو جهولو تي لڳو گهڻ جيترا اچه سان ريشم
مري ويا ۽ جي بچا سي پڻ گهڻو ويڙهه ڪان پوءِ مٽ مر آيا جنهن اڳي اندر جي
سڌ لڌي بدتري ٿي اوچتو ئي انجي قرب جي سڌ گهم ڪان بکر جي ماڻهن کي
رسي ماڻهو ان بچي جي بچاءَ ڪان جٽي سگهي ٿيا ۽ وري بيو ٻير و بکر
جي جاگير نواب محمد صادق خان جي ناءِ نهر ائل ٿي ۽ نوي سنهي اتا نوي ورهه
جي ربيع الاول مهيني جي ٻارهين تاريخ نواب محمد صادق خان جو پٽ مرزا محمد زاهد
بکر ۾ اچي چڪو متن ماڻهن سان ميلاپ ڪري اندر جي قلعي جي هٿين تي
نياءِ جي پير رکي اهو مرزا اڳ هو چڪو ۽ موچار هو ۽ گهڻو ڪري ڏاهن ۽ پڙهلن
سان پريت رکندو هو ۽ محمد صادق خان جي سند وانگر وڌو ۽ ڪاڄن جي تنخواه
ڪيا ۽ اندر جو هٿ نماڻن ڪان پري ڪيا ۽ محمد صادق خان جو وڪيل
خواجه محمد معصوم موچارن واڪاڻن سنگار هئي تنڍن وڏن ڪمن کي
چڱي پر سنڌو هو بکر جي ماڻهن دلجاءِ ڪري پوڪرو ۽ وسنوڻ ڪرڻ ۾
ڪشالو ڪيو اوچتو ئي آسمان آپدا ان ويڙهه جي فصل ربيع ۾ اچي پيئي ۽ ڏينهه
جي اوندا هي هٿ ڏس ڪري ماڻهن تي اچي رسي ۽ اپت توڙي وير ۾

ڪا جي ويئي پئي پيري ڏکا- ۽ اوڪائي منهن ڏيکاريو، پوءِ پتر پر پاتشاهه رُس
ڪري لڳو ته جڏهن پاتشاهه کي لاهور ۾ پاتشاهت جو گهر اهي، ۽ مرزا جاني بيگ
مرزا شاهه حسن جي وات سان هلي، ۽ ڏاڍو محبت جو سبب جي ڪندم
ڏاڍو نہ وڃي، برابري جو دم تو هڻي، انڪري نواب خانخانان کي ٺٽي
جي وڻ ۽ پرڳڻن جي جوڙ جڪ ڪرڻ لاءِ ٺهرايائون، ۽ مٿي وري جي شوال
مهيني ۾ خريف سنجهه بڪر ما اچي پرڳڻن ۾ ڪمنڪي ڏسڻ لڳو، ان ڏينهن ۾
هن ڪتاب جو فارسي جو ترجمو ٿيندڙ تجرات معجم پاتشاهه وٽ وڃي ڏاڻي
لڌي، ۽ پيلي ماءُ ڪان جي ونش سو ڪرڻ آيو هو، پاتشاهه کي ڏناءِ پاتشاهه
جهڙي پاڇهه سان ڪنائن مڃيو ته تو کي ڪيتر ادنيہ ٿيا آهن ته
ماءُ ڪان ڏارٿيا آهن وينتي ڪياءِ ته ويہ وره ٿيندا، تهنڪان پوءِ وري
پاتشاهه دپائي جو ٽڪو تن پهچي ماءُ کي ڏسي وري مونوتي اچي ۽
بخشيان جي جاگيرا انکي ڏنئُ پاڻيا، ۽ ايتري ۾ محمد صادق خان واهه ڪري
جيو ته هو ڪري ڏيئي وڃي تو جيڪڏهن جاگير ۾ انهي پاسي جي ملي ته چڱو
ٿيندو، پاتشاهه فرمايو ته بکر جي جاگير خانخانان کي ملي آهي، ايتري ۾ انهي
هند نواب خانخانان وينتي ڪري جيو ته جيڪڏهن اها جاگير سرڪار مٿهان
انکي ملي ته چڱو آهي، ۽ انجي بدران منکي ڪائي ملي، تڏهن پاتشاهه جيو ته بکر جي
جاگير انکي ڏين پوءِ دگي وانگر ڏر بيلو ۽ ڪاڪري ۽ چانڊڪي جا پرڳڻا
هن ڪتاب جي فارسي جو ترجمو ٿيندڙ جاگير ۾ مليا ان جاگير ڏين ڪان پوءِ

پاتشاهه ڪڍي پاڇ سان ٻيڙيءَ اچي جلدي پوستين سان مرڪ ڏاڍو ڪري ٿڦڪي
وڃي ڇڏي مؤڪل ڏناءِ پهچي واتڪان چياءِ تہ ويندءِ مسافري ڪر تہ گهڻو چڱو
آهي تو زيري ڳالہ نہ ٻڌي سنڌي نوائي وزاحي صفر مهيني جي ڏهين تاريخ ٻڪر
مر پهتوءِ نواب خانخانان پڻ ٻکر مرآيو انوبلي ڏينہ ڪو ساءِ پاڻي جو ڀٽ چاڙهي
هو ڪيترا ڏينہ ٻکر مرترڪياءِ ٻکر ڪان پاهر نڪري لاءِ هن فارسي جي جو ٻنڌ
کي بهادر خان ۽ ملا محمود ۽ ڪيترن ٻين سو ڏو مؤڪل ڏناءِ جڏهن سيو هٽي
پهتا سون تڏهن نواب خانخانان پڻ پيان اچي گڏيو ۽ سيوهڻ جي ڪوٽ جي ماهڻ
کي ڪيڏياءُ نواب گهڻو ڪيترن ڏينهن سان رٿ ڪئي تہ چاڪرڻ گهر جي پهراءِ
جاني بيگ تي نٿي ڏاند هلون يا سيوهڻ جو ڪوٽ پورو ڪري ڇڏيون سڀني
جي رٿ اها ٿي تہ سيوهڻ راتي آهي آسان ماڻهن جو ۽ ٻيڙين جو لانگهو
آهي چڱو آهي تہ سيوهڻ جي سوٻ ڪري اڳي لنگهون انهي ٺهراءَ سان
پاٽيڪان لنگهي سيوهڻ جي ٿورڙي منزل ورا هي چاڙهيءَ هنڌن جي جو تہ رام
لڳا اچي تہ پرسڌ پهتي تہ نواب جاني بيگ گهڻي ڪٽڪ سان نٿي ڪان نڪري
ويڙهہ لاءِ سنير نو آهي ان سڌ ٻڌڻ ڪان گهير وجهڻ ڇڏي جاني بيگ تي
سنير يا جاني بيگ اها سڌ ٻڌي تہ نصرپور ڪان مٽاڻون لوهڙي جي گونڻ
درياءُ جي ڪنڌيءَ ڪوٽ جو ٺاهي ڏاڍو ٿي وٺو خانخانان جڏهن ڪوٽ
١٢٠
جي پريان ڇهن ڪوهن تي پهتو تڏهن جاني بيگ هڪ سو ويهہ جنگي غراب
۽ ٻي گهڻي ٻيڙي خسرو خان ۽ ٻين ماڻهن سان گڏ خانخانان جي

بيڙين جي اڙد تي موڪلي ٻنهي پاسڪان درياءَ جي ڪنڌ نهر اپل تنءُ
خانخانان هيڪڙي ڪوٽ نوڻي اڙد کان اڳي درياءَ جي ڪنڌي تي توفن لاءِ
ڇهن ڄڻين جيتر وڪوٽ ٿو وار، پير جو زتا ابو محمد مقيم بخشي ۽ عليمداد
۽ سرمدي ۽ هن ڪتاب جي فارسي جو ترتيب ڏيندڙ آڪي پٽ گهه جيترن جا من
سان انهي ڪوٽ نهرايو هو اهڙي پربند ڪيو هو ته غراب ان هنڌ
رسي ڪوٽ ڙي جي اڳ ڪان لنگهن سو ڪوٽ پاڻي جي هن پر سامهون
تين لاءِ وڏو جهلو هو ۽ انهنکي اسر نڌي ڪوٽ جي اڳ ڪان لنگهي اڙدم
پهچڻ جو گو هو سو ذيت اهارت محمد مقيم جاني هيءَ ته توفن جي اڳم موڪلن
ڪان هي لاهو تيند ونتر ڪوچيو اڙد کي نه رسي ۽ پونياڻي تاڻي غراب اڳي
ٻهاڏ ناءَ تر پاڻي جي هن پر ڪان جهلو اهي ۽ ڪوٽ جي پاڻي منهه پاسي
جي سامهون اچي ٽڪيا تورڙي وير ٻنهي پاسڪان ماري ٿيا جيئي ۽ خانخانان
راتا رات گهٽڻ ڪي اڙد جي سامهون هن پر لنگهايو ۽ جنگي جاني بيگ
نهرايو هو اهي رات جو اچي درواڙي تي پهتا جڏهن هتي گهي ڏاڏائي
ڪري جڏي هو اوته ڪري انهنکان ڪي ٽي ڪين سگهيو پئي ڏينهه
سوير جو اهي غراب اڙد ڏانهه هليا ۽ اهو ڪوٽ وجهه مرتوفي ڪلي هي
تهمان جڙتڻ لگي جا توف چڙي تي ويٺي اهو ڪنڪ جو خانخانان پاڻي
کان لنگهايو هو تنجي غرابن وٽ رسي انهنکي پهتي تي جين تر ڪتيرا اي
قتيا بنت توفن جو منهه هيناوُن ڪياءَ جين تر توف غراب کان هن پاسي

پهتي ته هند ۽ سنڌ ۾ ته پوءِ پاڻي ڪي رهي تهن کان پوءِ قات ڪائي
انهن ٽولين ۽ پيٽرين کي ٻيگاڻي ته گهڻن ماڻهن کي مار ڏياري پرهڻ ۾
غرابن جي جو ترت لاءِ تيار رهي جلگي هئي جين تر سيڪه غراب هڪڙو
واڍ ۾ هو انهي ويڙا انگي ڏاڍو ڪيا آئي ته ڏينه انهي پر ويڙه ڪيائي
۽ ٽوڪ هنيائين هن پاسي ڪوٽ کان خانخانان جي ڪٽڪ هن پاسي
جهليکان اسرندي غرابن کي دريا جي وچ کان اچڻ پئو پائنجي پڻ تڪائي
گهٽي هئي ادبهر توپون ٽوڪ ٻي هنيائين ويڙهيا ۽ گهڻان ماڻهو انهن
ٽولين ۽ بند ۽ وقت سان اونس توپ موافق جيئن تر ڏٺائين ته رهن ڪوٽ کان
لنگهي نٿا سگهن ۽ گهڻان ماڻهو انکان مارجڻ تا تهنکري اسرندي ڪا
۽ خانخانان جا غراب انهن جي ٻيڙيان پيا ۽ دريا جي پاسيکان ڪنڌي
هنن ٿي گوتر ڪيو خسرو خان چلگي سرداري ڪري پهتو غرابن کي
ٻيڙيان سنڀالي پڻ غرابن کي اڳيان ڪيو ڪيتراڻي غراب جنم جنگي فرنگي
۽ ڪيترا ۽ ارڏائي هو اهي مرٿئي هتم ايا خسرو خان جي غراب کي ٻن
هڪڙو پاتشاهي غراب پهتو هو اوچتو پاتشاهي غراب جي گهرم
باه لگي گهڻا ماڻهو تهنم سڙي ويا ان وچهڙائي سان خسرو خان
جي غراب ۽ ٻين غرابن جو تڪو لنڍو ۽ گهڻان ماڻهو انهنکان مارجيا
ويا ۽ ورڌي شوڪت ٿي ٻي ڏينه لاڏائو ڪري جاني بيگ جي ڪوٽ تي
سانڍيا هو ڪيا ۽ اهو ڪوٽ ڏاڍو ڪري ويٺو ۽ جو جهلي جو نڪر

ڪُوٽ جي ڀڄهڙائيءَ ۾ هُوا اُنهيءَ جو ونڊ ڏاڍو ڪوهو جنهن ڪري گهيري جي
گهٽائڻ ڏينهن گذري پيا تڏهن خانخانان ۽ جام ڏنو ترڪي ڪمري تي نٿو سگهي
هڪڙي رات ڪوٽ تي جتن پاسن کان مير ترڪياءُ پر ڪوٽ ڏاڍو
هو هندڪري ڪي لاهو نه پئين تهنکان پوءِ هي رٿ ڪياءُ ته آئين
نديءَ جي پاسي ورچڙي وجهون جيئن ترڪي سيوهڻ ڏانهن ڪي ني
ڏانهن جي بنديڻ ڏانهن ڪي فتح باغ ڏانهن ايجيئي شاه بيگ خان
شاه گڙه جي ڪوٽ تي جو شاه قاسم ارغون جو پٽ هو ويو ۽ نواب
خانخانان ني ڏانهن سنئون پوءِ ڪي فتح باغ ۽ جون ڏي وياءِ شاه بيگ
وجي شاه گڙه جي ڪوٽ تي گهيرو ڪيو ۽ سيد بهاؤالدين ۽
بختيار بيگ ۽ شين ڪتاب جو نارسي جو پٽ بندتا ۽ حسن علي عرب
جاڻ بيگ ۽ مقصود بيگ هي مڙئي ماڻهو نواب خانخانان جا
سيوهڻ ڏي ويجهي سيوهڻ کي اڳ ٻڌو جنهن ڪوٽ وارن تي
اوڪائي پهتي ته جاني بيگ ڏي لکي موڪلياءُ ته جيڪڏهن تون
رهندين ته ڪونه ته ڪوٽ هٿ کان ويو جاني بيگ جنهن ڏنو
ته ڪوٽ هٿ کان ويجهي تو سگهو سيوهڻ ڏانهن سنئون ٿيو جڏهن
ويهن ڪوهن تي پهتو ته اُهو پاسي جي جنگل نصرپور ٿي ڪي
نڌ پهتي ته جاني بيگ ويهن ڪوهن تي رهيو آهي آسان پڻ
پرندي ته جاڪر عمر جي نٺيءَ نهراءِ ٿيو وڃي هڻ چوگا هي

۾ ڪوٽ کان پراهون تي جاني بيگ جي وڙهڻ لاءِ سنبريو خانخانان
جاني بيگ جي سپاهين جي سڌهن ڪٽڪ کان پڌ تي گهڻيون جيترا اجام
جيئن ته محمد خان بنا ريءَ بهادر خان ۽ ميان دولتخان پهچڻ
بعد ماڻهن جي واهر سان موڪليا ۽ جنهن لڪي جي جبل وٽ
پهتاسين اهي ماڻهو پڻ اچي گڏيا ۽ هڪ پاسي جو ڪٽڪ مڙوئي با
سو گهوڙي چڙهه هو جاني بيگ ٻن هزارن گهوڙي چڙهن سان
۽ جبل پاسي کان گهٽان ڪان هنڌ ماڻهو ۽ درياءَ کان غرابن
مٿان وجهارا ڇڏي ڪوهن تي اچي پهتو ڇنڌن گهرنڌ ڙن
هي رات کي ته جنڪڙهه سرهٽ وهنداس ته تنهي جيئن پاسن کان
هوويرڙه لاءِ سنبري اينڊ وجين ته پاڻ سامهون ۽ کي ڪان هنڌ
جبل جي پاسي کان درياءَ جي وات کان غراب ۽ پٽ کان سيوهڻ جا
ماڻهو پيو اسان تي هشوارڪه گڏ ڙن ويو ۽ هي جو گو جاتا ۽ ته اتا هين
وچي جاني بيگ سان وڙهون هي تاه ڪري ڪٽڪ سنواري جاني بيگ
ڏي سنبريا جاني بيگ کي چارين وچي سماءُ پڌايو ته ڪٽڪ اچي
ٿو ڪيهي پرهن ته جيئو ۽ چيائين ته هنن کي کهڙو وس آهي ۽ جا سگهن
اٿن جو اسان تي اينڊا هڪڙي ويلي اسان جي ڪٽڪ جي ڏر ڏسڻ ۾
آئي ته ويران جاتو ته ڪٽڪ آيو ۽ ڪٽڪ جي سنوار ٿڻ ۾ نيئو پرهن
جي وچهوڻي پاسي جا ڪٽڪ هيڏي ئي کي ڏسڻ ۾ آيا جه ويلي هر اول

نالي سان اسان جي ويڙهه تي تڏهه ڪي ماڻهو هر اول جاڏڪ نر جهلي
اُتي پڳا ۽ جاني بيگ جو ڪٽڪ پٺيان پيو، ايتري ۾ جلي جلي جاني بيگ
جي ڪٽڪ جي پهچي وڃڻ هندي هئي ته جيئن پيرن ٽوپي ڏاڍي ويڙهه
تي نيٺ جاني بيگ جي ماڻهن هلا ايو ۽ پاڻ جاني بيگ به هڪ ڪري
ڏاڍي ويڙهه ڪرڻ لڳو پر ڪي لاهو نه تيڻ ۽ پڇي وڃي ويو ۽ گهڻا ماڻهو
سنڌ ۾ مارڻيا ۽ پاڻ تنا جاني بيگ انهي تي پوءِ ۾ آيو هو هند ڏينهه
ڪه ويڙهه وٽان ٻري هوا تي وڃي ڪوٽ جو ٿي ڏاڍو ٿي
وينو مگر گهر ٻڌ ڙن ماڻهن اتي اچي گهيرو ڪيو ڪيترن ڏينهن
کان پوءِ نواب خانخانان پڻ اتي رهي مورچن کي وڌائي اڳي ٻيون
۽ ڏهلري ويڙهه تي ڪي ٻنهي پاسن کان ماڻهو مارڻيا نيٺ ڏوڙ کي
ڪوٽي ڪوٽ تي ڏانهه هليا جين تي ڏگن جي ڏوڙ ڪاهي ٽوپي پهتي جاني بيگ
هيٺو تي پرچاءُ ڪرڻ لڳو ۽ هن جي وينتي هي هئي ته آءُ ته ته عراب
۽ سيوهڻ جو ڪوٽ اوهان کي ڏيان ٿو ۽ پاڻ ٺٽي ۾ رهي ته ڪان
پوءِ اوهان کي ڏسنڌ ۾ خانخانان پهچي جام سان رٿ ڪري سڀن
هي جيو جدو ته هن تي ڪم سو رهو وٺيو آهي ته مڪري پرچاءُ ڪرڻ
نه گهرجي سو ڪوه ته اسان هنجو ڪم اچڻ سنيان تي پهچايو آهي
۽ هن ڳالهه ۾ سنسو نه آهي ته جاني بيگ ٺٽي ۾ وڃي موٽي ڦري خانخانا
جيو ته جيڪڏهن ڪو ٿم ٺٽي پو نه اس هڪ ڙو هي ته چڱا چڱا ماڻهو

مار جي ويندا پيو هيو ته هن جا پار پچالين جي هٿ ۾ پوندا ۽ اهيا
هن جي ان لچائي پيندي اس پرچاءُ ڪري ٿا ۽ پاڻ وانگر پنجهزاري
بادشاه جي پيليس ۾ پهچائي ڏيندا اُٿ ۽ سڀ اُنهيءَ ڏاهپ سبب
هئي ۽ جاني بيگ جي وڪيلن اچي پولٽيڪو ۽ غريبن کي آندو ۽
ماڻهون سيوهڻ ڏانهه موڪليا ته ڪوٽ کي ڏين ۽ پاڻ ٺٽي ڏانهه
سنير پيو ۽ خانخانان پاڻ جي چار هي جا ڏينهه سن جي ڪوٽ ۾
ڪڍاري سياري جي آرين ۾ ٺٽي ڏانهه سنير پيو جڏهن فتح باغ جي
ويجهو پهتو جاني بيگ اڳيان ملڻ پنهي جي وچ ۾ گڏجاڻي ٿي
ڪجهه ٿوري پاڻ ۾ ويٺا پوءِ جاني بيگ کي اُتي ڇڏي خانخانان ٺٽي
جي گهمڻ لاءِ ويو ۽ ٺٽي ۾ رسي جيڪي سنڌ ۾ ڪيترا هو سو
جامع ۾ ڪنڪ کي ڏنا ۽ چڱي سڀ تي ڪيا ان ڪان پوءِ لاهري
بندر ڏي وڃي سمنڊ گهميو جڏهن اُتاهين موٽيو تڏهن ڪُس
هين ڏي جوڪا گر آيو هو ته ڏولتخان ۽ مقيم کي اُتي ڇڏي
جاني بيگ کي پاڻ سان وٺي دربار ڏي وڃي پوءِ ان وانگر ڪري
جاني بيگ کي پاڻ سان وٺي هليو ۽ پاتشاه وٽ اچي سگورائي
لڌائين پاتشاه جاني بيگ کي خان خانان جي وڻتي ڪري جهجهه
باجهه ڪئي ۽ ٺٽي جي حڪومت ڪُس ڏنا ۽ پڻ گهڻي ويساه
وارو ڪي پنجهزاري جي درجي سان مرڪندر ٿيو ۽ پاتشا

جونئن اُن اِيتري گهڻي ٻاجهه هئي جيئن ته پنهنجي پٽ خسرو کي شاهه
کي هُن جوناڻي کيائين جنهن ويلي پاتشاهه دکن ڏانهن سنبريو
احمد نگر ۾ کوٽ جي سوڀ پڪ ڪري هئي ۽ هزار ويهه
جي رجب مهيني جي ايڪهين تاريخ جاني بيگ سرسام جي
اگهائي ڪان مري ويو ۽ نواب علامي عرض ڪيو ته ٺٽي جي
حڪومت مرزا غازي بيگ کي ملي پاتشاهه پڻ اُن جو
چوڻ مڃي اُنئي ڪيو ۞

تاريخ معصومي سنڌي واريم پوري ٿي ۞

انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، ڄامشورو جي ٿورن سان.

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.

1861

انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، ڄامشورو جي ٿورن سان.

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.